

ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Науково-інноваційний інститут
менеджменту, бізнесу і права

НАУКОВІ ЧИТАННЯ – 2023

Збірник наукових праць

Міністерство освіти і науки України
Поліський національний університет

«НАУКОВІ ЧИТАННЯ – 2023»

збірник наукових праць за результатами
науково-практичної конференції науково-педагогічних
працівників, докторантів, аспірантів та молодих
вчених НІІ менеджменту, бізнесу і права

Житомир
2023

Рекомендовано до видання Вчено радою Поліського національного університету (Протокол № 11 від 31.05.2023 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Скидан О. В.	доктор економічних наук, професор
Романчук Л. Д.	доктор сільськогосподарських наук, професор
Куцмус Н. М.	доктор економічних наук, професор
Абрамова І. В.	кандидат економічних наук, доцент
Данкевич В. Є.	доктор економічних наук, професор
Дема Д. І.	кандидат економічних наук, професор
Зінчук Т. О.	доктор економічних наук, професор
Ковальчук О. Д.	кандидат економічних наук, доцент
Кравчук І. І.	доктор економічних наук, професор
Мороз Ю. Ю.	доктор економічних наук, професор
Малюга Н. М.	доктор економічних наук, професор
Цаль-Цалко Ю. С.	доктор економічних наук, професор
Віленчук О. М.	доктор економічних наук, професор
Журавльова Л. П.	доктор психологічних наук, професор
Муляр В. І.	доктор філософських наук, професор
Климова К. Я.	доктор педагогічних наук, професор
Ляшенко Р. Д.	кандидат юридичних наук, доцент
Недільська Л. В.	кандидат економічних наук, доцент
Николюк О. М.	доктор економічних наук, професор
Тарасович Л. В.	кандидат економічних наук, доцент
Опалов О.А.	кандидат економічних наук, доцент
Ткачук В. І.	доктор економічних наук, професор
Валінкевич Н. В.	доктор економічних наук, професор
Якобчук В. П.	кандидат економічних наук, професор
Плотнікова М. Ф.	кандидат економічних наук, доцент

Наукові читання – 2023: зб. наукових праць працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ менеджменту, бізнесу і права Поліського національного університету. Житомир: Поліський національний університет, 2023. 240 с.

У збірнику представлені наукові праці за результатами науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ менеджменту, бізнесу і права Поліського національного університету «Наукові читання – 2023».

Матеріали публікуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст, добір, викладення фактів та оформлення публікації несуть автори. Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Передрукування матеріалів, опублікованих у виданні, дозволено тільки зі згоди автора та редакційної колегії.

ЗМІСТ

<i>Абрамова І. В.</i> <i>РОЗВИТОК МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ</i> <i>ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ.....</i>	<i>8</i>
<i>Булуй О. Г., Поліщук Д. С.</i> <i>ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ СТРАТЕГІЇ....</i>	<i>14</i>
<i>Валінкевич Н. В., Клименко В. В.</i> <i>ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:</i> <i>СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ</i>	<i>18</i>
<i>Василенко Л. П., Дейнеко Л. В.</i> <i>СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ЗАКОННИХ ПРАВ</i> <i>ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ ПРИ УХИЛЕННІ ВІД СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ</i>	<i>22</i>
<i>Віленчук О. М.</i> <i>СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ</i> <i>ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ.....</i>	<i>26</i>
<i>Вітер С. А.</i> <i>ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ ПУБЛІЧНИХ</i> <i>БІБЛІОТЕК: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ</i>	<i>31</i>
<i>Гайдучук Т. С.</i> <i>СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОПОДАТКУВАННІ ПОДАТКОМ</i> <i>НА ПРИБУТОК У СВІТІ.....</i>	<i>35</i>
<i>Грабчук І. Ф., Бугайчук В. В., Рудзік А. В.</i> <i>КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ</i> <i>ПОСЛУГ В СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ.....</i>	<i>39</i>
<i>Дема Д. І.</i> <i>ВІЙСЬКОВІ ОБЛІГАЦІЇ – ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ПОКРИТТЯ</i> <i>ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....</i>	<i>42</i>
<i>Довженко В. А.</i> <i>ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ</i> <i>ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД</i>	<i>44</i>
<i>Зінчук Т. О., Усюк Т. В.</i> <i>ЕКОЛОГІЗАЦІЯ – НАРІЖНИЙ КАМІНЬ ІНТЕГРАЦІЙНОГО</i> <i>ПРОЦЕСУ ЄС</i>	<i>49</i>
<i>Кільницька О. С., Данилюк В. С.</i> <i>ОЦІНКА РИНКУ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ В УКРАЇНІ</i>	<i>53</i>
<i>Климова К. Я.</i> <i>ООНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ДІЛОВА УКРАЇНСЬКА</i>	

МОВА» У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ЗНАНЬ (ІЗ ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ В ПОЛІСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ).....	57
Кравчук І. І., Дячук Я. А., Козлов О. В.	
SWOT-АНАЛІЗ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	60
Куровська Н. О., Пшенична К. В.	
АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ.....	64
Ляшенко Р. Д., Бондарчук Н. В.	
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ.....	69
Мороз Ю. Ю.	
ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ ЯК ОБ'ЄКТА ОПОДАТКУВАННЯ.....	72
Недільська Л. В.	
МОДЕЛІ ВЗАЄМОВПЛИВУ РІВНІВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ.....	77
Николюк О. М., Петров Г. Р.	
ПРОЄКТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	80
Паламарчук Т. М.	
УКРАЇНА – ЄС: ЗЕЛЕНЕ ПАРТНЕРСТВО.....	83
Николюк О. М., Міщенко А. А.	
ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ.....	87
Пивовар П. В., Прокопчук О. А.	
ВСТУП У НАТО: ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ КРАЇН.....	89
Плотнікова М. Ф.	
ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СПЕРЕДОВИЩА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	94
Присяжнюк О. Ф.	
РОЛЬ SOFT SKILLS У ПРОЄКТ-МЕНЕДЖМЕНТІ.....	100
Бучинська А. Й.	
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	102
Кравчук І. І., Бігула О. О., Байда Є. А.	
УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ.....	105

<i>Савченко Н. М., Савченко Р. О.</i> ВНУТРІШНЯ ЗВІТНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ	108
<i>Стойко О. Я.</i> АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ВИДАТКОВОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	111
<i>Суліменко Л. А.</i> ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ	116
<i>Сус Л. В., Сус Ю. Ю.</i> АКТУАЛЬНІ ТРЕНДИ ФІНАНСОВО ПОСЕРЕДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	121
<i>Кравчук І. І., Тарасович Л. В.</i> ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РЕЗИЛЕНТНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗ	124
<i>Ткачук В. І., Гудухін А. М.</i> ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР: ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	128
<i>Ходаківський В. М., Вітвіцька Ю. І.</i> АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ДИНАМІКИ ПЕРСОНАЛУ ГОТЕЛІВ І ПОДІБНИХ ЗАСОБІВ ТИМЧАСОВОГО РОЗМІЩЕННЯ	131
<i>Цаль-Цалко Ю. С., Літвінчук В.</i> ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЛЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ	134
<i>Швець Т. В., Дубовик І. В.</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ	139
<i>Якобчук В. П., Загрийвий А. Л., Лавренчук Р. В.</i> УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАЛУЧЕННЯ В УКРАЇНІ	144
<i>Алексєєв М. С.</i> СТОРІНКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО	149
<i>Астахов І.</i> УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС	149
<i>Астахов І.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ГРОМАД ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	152

Борисенко Я. В.

*МІСЦЕ УКРАЇНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ РИНКАХ ОРГАНІЧНОЇ
ПРОДУКЦІЇ 155*

Босюк М. Д.

МЕТОДИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ 159

Букша І. М.

ОЦІНКА НЕРУХОМОГО МАЙНА 161

Вітвіцька Ю. І.

*АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПРАТ «ГОТЕЛЬНИЙ
КОМПЛЕКС «БРАТИСЛАВА» 164*

Волкова О.

*АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ 167*

Губар І. Є.

*ТЕХНОЛОГІЯ МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ
ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА УМОВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ 170*

Демідов І. А.

*ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
РИНКІВ: ДОСВІД ЄС 174*

Денисовець Ю. М.

*БЮДЖЕТНІ ПРОГРАМИ ЯК ОБ'ЄКТ ФІНАНСОВОГО
І УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ 177*

Дорошенко Д.

*ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ КОНФІГУРУВАННЯ КОМП'ЮТЕРА НА САЙТІ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКСИМАЛЬНОЇ ЛЕГКОСТІ ВИКОРИСТАННЯ . 182*

Капушинський В.

*СТАН УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ 185*

Кислюк Д.

*СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ
В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 188*

Котвіцька Н. О.

УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОВ «ДЖІФЛАЙТ» 192

Кравець А. В.

*ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ВЛАДИ
НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ 195*

Лазарева Я. М.

ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ 198

Мойсєєва Т. С.

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЯКІСТЬ ПРОДУКЦІЇ..... 201

Нагірняк М. Ф.

**ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ: ВИЗНАННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ
ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДХОДЖЕННЯ ПОДАТКОВИХ
ПЛАТЕЖІВ ДО БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ..... 204**

Оленюк Д. О.

**ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ ЗА УМОВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ 209**

Панічук О. В.

**КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ
І ПОЗИКОСПРОМОЖНІСТЬ: МЕХАНІЗМ ВИЗНАЧЕННЯ
ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ..... 212**

Пантюк К. О.

**ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА..... 217**

Петров Г. Р.

**ІНТЕРФЕЙС ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ РИЗИКІВ
ПІДПРИЄМСТВА 220**

Петрова С. І.

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІШАНОГО
НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЛІСЬКОМУ
НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ 223**

Сімонова Є.

ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ 227

Терещук Л. О.

**УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ
ТОВ «СІГНЕТ – ЦЕНТР» 230**

Фелонюк Н.

**ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ
ЗОВНІШНІХ ПОТРЯСІНЬ 233**

Хомич Д.

**ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗОРАНOSTІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ У ГРОМАДАХ ЖИТОМИРЩИНИ. 236**

*Абрамова І. В., к. е. н., доцент,
кафедра фінансів та кредиту*

РОЗВИТОК МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ

Ключові слова: розвиток, міграція, безробіття, доходи населення.

Вступ. Згідно з результатами досліджень Міграційного агентства ООН впродовж першої половини 2022 р. внаслідок війни, розпочатої рф, близько 6,5 млн українців були вимушені переїхати в більш безпечні регіони держави, ще 3,2 млн – виїхати за кордон. Це спричинило найбільшу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Економічні й соціальні проблеми, які викликала хвиля міграції, вказують на актуальність та своєчасність проведеного дослідження.

Вивчення міграційних процесів у контексті глобалізації світової економіки здійснюють Ю. Заволока, М. Сідненко, А. Івко [1]. Особливості міграційних процесів у сучасних економічних умовах вивчають Н. Рощина, Л. Борданова та ін. [2]. Загальну характеристику світовим міграційним процесам з урахуванням їх економічної складової надають М. Палінчак, Я. Дроздовський, В. Палінчак [3]. Вивчення таких дефініцій як «міграція» та «міграційний процес», а також визначення їх ролі у сучасних наукових концепціях здійснює Л. Весельська [4]. Питання динаміки чисельності біженців, вимушених переселенців та нелегальних мігрантів досліджує В. Лавер [5]. Попри наявність значної кількості наукових досліджень, пов'язаних з міграційними процесами, глобальні проблеми міграції та біженців, в тому числі в контексті російсько-української війни потребують особливої уваги.

Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування глобальних проблем міграції та біженців в контексті євроінтеграційних процесів та українсько-російської війни, а також розробка практичних рекомендацій щодо їх розв'язання.

Результати дослідження. Збройна агресія російської федерації та євроінтеграційні перспективи України вказують на необхідність удосконалення вітчизняної міграційної політики. Ключові причини цих процесів криються як у рекордній кількості біженців з України, так і у необхідності адаптації вітчизняного законодавства до європейських норм та правил. Формування спільної міграційної політики, яке нещодавно розпочалося між Україною та країнами ЄС, є головним завданням на найближчу перспективу. Міграційна політика покликана врегульовувати й контролювати міграційні процеси та шукати дипломатичні шляхи вирішення

міграційних проблем. Завдання міграційної політики, як правило, реалізуються в чотирьох основних сферах:

1) сприяння нормативній міграції працівників, спеціалістів, студентів, сімей, тобто безпечному пересуванню з країни до країни з мінімальними труднощами і затримками й на законних підставах;

2) адміністрування міграційних процесів з метою запобігання прибуттю осіб, яким на законних підставах відмовлено у в'їзді, боротьба із правопорушеннями у сфері міграції скорочення неурегульованих міграційних потоків;

3) надання вимушеним мігрантам (внутрішньо переміщеним особам, біженцям, жертвам воєнних конфліктів) допомоги та захисту як в облаштуванні у місцях притулку, так і повернення на батьківщину за нормалізації ситуації;

4) максимальне використання позитивного впливу міграції на розвиток в інтересах окремих суспільства та окремих мігрантів, зокрема, переказам зароблених за кордоном коштів, інтеграції мігрантів у соціум приймаючої країни, поверненню кваліфікованих мігрантів на батьківщину, зміцненню зв'язків з діаспорами тощо [6].

Наразі ключовою причиною міграції є військові дії на території України, спричинені повномасштабним вторгненням військових рф. Кількісний аналіз впливу цього чинника на міграційні процеси допоки провести неможливо. Значна частина східних та південних областей й до нині залишається в окупації, тому підрахувати кількість біженців або внутрішньо переміщених осіб практично не можливо.

Завдання міграційної політики поширюються не лише на зовнішню міграцію, а й стосуються внутрішніх міграційних процесів. Подальша розвідка стосуватиметься виявлення ключових факторів, які мають вплив на внутрішні міграційні процеси й матимуть вагомий вплив під час розробки внутрішньої міграційної політики. Для проведення дослідження прийнято рішення виявити кореляційно-регресійну залежність між таким чинником як міграційний приріст (скорочення) населення (осіб) в розрізі 24 регіонів України та м. Києва і такими факторами як:

- рівень безробіття працездатного населення (%);
- рівень наявного доходу населення (тис. грн);
- обсяги капітальних інвестицій (тис. грн);
- обсяги доходів місцевих бюджетів (тис. грн).

На початковому етапі побудови кореляційно-регресійних залежностей було проаналізовано доволі широкий спектр чинників, які згідно з нашими припущеннями повинні були мати вплив на результативну ознаку – міграційний приріст (скорочення) населення. Серед них були виокремлені і відхилені такі показники як валовий регіональний продукт, кількість населення, що проживає на відповідній території, природний приріст

населення. Проте жоден з них не виявив або виявив слабкий взаємозв'язок з результативною ознакою.

Далі нами було зроблено припущення про те, що внутрішнє переміщення осіб відбувається у напрямках пошуку регіонів, де є робочі місця, а отже частка працевлаштованого населення (у віці від 15 до 70 років) у них має бути вищим у порівнянні з іншими. Для цього з використанням даних, оприлюднених на офіційному сайті Державного комітету статистики України та програмного забезпечення Excel нами була здійснена їх графічна візуалізація і побудовано рівняння регресії з використанням поліному 3-го порядку, яке дозволило визначити коефіцієнт кореляції на рівні $R^2 = 0,4402$, який засвідчив середній ступінь залежності між цими факторами. Графічну залежність міграційного приросту (скорочення) населення (осіб) від рівня безробіття населення віком від 15 до 70 років (%) проілюстровано на рис. 2.

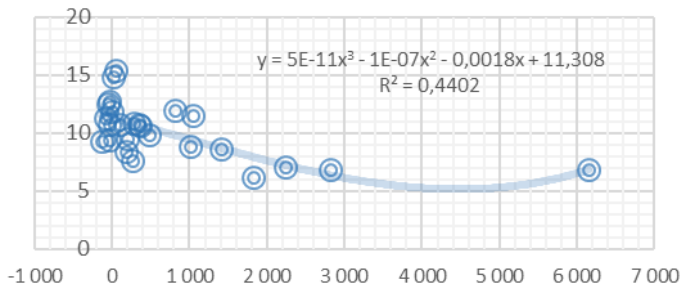

Рис. 2. Залежність міграційного приросту (скорочення) населення (осіб) від рівня безробіття населення віком від 15 до 70 років (%)

Джерело: власна розробка на основі [7].

Наступне припущення стосувалося того факту, що міграція населення відбувається в більш заможні регіони, тобто ті регіони, де населення має вищі в порівнянні з іншими областями доходи. Залежність між факторами визначалася через побудову рівняння регресії з використанням поліному 2-го порядку, яке дозволило визначити коефіцієнт кореляції на рівні $R^2 = 0,792$, який засвідчив високий ступінь залежності між цими факторами. Залежність міграційного приросту (скорочення) населення (осіб) від рівня наявного доходу населення (тис. грн) через графічну візуалізацію даних проілюстровано на рис. 3. Дані рисунка повною мірою підтвердили висунуте припущення. Припущення про те, що міграція населення та його міграційний приріст активніше відбувається в тих регіонах, де обсяги капітальних інвестицій, тобто інвестицій, що спрямовуються на його соціально-економічний розвиток було підтверджене рівнянням регресії з використанням поліному 2-го порядку, яке дозволило визначити коефіцієнт кореляції на рівні $R^2 = 0,889$.

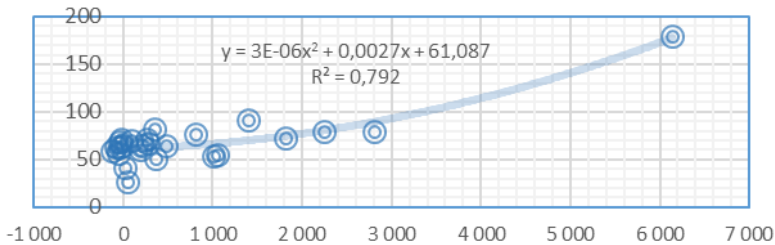

Рис. 3. Залежність міграційного приросту (скорочення) населення (осіб) від рівня наявного доходу населення (тис. грн)

Джерело: власна розробка на основі [7].

Значення коефіцієнту підтвердило наявність високого ступеня залежності між факторною та результативною ознаками. Залежність міграційного приросту (скорочення) населення (осіб) від обсягів капітальних інвестицій (тис. грн) через графічну візуалізацію даних представлено на рис. 4. Вважаємо, що висунуте нами припущення повною мірою підтверджене побудовою кореляційно-регресійного рівняння.

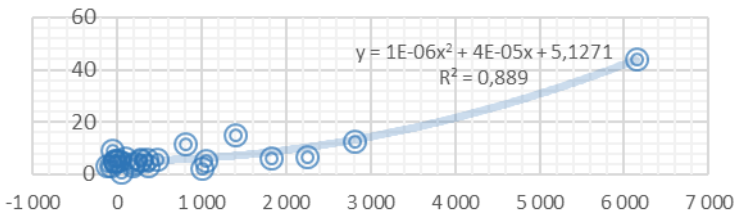

Рис. 4. Залежність міграційного приросту (скорочення) населення (осіб) від обсягів капітальних інвестицій (тис. грн)

Джерело: власна розробка на основі [7].

Також підтвердилося припущення про те, що міграція населення та його міграційний приріст активніше відбувається в тих регіонах, де є більш потужний фінансовий потенціал і, відповідно, дохідна база місцевих бюджетів. Графічна візуалізація рівняння регресії з використанням поліному 2-го порядку, дозволило визначити коефіцієнт кореляції на рівні $R^2 = 0,717$, який засвідчив високий ступінь залежності між цими факторами (рис. 4).

Отже, кореляційно-регресійний аналіз довів, що між таким показником як міграційний приріст (скорочення) населення (осіб) в розрізі 24 регіонів України та м. Києва і таким фактором як рівень безробіття працездатного населення існує середній ступінь залежності, а між такими чинниками як

рівень наявного доходу населення, обсяги капітальних інвестицій й доходів місцевих бюджетів – високий. Тому, можемо стверджувати, що ці фактори повинні враховуватися при розробці внутрішньої міграційної політики.

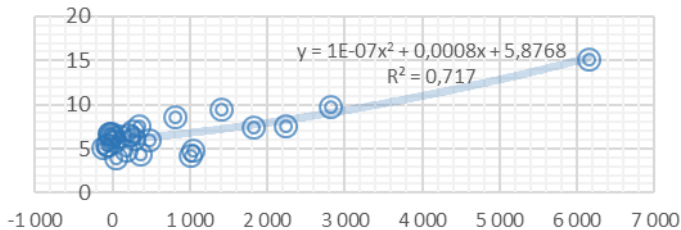

Рис. 5. Залежність міграційного приросту (скорочення) населення (осіб) від обсягів доходів місцевих бюджетів (тис. грн)

Джерело: власна розробка на основі [7].

На зовнішньому рівні теж потребують вдосконалення певні механізми. Якщо наразі актуальним є питання захисту прав та свобод наших співвітчизників за кордоном, то після перемоги варто подбати про інструменти повернення громадян в Україну, надання їм соціальної підтримки й захисту, пошуку житла, роботи. Першим кроком у розробці міграційної політики вважаємо вивчення ключових питань, пов'язаних з міграцією. Тут можна застосовувати онлайн-опитування, громадські слухання, круглі столи зі стейкхолдерами й інші заходи, які допоможуть виявити проблеми міграційних процесів й біженців. Наступним кроком є виявлення системи цілей і завдань, на розв'язання яких спрямовуватиметься міграційна політика. Важливим етапом є синхронізація завдань та цілей міграційної політики із завданнями, передбаченими планом набуття членства у ЄС. Розробка концептуальних підходів та затвердження ключових засад міграційної політики повинно супроводжувати постійним моніторингом процесу їх реалізації.

Висновки. Доведено, що світова спільнота напрацювала певні інструменти й механізми розв'язання міграційних питань і проблем. Аргументовано, що для удосконалення міграційної політики вкрай важливим залишається міжнародне співробітництво. Потри наявні відмінності в Українському законодавстві з питань міграції і біженців і в законодавстві країн-членів ЄС, спільним є те, що усі сторони зацікавлені в законній і безпечній міграції. Запропоновано спільні зусилля спрямовувати на розробку програм повернення українців, сприяння щодо їх реінтеграції в українське суспільство. Тут визначальним чинником може стати як виважена державна міграційна політика так і широка підтримка громадськості, усвідомлення

урядом і суспільством необхідності спільної комунікації та злагоджених дій у міграційному просторі.

Список використаних джерел

1. Заволока Ю., Сідненко М., Івко А. Міграційні процеси у контексті глобалізації світової економіки. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2020/78.pdf (дата звернення 28.03.2023)
2. Рощина Н., Борданова Л. Особливості міграційних процесів у сучасних економічних умовах. *Економіка та держава*. № 1. 2017. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2017/9.pdf (дата звернення 02.04.2023)
3. Палінчак М., Дроздовський Я., Палінчак В. Світові міграційні процеси (загальна характеристика). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 12. Ч. 1. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/09.pdf (дата звернення 12.04.2023)
4. Весельська Л. Поняття міграція та міграційний процес у сучасних наукових концепціях. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Том 29 (68). № 1.
5. Лавер О. Глобальні проблеми людства на поч. XXI ст. (на прикладі біженців, вимушених переселенців, та нелегальних мігрантів). *Науковий вісник УжНУ. Серія Історія*. 2016. Випуск 1(34). С. 91–98. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/15471> (дата звернення 18.02.2023)
6. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монограф. Київ: НІСД, 2018. 472 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-07/Migration_Politic_Print-fin-3178a.pdf (дата звернення 28. 03.2023)
7. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 25.03.2023)
8. Офіційний сайт Єврокомісії. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/migration-asylum/migrant-integration/methodology> (дата звернення 18.05.2023)

*Будуї О. Г., к. е. н., доцент,
кафедра економіки, підприємництва та туризму,
Поліщук Д. С., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності 051 «Економіка»*

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ СТРАТЕГІЇ

Ключові слова: інформаційна технологія, інформаційно-комунікаційна технологія, інформаційна стратегія, цифрова стратегія.

Вступ. На постіндустріальному етапі розвитку економіки важливу роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології. Головною рушійною силою розвитку на цьому етапі є інформація та знання, а також технології доступу до інформації, її поширення та обробки. Цифрові технології поступово формують віртуальне середовище, яке не лише доповнює реальне середовище. Воно надає можливість створювати цифровий продукт спроможний задовольняти потреби споживачів. В цифровому середовищі формується особлива цінність, яка дозволяє отримати послугу чи товар віддалено. Враховуючи особливості функціонування цифрової економіки варто застосовувати і відповідні інструменти планування, що врешті знаходять втілення у відповідній стратегії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та методичні аспекти розробки цифрової стратегії ще не знайшли широкого висвітлення в наукових дослідженнях. Частково дані питання висвітлені у працях Панчука А., Кіржецької М., Кіржецького Ю. Технології цифрового урядування та управління вивчали Куїбіда В., Карпенко О., Наместнік В. Значно більшого поширення отримали дослідження щодо формування та впровадження інформаційної стратегії. Проте остання переважно розглядалась на національному рівні і у контексті задоволення інформаційних потреб громадян.

Основний матеріал. Нині в системі стратегічного планування знаходять відображення усі складові підприємницької системи. Так, ділова стратегія розвитку знаходить конкретизацію в системі функціональних стратегій, зокрема стратегії управління персоналом, маркетинговій, операційній, інформаційній, конкурентній, інноваційній та інших стратегіях. Цілком очевидно, що у кожній функціональній стратегії визначена орієнтація відповідної функціональної підсистеми, встановлені цільові показники, яких необхідно досягнути в майбутньому, передбачені ресурси, методи й інструменти досягнення цілей, розроблено комплекс організаційних заходів та визначені відповідальні працівники чи підрозділи підприємства. Відповідна функціональна стратегія визначає керованість процесів розвитку підприємства та досягнення корпоративних цілей організації.

Сьогодні у функціональних стратегіях знаходять відображення усі підсистеми підприємства, усі елементи продуктивних сил і виробничих відносин та усі напрями діяльності. Справедливо відзначити, що з перетворенням інформації у ключовий фактор виробництва поряд із класичними факторами виробництва – землею, працею, капіталом та підприємницькими здібностями виникає потреба у формуванні інформаційної стратегії. Роль інформаційної стратегії визначається тим, що для посилення конкурентоспроможності підприємства, отримання додаткового прибутку, збільшення ефективності та рентабельності діяльності, обґрунтування оптимальних управлінських рішень необхідно провести ґрунтовні аналітичні дослідження, зібрати повну та достовірну інформацію в найкоротші терміни. Інформаційна стратегія є відповіддю на залежність підприємства від джерел інформації та бажання забезпечити ефективне управління господарською діяльністю для досягнення конкурентної переваги на ринку у довгостроковій перспективі [1, с. 37].

В економічній літературі інформаційна стратегія переважно розглядається на загальнонаціональному рівні. Так, Проскуріна О. зазначає, що утвердження України як суверенної, вільної, незалежної, економічно розвинутої країни пов'язане з інтеграцією у глобальний інформаційний простір. При цьому основним шляхом інтеграції країни залишається комунікаційна складова. Разом з тим автор відмічає, що наразі країна є споживачем зовнішньої інформації, і, немає ефективних інструментів селекціонування інформаційних потоків, які надходять в країну. Також повільно відбувається наповнення інформаційних джерел необхідними даними, недостатня увага надається пошуку й створенню інформації [2, с. 139–141]. Отже, інформаційна стратегія розглядається у контексті створення, пошуку, накопичення, обробки, споживання інформації. Вона має передбачати хто є споживачем інформації, які основні канали надходження інформації, які технології та засоби роботи з інформацією мають використовуватися, які цільові показники необхідно досягнути, які ресурси слід задіяти. Інформаційна стратегія зорієнтована на задоволення інформаційних потреб осіб, які приймають рішення. Незважаючи на те, що для роботи з інформацією залежно від задач потрібні відповідні технології, основною ціллю залишається забезпечення інформаційних потреб управлінського персоналу.

Нині бізнес, громадські організації, державні установи переходять до цифровізації технологічних операцій. Цифрові комунікації, інформаційні технології та системи формують іншу парадигму економічної системи. Її основною продуктивною силою постають знання, інформація, дослідження, а також носії нових знань. Вартість компанії давно вже не оцінюється за сумою основних та оборотних засобів. Ринковим виміром вартості компанії є її цифрова технологічність, здатність генерувати додану вартість. Цифрові технології, інформація, знання набуває рис окремого сектору економіки –

цифрової економіки. Тобто на додачу до виробництва засобів виробництва (група «А») та виробництва засобів споживання (група «Б») з'явилася третя – виробництво та споживання цифрового контенту, сфера цифрової економіки (група «0»). Вже сьогодні можна спостерігати формування цифрового контенту, створення нових можливостей для ведення бізнесу, управління державою, формування нових видів господарської діяльності. Це наступний етап становлення нової економіки, коли інформаційні технології від підтримки офлайн бізнес-процесів надають можливість створювати нову цінність, формують цінність, що споживається в електронному вигляді.

Дійсно, нині конкурентоспроможність компаній, формування потенціалу до розвитку визначається використанням на підприємстві чи організації цифрових інструментів. Стає очевидно, що варто дискутувати про формування цифрової стратегії. Звернення до літературних джерел дозволяє встановити, що під цифровою стратегією розуміють механізм, який дозволяє повноцінно функціонувати та виконувати усі господарські функції та бізнес-операції за відсутності фізичного контакту зі споживачем, клієнтом, партнерами, працівниками, власниками підприємства [3].

Цифрова стратегія – це процес координованого впровадження цифрових інструментів та технологій в ключові сфери діяльності підприємства: бізнес-модель, взаємодію зі споживачами та партнерами, клієнтський досвід, операційні процеси, з метою підвищення або створення цінності продуктів, послуг та рішень у цифровій економіці [4]. Подібне трактування знаходимо в публікації Воскобоевої О. В. та Ромашенко О. С. згідно з яким цифрова стратегія вирішує окрім надання необхідної для управлінської діяльності точної, достовірної, об'єктивно та повної інформації також взаємозв'язок та взаємодію з клієнтами, створення цифрових продуктів, забезпечення індивідуальних та персональних пропозицій [5, с. 60]. В іншому визначення підкреслюється, що цифрова стратегія засноване на можливостях цифрової економіки за рахунок використання цифрових ресурсів у бізнес-процесах та функціях, а саме використання цифрових інструментів для залучення клієнтів, здійсненні взаємодії та зворотного зв'язку, підтримка кадрової роботи, розширення спектру послуг та продуктів, збільшення грошових потоків, зміни бізнес-моделі [6, с. 12]. Бачимо, що цифрова стратегія покликана перетворити компанію на цифрову та забезпечити взаємодію з усіма зацікавленими сторонами на основі цифрових технологій, створити умови для надання індивідуальних та персональних пропозицій, а також сприяти задоволенню інформаційні потреб. Отже, цифрова стратегія – це комплексний план дій, який визначає спектр цифрових послуг, які надаватимуться організацією та в якій визначено необхідні ресурси і відповідальні виконавці, а також очікувані результати реалізації стратегії.

Висновки. Стратегічне планування покликане визначити довгострокові цілі та шляхи їх досягнення на основі наявних чи доступних для організації

виробничих ресурсів. Розробка стратегії дозволяє визначити можливі альтернативи розвитку. Для визначення стратегічних напрямів розвитку окремих сфер чи напрямів діяльності підприємства розробляються функціональні стратегії. Комплекс функціональних стратегій підприємства сьогодні доцільно доповнити цифровою стратегією. Цифрова стратегія передбачає впровадження або розвиток цифрових підходів в функціонування підприємства, таким чином, пропонуючи нові послуги, створюючи додаткову цінність або підтримуючи існуючі бізнес-процеси.

Список використаних джерел

1. Гребешков О. Інформаційна стратегія підприємства та оцінка її ефективності. *Стратегія економічного розвитку України*. 2012. № 30. С. 36–42.
2. Проскуріна О. Інформаційна стратегія України в сучасному геополітичному просторі. *Політичний менеджмент*. 2009. №3. С. 137–144.
3. Цифрова стратегія мистецького арсеналу 2022–2024. *Мистецький арсенал*: вебсайт. URL: https://artarsenal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/3_MA_digital_strategy.pdf.
4. Панчук А. С. Теоретичні основи формування цифрової стратегії підприємств. *Економіка і суспільство*. 2021. Вип. 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-76>.
5. Воскобоева О., Ромащенко О. Індекс цифровізації як основний фактор розвитку цифрових технологій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. №4 (26). С. 56–61.
6. Кіржецька М., Кіржецький Ю. Особливості цифрової стратегії підприємства залежно від розміру бізнесу. *Галицький економічний вісник*. 2020. Том 66. № 5. С. 7–15.

*Валінкевич Н. В., д. е. н., професор,
завідувач кафедри економіки, підприємництва та туризму,
Клименко В. В., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Туризм»*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Ключові слова: туризм, туристичні послуги, діяльність туроператорів, організація туризму, види туризму, потреби туриста.

Туризм – один із напрямків сучасної економіки, спрямований на задоволення потреб людей та покращення якості їхнього життя. Туризм відіграє значну роль у вирішенні соціально-економічних проблем країни та окремих її регіонів, забезпечуючи розвиток малого та середнього бізнесу. В той же час туризм впливає на розвиток транспортної інфраструктури, підприємств зв'язку, громадського харчування, розваг і відпочинку. Внутрішній туризм інтегрується в міжнародну систему обслуговування туристів з різними цілями, сприяючи розвитку міжнародного співробітництва та підвищенню культурного рівня населення.

Під туристичною діяльністю розуміють діяльність туроператорів, турагентів, а також будь-яка діяльність з організації подорожей. Об'єктом цієї діяльності виступає туризм, який передбачає пересування споживачів туристичних послуг, яке не пов'язане з отриманням прибутку. Розмежування діяльності туроператорів та турагентів містить не лише законодавче, а й практичне підґрунтя.

Результатом діяльності туроператорів та турагентів виступає туристичний продукт, що являє собою комплекс послуг з проїзду та проживання, що надаються за загальну вартість, визначену договором купівлі-продажу даного продукту. Сторонами договору виступають споживач туристичного продукту, туроператор (в частині реалізації туристичного продукту) та туристичне агентство в якості представника туроператора (в частині укладання договору тобто доведення до споживача послуг туроператора).

Узагальнивши сутність туризму та особливості його організації варто виділити основні його види:

- внутрішній – це тимчасове переміщення громадян всередині країни, без бажання працевлаштування, а з метою відпочинку та задоволення власних потреб у пізнанні навколишнього середовища;
- виїзний – це подорожеский туризм, який передбачає переміщення громадян України за межі державного кордону або за межі регіону постійного проживання з туристичними цілями;

- в'їзний туризм передбачає прибуття іноземних туристів, або осіб, що не проживають на даній території (в країні, в регіоні);

- міжнародний, такий туризм, що передбачає переміщення особи на іншу територію, з обов'язковим перетином державного кордону, на термін до року, з метою пізнання, лікування або відпочинку;

- соціальний – подорожі, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів бюджетів різних рівнів, спрямованих на соціальні потреби учасників громадського руху та інших пов'язаних потреб, з метою підтримки прав людей з низьким рівнем доходу в рамках реалізації забезпечення їх права на відпочинок;

- неорганізований туризм – вид туризму, що характеризується самостійністю обрання туристами міст подорожей, маршрутів, засобів та способів переміщення, типу ночівлі, якості та кількості харчування.

Однією з найважливіших класифікаційних ознак туризму, на нашу думку, є класифікація його за інтенсивністю обороту. Зокрема, розрізняють постійний і сезонний туризм. Регулярне, цілорічне відвідування туристичних регіонів називають довгостроковим туризмом. Такий вид туризму є типовим для найвідоміших центрів світової культури, оздоровлення та відпочинку. До них відносять видатні міста, курорти, місця з унікальними цілющими мінеральними водами, лікувальними грязями та кліматом. Деякі регіони приваблюють туристів переважно в певну пору року, тому такий туризм називають сезонним. Туристичні регіони сезонного туризму, відвідуються, як правило, лише в певну пору року (літо чи зима). До туристичних регіонів із сезонними туризмом відносять, наприклад Туреччину та Болгарію. Регіони відвідування яких відбувається в кілька сезонів (наприклад, навесні та осінню) називають двох сезонними (Єгипет). Регіони також можна диференціювати за інтенсивністю туристичних відвідувань, їх поділяють на пікові (найбільш завантажені), тихі (мають середній рівень завантаження) і «мертвий» (майже не відвідуються туристами). Також туризм можна класифікувати за тривалістю подорожі, за віком туристів, за географічною спрямованістю та за використовуваними транспортними засобами. Проте така класифікація, на нашу думку, має перш за все маркетингову спрямованість.

Як вже було зазначено, результатом діяльності туроператорів та турагентів виступає туристичний продукт, представлений у вигляді послуги чи комплексу послуг, призначених для продажу на ринку. До основних характеристик туристичного продукту варто віднести:

- обґрунтованість – сукупність наданих туристичних послуг має прямо залежати від мети поїздки та відповідних умов, виходячи з потреб туриста;

- привабливість – туристичний продукт має бути цікавим і потрібним туристу;

- достовірність – відповідність фактичного наповнення туристичної послуги тій, що заявлена в рекламі;
- безпека – туристичний продукт повинен відповідати всім вимогам безпеки;
- ефективність – досягнення найбільшого ефекту від послуги для туриста при найменших його витратах;
- цілісність – повнота продукту, його здатність повністю задовольняти наявні потреби туриста;
- зрозумілість – споживання продукту (спрямованість повинна бути зрозумілою як туристу, так і обслуговуючому персоналу), [1];
- інформаційне наповнення – вся необхідна інформація про споживання туристичного продукту повинна бути доступною для туриста;
- легке поводження;
- гнучкість – здатність продукту в системі обслуговування адаптуватися до іншого типу споживання, бути незалежною від заміни обслуговуючого персоналу [3];
- корисність – властивість (здатність) слугувати досягненню однієї або декількох цілей (наприклад, відпочинок і знання) для задоволення конкретних потреб туриста [7];
- точність і своєчасність – всі заявлені послуги, що входять до туристичного продукту повинні надаватися вчасно і повною мірою.

Комплекс послуг, що входять до туристичного продукту, сприймається споживачем як цілісний продукт і купується в сукупності всіх його складових елементів. Таким чином робимо висновок, що споживач шукає на ринку не окремі послуги, а найбільш оптимальне їх поєднання і втілення у вигляді конкретного туру. При виборі туру для туриста є важливим те, наскільки кількість і якість складових елементів туристичного продукту, іншими словами, подорожі відповідають його власним уявленням про даний продукт. В такому випадку, споживач сприймає туристичну компанію, як виробника туру, який відповідає за його якість та рівень наданої послуги.

Отже, на сьогоднішній день туризм являє собою особливу сферу діяльності, яка має можливості для подальшого успішного розвитку. Її можна охарактеризувати повільною і багатоступеневою підготовкою туристичного продукту, активністю на туристичному ринку турагентів та туроператорів. Туристична послуга, в першу чергу, повинна бути направлена на споживачів, які ставлять для себе певну мету і спрямовані на отримання якісних послуг, потребуючих гарантії власних прав і інтересів. На сучасному етапі туристична діяльність майже зупинилася через війну, проте в період відбудови має стати великим інвестиційним підґрунтям для розвитку деяких регіонів нашої країни.

Список використаних джерел

1. Безносьок В. Туризм і його місце в соціально-економічному розвитку України. 2001. *Регіон. економіка*.
2. Вакуленко В. Туризм і охорона культурної спадщини: український та польський досвід. К.: К.І.С., 2003
3. Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 10–11.10.2001 р.). Київ: Знання, 2002.
4. Агафонова Л. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Знання, 2002.
5. Ільїна О. В. Туризм. Рекреаційна географія: Поняття і терміни : Слов. – Луцьк: Терен, 2004.
6. Туризм і ресторанний бізнес: сучасні тенденції та перспективи розвитку: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–9.02.2007 р.), Київ., 2007.
7. Нездоймінов С. Туризм як фактор регіонального розвитку. Методол. аспект та практ. досвід : монограф. О.: Астропринт, 2009.
8. Свірідова Н. Д. Туризм : словник-довідник. – Луганськ, 2009.
9. Бейдик О. О. Туризм в умовах суспільно-політичної нестабільності. – 2008 // *Укр. геогр. журн.*
10. Александров В. Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку : монографія. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010.
11. Абрамов В. Туризм і місто: досвід, проблеми та перспективи : монограф. Харків, 2011.

*Василенко Л. П., к. ю. н., доцент,
кафедра правознавства,
Дейнеко Л. В., магістрантка спеціальності «Право»*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ЗАКОННИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ ПРИ УХИЛЕННІ ВІД СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ

Ключові слова: право, соціальний захист, захист інтересів дітей, аліменти, ухилення.

Проблеми в сфері захисту законних прав та інтересів дітей при ухиленні від сплати аліментів можуть негативним чином впливати на можливість дитини повноцінно та гармонійно розвиватись, навчатися, або навіть на мінімально необхідне забезпечення її життєво важливих потреб. Саме тому, дослідження таких проблем, а в подальшому пошук шляхів для їх вирішення, є вкрай важливим. Особливо важливими ці питання залишаються і у наш час. Час коли суспільство не встигло оговтатися після всесвітньої епідемії короно вірусної інфекції, громадяни нашої країни стикнулися з новими викликами, пов'язаними з військовою агресією рф. Незважаючи на те, що воєнний конфлікт не є приводом для забуття про сплату аліментів, він може призвести до певних змін у процедурі примусового стягнення та добровільної сплати аліментів. Зокрема, з початком збройної агресії російської федерації проти України відбулися зміни в законодавстві, які стосуються цих питань.

Закон України «Про виконавче провадження» був доповнений рядом положень, пов'язаних з військовою агресією рф на території України. Ці зміни набрали чинності з 26 березня 2022 року після прийняття ВРУ Закону України від 15.03.2022 року № 2129-IX [1]. Ці нові положення, які вступили в силу, мають на меті адаптувати процедури стягнення аліментів до нових умов, пов'язаних з воєнним конфліктом. Вони включають заходи щодо посилення контролю за дотриманням зобов'язань зі сплати аліментів, встановлення особливих процедур та механізмів для забезпечення виконання рішень щодо аліментів та інші відповідні норми. Вони покликані забезпечити захист прав та інтересів дітей та інших осіб, які підлягають отриманню аліментів, у контексті воєнного стану та його наслідків.

Варто відзначити, що питання стягнення аліментів під час воєнного конфлікту залишилося майже незмінним, за винятком виконання рішень на окупованих територіях України державою-агресором. Хоча воєнний стан може створити певні складнощі та обмеження в проведенні процедур стягнення аліментів, загальний механізм передбачений національним законодавством зберігається. Основні правила та процедури щодо стягнення аліментів залишаються в силі, зокрема вимоги до батьків щодо фінансової підтримки своїх дітей.

Однак, однією зі значних змін стає проблема виконання судових рішень щодо аліментів на тимчасово окупованих територіях України державою-агресором. Це може ускладнювати процес стягнення аліментів, оскільки держава-агресор може не визнавати та не виконувати такі рішення. В таких випадках, залежно від ситуації, можуть виникати потреба в спеціальних механізмах, міжнародній підтримці або пошуку альтернативних шляхів захисту прав дітей і стягнення аліментів.

Умови воєнного стану можуть призводити до проблем, пов'язаних з функціонуванням судів на деяких територіях. Заява про видачу судового наказу зазвичай подається за місцем проживання відповідача, а позовна заява – за місцем реєстрації позивача. Однак, в умовах активних бойових дій або окупації ці території можуть перебувати у складних умовах. Необхідно зазначити, що ці обставини не повинні обмежувати право громадян на судовий захист. На даний час існує тимчасове регулювання територіальної підсудності окремих судів. У випадку, коли суд, що відповідає за місцем реєстрації проживання сторін, не може функціонувати через воєнні дії, справи, які перебувають у його компетенції, передаються до іншого суду.

Це забезпечує можливість продовження судового процесу та надання судового захисту сторонам, незважаючи на обставини воєнного конфлікту. Важливо забезпечити ефективну організацію судової системи, щоб забезпечити права громадян і забезпечити вирішення спорів у відповідних юрисдикційних органах, які можуть функціонувати в умовах воєнного стану.

На сьогоднішній день актуальним питанням є притягнення до відповідальності боржників, які не виконують свої аліментні зобов'язання.

Згідно зі ст. 196 Сімейного кодексу України, передбачена відповідальність за прострочення сплати аліментів, зокрема, можливість стягнення неустойки (пені) у розмірі 1% суми несплачених аліментів за кожен день прострочення. Розрахунок пені здійснюється з дня прострочення сплати аліментів до дня повного їх погашення або до дня прийняття судового рішення про стягнення пені, але не більше ніж 100% заборгованості [2].

Також варто пам'ятати, що за несплату аліментів передбачена адміністративна відповідальність та кримінальна відповідальність. Але потрібно зауважити, що в умовах воєнного стану та з урахуванням всіх змін законодавства, які відбулися у зв'язку з цим, ніхто ні при яких обставинах не звільняється від відповідальності за невиконання своїх зобов'язань щодо утримання дітей. Тому всі норми, які передбачають всі види відповідальності є чинними і сьогодні, навіть у таких складних умовах.

В умовах воєнного стану та переміщення батьків і дітей, включаючи перебування за кордоном, зберігається актуальною можливість вирішення аліментних питань шляхом укладання нотаріально посвідченого договору. Отже, законодавством передбачено, що батько і мати мають право укласти між собою договір про участь в утриманні дитини (аліментний договір), де

визначено розмір, терміни та порядок сплати аліментів, а також додаткові витрати на дитину. Але відповідно до законодавства, цей договір повинен бути нотаріально посвідченим. В цьому питанні діють певні зміни законодавства у зв'язку з введенням воєнного стану. Отже, цей договір повинен бути посвідчений нотаріусом на нотаріальному бланку, а з 28 березня 2022 року, в умовах воєнного стану, навіть, на простому аркуші паперу [3].

Потрібно зазначити ще про одну проблему, яка мала місце і до введення в дію воєнного стану. На практиці існувала та продовжує існувати проблема щодо виконання судових рішень та наказів, що стосуються стягнення аліментів. Ці проблеми можуть виникати як до прийняття рішення суду, так і після нього, коли сторона намагається уникнути своїх обов'язків щодо сплати аліментів. Чинники, які перешкоджають ефективному стягненню, можуть бути різного характеру, включаючи фінансові труднощі, відсутність вмотивованості чи спротив з боку боржника. Розв'язання цих проблем потребує удосконалення законодавства та ефективних механізмів забезпечення виконання судових рішень, а також залучення різних сторін, включаючи судові органи, виконавчу службу та соціальні служби, для спільної роботи над вирішенням цих питань.

Також, на практиці виникають значні труднощі у встановленні розміру доходів особи, яка має сплатити аліменти на утримання дітей. Це стає особливо актуальним, коли платник приховує свої реальні доходи, намагається фальсифікувати інформацію або працює неофіційно. В таких випадках стає надзвичайно складно встановити правильний розмір аліментів, що відповідає фактичним можливостям платника. Вирішення цієї проблеми вимагає додаткових зусиль з боку судових органів, виконавчих служб та інших компетентних установ для збору достовірної інформації про доходи платника аліментів та прийняття справедливого рішення щодо встановлення аліментів.

Іноді дане питання вирішується шляхом доведення того факту, що у платника є витрати, які перевищують його дохід. В такому разі, проблема полягатиме в отриманні такої кількості доказів, яка буде вважатися достатньою для суду. У такому разі, суд, визначає розмір аліментів згідно з витратами, які здійснює відповідач. Однак, важливо розуміти, що реальні витрати позивача у випадку приховування ним своїх доходів у повній мірі фактично неможливо довести.

Також потрібно враховувати проблему, пов'язану з пошуком місця роботи платника аліментів. Навіть при виконанні установою свого обов'язку повідомити судового виконавця та стягувача аліментів про звільнення платника, часто виявляється, що немає достатньої інформації про його нове місце роботи. Крім того, сам платник повинен інформувати про зміну місця роботи і проживання, але все частіше стає практикою приховування таких

змін. Такі ситуації ускладнюють виконання судових рішень та стягнення аліментів, оскільки виявлення нового місця роботи платника стає проблематичним.

Незважаючи на ці обставини, принципи та потреба в стягненні аліментів залишаються важливими для забезпечення добробуту дітей під час воєнного конфлікту. Держава та міжнародні організації повинні продовжувати займатися цим питанням та шукати ефективні рішення для захисту прав дітей і стягнення аліментів навіть в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про внесення зміни до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження»: Закон України від 15.03. 2022 № 2129-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2129-20#Text> (дата звернення 10.05.2023)
2. Сімейний Кодекс України: Закон від 10.01.2002 № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 10.05.2023)
3. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 28.02.2022 № 164 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.05.2023)

*Віленчук О. М., д. е. н., професор,
кафедра фінансів та кредиту*

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Ключові слова: державний борг, структура боргу, боргова стійкість, рефінансування, реструктуризація.

Постановка проблеми. Управління та обслуговування державним боргом належать до однієї з фундаментальних проблем фінансової науки. Для України з початком повномасштабних дій проти РФ постала життєва необхідність у паралельному розв'язанні надзвичайно складних проблем, пов'язаних з належним фінансуванням Збройних сил України, а також здійснення поточних витрат державного бюджету необхідних для підтримання соціально-економічного розвитку з огляду на повоєнне відновлення країни. Зазначені питання потребують проведення окремого дослідження та формування науково зважених пропозицій, спрямованих на забезпечення боргової стійкості державних фінансів.

Впродовж майже всіх років незалежності України спостерігалася тенденція до зростання боргових зобов'язань. Це було пов'язано з необхідністю забезпечення макроекономічної стабільності в країні, а також з наявною потребою у здійсненні фінансування поточних витрат державного бюджету. Відсутність чіткої державної стратегії подолання дефіциту бюджету в умовах безпрецедентних викликів, спричинених військовою агресією, зумовлює необхідність розв'язання проблеми нарощування державного боргу у контексті гарантування фінансової безпеки держави.

Метою даного дослідження є наукове обґрунтування можливих варіантів застосування сучасних інструментів управління та обслуговування державного боргу України. Гіпотезою даного дослідження є припущення, що забезпечення боргової стійкості, дозволить мінімізувати фінансові ризики щодо внутрішніх та зовнішніх боргових зобов'язань.

Результати досліджень. Пріоритетним завданням боргової політики держави є гарантування стійкості фінансової системи до ризикогенних чинників (відношення експорту до імпорту, котирування валют, золото-валютні запаси тощо) та забезпечення прийнятного балансу між доходами та видатками державного бюджету у середньостроковій та довгостроковій перспективі. Натомість варто наголосити, що у деяких країнах з відносно високим рівнем добробуту громадян (США, Великобританія, Франція Японія) загальна сума державного боргу наближається або навіть перевищує їх ВВП. Даний факт не є стримуючим чинником їх розвитку, а

навпаки стимулює зазначені країни до збільшення інвестицій та споживання, що сприятиме зростанню економік у майбутньому.

Таблиця 1

Показники боргової залежності у деяких країнах світу у 2021 р.

Країни	Загальна сума заборгованості, трлн. доларів	Співвідношення державного боргу до ВВП, %
США	31,4	137,2
Великобританія	2,6	101,9
Німеччина	2,5	69,3
Франція	2,6	112,9
Японія	12,5	234,4

Джерело: [4].

Лауреат Нобелівської премії з економіки (2008 р.) Пол Кругман стверджує, що «зростання боргу не несе ніякої загрози для економіки країни за умов, що темпи зростання інфляції та економічного зростання його випереджають» [5]. Однак, дане теоретичне узагальнення стосується економік з позитивним горизонтом очікування. В умовах перманентності різноманітних криз, нестабільності фінансово-економічних явищ та процесів, боргові зобов'язання варто розглядати з позиції спроможності гарантування фінансової безпеки держави.

Динаміка сукупного державного боргу в Україні за 2012 – 2022 рр. має стійку тенденцію до зростання. За досліджуваний період величина державного боргу зросла майже у 8 разів, натомість ВВП збільшився менше ніж в 4 рази. Діапазон співвідношення державного боргу до ВВП коливався у межах від 36,6 % у 2012 р. до 81,0 % у 2016 р. [2]. Варто відзначити, що у 2018 р. (60,9%), у 2019 р. (50,3 %) та 2021 р. (48,9 %) завдяки активізації зовнішньоекономічних зав'язків з країнами Європейського Союзу, лібералізації валютного та податкового законодавства, стабілізації фінансових ринків та поступового зниження ставки дохідності облігацій внутрішньої ставки, вдалося дещо підвищити боргову стійкість державних фінансів.

Фінансово-економічні наслідки світової пандемії COVID-19 негативно позначилися на бізнес-середовищі, зокрема знизився платоспроможний попит внутрішніх інвесторів на ОВДП, що спричинило зростання частки державних цінних паперів у нерезидентів, а відтак зростає ризик боргової кризи у майбутньому. Аналіз структури державного боргу свідчить, що на початок 2023 р. майже 65% припадає на зовнішній та відповідно – 35 % на внутрішній борг. Дослідження показників боргового навантаження на державні фінанси засвідчує, що у 2015 р. всі ключові індикатори характеризуються борговою кризою [1]. Причинами зазначеної кризи стало падіння ВВП у 2014 р. на 6,6 %, у 2015 р. – на 9,8 %. Урядом України для підтримання макроекономічної стабілізації було залучено додаткове

фінансування від МВФ. Це спричинило зростання загального обсягу державного боргу до ВВП (з 40,1 % у 2013 р. до 81,0 % у 2016 %).

Таблиця 2

Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України у 2012-2022 рр.

Роки	Державний борг України		ВВП України		Державний борг до ВВП, %
	млн грн	% до поперед. періоду	млн грн	% до поперед. періоду	
2012	515511	+9,0	1408889	+7,0	36,6
2013	584114	+13,3	1454931	+3,3	40,1
2014	1100564	+88,4	1566728	+7,7	70,2
2015	1572180	+42,9	1979458	+26,3	79,4
2016	1929759	+22,7	2383182	+20,4	81,0
2017	2141674	+11,0	2982920	+25,2	71,8
2018	2168627	+1,3	3558706	+19,3	60,9
2019	1998275	-7,9	3974564	+11,7	50,3
2020	2551936	+27,7	4194102	+5,5	60,8
2021	2671828	+4,7	5459574	+30,2	48,9
2022	4071683	+52,4	5191028	-4,9	78,4

Джерело: розраховано за даними [2].

У 2015 р. було досягнуто домовленості між Україною та міжнародними фінансовими інституціями щодо реструктуризації боргу. Суть домовленостей полягала у списанні 20 % боргу та пролонгації термінів погашення українських єврооблігацій. Впродовж 2017–2019 рр. здійснювалась Урядом політика фінансової консолідації, що дозволило дещо скоротити боргове навантаження на державний бюджет.

Таблиця 3

Базові показники боргового навантаження в Україні, відповідно з оцінкою ступеня ризику за 2015 – 2022 рр.

Перелік індикаторів	Роки							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Теперішня вартість валового зовнішнього боргу, % до ВВП	130,6	121,6	104,1	87,8	78,8	81,2	64,6	83,0
Видатки на обслуговування державного боргу, у % до доходів	60,9	21,5	22,8	24,5	23,6	34,2	30,0	36,0
Теперішня вартість державного боргу, у % до ВВП	79,0	80,9	71,8	60,9	50,3	60,8	48,9	78,4
Ступінь ризику	Боргова криза	Високий	Високий	Високий	Високий	Високий	Високий	Високий

Джерело: розраховано за даними [1, 2].

З початком повномасштабного військового вторгнення РФ на територію України потреба у зовнішніх джерелах фінансування суттєво зросла. Зокрема у 2022 р. було залучено 564 млрд грн, які надходили як зовнішні кредити та 667 млрд грн від розміщення ОВДП. Важливо наголосити, що отримані кредити надходили на вигідних умовах (тобто, тривалий період погашення, низька відсоткова ставка тощо). Наприклад, Світовий банк надав Україні кредит терміном на 19 років з п'ятирічним пільговим періодом погашення 0,25 % річних. Крім кредитів упродовж 2022 р. в Україну надійшло 14,8 млрд грн грантів.

Звісно, що міжнародна підтримка України є вкрай важливим та необхідним джерелом фінансування нагальних потреб в умовах воєнного та повоєнного відновлення країни. Проте процес управління та обслуговування державного боргу має базуватися на чіткій та зрозумілій основі для наших внутрішніх та зовнішніх бізнес-партнерів. Враховуючи надзвичайну кількість найрізноманітніших (економічних, соціальних, фінансових, політичних, військових та ін.) ризиків, необхідно допускати можливість реалізації альтернативних сценаріїв розвитку подій. Попри всі складності повоєнного відновлення, постає необхідність розробки та реалізації стратегії боргової стійкості України. Така стратегія має включати варіативність рішень та набір різноманітних інструментів для досягнення намічених цілей. Серед найімовірніших варіантів управління та обслуговування державного боргу варто виділити наступні: рефінансування боргу, реструктуризація заборгованості, конверсію, консолідацію, уніфікацію, обмін облігацій за регресивним співвідношенням тощо.

Безумовно, що одним з найбажаніших варіантів для України мала стати реструктуризація (повна або часткове списання боргових зобов'язань). У міжнародній практиці застосовувались такі механізми для погашення боргу та економічного відновлення різних країн світу. Наприклад, Єгипет (1991 р.), Польща (1994 р.), Ірак (2003 р.), Афганістан (2010 р.) [3]. Натомість варто зважати на ризики, пов'язані з процесами реструктуризації. Насамперед йдеться про зниження кредитних рейтингів країни у разі неспроможності обслуговувати власні фінансові зобов'язання. Тому для України пріоритетним завданням у процесі переговорів з міжнародними фінансовими інституціями є забезпечення трансформації боргових зобов'язань в інвестиційний потенціал на повоєнне відновлення країни.

Висновки та пропозиції. Управління державним боргом є невіддільною складовою фінансової політики держави. В умовах воєнного стану необхідним є вжиття всіх заходів на забезпечення боргової стійкості державних фінансів. Внутрішні та зовнішні запозичення повинні бути спрямовані на розв'язання найактуальніших військових, фінансово-економічних та фінансових потреб України. Пріоритетними завданнями

процесу управління державним боргом слід визнати наступні заходи: зростання частки державного боргу у національній валюті, відтермінування боргових виплат на умовах реструктуризації зовнішнього державного боргу України, застосування боргових свопів в обмін на здійснення фінансування цільових програм у сфері охорони довкілля та проведення кліматичних заходів. Сформульовані заходи мають сприяти розв'язанню проблеми своєчасного обслуговування державного боргу та поступовій реалізації економічного потенціалу України у період повоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Корнеева А. Боргова стійкість держави: сучасний стан, ризики та перспективи. *Проблеми і перспективи економіки та управління* 2020. №2(22). С. 150-158.
2. Офіційний сайт Мінфіну України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
3. Реструктуризація зовнішнього державного боргу: необхідні параметри та наслідки URL: https://lb.ua/economics/2023/05/09/554363_restrukturiza_tsiya_zovnishnogo.html
4. Управління державним боргом: світовий досвід для України. Інститут аналітики та адвокації URL: <https://iaa.org.ua/articles/upravlinnya-derzhavnym-borgom-svitoviy-dosvid-dlya-ukrayiny/>
5. Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. *International Economics: Theory & Policy*, 2012. 731 p.

*Вітер С. А., к. пед. н., доцент,
кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту*

ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ключові слова: показник, бюджетна програма, публічна бібліотека, обліково-аналітична діяльність.

Актуальність проблеми. У рамках реформи адміністративно-територіального устрою об'єднані територіальні громади отримали повноваження на здійснення фінансування закладів культури, в тому числі й бібліотек. Як наслідок, з'явилася мережа публічних бібліотек, які підпорядковані ОТГ і фінансуються з їх бюджетів. Отже, громади приймають самостійні рішення щодо їх оптимізації залежно від власних фінансових спроможностей. Однак, від початку такого реформування, та особливо у теперішніх умовах дефіциту внутрішніх ресурсів, бібліотеки зіштовхнулися з низкою проблем, серед яких – нестача належного фінансування, зокрема скорочення бюджету на закупівлю книг.

Ефективним інструментом фінансової безпеки є програмування бюджету, підвищення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за надання якісних послуг і в обсязі, визначеному у схваленому бюджеті. Вищезазначене актуалізує подальші дослідження зі вказаної тематики.

Метою роботи є дослідження особливостей формування показників бюджетних програм публічних бібліотек у контексті обліково-аналітичного забезпечення.

Результати дослідження. З 2019 року в Україні для складання місцевих бюджетів застосовується програмно-цільовий метод, який передбачає систему оцінки результативності бюджетних програм. Їх особливістю є спрямування на результат. До елементів бюджетної системи включають назву, мету, завдання та результативні показники її виконання.

Під час розробки бюджетної програми слід чітко усвідомлювати, яким чином будуть вимірюватися результати її реалізації і для здійснення оцінки ефективності програми правильно запланувати систему показників її виконання. Для різних типів програм використовують різні показники, враховуючи стратегічні цілі розвитку галузі [1].

Бюджетна програма бібліотек спрямована забезпечити доступність для громадян документів та інформації, створити умови для повного задоволення духовних потреб громадян, сприяти їх професійному та освітньому розвитку, забезпечити комплектування, облік та зберігання бібліотечних фондів, підвищувати рівень надання суспільних послуг та ефективність використання фондів бібліотеки [2]. Характеристику результатів виконання цих завдань та

оцінку використання коштів на їх виконання здійснюють за результативними кількісними та якісними показниками бюджетної програми, які можливо підтвердити первинною обліковою інформацією, статистичною та фінансовою звітністю, даними бухгалтерського та управлінського обліку та експертних оцінок.

Послуги бібліотеки є насамперед продуктом праці, отже їх можна описати за допомогою основних факторів економіки: засобів і предметів праці, ефективності та продуктивності праці. Ці засади лежать в основі розуміння 4-х груп показників результативності роботи бібліотечних установ, визначених відповідно до наказу №1536 Міністерства фінансів України [3]:

- показники затрат (обсяги та структура ресурсів на забезпечення виконання програми);
- показники продукту (обсяги наданих послуг);
- показники ефективності (відношення кількості наданих послуг до витрат ресурсу);
- показники якості (рівень забезпечення послугами, рівень задоволення користувачів послуг).

У Житомирській області на початок 2020 року нараховувалося 691 публічна бібліотека сфери впливу Міністерства культури України, з них 84% – у сільській місцевості, 60% (найбільша питома вага по Україні) увійшли до складу ОТГ. Оцінку та аналіз ефективності реалізації бюджетних програм для забезпечення діяльності бібліотек на регіональному рівні проведемо за матеріалами звітів про виконання паспортів бюджетних програм управління культури Житомирської міської ради (табл.1).

Аналіз виконання результативних показників за 2021-2022 рр. показує певні відхилення фактичних результатів від запланованих. Для визначення соціальної ефективності враховується кількість користувачів бібліотеки та відвідувань. Ці показники варто порівнювати з аналогічними за минулий рік. Так, якщо у 2021 році фактичний показник числа читачів публічних бібліотек Житомирської області дещо перевищив плановий показник та склав 1,4% або 400 осіб, то у 2022 році – зниження його становило 1,8% або 500 осіб. Аналогічно відбулася зміна досягнення завдань бюджетної програми щодо кількісного вимірювання бібліотечного фонду. У 2021 році цей показник був досягнений на рівні перевищення запланованого на 14,1%, у 2022 році – не досягнуто виконання плану на 4,3%. Виходячи з вартості фонду на фоні зменшення кількісних показників збільшилася, можна зробити висновки про підвищення цін на книговидавання та інші друковані матеріали.

Оцінюючи ресурсне забезпечення бібліотек, слід звернути увагу на ефективність та актуальність бібліотечних фондів (оновлення та використання). Аналіз показує, що списання бібліотечного фонду у рази перевищує показник його поповнення. Також є важливою виробнича діяльність, яку у закладах бібліотеки можна проаналізувати за кількістю

користувачів, кількістю відвідувань та кількістю видач документів у розрізі на 1 працівника бібліотеки. Порівнюючи звітний та минулий періоди зазначимо, що зменшилася кількість книговидач на 1 читача на 380 од. Щодо виконання програми цей показник майже не змінився на фоні загального зменшення числа читачів.

Таблиця 1

Оцінка ефективності реалізації паспортів бюджетних програм по забезпеченню діяльності бібліотек за результативними показниками

Результативні показники	2021 рік			2022 рік		
	Затверджено	Виконано	Виконання плану %	Затверджено	Виконано	Виконання плану, %
<i>Показники затрат</i>						
Видатки на енергоносії всього, тис.грн	986,0	961,8	97,5	1269,1	584,2	46,0
<i>Показники продукту</i>						
Число читачів, тис. осіб	28,1	28,5	101,4	28,7	28,2	98,2
Бібліотечний фонд, тис. прим./тис. грн	165,8/ 2391,6	189,2/ 2662,4	114,1/ 111,3	180,7/ 2632,4	173,0/ 2842,6	95,7/ 108,0
Поповнення бібліотечного фонду, тис. прим./тис. грн	1,5/ 300,0	6,5/ 434,4	4,3р/ 144,8	1,5/ 0,0	1,9/ 222,8	126,7/ х
Списання бібліотечного фонду, тис. прим./тис. грн	30/ 35,0	11,7/ 31,0	39,0/ 88,6	10,0/ 30,0	9,6/ 42,6	96,0/ 142,0
<i>Показники ефективності</i>						
Кількість книговидач на 1 працівника, од	8941	9358	104,7	8966	8978	100,1
Середні затрати на обслуговування 1 читача, грн	383,6	375,2	97,8	351,6	351,0	99,8

Джерело: узагальнено автором за [2].

Важливим критерієм, на який слід звернути увагу, є економічна ефективність діяльності бібліотек, показниками якої є: собівартість обслуговування 1 користувача, собівартість одного відвідування бібліотеки, собівартість однієї видачі документів тощо [4]. Середні витрати на обслуговування одного читача практично не змінилися у 2022 році і лише на 24,2 грн. були нижчими, ніж у 2021 році. Отже, аналізуючи результативні показники, можна зрозуміти, як розподілялися бюджетні кошти, вчасно виявити перевитрати або причини нестачі бюджетного фінансування, щоб на наступний звітний період раціонально підійти до планування кошторису.

Висновки. В умовах нестачі фінансових ресурсів у вітчизняній бібліотечній сфері вкрай важливим є формування обґрунтованих бюджетних програм. Одним із чинників досягнення ефективності виконання запланованої бюджетної програми є економія. Однак, слід розуміти, якщо показник затрат менший від планового, а показник продукту виконаний, то в цілому така ситуація відображає зменшення показника результату. Як наслідок, потрібна оптимізація діяльності, виходячи з коротко- та середньострокових планів. Тільки використані у комплексі результативні

показники уможливають проведення оцінки віддачі від використаних коштів та визначення ступеня досягнення мети бюджетної програми.

Список використаних джерел

1. Ткачук А. Про бюджет і не тільки. Спеціально для об'єднаних територіальних громад. Київ. ІКЦ «Легальний статус», 2016. 76 с.
2. Звіти про виконання паспортів бюджетних програм управління культури міської ради за 2021-2022 р. URL: <https://ztrada.gov.ua/reportsYKMR>
3. Про результативні показники бюджетної програми: наказ Міністерства України №1536 від 10 грудня 2010. URL: <https://ips.ligazakon.net/documentRE18648?an=50>
4. Слотюк Г. До питання оцінки ефективності роботи бібліотек в умовах невизначеності буття. Бібліотека в умовах сучасності конструювання майбутнього: II наук.-практ. конф. (Вінниця, 25.09.2019 р.) URL: https://library.vn.ua/Konf2019/texts/1_6.htm

*Гайдучок Т. С., к. е. н., доцент,
кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОПОДАТКУВАННІ ПОДАТКОМ НА ПРИБУТОК У СВІТІ

Ключові слова: прибуток, оподаткування, податкова політика, бізнес-середовище, цифрові технології.

Оподаткування прибутку є важливим елементом фінансової політики країн, оскільки забезпечує отримання додаткових коштів до бюджету та регулювання фінансової стійкості держави.

За останні роки в світі відбулися значні зміни в системах оподаткування податком на прибуток. Одна з найбільш суттєвих змін полягає в усуненні подвійного оподаткування та зниженні ставок податку на корпорації. Також дедалі більшою популярністю користується оподаткування прибутку за системою «справедливого» податку, де розмір податку залежить від рівня прибутку компанії.

Теорія оподаткування, що була започаткована Дж. Міром, знайшла подальший розвиток в працях відомих шведських економістів – К. Вікселя та його учня, Е. Ліндаля. Вчений Віксель К. науково обґрунтував власну концепцію оподаткування на принципах теорії добробуту, де головними принципами справедливого оподаткування вважаються принцип рівності та принцип корисності між вилученою вартістю та її еквівалентом. Принцип рівності передбачає, що кошти, вилучені від населення у формі податку, повинні повертатися йому у вигляді державних послуг. Це може бути досягнуто за допомогою автоматичних механізмів, встановлених парламентською податковою законодавчою базою. Науковці розглядали податки як своєрідну плату за державні суспільні послуги та підкреслювали важливість досягнення справедливості у податковій системі. Проте, у працях Е. Ліндаля більший акцент приділявся розробці концепції оподаткування в межах теорії економічної ефективності. Отже, обидва економісти у своїх працях звертали увагу на проблеми справедливого та ефективного оподаткування, зокрема на важливість забезпечення взаємозв'язку між сплатою податків та наданням державних послуг, а також на досягнення рівності між відчутним та реальним навантаженням на населення під час сплати податків.

Останнім часом все більше країн світу звертають увагу на міжнародні стандарти оподаткування та співпрацюють у боротьбі з податковими ухиленнями та уникненням податків. Цей тренд переважає в умовах загострення конкуренції між країнами за інвестиції та міжнародний бізнес, зокрема. Усе більший розвиток світового ринку та щільніша міжнародна

співпраця також приводять до потреби в уніфікації інструментів оподаткування та сприяння міжнародній податковій кооперації.

Метою наукового дослідження є виявлення головних тенденцій в оподаткуванні податком на прибуток, розгляд новітніх технологій та інструментів, які застосовуються в оподаткуванні податком на прибуток у світі, а також оцінка впливу податкової політики на бізнес-середовище та економіку в цілому.

Доступ до європейського ринку пов'язаний із дотриманням стандартів у сфері оподаткування. Так, в рамках Європейського Союзу існує низка директив, метою яких є забезпечення співробітництва між країнами-членами та зменшення можливостей для створення податкових «парадизів». Наприклад, директива про адміністративну співпрацю у сфері податків, яка дозволяє обмінюватися інформацією між країнами-членами Союзу про податкові платежі та підтримувати боротьбу з податковим ухиленням. Також, діяльність Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), передбачає, що країни майже всіх регіонів світу зобов'язані співпрацювати у боротьбі з податковими ухиленнями та офшорними схемами. Країни підписали Мінлист, що передбачає автоматичний обмін інформацією між країнами щодо громадян, які здійснюють фінансові операції за кордоном [1]. Отже, в координації податкових політик та співпраці між країнами існує великий потенціал для зменшення податкових ухилень, сприяння міжнародному ринковому зростанню та підвищенню довіри щодо умов ведення бізнесу.

У сучасних економічних умовах кожне підприємство має на меті максимізацію свого прибутку. З метою стимулювання підприємницької активності та забезпечення її стабільного розвитку, необхідно продовжити роботу над підвищенням ефективності виробництва та зменшення витрат. Податок на прибуток є прямим загальнодержавним податком, який виступає головним джерелом формування бюджету. За своєю структурою, він подібний із податком на прибуток корпорацій зарубіжних країн. Ставки податку на прибуток в окремих країнах ЄС та України суттєво відрізняються (табл. 1).

Таблиця 1

Ставки податку на прибуток в окремих країнах ЄС та України

№ з/п	Країна	Ставка податку (%)
1	Німеччина	29,89
2	Франція	31 (МСП – 15%)
3	Угорщина	9
4	Польща	19 (МСП – 15%)
5	Словаччина	21
6	Іспанія	25
7	Румунія	16
8	Україна	18

Складено автором за [2]

Спрямування надходжень корпоративного податку в різних країнах світу візуалізує табл. 2.

Таблиця 2

Спрямування надходжень корпоративного податку у країнах світу

№ з/п	Країна	Спрямування
1	Німеччина, Іспанія, Канада, Греція, Ірландія	Стимулювання інвестицій
2	Франція, Бельгія, Англія, Люксембург	Розвиток малого бізнесу
3	Італія, Португалія, Китай	Розвиток депресивних територій
4	Німеччина, Японія	Вирівнювання бюджетів різного рівня

Складено автором за [3]

На сьогоднішній день, значний вплив на оподаткування прибутку має інноваційний розвиток. Одним з головних напрямів є використання цифрових технологій, які дозволяють підвищити ефективність обліку та контролю за оподаткуванням прибутку. Цифрові технології включають в себе різноманітні програмні засоби та електронні платформи, що дозволяють автоматизувати процеси обліку та контролю за оподаткуванням прибутку. Одним із найпоширеніших прикладів цифрових технологій є електронна звітність, яка дозволяє компаніям ефективно збирати та обробляти інформацію про свою діяльність та податкові зобов'язання. Використання цифрових технологій також дозволяє урізноманітнити формати звітності, що сприяє зменшенню витрат на її подання для бізнесу та дозволяє більш точно та ефективно контролювати податкові зобов'язання. Також, важливим елементом цифрових технологій є використання аналітики даних та штучного інтелекту. З використанням цих технологій обробка та інтерпретація великої кількості даних про діяльність компаній та процеси оподаткування може відбуватися значно швидше та ефективніше, що в свою чергу забезпечує більш точні та об'єктивні рішення. Крім того, використання цих технологій також дозволяє особливо уразливим категоріям платників податків максимально уникнути помилок та спростити процес сплати податків.

Отже, наразі цифрові технології стали невід'ємною частиною оподаткування прибутку та дозволяють підвищувати ефективність процесів в цій галузі, зменшують витрати і покращують якість обслуговування платників податків. Зокрема, використання цифрових технологій дозволяє бізнесу оптимізувати процеси обліку і податкової звітності, а державі – забезпечити надійний контроль за сплатою податків та економічну стійкість держави. Крім використання цифрових технологій, важливу роль у процесі оподаткування відіграє електронне урядування та електронні сервіси. У світі відбувається значна реформація оподаткування прибутку, де ключову позицію займає співпраця країн та стандартизація міжнародних норм.

Важливим елементом в сучасному світі є єдність підходів до формування податкової політики між країнами, що дозволить зменшити можливість відведення надмірних часток прибутку до зони, де визначені більш низькі ставки податкових платежів.

На жаль, наша країна має ще багато проблем у цій сфері та має перед собою завдання у впровадженні ефективних моделей оподаткування прибутку, які б забезпечили наповнення бюджету та стали стимулом для економічного розвитку. У зв'язку з цим, при розробці та впровадженні ефективних моделей оподаткування в нашій країні потрібна взаємодія з міжнародними організаціями, професійними спілками та експертними групами, що працюють у сфері фіскальної політики. Наприклад, вже у 2015 році в Україні підписано Багатосторонню угоду щодо обміну інформацією з питань оподаткування, що дозволяє покращити контроль за міжнародними фінансовими потоками та забезпечити належний збір податків [4]. Проте, у нашій країні все ще існують ризики коливання податкових навантажень на бізнес, складність формалітетів та певні проблеми з системою адміністрування податків.

Таким чином, впровадження ефективних моделей оподаткування прибутку та підвищення рівня електронного урядування є важливим завданням для України у контексті європейської інтеграції. Це забезпечить стійкий економічний розвиток країни та підвищить конкурентоздатність України на міжнародних ринках.

Необхідно також підкреслити, що реформа системи оподаткування прибутку підприємств – складний та довготривалий процес, який потребує комплексного та системного підходу до вирішення проблем. Однак, з можливими викликами та перешкодами, реформування оподаткування прибутку залишається ключовим напрямом розвитку нашої країни, спрямованим на зміцнення бюджетної системи, підвищення рівня життя населення та забезпечення стійкого економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Організація економічного співробітництва та розвитку. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/organizaciya-ekonomichnogo-spirovbitnictva-t-a-rozvitku> (дата звернення: 12.05.2023)
2. Рейтинг країн світу з найнижчим корпоративним податком у 2022 р. URL: <https://ybcase.com/ua/news/rejting-stran-mira-s-samym-nizkim-korporativnym-nalogom-v-2022-godu> (дата звернення: 15.05.2023)
3. Шумський Р. Зарубіжний досвід побудови системи прибуткового оподаткування юридичних осіб. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=33570> (дата звернення: 15.03.2023)
4. Україна приєдналася до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/609052.html> (дата звернення: 15.03.2023)

*Грабчук І. Ф., к. е. н., доцент,
Бугайчук В. В., к. е. н., доцент,
кафедра економіки, підприємництва та туризму,
Рудзік А. В., магістрант спеціальності «Економіка»*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ В СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ

Ключові слова: консультаційні послуги, ринок, консалтингова компанія, стратегічний аналіз, конкурентоспроможність.

Зародження та існування системи надання консультативних послуг, можемо прослідкувати протягом всього розвитку людства. Так, ще в Стародавньому Єгипті фараони користувалися порадами та рекомендаціями жерців, в середині століття імператори та королі мали своїх радників, а на даний час в усьому світі розумні та досвідчені керівники мають групу радників або експертів, в залежності від сфери діяльності. Посада радника існує майже в усіх державних органах та організаціях в Україні. Насамперед консультаційні послуги актуальні в області політики, юриспруденції, загальному управлінні та економіці. Аналіз позиції на ринку даного виду послуг, є важливим та потребує постійного контролю. Конкурентоспроможність підприємства в країнах з ринковою економікою є переплетінням факторів, які з'явилися як результат об'єктивного розвитку продуктивних сил, під час політичної боротьби великих монополій за якість, ринок збуту, отримання прибутку [1, с. 135; 7].

Над розумінням поняття конкурентоспроможність працювало багато відомих закордонних та українських науковців, серед них: І. Ансофф, Ф. Котлер, Ж.-Ж. Лямбен, Ю. Юданов та інші. Але, вважається, що саме М. Портер, розкрив сутність теорії конкурентної переваги, де конкурентоспроможність підприємства може бути оціненою в межах однієї групи [2, с. 64; 7; 8]. Г. Скудар продовжив цю думку та доповнив, що конкурентоспроможність обумовлена різними (економічними, політичними, соціальними, теологічними) факторами позиції країн.

Отже, у світі існує близько 1720 компаній, які працюють у сфері надання консультаційних послуг. Серед них, 40 — великих, 180 – середніх, 1500 – малі. З поміж великих виділяють четвірку світових лідерів – «Велика четвірка»: «Pricewaterhouse Coopers», «Deloitte Touche Tohmatsu», «Ernst & Young» та «KPMG», вони формують конкуренцію на світовому рівні. Загальна кількість їх співробітників близько 700 тис. осіб. Вони зазвичай показують позитивну та стабільну динаміку.

В Україні з розвитком ринкових відносин та посилення реформ проблема конкурентоспроможності є головною умовою підвищення та підтримання

позицій підприємства у зовнішньому середовищі. Клієнтами консалтингових компаній в основному є підприємства в галузі економіки, телекомунікацій, металургії, хімії, будівництва, фінансів тощо.

Більшість потужних консалтингових компаній розташовані в місті Києві, що впливає на динаміку зростання послуг в державі (з загальної кількості понад 78% компаній, та 80% продаж). Динамічність та складність зовнішнього оточення сталих підприємств, кризові прояви в економічному аспекті нашої країни та у світі, зростання вимог споживачів, всесвітня комп'ютеризація – є як негативними, так і позитивними явищами. На світовому ринку виживають компанії, які мають вагомий конкурентний статус та високу конкурентоспроможність. Виходячи з цього, потрібно постійно аналізувати міжнародну ринкову позицію даних послуг це дасть змогу оцінити ситуацію з'ясувати та відстояти своє місце на ринку. Визначна роль консультування у сучасній економіці, тісно пов'язана із сутністю інтелектуального продукту, які створюють консалтингові компанії для організацій, клієнтів. В Україні ціноутворення надання послуг пропорційне щодо галузевих напрямів.

Також, існують варіанти надання консультаційних послуг, наприклад, юридичного направлення – безплатно, як юридична допомога. Оплата праці чітко визначена в Наказі Мін'юсту від 16 жовтня 2014 №1702/5 «Про затвердження форми акту надання безоплатної вторинної правової допомоги та додатків до нього». Фактор тіньової політики, теж відіграє значну роль в ціноутворенні. Деякі науковці, аналізуючи чинники незаконної діяльності вважають, що серед головних першопричин участі підприємств, які надають консультаційні послуги у тіньових операціях спонукані складною взаємодією структурних факторів. Останні пов'язані з підпільною економічною діяльністю в країні, а також ослабленням управління та розвитку інституцій (у тому числі хабарництво), деформацій фінансових інститутів та ринків, підривом фінансових систем, а також унікальні симбіотичні комбінації цих чинників [3, 21]. Враховуючи всі зазначені фактори, як зробити вірно оцінку зовнішньо- та внутрішньоекономічної діяльності консалтингових компаній. Головними засобами державної політики в Україні у сфері розвитку консалтингу в системі зовнішньоекономічної діяльності є: правове забезпечення; заходи соціально-психологічного характеру; податкове та фінансово-кредитне; інноваційно-інвестиційна політика; механізм та засоби управління консалтингом, в залежності від рівня системної ієрархії управління.

Очевидно, що довгостроковому плануванню державної політики передую стратегічний аналіз, що передбачає оцінку внутрішнього і зовнішнього становища та метою якого є виявлення найбільш істотних проблем і перешкод розв'язанню проблеми. Відтак, на їх подолання необхідно спрямувати стратегію пріоритетів в області розвитку консалтингу в системі

зовнішньоекономічної політики України. Поряд з цим, необхідно встановлювати в державі цілі, які передбачають розвиток економічного потенціалу та збільшення обсягів діяльності державних консалтингових компаній. Потужні та стабільні компанії спроможні розвивати власне інтелектуально-кадрове направлення на підприємстві що дозволить якісно охопити дослідженнями особливості здійснення підприємницької діяльності на великих зовнішніх ринках. Також треба враховувати, швидкість структурних змін спрямовану на інформаційну економіку, розвиток комунікаційних технологій, прискорення глобалізації. Вихід на міжнародний ринок консалтингових послуг України, на даний час розвивається поступово, шляхом тісної співпраці з іноземними країнами-партнерами, впровадження прозорості та вірогідності інформаційної підтримки прийнятих рішень щодо попиту даного виду послуг.

Отже, зростання конкурентоспроможності консалтингу в системі зовнішньоекономічної діяльності в Україні є необхідною програмою розробки та реалізації регіональних програм міжнародного співробітництва у сфері консультаційних послуг. Які базуються на принципах інтеррегіональної моделі співробітництва в інформаційно-консультаційній сфері.

Список використаної літератури та джерел:

1. Гончарова М. Управління консультування в Україні: основні проблеми, тенденції та напрями розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №2 (164). С. 141.
2. Лівовшко Т. Теоретичні аспекти визначення конкурентоспроможності підприємства. *ЗДІА*. 2013. С. 63-68.
3. Нечаюк Л., Телеш Н. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2003, 348с.
4. Бойчик І. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Атіка, 2004.480 с.
5. Вебер А., Данилов А., Шифрин С. Knowledge-технологии в консалтинге и управлении предприятием. Под ред. М. Финкова. СПб.: Наука и техника, 2003. 176 с.
6. Зайцева Л. О. Класифікація факторів конкурентоспроможності підприємства. *Вісн. Східноукраїнського Нац. ун-ту*. 2012. № 8 (179). С. 293-300.
7. Грабчук І., Бугайчук В., Аляб'єва В. Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. (44). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-84>.
8. Bugaychuk V., Valinkevych N., Grabchuk I., Opalov O., Khodakyvskyy V., Tymchak V. Justification of Directions of Agricultural Waste Usage as Biomass. In: Alareeni, B., Hamdan, A., Khamis, R., Khoury, R.E. (eds) Digitalisation: Opportunities and Challenges for Business. ICBT 2022. Lecture Notes in Networks and Systems. 2023. .Vol 620. https://doi.org/10.1007/978-3-031-26953-0_33.

*Дема Д. І., к. е. н., професор,
кафедра фінансів та кредиту*

ВІЙСЬКОВІ ОБЛІГАЦІЇ – ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ПОКРИТТЯ ДЕФИЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Ключові слова: військові облигації, аукціон, емісія, дохід, бюджет

Військова агресія росії проти України спричинила раптовий та непередбачуваний розрив між доходами та видатками Державного бюджету України. Зазвичай країни, не є виключенням з цього Україна, дефіцит Державного бюджету покривають за рахунок різних джерел: зокрема, емісії, державного кредиту, іноземних кредитів, грантів, фінансової допомоги міжнародних організацій, облигацій внутрішньої та зовнішньої державних позик, тощо. В умовах війни, таким джерелом доходів Державного бюджету є облигації державних позик та їх різновид – військові облигації. Військові облигації – це різновид облигацій внутрішньої державної позики. Це цінні папери, випущені державою в умовах воєнного стану. А простіше – це боргова розписка (бонд), яку випускає держава або компанія, щоб покрити дефіцит у бюджеті. В цілому, військові облигації працюють за принципом депозиту, наданого державі. Відмінність військових облигацій від звичайних полягає у тому, що кошти від них йдуть на підтримку економіки в умовах воєнного стану. Вони доступні лише для внутрішнього ринку капіталів. Такі облигації мають визначений термін дії, після завершення якого особі повертається сума вкладу з відсотками [1].

Військові облигації досить ефективний спосіб залучення коштів до Державного бюджету через їх ряд позитивних ознак. По-перше, дохід від їх інвестування громадянами України не оподатковується податком на доходи фізичних осіб, на відміну від доходу від коштів, що знаходяться на депозитних рахунках. По-друге, при придбанні їх фізичними особами громадяни звільнені від обов'язку щодо підтвердження джерел походження коштів на їх придбання, що робить їх особливо привабливими. Слід зазначити, що сьогодні на руках в громадян знаходяться значні суми готівки, оскільки в країні значний рівень тіньової економіки, кошти від якої не завжди декларують. Ця теза також підтверджується значним придбанням валюти громадянами України, незважаючи на воєнний стан в країні. По-третє, їх вартість незначна. Вартість однієї військової облигації становить 1000 грн, що робить їх доступними для фізичних осіб.

Вперше в Україні військові облигації були апробовані в 2014 році, що надало можливість на той час залучити до Державного бюджету 1,1 млрд грн від фізичних та юридичних осіб. На початку війни 2022 року, країна враховуючи попередній досвід залучення коштів до державного бюджету

відновила цей механізм, прийнявши відповідні законодавчі акти та планувала залучити до бюджету 400 млрд грн. Перший аукціон щодо розміщення військових облігацій відбувся 1 березня 2022 року, а спочатку війни від продажу військових облігацій вже залучено майже 429 млрд грн. [4]. Недоліком залучення коштів від розміщення військових облігацій в 2022 році було те, що ці залучення коштів були здійснені за рахунок емісії(друку) гривні в розмірі 400 мільярдів, що мало негативний вплив на інфляційні процеси.

З початку 2023 року залучення коштів від розміщення військових облігацій до бюджету здійснюється на не емісійній основі. Особливістю військових облігацій є те, що кошти від їх розміщення направляються на підтримку економіки під час воєнного стану, зокрема на потреби оборони та соціального захисту військовослужбовців. Залучення державою коштів від розміщення військових облігацій вигідне, як державі, так і юридичним і фізичним особам. Військові облігації мають високу ліквідність та дохідність. Так, на аукціоні з розміщення військових облігацій, який провело Міністерство фінансів України 9 травня 2023 року було залучено 28,5 млрд грн під досить високі відсотки. Так, облігації з терміном погашення 1 рік розміщені під 18,5%, з терміном погашення 2 роки – 19,69%, облігації в доларах США з терміном погашення 6 місяців під 4,75% та облігації в євро з погашенням через 9 місяців під 3,15% [2]. Для порівняння, дохід за депозитами «Стандарт» терміном на рік в травні 2023 року в ПриватБанку становить 13,64% [3].

Військові облігації в умовах війни є важливим джерелом залучення коштів до Державного бюджету з ціллю фінансування непередбачуваних витрат, пов'язаних з війною. Їх залучення гарантується державою, вони мають високу ліквідність та дохідність, що робить їх затребуваними серед фізичних та юридичних осіб.

Список використаних джерел

1. Військові облігації: умови та порядок придбання. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php> (дата звернення 09.05.2023)
2. Мінфін залучив рекордну суму від розміщення ОВДП. URL: <https://www.epravda.com.ua/news> (дата звернення 10.05.2023).
3. ПриватБанк депозити 2023: умови, калькулятор. URL: <https://finsee.com> (дата звернення 10.05.2023)
4. Уряд залучив від продажу ОВДП з початку війни майже 429 мільярдів. URL: <https://www.epravda.com.ua/news> (дата звернення 10.05.2023)

*Довженко В. А., к. е. н., доцент,
кафедра економічної теорії, інтелектуальної власності
та публічного управління*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ключові слова: територіальна громада, цілі сталого розвитку, воєнний стан, відновлення, принцип субсидіарності.

В результаті адміністративно-територіальної реформи та реформи децентралізації в Україні сформувалось 1469 територіальних громад. Спільна територія, наявність спільних інтересів та соціальна взаємодія населення утворених громад дозволяють спрямувати їх життєдіяльність на досягнення цілей сталого розвитку. Для цього планування місцевого економічного розвитку має орієнтуватись на соціальне благополуччя та екологічну безпеку. Водночас комплексність, цілеспрямованість та збалансованість цілей сталого розвитку можуть стати основою розвитку територіальних громад.

Наразі в Україні відбувається війна і це має катастрофічні наслідки для цілей сталого розвитку на місцевому, національному, регіональному та глобальному рівнях. Військові дії на території України ставлять під загрозу досягнення не лише економічних, а і екологічних та соціальних цілей. Розглянемо ці загрози детальніше. Так, насамперед, в умовах наших реалій повністю ігноруються положення, передбачених ціллю сталого розвитку (ЦСР) 16: Мир, справедливість та сильні інститути, неможливим є виконання завдань цієї цілі на рівні територіальних громад та країни в цілому.

Війна справляє суттєвий негативний вплив на економічну сферу. Так, згідно офіційних статистичних досліджень реальний ВВП України за 2022 р. знизився на 29,1%, а індекс цін на споживчі товари збільшився на 26,6% [1]. Спостерігається скорочення сільськогосподарського виробництва, зниження економічної активності у більшості сфер економіки, зростання цін на продовольчі та непродовольчі товари. Ці тенденції та зниження купівельної спроможності населення створюють певні загрози у сфері продовольчої безпеки, а отже неможливим є досягнення завдань таких цілей сталого розвитку: ЦСР 1: Подолання бідності; ЦСР 2: Подолання голоду, розвиток сільського господарства, а також ЦСР 8: Гідна праця та економічне зростання.

Активні військові дії знищують цілі міста та села, пошкоджують житло і роблять його непридатним для проживання. Внаслідок масованих обстрілів руйнуються об'єкти соціальної інфраструктури, що обмежує можливості

населення у отриманні якісних та повноцінних послуг у сфері освіти, охорони здоров'я та публічного управління. Руйнування інфраструктури, небезпека існування та загроза окупації призвели до масової внутрішньої та зовнішньої міграції. В таких умовах територіальні громади не мають можливості дотримуватись завдань ЦСР 11: Сталий розвиток міст та громад; ЦСР 3: Міцне здоров'я та благополуччя; ЦСР 4: Якісна освіта. Поряд з цим розірвані боєприпаси, зруйновані промислові підприємства та величезна кількість пожеж погіршують якість довкілля. Близько шести мільйонів людей на сході України не мають доступу до питної води (за даними ЮНІСЕФ), а отже і невирішеною є ЦСР 6: Чиста вода та санітарія. Військові дії відбуваються в безпосередній близькості до морів, а іноді і в самому морі. Морське середовище забруднюється, знищується біорізноманіття. Бойові дії посилюють деградацію екосистеми суші та водних об'єктів. Отже, під загрозою ЦСР 14: Збереження морських ресурсів, ЦСР 15: Захист та відновлення екосистем суші.

До війни в українському суспільстві значна увага приділялась вирішенню гендерних питань. Багато досягнень в цьому напрямі відбулось внаслідок політики децентралізації, проте нині виникли нові виклики. Так, на території яка була окупованою та нині перебуває під окупацією спостерігається постійне нехтування принципами ведення війни відносно мирного населення та полонених, порушується гендерна рівність, що ставить під загрозу завдання ЦСР 5: Гендерна рівність.

Бажання перемогти, жити в успішній, безпечній країні спонукає територіальні громади обмежувати негативні процеси на своїй території та посилити позитивний внесок. Однак, в умовах воєнного стану механізми управління територіями зазнали змін. Зокрема, більшість владних повноважень перейшли до військових адміністрацій, а отже, частково обмежені у свободі своїх дій були органи місцевого самоврядування. Також окремі рішення органи місцевого самоврядування зобов'язані погоджувати з відповідними військовими адміністраціями, а також в умовах воєнного стану розширились повноваження сільських, селищних та міських голів, які набули права одноосібно приймати окремі рішення щодо управління фінансовими та земельними ресурсами. При цьому українські територіальні громади по різному відчули гостроту ситуації, що позначилось на ефективності використання їх економічного потенціалу та можливостях працювати з дотриманням цілей сталого розвитку. На території нашої країни фактично відсутні територіальні громади, яких не торкнулись питання війни та які є абсолютно безпечними, проте є територіальні громади, де військові дії не велись. Водночас є території, які зазнали військової агресії, але наразі відновлюються. Також є громади, де інтенсивність бойових дій є досить

високою впродовж тривалого часу. Це вимагає розробки та застосування відповідних інструментів публічного управління для різних типів територіальних громад.

Наразі вже є декілька пропозицій щодо поділу територій за інтенсивністю впливу військового конфлікту та реалізації планів післявоєнного відновлення. Найбільш раціональним та дієвим вбачається виділити п'ять груп територіальних громад. Першу групу складають прифронтові громади, на території яких ведуться бойові дії. Друга група – деокуповані територіальні громади. Третя група – територіальні громади тилового забезпечення. Четверта група – тиллові територіальні громади. І п'ята група територіальних громад, яку доцільно виокремити з огляду на реалії часу – це окуповані територіальні громади.

Територіальні громади першої групи сьогодні потерпають від постійних бойових дій. На території цих громад комплексно реалізовувати управлінські рішення щодо досягнення цілей сталого розвитку неможливо. Ці громади працюють з врахуванням воєнних пріоритетів, а також вирішують питання забезпечення населення продовольчими товарами й товарами першої необхідності, відновлення пошкодженої інфраструктури. Наразі тут відсутні можливості залучати будь-які інвестиції, крім державного фінансування, волонтерської і гуманітарної допомоги.

Друга група територіальних громад – це переважно громади північної частини України. Території цих громад зазнали впливу широкомасштабної військової агресії, проте зараз звільнені й працюють над відновленням. Частина їх території залишається небезпечною через мінування, можливість повторного вторгнення та обстріли. Їх основними цілями є поступове відновлення економічного потенціалу, відбудова об'єктів інфраструктури, покращення обороноздатності. В цих громадах процеси відновлення можливо поєднати із досягненням цілей сталого розвитку, що може сприяти залученню відповідних додаткових фінансових ресурсів та інвестицій від міжнародних партнерів і донорських організацій.

Третя група – це територіальні громади тилового забезпечення, вони перебувають у близькості до тих громад, де ведуться бойові дії, а тому відіграють важливу роль у процесах забезпечення українських військових. Основними завданнями цих територіальних громад є формувати надійні транспортно-логістичні коридори, зміцнювати безпеку складову, створювати умови для релокованого бізнесу та внутрішньо переміщених осіб. Для територіальних громад тилового забезпечення є можливість та необхідність в процесі планування життєдіяльності зважати на цілі сталого розвитку з метою підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу та створення умов для розвитку.

Четверта група – це тилові територіальні громади, які знаходяться на відносно безпечній відстані від бойових дій. Основними завданнями органів місцевого самоврядування цих громад є розселення та працевлаштування внутрішньо переселених осіб, розміщення релокованого бізнесу та формування міжнародних транзитних і гуманітарних потоків. Тилові територіальні громади мають можливості щодо залучення інвестицій, формування привабливого інвестиційного клімату і розвитку з дотриманням принципів сталості.

На території громад п'ятої групи, які є окупованими, тимчасово втрачені можливості реалізовувати управлінські функції. Однак, лідери місцевого самоврядування повинні підтримувати населення на окупованій території, щоб протистояти викривленню інформації та формувати інституції майбутньої реінтеграції цих територій. Відповідну увагу слід приділяти населенню, яке покинуло окуповані території і наразі є внутрішньо переміщеними особами та потребує соціальної, психологічної допомоги та комунікації.

Отже, серед зазначених груп деокуповані територіальні громади, громади тилового забезпечення та тилові мають певні можливості враховувати принципи сталого розвитку у плануванні соціально-економічних процесів. Вже зараз, не зважаючи на те, що військові дії продовжуються, формуються інституційні основи соціально-економічного розвитку країни в післявоєнний період. Однак, негативні наслідки війни зумовляють поглиблення міжтериторіальних диспропорцій та загострення соціальних проблем. Ефективність публічного управління та дотримання принципів сталого розвитку територій потребують застосування селективної регіональної політики та дотримання принципу субсидіарності. Влада зможе забезпечити збалансований розвиток регіонів шляхом застосування адекватних інструментів фінансового впливу. Водночас, управління територіальним розвитком має будуватись «знизу вгору», що дозволить раціонально розмежувати компетенції щодо вирішення проблем між центральними органами влади, органами регіонального управління та місцевого самоврядування.

Інтегрування принципів сталості до основних цілей розвитку територіальних громад та до процесів управління життєдіяльністю громади, а також впровадження шляхів виконання завдань сталого розвитку в усіх сферах функціонування громади – це основа успіху в досягненні визначених цілей. З метою досягнення спільних цілей або подолання спільних викликів територіальні громади повинні співпрацювати із стейкхолдерами: бізнесом, громадськими організаціями, населенням, іншими зацікавленими сторонами та можуть долучатись до спільного партнерства. В умовах воєнного стану

виникли загрози щодо дотримання цілей сталого розвитку, проте в певних групах територіальних громад, де немає активних бойових дій, варто їх враховувати в плануванні соціально-економічного розвитку для досягнення вищих показників добробуту населення.

Список використаних джерел

1. Держкомстат України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Гайдучкий І., Голобородько А. Проблеми досягнення цілей сталого розвитку в умовах війни. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. збірник тез III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 08.12.2022 р.). Київ: КПІ ім. І. Сікорського 2022.
3. Цілі сталого розвитку – невід’ємна частина Плану відновлення України. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/tsili-staloho-rozvytku-nevidyemna-chasty-na-planu-vidnovlennya-ukrayiny>
4. Якобчук В., Симоненко Л., Довженко В., Гуменюк М. Програмно-цільовий підхід до управління економічним потенціалом держави в умовах військової агресії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 5. С. 125–131.

*Зінчук Т. О., д. е. н., професор,
Усюк Т. В., к. е. н., доцент,
кафедра міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції*

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ – НАРІЖНИЙ КАМІНЬ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ЄС

Ключові слова: Європейський Союз, інтеграція, міжнародні організації, екологічна політика, місія САП ЄС.

У світлі останніх подій міжнародного характеру, ключове місце відводиться необхідності спільного вирішення проблем, пов'язаних з екологічними викликами. До катастрофічних соціально-економічних та біологічних втрат призводить цілий ряд причин, пов'язаних з кліматичними змінами, екстремальними погодними умовами та стихійними природними явищами, забруднення навколишнього природного середовища, продовольчою небезпекою, деградацією земель, дефіцитом прісної води, порушенням біорізноманіття тощо. Екологічні загрози людства набувають першочергового значення в діяльності та стратегіях міжнародних економічних організацій, зокрема ООН, Світового банку, МВФ, СОТ, ОЕСР та інших. Світовим лідерам, насамперед, належить ключова роль у відновленні темпів боротьби з кліматичними змінами та трансформації суспільства у бік вирішення екологічних проблем. Звіти ООН свідчать про поточні зобов'язання країн щодо збільшення викидів на 10,6% у всіх секторах суспільства до 2030 р. порівняно з рівнем 2010 р., водночас після 2030 р. прогнозується тенденція до зниження CO₂. Зазначається, що до середини XXI-го століття відбудеться перехід країн до нульових викидів, принаймні до 2050 р. викиди парникових газів скоротяться на 68% у порівнянні з 2019 р. Уникненню руйнівних наслідків стрімкої зміни клімату сприятимуть довгострокові стратегії розвитку з низьким рівнем викидів [1, 2]. Кліматичні зміни виступають мультиплікатором загроз в сільському господарстві, провокуючи посухи, повені та інші ризики, які загрожують продовольчій безпеці та стійкості продовольчих систем, особливо у найуразливіших регіонах світу. Виробництво агропродовольчої продукції втрачає стійкість до руйнівних чинників сталого розвитку, які призводить до ефекту масштабу [3].

Європейська екологічна політика (Environmental policy of the European Union), яка набуває нового забарвлення та першочерговості в реалізації модернізованої САП ЄС (Common agricultural policy EU) 2023-27, демонструє високий рівень скоординованої співпраці країн-членів ЄС, здійснюється на інституційних засадах та міжнародних правових нормах, спрямована на покращення екологічної ситуації та задоволення екологічних потреб

населення європейських країн, підтримку екологічної безпеки та раціональне використання, охорону та відтворення природних ресурсів.

Мета екологізації ЄС відповідає політичним ініціативам, висунутим ЄК у Європейському зеленому курсі (ЄЗК), назва якого вказує на перехід до сучасної ресурсоефективної та конкурентоспроможної економіки. Найамбітізніша та наймасштабніша екологічна програма ЄС націлена на досягнення кліматичної нейтральності на європейському континенті до 2050 р. [4]. Проєкт спрямовано на захист, збереження та збільшення природних ресурсів ЄС, а також на захист здоров'я й добробуту населення. Зелена угода вперше представлена 11.12.2019 р. у якості “Нової стратегії дружнього до довкілля зростання ЄС” з охопленням таких пріоритетних сфер екологічної політики, як:

- чиста енергія – створення можливостей для доступу до більш чистих альтернативних джерел енергії;
- стале виробництво – стимулювання екологічних, більш сталих методів виробництва;
- будівництво – потреба у більш “екологічно чистому” будівельному секторі;
- стала мобільність – сприяння розвитку екологічним та сталим видам транспорту;
- біорізноманіття – заходи захисту крихкої екосистеми;
- “Від лану до столу” (From farm to fork) – залучення логістики для забезпечення екологічніших систем харчування для населення;
- усунення забруднення – створення заходів ефективного та швидкого усунення забруднень навколишнього середовища [4].

Втілення сучасних завдань з екологізації передбачає формування відповідних стратегічних планів до 2030 та 2050-го років, трансформацію чинних та ухвалення нових європейських директив. Протягом 2021 р. набуло чинності Європейське законодавство про клімат (European Climate Law) та низка законодавчих ініціатив (“Fit for 55 package”) щодо кліматичної, енергетичної, транспортної, земельної політик та політики в сфері оподаткування. У пакеті документів – стратегія скорочення викидів CO₂ на 55% до 2030 р. у порівнянні з 1990 р. та Стратегія ЄС щодо біорізноманіття до 2030 р. [5], Лісова стратегія, також Нова стратегія з адаптації до зміни клімату, Стратегія стосовно ґрунтів, пластику, хімічних речовин, Плани дій з нульового забруднення, циркулярної економіки, виробництва органічної продукції. В ЄС сформовано систему торгівлі галузевими викидами в енергетиці, авіації, судноплавстві і наземному транспорті, механізм коригування викидами CO₂ та Кліматичний спеціальний фонд [4]. Фінансове забезпечення та правова підтримка ЄЗК здійснюється через Фонд справедливого переходу (Just Transition Fund), який є дієвим інструментом політики згуртування ЄС і спрямований на надання допомоги територіям з

серйозними соціально-економічними проблемами щодо переходу до кліматичної нейтральності ЄС [6]. Так, наприклад, в Стратегії “Від ферми до столу” встановлено дві цілі щодо використання пестицидів до 2030 р: по-перше, скорочення обсягів хімічних пестицидів на 50% та мінімізація ризиків від їх застосування та, по-друге, використання більш небезпечних пестицидів [7].

В новій САП ЄС, яка набула дії з 01.01.2023 р., 40% всіх бюджетних витрат спрямовуватиметься на боротьбу зі змінами клімату. САП ЄС 2023-27 – це політика з сильним акцентом на результати і продуктивність, як ключові принципи її творення. На відміну від інших європейських політик, САП ЄС позиціонується не лише як найзатратніший проєкт ЄС, але як прогресуюча в інтеграційному та екологічному напрямках. Модернізована САП ЄС з самого початку прокладає шлях до справедливішої, екологічнішої та орієнтованої на ефективність політики ЄС через партнерство між суспільством і сільськими територіями. Належна екологічна практика в рамках САП ЄС має чіткі три цілі, кожна з яких відображена в Європейській зеленій угоді та Стратегії “Від ферми до столу”: 1) боротьба зі зміною клімату; 2) захист природних ресурсів; 3) підвищення біорізноманіття. У запланованому періоді екологічніша місія САП ЄС полягатиме в дотриманні таких вимог виробниками сільськогосподарської продукції (фермерами):

- найвищі екологічні амбіції: відповідність планів САП ЄС екологічному і кліматичному законодавству;
- досягнення цілей зеленого курсу: сприяння національних стратегічних планів досягненню цілям Зеленої угоди;
- посилені вимоги до дотримання біорізноманіття: на кожній фермі від 3% до 7% ріллі призначається для використання з метою збереження біорізноманіття і невиробничих потреб з наступною можливістю отримання фінансової підтримки через екосхеми, забезпечення охорони болот та торфовищ;
- впровадження екосхем, зокрема таких як, органічне землеробство, агроекологія, вуглецеве землеробство, підвищення добробуту тварин, на які виділятиметься від 25% бюджету прямих витрат;
- розвиток сільських регіонів: щонайменше 35% коштів спрямовуватимуться на заходи, які пов’язані з підтримкою кліматичних змін, біорізноманіття та добробуту тварин;
- впровадження операційних програм: в овочівництві та ягідництві 15% витрат виділятимуться на заходи екологізації;
- клімат та біорізноманіття (40% з бюджету САП ЄС надходитимуть на кліматичні заходи та 10% на цілі біорізноманіття) [7].

Таким чином, європейське інтеграційне співтовариство на найближчу перспективу поступово трансформується в єдиний екологічний простір для досягнення Цілей сталого розвитку та побудови системи міжнаціональної

екологічної безпеки. Розробка та реалізація деталізованих європейських екологічних програм і стратегій за допомогою комплексу економічних, соціальних, політичних інструментів на інституційному рівні, чіткий алгоритм розв'язання протиріч в сфері екологічної політики, конкретизація екологічних показників та індикаторів для виробників агропродовольчої продукції, популяризація здорового способу життя, якісної їжі та високих екологічних стандартів, пожвавлення розвитку сільських територій підтверджують статус ЄС як глобального лідера руху до кліматичної нейтральності та інноваційних технологій світового рівня.

Список використаних джерел

1. Outcomes Document – Multidisciplinary Expert Scientific Advisory Group (M E S A G) Meeting for the Seventh Edition of UNEP's Global Environment Outlook (G E O – 7), March 14–16. United Nations Environment Programme. URL: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/42510>
2. Climate Plans Remain Insufficient: More Ambitious Action Needed Now. URL: <https://unfccc.int/news/climate-plans-remain-insufficient-more-ambitious-action-needed-now>
3. “Not Only About the Challenges but Equally the Opportunities” – Co-Chairs Set Out their Vision for SB58. 19 May 2023. URL: <https://unfccc.int/news/not-only-about-the-challenges-but-equally-the-opportunities-co-chairs-set-out-their-vision-for-sb58>
4. Зелена угода. URL: <https://eu4ukraine.eu/greengeal-ua>
5. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 р.: Повернення природи у наше життя. Звернення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського Економічно-соціального Комітету та Комітету Регіонів / пер. з англ. О. Осипенко; ред. та адапт. А. Куземко та ін. Чернівці : ДрукАрт, 2020. 36 с.
6. Just Transition Fund. About the Fund. URL: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/just-transition-fund_en
7. Agriculture and rural development. Common agricultural policy. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy_en

*Кільницька О. С., к. е. н., доцент,
кафедра економіки, підприємництва та туризму,
Данилюк В. С., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Економіка»*

ОЦІНКА РИНКУ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ В УКРАЇНІ

Ключові слова: ринок, виробництво, лікєро-горілочана продукція, динаміка, споживання.

Актуальність даної теми полягає у тому, що лікєро-горілочане виробництво є одним із найбільш динамічних сфер економічної діяльності у порівнянні з іншими галузями. У формуванні вітчизняного товарного ринку важливу роль відіграє саме лікєро– горілочана сфера та підприємства, що їх виготовляють. З кожним роком товар стає все якісніший, збільшується асортимент, сорти, форми, фасування, пакування та інші пропозиції. За останні 70 років виробництво лікєро-горілочаної продукції в Україні збільшувалось поступово до 2012 року. Зростання виробничих потужностей і пропозиції лікєро-горілочаних товарів відбувалося навіть у періоди суворої протIALкогольної політики держави (рис. 1).

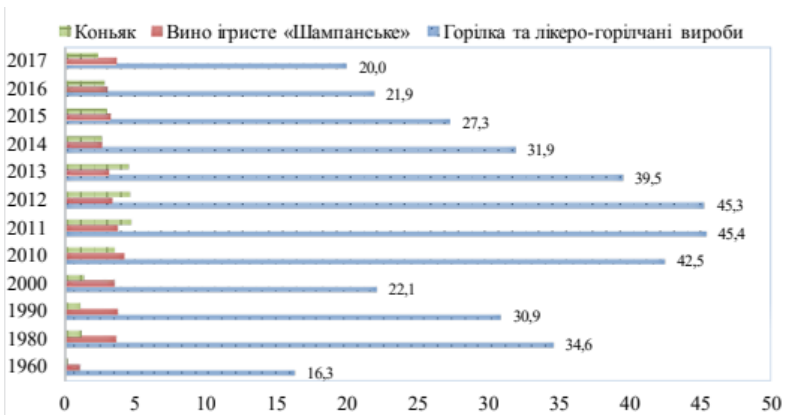

Рис. 1. Динаміка виробництва алкогольних напоїв в Україні, млн. дал
Джерело: сформовано на основі [4, с. 103].

З 1960 р. до 2012 р. виробництво лікєро-горілочаної продукції на вітчизняному ринку збільшилось майже на 11 мільйонів дал. Починаючи з 2012 року виробництво цього виду товарів–стимуляторів почало поступово зменшуватися. Згідно з результатами опитування українських споживачів, що були проведені соціологічною групою «Рейтинг», 32 % респондентів взагалі не вживають алкогольні напої. Відповідно більша їх частка – 66 %

опитаних українців вживають алкогольні напої, що характеризуються наступною структурою: 33 % – використовують алкоголь рідше рази на місяць; 26 % – кілька разів на місяць, 7 % – кілька разів щотижня, 1 % – щодня (рис. 2).

Рис. 2. Структура відповідей респондентів України на запитання «Як часто люди вживають алкоголь?», %.

Джерело: побудовано автором за матеріалами [1].

Аналізуючи статеві-віковий розріз населення встановлено, що алкогольні напої частіше вживають чоловіки, люди молодого та середнього віку та заможні верстви населення. Крім того, алкоголь частіше вживала молодь незалежно від типу населеного пункту. У місті молодь користується ним не менше, ніж люди середнього віку [1]. Найпопулярнішими алкогольними напоями серед споживачів є вино (36 %) та пиво (29 %). Меншу частку займають більш алкоголемісткі товари, зокрема: горілка 20 %, коньяк 17 %, домашнє вино, настоянка 14%, віскі 7%, самогон 6%. Шампанське, ігристе столове вино займає 12%. Алкоголевмісні напої, такі як сидр, ром, лікери або настоянки, абсент, коктейлі, джин, лікери споживають 1-2% [1]. Вино частіше вживають на заході та в центральній частині країни. Також на заході більш поширені домашні вина, настоянки, самогон. Мешканці східної частини України частіше вибирають горілку. Молодь частіше вживає пиво і вино, старші – горілку, коньяк, домашнє вино і настоянки, самогон. Вино, навпаки, популярне в будь-якому віці. Жінки п'ють вино вдвічі частіше за чоловіків. Також частіше пили домашнє та ігристе вино. Серед чоловіків найбільшою популярністю користувалися пиво (40%) і горілка (31%). Крім того, чоловіки частіше вживали коньяк,

віскі та самогон [1]. За статеві-віковою категорією молоді чоловіки вживають більше пива, а старші чоловіки – горілки. Серед жінок споживання пива також було найвищим серед молоді. Натомість алкогольні напої (горілка, коньяк) та домашнє вино споживають більше серед людей середнього та старшого віку. Цікаво, що серед людей похилого віку чоловіки і жінки пили коньяк однаково [1].

Найчастіше алкоголь вживають для відзначення свята чи події (67%). 30% українських споживачів алкоголю споживають його, щоб якісно провести час з близькими, а 24% – щоб розслабитися, зняти стрес, напругу і підняти настрій. Споживачі зазначили також інші причини, зокрема: насолоджуватися гастрономічними смаками – 9%, поєднувати зі стравами – 8%, корисно для здоров'я – 7%, сприяє сну – 4% [1].

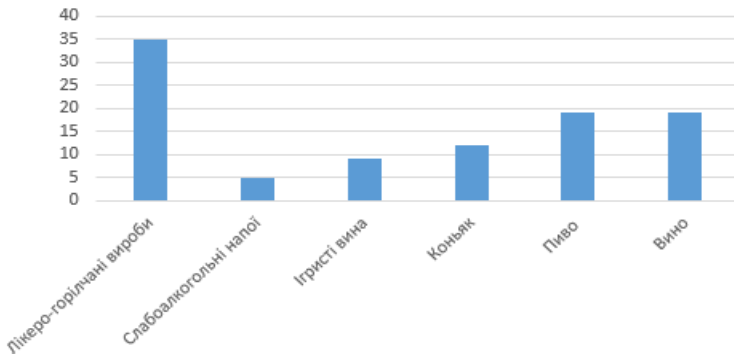
54% погодилися, що існує безпечна норма алкоголю, яка не шкодить здоров'ю, тоді як 45% не погодилися. Частіше чоловіки погоджуються, що безпечні дози існують. Менш шкідливим алкогольним напоєм кожен третій назвав вино, а кожен п'ятий – домашнє. Лише 10% вважають менш шкідливим алкоголем горілку, 8% – пиво, 6-7% – коньяк і самогон. Кожен четвертий вважає всі алкогольні напої шкідливими. Таку думку частіше висловлювали молодші респонденти. Менш шкідливими напоями жінки назвали вино, а також домашнє вино та настоянки. Тому горілку, пиво і самогон чоловіки сприймають як менш шкідливі [1].

У 2022 році обсяг продажів алкогольних напоїв зменшився приблизно на третину. Впродовж всього року споживання та продаж спиртних напоїв залежить від сезону. Взимку народ частіше споживає міцний алкоголь, тому його частка в цю пору року зростає. Навесні та влітку зростає частка слабоалкогольних напоїв, в цю пору року вони стають більш популярними. У 2021 р. частка спиртних напоїв у загальних продажах мережі становила 15%, на сучасному етапі на нього припадає 14 %. Важливо, що частка продажів напоїв народного виробництва збільшується, а імпортного – зменшується [2].

Проаналізувавши структуру продажів алкоголю в Україні у 2021 р. встановлено, що найбільшу частку продажів становлять лікєро-горілчані вироби, які займають 35 %; вино та пиво займають однакову частку продажів – по 19 % відповідно; коньяк займає 12 % продажів, а ігристі вина та шампанське – 9 %. Найменшу частку обсягів продажу займають слабоалкогольні напої, що становлять 5 % (рис. 3).

За даними Pro-Consulting, за першу половину 2022 року, у період з січня по червень, українцями було куплено пива на суму 6,8 млрд грн. Це на 34 % менше, ніж за цей же період 2021 року. Обсяги продажу горілки зменшились на 53 %, коньяку – на 66 %, вина – на 58 % [2]. Згортання ринку вітчизняних алкоголевмістких товарів має свій позитивний ефект щодо обмеження споживання товару-стимулятора. На жаль у світовому розрізі Україна має високий рейтинг показника смертності людей через алкоголізм. На першому

місті за поширеністю алкоголізму займає Китай. У цій країні від алкоголю померло 650822 людини. Друге місце посідає Індія, де через алкоголізм загинули 289859 осіб. На третьому місці зареєстрована Україна, де від алкоголю загинуло 183609 осіб. Четверте місце займає Бразилія з чисельністю 76492 осіб. І на 5-му місці знаходиться США з кількістю смертей від алкоголю – 71166 людей [3].

**Рис. 3. Структура реалізації основних видів
алкогольних напоїв в Україні у 2021 р., %**

Джерело: побудовано за матеріалами сайту «Економічна правда» [2].

Сучасний ринок лікєро-горілкової продукції в Україні відзначається зменшенням як виробництва, так і споживання алкоголевмісних продуктів. Скорочення вищезгаданих товарів спостерігається у розрізі всіх груп пропонованого асортименту товарів-стимуляторів. У цьому є певний соціальний ефект, оскільки Україна має високий рівень смертності через алкоголізм. Ринок лікєро-горілкової продукції і надалі має бути під жорстким державним контролем виробництва, якості, збільшення акцизного збору тощо.

Список використаних джерел

1. Споживання алкоголю в Україні. Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/potreblenie_alkogolya_v_ukraine.html
2. Стали менше пити? Як війна змінила алкогольні звички українців та ринок. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/09/6/691168/index.amp>
3. Поширеність та статистика алкоголізму в різних країнах світу URL: <https://belkashop.com.ua/poshirenist-ta-statistika-alkogolizmu-v-riznix-kra%D.1%97nax-svitu/>
4. Бондар Т. Тенденції сучасного ринку лікєро-горілкової продукції. *Економіка і суспільство*. 2018. № 18. С.102–107.

*Климова К. Я., д. пед. н., професор,
в. о. завідувача кафедри іноземних мов*

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ДІЛОВА УКРАЇНСЬКА МОВА» У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ЗНАНЬ (ІЗ ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ В ПОЛІСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ)

*Ключові слова: українська мова, викладання, професійні компетентності,
робоча програма, розділи курсу.*

Вивчення української мови як державної у закладах вищої освіти є беззаперечно своєчасним, особливо в нелегкий період боротьби за збереження єдиної країни, її історичних та культурних цінностей. Наразі навчальна дисципліна циклу загальної підготовки «Ділова українська мова» спрямована на формування в здобувачів здобувач ОС “бакалавр”ського освітнього ступеню *мовнокомунікативної професійної компетентності*. Останню визначаємо як особистісну якість, що передбачає: 1) знання про функції мови і мовлення, про походження та етапи розвитку української мови; сформованість національномовної свідомості; 2) систематизовані знання норм літературної мови, розвинені навички оптимального використання цих норм у професійному дискурсі відповідно до комунікативної мети; 3) досконале володіння вербальними та невербальними засобами спілкувального етикету; 4) сформовані комунікативні якості мовлення, розвинене «чуття мови»; прагнення до мовного самонавчання та самовдосконалення. Освітньо-професійними програмами окреслено *загальні компетентності* здобувачів та очікувані результати навчання з ділової української мови. Відповідно до цих вимог розроблено зміст робочої програми з ділової української мови, який має відображати основні тенденції розвитку українського мовознавства. З огляду на динаміку змін у сучасній науці та культурно-політичному житті суспільства, відображених інформаційним простором, зазначимо, що навчально-методичне забезпечення українськомовних дисциплін потребує постійного оновлення.

Робоча програма з ділової української мови для всіх спеціальностей охоплює чотири розділи (відповідно модулі): 1. Професійна комунікація та мова ділових паперів; 2. Культуромовні та етичні основи професійного спілкування; 3. Наукова комунікація як компонент фахової діяльності; 4. Значення тексту у професійно-мовленнєвій комунікації. Вимоги до писемного мовлення. Зміст кожної частини представлено кількома темами, послідовне опрацювання яких сприяє формуванню систематизованих знань з різних галузей українського мовознавства і відповідних умінь та навичок практичного використання цих знань у професійному дискурсі. Так, до першого розділу запропоновано розглянути тему 1: “Державна мова у професійному дискурсі”. На наш погляд,

уведення дефініцій понять *дискурс* та *професійний дискурс* до тексту лекції є доцільним: Отже, до лекційного викладу додаємо таке визначення: *Дискурс – це реалізований у мовленнєвому спілкуванні текст, підпорядкований як умовам, так і конкретній ситуації, учасникам з їх намірами, досвідом, уявленнями про світ. Фахівець як мовна особистість координує професійний дискурс, але може припускатися мовних помилок і мовленнєвих недоліків. Термінологію закономірно вважають основою професійного дискурсу.*

Тема Документ як засіб професійно-мовленнєвої комунікації – розглядає поняття документа; критерії класифікації документів; Національний стандарт України (ДСТУ 4163:2020). Відомо, що чинний стандарт введено в дію з 01 вересня 2021 року (після попереднього, яким користувалися при оформленні ділових паперів з 2003 р до 2021 р.) – тому пропонуємо здобувачам на лекції зразки, орієнтуючись на електронну версію цього документа [10].

Розділ другий програми курсу ділової української мови передбачає опрацювання двох тем: 1. Основи культури української мови; 2. Риторична компетентність фахівця. Осучаснення теоретичного матеріалу цього розділу полягає у висвітленні лексикографічних відомостей. Так, комп'ютеризація суспільства зумовила створення *електронних словників*. Йдеться насамперед про мультимедійні словники, які стали надійною допомогою в освітній та професійній сферах. Окрім того, є можливість здійснення автоматичного перекладу засобом впровадження інженерно-лінгвістичних систем – над вирішенням цих та інших актуальних проблем працюють потужні наукові колективи Українського мовно-інформаційного фонду (УМІФ) НАН України та Інституту мовознавства ім. О. Потебні. Від 1994 року УМІФ на чолі з Володимиром Широковим започаткував проєкт «Словники України», метою якого стало створення серії українськомовних словників нового покоління. Наразі у вільному доступі є нові лексикографічні видання періоду війни в Україні, на які доречно звернути увагу студентів, – це тринадцятий том 20-томного Словника української мови (обсягом у 936 сторінок) [14], а також "Живий словник з інфомедійної грамотності", створений у рамках грантової програми у співпраці Українського мовно-інформаційного фонду та університетів.

В умовах військової агресії актуальним питанням мовознавства стало вивчення змін у лексиці української мови. Спираючись на сучасні наукові публікації, на лекції висвітлюємо питання про активну і пасивну лексику, зокрема про так званий "неологічний бум", зумовлений впливом зовнішніх чинників і відображений насамперед у соціальних мережах. Дослідники вважають продуктивними такі способи творення сучасних неологізмів, як: семантична деривація (*тероборона, кімити, паляниця, бункерний дід, ліліпутін, недопалок, пушкінопад, шойгувати, диванні війська*), словотвірна деривація (*відбайрактарити, наволонтерити, дерусифікація*), запозичення (*З-окупанти*) та ін. Мотиватором творення нових слів є прізвища відомих

публічних фігур, визначних політичних діячів чи їхні риси, домінантні ознаки та герої творів, український топонімікон, запозичення й ін.

Коли йдеться про характеристику сучасного ораторського мистецтва, лекторові доречно навести зразки промов відомих світові політиків, державних та культурних діячів, науковців: Івана Франка, Ліни Костенко, Любомира Гузара, Володимира Зеленського, Джозефа Байдена, Стіва Джобса та ін. Оновлення лекційного матеріалу до розділу третього, відбувається в ракурсі теми – "Загальнонаукова та галузева термінологія в українській мові".

Труднощі в оволодінні мовними засобами наукового стилю зумовлені тим, що курс ділової української мови вивчається здебільшого в першому семестрі першого року навчання, коли здобувачі ще, по суті, не мають в активному словнику належного запасу як загальнонаукової, так і галузевої термінології; а досвід наукових досліджень є лише в тих, хто писав наукову роботу під керівництвом учителя або науковця в МАН. Доцільно сформувати в майбутніх фахівців усвідомлене розуміння поняття академічної доброчесності. У зв'язку з цим корисним буде запропонувати покликання на загальні положення та правила складання списку використаних джерел студентського наукового дослідження (студентської статті, курсової, кваліфікаційної роботи), а також ознайомити з чинними вимогами до оформлення бібліографічних покликань.

Розділ четвертий присвячено двом темам – 1. Основи українського правопису. 2. Переклад та редагування текстів професійного спрямування. Зазначимо, що переважна більшість першокурсників має загальне уявлення про структуру і особливості чинного Українського правопису 2019 року, однак відсутні навички практичного використання правил, що регламентують єдино можливе або альтернативне написання слів. Передусім на лекційному занятті з першої теми є потреба докладного роз'яснення викладачем орфографічних правил із покликанням на електронне джерело. Щодо питання перекладу та редагування текстів професійного спрямування – тут структура лекції передбачає, перш за все, розгляд таких типів перекладу, як навчальний і технічний – повний письмовий переклад, реферативний, анотаційний та усний. Окрім того, під час висвітлення питання про особливості редагування професійних текстів доцільно навести приклади типових мовленнєвих помилок, зумовлених внутрішніми та зовнішніми чинниками, особливо впливом іншої мови, а також регіональних і соціальних діалектів.

Отже, проаналізувавши зміст лекційного курсу, ми зупинилися лише на деяких темах, оновлення яких, на наш погляд, відповідає вимогам часу, – кожен викладач може на свій розсуд акцентувати увагу на тих чи інших питаннях навчальних модулів. Насамкінець зазначимо, що осучаснення лекційного матеріалу з навчальної дисципліни "Ділова українська мова", яка відіграє важливу роль у підготовці здобувач ОС "бакалавр"ів, має відбуватися принаймні щороку: полісуб'єктність сучасної освіти вимагає від науково-педагогічного працівника постійного самонавчання, професійного самовдосконалення, уваги до нових тенденцій в розвитку мовознавчих галузей.

*Кравчук І. І., д. е. н., професор,
кафедра менеджменту та маркетингу,
Дячук Я. А., магістрант спеціальності «Менеджмент»,
Козлов О. В., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Менеджмент»*

SWOT-АНАЛІЗ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Ключові слова: SWOT-аналіз, методика аналітики стратегій, інструменти, стратегічне управління, баланс стратегічних рішень.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Наразі розвиток економіки України акцентує увагу на використанні новітніх методів стратегічного аналізу в управлінні підприємствами, що визначає потребу вивчення важливого елементу цього аналізу – SWOT-аналізу. Розвиток підприємства забезпечують координацією його діяльності для досягнення цілей, об'єднання системи стратегічного планування із стратегічним планом, в результаті чого формується стратегія розвитку.

Проблемам стратегічного розвитку підприємств та формуванню систем стратегічного управління присвячені праці вітчизняних і зарубіжних дослідників: Дж. Вествуда, С. Дибба, П. Дойля, Н. Куденко, Г. Завгородньої, О. Будякова, Ж. Коваленка, Т. Павленка, С. Мошенського, В. Терещенка, Л. Балабанової та багатьох інших. Питання використання SWOT-аналізу, як ключового інструменту стратегічного управління, потребує поглибленого розгляду. *Метою дослідження* є обґрунтування аспектів SWOT-аналізу, як найбільш дієвого інструменту стратегічного управління.

Основний матеріал. Стратегічне управління охоплює кілька різних наборів міркувань. Консультанти та академічні дослідники змінилися з часом у міру розвитку ідей щодо застосування конкурентного мислення до планування створення вартості [2; с.138]. SWOT-аналіз є найвідомішим інструментом для аудиту та аналізу загальної стратегічної позиції бізнесу та його середовища. Його ключова мета полягає у визначенні стратегій, які створюють бізнес-модель конкретного суб'єкта підприємництва, найкращим чином узгоджуючи використання ресурсів та можливості організації бізнесу з вимогами середовища, в якому працює фірма [2 с.144]. SWOT-аналіз зазвичай використовується на початку стратегічного управління фірмами. Якщо фірми хочуть здійснювати стратегічне управління, SWOT-аналіз є незамінним інструментом, який слід використовувати для легкого та чіткого визначення ситуації фірми [4].

Стратегічне управління складається з формулювання бачення, місії та цілей організації, аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища організації, вибору відповідної стратегії на місцевому, регіональному чи

національному рівні, залежно від рівня органів влади, організаційних змін дизайну, адміністративних заходів та системи контролю для реалізації стратегії. Створення альтернативних стратегій розвитку підприємства на основі SWOT-аналізу виконують працівники відділу економічного аналізу або спеціалісти зі стратегічного менеджменту. Проте остаточний вибір стратегії стоїть за вищою ланкою керівництва [3, с. 33].

Інструменти стратегічного управління складаються з SWOT-аналізу, аналізу задоволеності клієнтів, аналізу цін, аналізу поглядів і ставлення співробітників, аналізу витрат і вигод, аналізу скарг клієнтів, аналізу думок і ставлення клієнтів. Чотири кроки SWOT-аналізу: сильні сторони, слабкі сторони, можливості та загрози. Ці чотири аспекти можна розбити на два аналітичні етапи. Спочатку компанія оцінює свої внутрішні можливості та визначає свої сильні та слабкі сторони. Потім компанія дивиться назовні та оцінює зовнішні фактори, які впливають на її бізнес. Ці зовнішні фактори можуть створювати можливості або загрожувати існуючій діяльності [2; с.147]. Рекомендується спочатку створити список запитань для кожного елемента. Запитання служать посібником для завершення SWOT-аналізу та створення збалансованого списку. Структура SWOT може бути створена у форматі списку, у вигляді вільного тексту або, як правило, у вигляді таблиці з чотирма клітинками з квадрантами, виділеними для кожного елемента. Сильні та слабкі сторони перераховані першими, а потім можливості та загрози [2; с.150].

Аналітики представляють аналіз SWOT у вигляді квадрата, розділеного на чотири квадранти, кожен з яких присвячений елементу SWOT. Це візуальне розташування забезпечує швидкий огляд позиції компанії. Хоча всі пункти під певним заголовком можуть бути не однаково важливі, усі вони повинні представляти ключове розуміння балансу можливостей і загроз, переваг і недоліків і так далі [3; с.146]. Під час досліджень SWOT-аналізу визначаємо такі критерії:

- сильні сторони – це позитивні фактори внутрішнього походження, які необхідно підтримувати. Наприклад, якщо ви плануєте розпочати бізнес, ви, працівник або член родини можете мати попередній досвід у цій галузі. Якщо ні, це можна розглядати як слабкість. Якщо ви вже знаєте, куди звернутися, щоб отримати необхідну допомогу, це вважатиметься перевагою для цього аналізу;

- слабкі сторони також зазвичай вважаються внутрішніми і є факторами, на які вам потрібно звернути увагу, щоб вести успішний бізнес. Слабкі сторони стримують можливості організації щодо оптимальної роботи. Це спектри діяльності, де збереження конкурентоспроможності можливе лише за умови вдосконалення бізнесу (щоб залишатися на ринку компанії змушені оптимізувати слабкий бренд, обіг, вищий за середній, високий рівень боргу, невідповідний ланцюжок поставок або брак капіталу. Для підприємства-початківця прикладом може бути відсутність досвіду у вибраній галузі.

Можливості – це позитивні фактори зовнішнього походження, які необхідно визначити пріоритетними або використати. Можливості включають сприятливі зовнішні чинники, які спроможні надати організації конкурентну перевагу, зокрема, якщо країна знижує тарифи, виробник транспортних засобів може експортувати їх на новий ринок, збільшуючи продажі та частку ринку.

Загрози – це негативні фактори зовнішнього походження, яким необхідно протистояти або мінімізувати їх і керувати ними. Загрози ззовні вашого бізнесу впливатимуть безпосередньо на вас, але ви можете мати над ними дуже слабкий контроль. Так, посуха є загрозою для підприємства, яке виробляє пшеницю, оскільки може знизити врожайність. До інших поширених загроз можна віднести такі як зростання вартості матеріалів, конкуренції, обмеження пропозиції робочої сили тощо. SWOT-аналіз має як переваги, так і недоліки порівняно з іншими методами [5]. Особливості SWOT-аналізу як інструменту стратегічного управління:

- 1) SWOT-аналіз є початковим етапом стратегічного планування для більшості підприємств;
- 2) увага аналізу зосереджена на чинниках, що найбільше впливають на конкурентне середовище;
- 3) в аналізі широко використовується експертні оцінки.

SWOT-аналіз має низку переваг, які спрощують прийняття стратегічних рішень та робить складні проблеми легшими. Може знадобитися величезна кількість даних для аналізу та відповідних моментів, які слід враховувати під час прийняття складного рішення. Загалом SWOT-аналіз, який було підготовлено шляхом урізання всіх ідей і ранжування пунктів за важливістю, об'єднає велику, потенційно непосильну проблему в більш зрозумілий звіт. [4]. SWOT-аналіз потребує зовнішнього аналізу. Надто часто у підприємстві може виникнути спокуса враховувати лише внутрішні фактори під час прийняття рішень. Однак часто існують елементи поза контролем компанії, які можуть вплинути на результат бізнес-рішення. SWOT-аналіз охоплює як внутрішні фактори, якими компанія може керувати, так і зовнішні фактори, які може бути важче контролювати. SWOT-аналіз можна застосовувати майже до будь-якого бізнес-питання. Аналіз може стосуватися організації, команди чи особи. Він також може аналізувати повну лінійку продуктів, зміни бренду, географічне розширення або придбання [5].

SWOT-аналіз використовує різні джерела даних. Підприємство, швидше за все, використовуватиме внутрішню інформацію для визначення сильних і слабких сторін. Підприємству також потрібно буде збирати зовнішню інформацію про широкі ринки, конкурентів або макроекономічні сили для можливостей і загроз. Замість того, щоб покладатися на одне, потенційно упереджене джерело, хороший SWOT-аналіз компілює різні точки зору.

Підприємство може використовувати SWOT для загальних сеансів бізнес-стратегії або для певного сегмента, наприклад маркетингу, виробництва чи продажів. Таким чином ви можете побачити, як загальна стратегія, розроблена на основі SWOT-аналізу, буде відфільтрована до сегментів нижче, перш ніж приступити до неї. Також можна працювати у зворотному напрямку за допомогою SWOT-аналізу для конкретного сегмента, який додається до загального SWOT-аналізу [1, с. 152].

Хоча SWOT є корисним інструментом планування, він має обмеження. Це одна з кількох технік бізнес-планування, яку варто розглянути, і її не слід використовувати окремо. Крім того, кожен пункт, перерахований у категоріях, не має однакового пріоритету. SWOT не враховує різницю у вазі факторів впливу. Тому потрібен глибший аналіз із застосуванням іншої техніки планування [5]. SWOT-аналіз використовується для стратегічного визначення сфер покращення або конкурентних переваг для компанії. На додаток до аналізу того, що компанія робить добре, SWOT-аналіз розглядає більш шкідливі, негативні елементи бізнесу. Використовуючи цю інформацію, компанія може приймати розумніші рішення, щоб зберегти те, що вона робить добре, використовувати свої сильні сторони, зменшити ризики щодо слабких сторін і спланувати події, які можуть негативно вплинути на компанію в майбутньому [3, с. 148].

Висновки та пропозиції. Впровадження методу SWOT – аналізу дозволяє встановити межі можливостей узгодження сильних та слабких сторін організації в процес прийняття управлінських рішень з метою адаптації організаційних реакцій на виклики зовнішнього середовища. При оцінці систем щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства необхідно формувати матрицю відповідності внутрішнім можливостям (сильні та слабкі сторони) і зовнішній ситуації (частково відображена в можливостях і загрози). Отже, використання стратегічного матричного балансу, тобто, аргументація взаємодії негативних і позитивних екзогенних та ендогенних чинників, сприяє вірній оцінці можливостей, які відкриваються перед організацією.

Список використаних джерел

1. Балабанової Л. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 301 с.
2. Василенко В. Стратегічне управління: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2003. 332 с.
3. Головня Ю. І. Організація стратегічного управління на підприємствах: навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 257 с.
4. SWOT-аналіз. ДСТУ 8302:2017. URL: <https://esputnik.com/uk/blog/swot-analiz-iz-prikladami> (дата звернення: 05.05.2023).
5. SWOT – аналіз як інструмент стартерії URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/swot.asp> (дата звернення: 06.05.2023)

*Куровська Н. О., к. е. н., доцент,
кафедра фінансів та кредиту
Пшенична К. В., магістрантка спеціальності «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»*

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

Ключові слова: інвестиційна привабливість, підприємницька діяльність, іноземний капітал, соціально-економічний розвиток, прямі іноземні інвестиції.

Однією з важливих передумов соціально-економічного розвитку вітчизняного бізнесу є забезпечення його достатнім обсягом інвестиційних ресурсів. Зокрема вкладення іноземного капіталу в різні сфери підприємницької діяльності сприятиме формуванню виробничого потенціалу на основі інноваційних технологій, оновленні застарілого обладнання, вдосконаленні методів управління, і як наслідок, забезпечить підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств та країни в цілому. Водночас, в умовах воєнного стану нашої країни та впливу існуючих негативних чинників, що зумовлюють низький рівень інвестиційної привабливості, обсяг надходження іноземних інвестицій у вітчизняну економіку є незначним.

Слушною є думка, що сутність прямих іноземних інвестицій полягає у «залученні капіталу в підприємство за межами країни, щоб забезпечити довгостроковий економічний інтерес через одержання інвестором контролю над об'єктом інвестування і передбачає отримання прибутку або має соціальний, інноваційний, екологічний та інший ефект» [1]. Вочевидь, іноземні інвестиції є «не тільки джерелом фінансування інвестицій, але й виступають як засіб залучення передового управлінського досвіду, а також сприяють відтворенню виробництва на основі технологічних та технічних новацій» [6]. Висока інвестиційна активність країни сприяє розвитку різних сфер бізнесу, що досягається шляхом ефективного використання іноземного капіталу у пріоритетних сферах матеріального виробництва для покращення системи управління, розширення виробничих потужностей, створення нових високотехнологічних продуктів, підвищення загального рівня конкурентоспроможності вітчизняних виробників, інвестиційної привабливості країни, а також виходу вітчизняних виробників на світові ринки.

Динаміка надходження прямих іноземних інвестицій в економіку країни протягом 2012–2022 рр. засвідчує нестійку тенденцію щодо припливу іноземного капіталу (рис. 1). Обсяг надходження його у 2022 р. в порівнянні з 2012 р. скоротився більш ніж у 10 разів з 8401 млн дол. США до 838 млн дол.

США [4]. Протягом досліджуваного періоду неодноразово відбувалося скорочення припливу іноземних інвестицій. Зокрема, у 2013 р. порівняно з 2012 р. цей показник зменшився у 2 рази (з 8401 до 4499 млн дол. США). У 2014 р. та у 2015 р. також відбулося суттєве зменшення кількості іноземних інвестицій, їх надходження в Україну становило відповідно 410 та -458 млн дол. США. Варто відзначити, що таке становище було викликане нестабільною політичною та економічною ситуацією у зв'язку із вторгненням росії на Схід країни та анексією Криму, що мали негативний вплив не лише на обсяг інвестицій в економіку країни, але й на відтік іноземного капіталу через відсутність безпеки для інвесторів, а також високий рівень ризику [2].

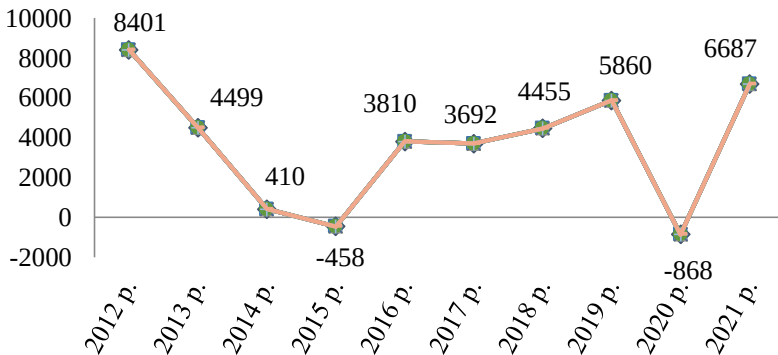

Рис. 1. Динаміка надходження прямих іноземних інвестицій в Україну, млн дол. США

Джерело: побудовано на основі даних [4].

У період 2016-2019 рр. показник припливу прямих іноземних інвестицій варіював у межах 3692-5860 млн дол. США, зазнавши найсуттєвішого падіння за досліджуваний період у 2020 р. Пандемія COVID-19 вразила економіку країн по всьому світу, включаючи Україну, що призвело до негативного впливу на прямі інвестиційні потоки. Інвестиційні надходження в Україну відзначився від'ємним значенням у розмірі -868,2 млн дол. США, оскільки відтік інвестицій переважав над припливом.

У 2021 р. відбулося значне зростання обсягу інвестицій у порівнянні з 2020 р. майже на 7555 млн дол. США і становило 6687 млн дол. США, що менше показника 2012 р. на 1714 млн дол. США. Таке зростання обсягу іноземного капіталу мало б позитивно відзначитись на розвитку вітчизняного бізнесу. Проте з початком війни з росією, яка призвела до наступного суттєвого падіння обсягу іноземних інвестицій майже на 5849 млн дол. США

у порівнянні з 2021 р., у 2022 р. надходження іноземного капіталу становили лише 838 млн дол. США. У розрізі світових країн, найбільшу питому вагу у надходженні інвестицій в Україну у 2021 р. становили Кіпр та Нідерланди відповідно 22,9 % та 19,6 %, Німеччини та Швейцарії – по 9,5 %, Австрії – 8,2 % (рис. 2). Питома вага США та Люксембургу становила відповідно 4,5 % та 4,4 %, Сполученого Королівства, Польщі та Франції – лише 3,4 %, 3,1 % та 2,4 % відповідно.

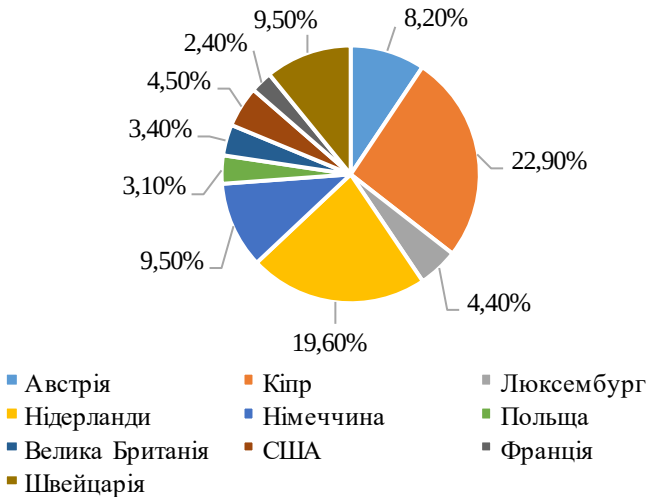

Рис. 2. Питома вага надходження прямих іноземних інвестицій в Україну у розрізі окремих країн, 2021 р.

Джерело: побудовано на основі даних [5].

Варто відзначити, що найпривабливішою сферою діяльності вітчизняного бізнесу для іноземних інвесторів у 2021 р. стала промислова галузь, питома вага залученого іноземного капіталу в яку становила 55,2 %, у тому числі у добувну промисловість і розроблення кар'єрів та переробну промисловість відповідно 23,6 % та 25,5 % (рис. 3). Обсяг прямих іноземних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство склав 15,4 %, в оптову й роздрібну торгівлю, а також для ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – майже 9 %, у розвиток фінансової та страхової діяльності – 8,8 %, у здійснення операцій з нерухомим майном – 4,7 %. Найменш привабливими для іноземних інвесторів виявилися такі напрями, як транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, залучення коштів в які становили 2,3 %, а також у сферу адміністративного й допоміжного обслуговування та у розвиток будівництва – лише 1,1 % та 1 % відповідно.

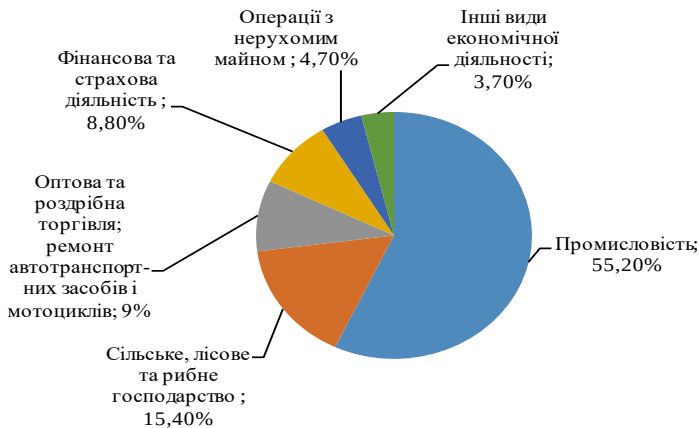

Рис. 3. Структура прямих іноземних інвестицій в Україні за видами економічної діяльності, 2021 р.

Джерело: побудовано на основі даних [5].

Зазвичай, низький рівень активності залучення іноземного капіталу в економіку країни вказує на: складну політичну та економічну ситуацію в країні; воєнні дії; високий рівень інфляції та податкового навантаження; поширення корупції; низький рівень інвестиційної привабливості різних сфер економічної діяльності тощо. Погоджуємося з науковою позицією науковців, що «для залучення іноземних інвестицій потрібно: створити сприятливе бізнес-середовище шляхом спрощення процедур і документації, які ускладнюють діяльність підприємств і гальмують розвиток вітчизняного виробництва; зменшити кількість контролюючих органів та забезпечити допомогу від держави для підтримки бізнесу; розробити ефективну систему страхування та гарантувати захист прав приватної власності щодо сприяння іноземним інвесторам; мінімізувати ризики інвесторів і створити комфортні умови для їх діяльності; вивчати та використовувати успішний досвід європейських країн для залучення іноземних інвестицій» [3, с. 119].

Висновки. Отже, за результатами проведено дослідження встановлено, що в економіку нашої країни залучається недостатня кількість іноземних інвестицій, що мають негативний вплив на подальший розвиток українського бізнесу. Лише подолавши причини, які зумовлюють погіршення інвестиційного клімату в окремих галузях економіки країни та гальмують активність потенційних іноземних інвесторів, можна вирішити цю проблему.

Оскільки важливою передумовою для покращення інвестиційної привабливості в країні є політична та економічна стабільність, наша держава залишається однією з найбільш ризикованих європейських країн для розміщення іноземного капіталу.

Список використаних джерел

1. Говорушко Т., Обушна Н. Сутність прямих іноземних інвестицій та їх класифікація. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10871/1/20134.pdf> (дата звернення 06.05.2023).
2. Крахмальова Н., Ліщук В. Інвестиційний клімат і проблеми іноземного інвестування в Україні : монограф. КНУТД. Київ : КНУТД, 2017. 223 с.
3. Осіпова Л., Саєнко Я. Активізація інвестиційної діяльності України в умовах нестабільної економіки: регіональний аспект. *Вісник ХмНУ*. 2020. № 2. С.114-120.
4. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. Офіційний сайт Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення 15.05.2023).
5. Статистика зовнішнього сектору. Офіційний сайт НБУ. URL: Статистика зовнішнього сектору (bank.gov.ua) (дата звернення 15.05.2023).
6. Цимбалюк Ю., Корман І., Ролінський О. Стан іноземного інвестування в Україні. Економіка та суспільство, 2021,31. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/%202021-31-25> (дата звернення 06.05.2023).

*Ляшенко Р. Д., к. ю. н., доцент,
Бондарчук Н. В., к. ю. н., доцент,
кафедра правознавства*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

Ключові слова: право, соціальний захист, соціальна політика, зброїні сили, мобілізація.

Питання захисту прав військовослужбовців в умовах дії правового режиму воєнного стану є актуальним, оскільки вони є суб'єктами, що виконують оборонну функцію держави. Відповідно військовослужбовці знаходяться під дією особливого правового режиму, а їх права та свободи часто підлягають обмеженням. Законодавство про соціальний та правовий захист військовослужбовців систематично зазнає змін та доповнень і є об'єктом особливої уваги науковців, практиків, самих військовослужбовців та членів їхніх сімей. Військовослужбовці повинні відчувати постійну підтримку як з боку держави загалом, так і від кожного члена суспільства зокрема. І не втрачати надію, що держава в майбутньому забезпечить їх належний життєвий рівень та відшкодує втрати їхнім сім'ям, які вони змушені залишити задля виконання військового обов'язку.

Загальну мобілізацію в Україні було проголошено Указом Президента України від 24.02.2022 р. у зв'язку з військовою агресією рф [1]. Умови дії правового режиму воєнного стану в Україні зумовили появу додаткових проблем щодо соціально-правового захисту військовослужбовців. Серед яких слід виокремити: проблеми виконання соціальних гарантій з боку держави; медичного забезпечення; правового захисту; соціальної підтримки членів сімей військовослужбовців.

Проблема виконання соціальних гарантій з боку держави. В умовах правового режиму воєнного стану згідно ст. 64 Конституції України допустиме обмеження окремих прав [2]. Це стосується і військовослужбовців. Приміром, у Постанові Верховного Суду щодо виплати соціальної допомоги до 5 травня зазначено, що: «виходячи з наявних / обмежених фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів та фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, прийняття КМУ рішення щодо тимчасового порядку застосування і розмірів державних соціальних стандартів та гарантій, що стосується разової (несистематичної, додаткової до пенсії та інших видів соціальних виплат) грошової допомоги від держави, ніяким чином не може розцінюватися як звуження права на соціальний захист» [3]. Верховний Суд цією постановою фактично підтвердив факт звуження соціальних гарантій з

урахуванням дії правового режиму воєнного стану в частині доступу до певних видів допомог та пільг, проте зазначив, що дане обмеження є тимчасовим.

Медичне забезпечення. В умовах дії воєнного стану виникли проблеми з медичним забезпеченням військовослужбовців. Наразі особлива увага приділена проблемі проходження ВЛК військовими, своєчасній діагностиці захворювань. Військові сьогодні поставлені в такі умови, коли вони повинні доводити наявність захворювання, просити про необхідність обстеження та лікування. Це недопустимо цивілізованому та демократичному суспільстві, тим паче в умовах правового режиму воєнного стану, коли усі органи влади повинні навпаки піклуватися за кожного захисника. Наразі Верховною Радою України ухвалено два законопроекти, спрямовані на спрощення процедури проходження ВЛК військовослужбовцями. Згідно з законопроектом №9154, вносяться зміни до ст. 70 «Основ законодавства України про охорону здоров'я», що дозволить створювати ВЛК у державних та комунальних закладах охорони здоров'я та спрямований на вирішення проблеми черг та зайвої бюрократії, з якими стикаються військовослужбовці. Законопроект №9158 стосується «Статуту внутрішньої Служби Збройних Сил України» та передбачає, що медичні заклади та територіальні центри комплектування зобов'язані організовувати направлення медичних та інших документів військовим до їхніх військових частин. Якщо немає можливості передати документи в електронному вигляді, закон вимагає, щоб медичний заклад самостійно забезпечив направлення паперових документів без участі пораненого військового. Безумовно, це не вирішить усіх проблем медичного захисту військовослужбовців, але є суттєвим кроком для їх часткового подолання.

Правовий захист. В умовах воєнного стану існує також проблема доступу військовослужбовців до правового захисту, особливо в справах, пов'язаних з їхнім статусом та правами. Військовослужбовці можуть не бути належним чином ознайомлені зі своїми правами та процедурами, які стосуються правового захисту. Це може призвести до недостатнього використання доступних засобів правового захисту або навіть незнання про наявність таких засобів. Проблема правового захисту військовослужбовців зумовлена переважним зверненням за захистом своїх прав до адвокатів, послуги яких є дорогі вартісні у зв'язку з незнанням про механізми безоплатного правового захисту, або ж віддаленістю центрів БПД від місць дислокації чи перебування. Тому проблема доступу до правового захисту має вирішуватися юристами центрів БПД в онлайн-режимі та юридичними клініками при університетах. Разом з тим слід визнати, що умови воєнного стану можуть ускладнювати проведення справедливого та об'єктивного розгляду юридичних справ судами.

Соціальна підтримка членів сімей військовослужбовців. Дія правового режиму воєнного стану призвела до зміни умов життя сімей військовослужбовців, зокрема через їх розлучення на тривалий час. Це зумовило ряд проблем зі збереженням соціальних зв'язків, економічним забезпеченням та психологічним станом військовослужбовців. Ст. 101 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» декларує право на відпустку військовослужбовцям тривалістю до 10 календарних днів зі збереженням грошового забезпечення [4]. На нашу думку, відпустка тривалістю 10 днів на рік є недостатньою для повноцінного відновлення військовослужбовця. Адже військова служба в умовах війни є фізично та емоційно виснажливою, а військовослужбовці потребують часу для відпочинку та зняття стресу. Продовжений період напруженої служби без достатнього часу для відновлення може негативно вплинути на здоров'я та виконання бойових завдань військовослужбовцями. З метою забезпечення належного захисту та благополуччя військових, слід розглянути можливість збільшення тривалості відпустки або введення додаткових механізмів їх підтримки та відновлення.

Таким чином, суб'єкти владних повноважень зобов'язані не допускати обмеження соціальних гарантій військовослужбовців, що повинно стосуватися адекватного грошового забезпечення, якості надання медичної допомоги, доступності правового захисту для військовослужбовців та допомоги направленої на забезпечення соціального благополуччя їхніх сімей.

Список використаних джерел

1. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 69 / 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022> (дата звернення: 14.05.2023).
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.05.2023).
3. Постанова Верховного Суду від 01.12.2022 р. у справі 580/2869/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107632056> (дата звернення: 14.05.2023).
4. Про соціальний і правовий статус військовослужбовців і членів їх сімей: Закон від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 14.05.2023).

*Мороз Ю. Ю., д. е. н., професор,
кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту*

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ДОДАНОЇ ВАРТІСТІ БІЗНЕСУ ЯК ОБ'ЄКТА ОПОДАТКУВАННЯ

Ключові слова: податковий контроль, додана вартість, об'єкт оподаткування, податкове зобов'язання, податковий кредит

Важливим чинником забезпечення самодостатнього функціонування національної економіки будь-якої держави, її територіальних громад та господарюючих суб'єктів є ефективна податкова система, яка дозволяє формувати достатній рівень податкових надходжень до бюджетів, створювати необхідні чистий прибуток бізнесу і доходи населенню.

Водночас бізнес через ухилення від оподаткування скорочує дохідну частину бюджетів держави, як джерело фінансування загальнодержавних і територіальних потреб суспільства. Для зниження рівня таких ризиків Податковий кодекс України надав фахівцям податкових органів можливість використовувати систему податкового контролю, яка забезпечує перевірку правильності формування об'єктів оподаткування, нарахування податків та здійснення розрахунків з бюджетами.

Питання податкового контролю податку на додану вартість привертають увагу багатьох дослідників, їх у своїх працях розглядали: О. В. Артюх [1], С. С. Васильчук [2], І. Ю. Глушко [9], С. М. Греца [3], М. О. Матухно [4], О. П. Погрібна [5], О.А. Подолянчук [9], Н.Д. Топольницька [1].

До основних напрямів здійснених досліджень з контролю податку на додану вартість можна віднести:

- фінансовий контроль оптимізації податку на додану вартість [1];
- вдосконалення податкового контролю за справлянням податку на додану вартість [2];
- теоретичні аспекти адміністрування податку на додану вартість [3];
- система адміністрування податку на додану вартість в [4].
- організація контролю розрахунків з податку на додану вартість [5]
- податковий контроль розрахунків підприємства з податку на додану вартість [7].

Однак, з розвитком бізнесу та зміною правил податкового законодавства проблематика податкового контролю податку на додану вартість не втрачає актуальність.

Мета дослідження пов'язана з аналізом змісту і визначення ролі способів податкового контролю щодо податку на додану вартість.

Характеризуючи податку на додану вартість необхідно зазначити, що він відіграє дуже важливу роль серед джерел формування бюджетів України (рис. 1).

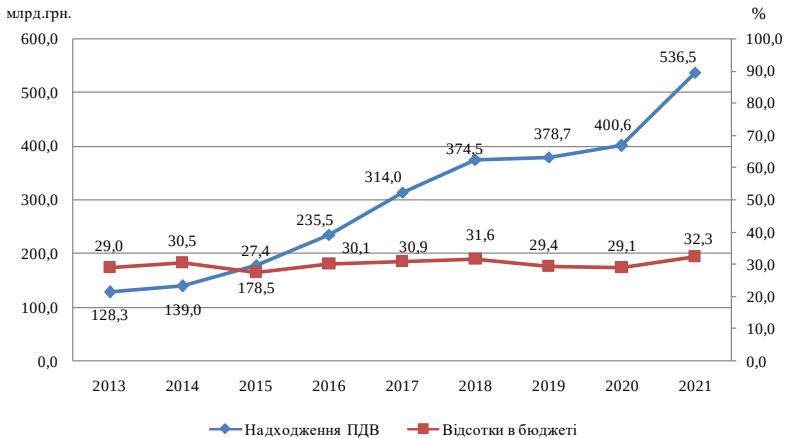

Рис. 1 Динаміка та рівень податку на додану вартість в доходах зведеного бюджету України

Джерело: узагальнено авторами за Статистичним збірником «Бюджет України», <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>

Економічна сутність формування доданої вартості як об'єкта оподаткування визначається в процесі порівняння створених доходів від господарської діяльності і вартості придбаних активів, робіт і послуг.

$$\text{ДВП} = \text{ДСП} - \text{ВІП}; \text{ПДВ} = \text{ДВП} \times \text{СОД},$$

де ДВП – додана вартість підприємством; ДСП – доходи створені підприємством; ВІП – вартість придбаних ресурсів; ПДВ – податок на додану вартість; СОД – ставка оподаткування доданої вартості.

Податковий розрахунок податку на додану вартість здійснюється на підставі показників податкових накладних відповідно до порядку їх заповнення [7]. Податкові накладні на постачання (реалізацію) об'єктів діяльності підприємства формують податкове зобов'язання, а податкові накладні, пов'язані з придбанням ресурсів – податковий кредит.

$$\text{ПДВ} = \text{ПЗД} - \text{ПКД},$$

де ПДВ – податок на додану вартість за правилами ПКУ [6]; ПЗД – податкове зобов'язання з ПДВ за обсягами постачання; ПКД – дозволений податковий кредит з ПДВ за обсягами придбання ресурсів.

Узагальнені розрахунки податкового зобов'язання з податку податок на додану вартість та податкового кредиту з податку податок на додану вартість

за умови основної ставки оподаткування ПДВ 20 % здійснюються за формулами:

$$\text{ПЗД} = (\text{ОПО} \times 20 \%) / 100; \text{ПЗД} = (\text{ДОР} \times 120) / 20;$$

$$\text{ПКД} = (\text{ОПР} \times 20 \%) / 100; \text{ПКД} = (\text{ППР} \times 120) / 20,$$

де ОПО – обсяги постачання (реалізації) об'єктів діяльності без податкового зобов'язання з податку на додану вартість; ДОР – дохід одержаний від постачання (реалізації) об'єктів діяльності; ОПР – обсяги придбання ресурсів без податкового кредиту з податку на додану вартість; ППР – нараховані платежі за придбані ресурси з податковим кредитом з податку на додану вартість.

В процесі податкового контролю податку на додану вартість використовуються наступні способи:

1. Ведення обліку платників податку з ПДВ відповідно до правил Податкового кодексу України [6] (рис. 2).

Рис. 2. Вимоги до обліку платників податку на додану вартість

Джерело: узагальнено автором за [6].

2. Перевірка дотримання законодавства щодо:

✓ обсягів господарських операцій з постачання (реалізації) об'єктів діяльності, які формують дохід та податкове зобов'язання;

✓ обсягів господарських операцій з придбання ресурсів, які формують платежі платника податків та податковий кредит;

✓ застосування до господарських операцій: основних ставок оподаткування; пільгових ставок оподаткування; нульової ставки оподаткування (без оподаткування); звільнення від оподаткування; визначення, що вони не є об'єктами оподаткування;

✓ визнання податкових зобов'язань і податкового кредиту за ПДВ у відносинах з платниками і неплатниками податку на додану вартість;

✓ документальне оформлення показників податкових накладних.

3. Звірка господарських операцій, що здійснюється в процесі постачання об'єктів діяльності покупцям і придбання ресурсів від постачальників (рис. 3).

Рис. 3. Процедури звірки оборотів господарських операцій в процесі формування податку на додану вартість

Джерело: власна розробка автора

Звірки операцій з ПДВ мають подвійну природу щодо встановлення достовірності руху об'єктів від платника податкового зобов'язання до покупця, що здійснює їх придбання та формує податковий кредит, який підлягає відшкодуванню. Завдання податкової звірки виявити всі господарські операції, які є об'єктами оподаткування з ПДВ. Для проведення звірки найбільш доцільно використовувати процедури інвентаризації щодо підтвердження дзеркальності обліку дебетових оборотів в продавця (постачальника) та кредитових оборотів в покупця, що здійснює придбання об'єктів. Синтез складових способів податного контролю ПДВ та їх теоретичне обґрунтування і практичне застосування дозволить стимулювати збільшення податкових надходжень до бюджетів.

Список використаних джерел

1. Артюх О., Топольницька Н. Фінансовий контроль податку на додану вартість: питання оптимізації. *Наук. вісник УжНУ*. 2016. Вип. 8, ч. 1. С. 8–11.
2. Васильчук С. .Практичні шляхи вдосконалення податкового контролю за справлянням ПДВ в Україні. *Dictum factum*. 2018. №1. С. 52–59.
3. Греца С. Теоретичні аспекти визначення поняття адміністрування податку на додану вартість. *Науковий вісник МіжГУ. Сер. Юриспруденція*. 2014. Вип. 8. С. 74–76.
4. Матухно М. Система адміністрування ПДВ в Україні: стан і перспективи розвитку. *Наук. вісник ЧДІЕУ*. 2014. №3 (23). С. 142–146.
5. Погрібна О. Організація контролю розрахунків з податку на додану вартість в умовах законодавчих змін. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4425>.
6. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. Порядок заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість: Наказ М-ва фінансів України 28 січ. 2016 р. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0159-16#n31>.
8. Порядок заповнення податкової накладної: Наказ Мінфіну України від 31.12.2015 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-16#Text>.
9. Подолянчук О. Глушко І. Податковий контроль розрахунків підприємства з ПДВ. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/2257.pdf>

*Недільська Л. В., к. е. н., доцент,
кафедра фінансів та кредиту*

МОДЕЛІ ВЗАЄМОВПЛИВУ РІВНІВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

Ключові слова: банківська система, кредити, чинники, моделі розвитку, відсоткові ставки.

Ринок банківських послуг виступає одним із системоформуючих елементів фінансового ринку країни. Значення та роль банківських установ у розвитку фінансової системи складно переоцінити, оскільки вони є ключовими інституціями, які забезпечують економіку життєвонеобхідним капіталом, а також підтримують достатній рівень довіри до вітчизняної фінансової системи. Водночас, лише в умовах стабільного розвитку економіки банківська система отримує достатній базис для модернізації, удосконалення та активного інноваційного зростання.

У наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених ґрунтовно доведено, що розвиток банківської системи забезпечує активне економічне зростання держави та її регіонів. Завдяки банківській системі формуються необхідні обсяги оборотного капіталу компаній, організацій та установ, зростає ефективність заощаджень фізичних осіб, нарощуються обсяги інвестицій та інноваційних технологій, модернізується та оновлюється фінансовий ринок і фінансова система загалом. Особливої уваги заслуговує аргумент стосовно того, що розвиток банківської системи сприяє відповідному зростанню валового внутрішнього продукту (ВВП). Обґрунтувати такий взаємозв'язок можна шляхом кореляції (оцінки тісноти зв'язку), проаналізувавши тенденції тривалого періоду часу в межах однієї країни чи врахувавши особливі прояви обраних індикаторів за певний період у низці країн світу.

Аргументацію висунутого припущення про взаємозалежність валового внутрішнього продукту та рівня розвитку ринку банківського кредитування, який виражено через кількість кредитних організацій та їх кредитну і депозитну діяльність, здійснено за даними вітчизняного ринку банківських послуг (2005-2022 рр.) та за особливостями розвитку країн ЄС у 2022 р. Результати кореляційного аналізу вказаних показників (табл. 1) свідчать про наявність надзвичайно тісного взаємозв'язку між ними, особливо в країнах Європейського Союзу.

Кореляційний аналіз дає підстави вказати на одну унікальну особливість розвитку вітчизняної банківської системи – зворотну тісну залежність між обсягами ВВП та кількістю банківських установ, що пояснюється безпрецедентним системним очищенням банківської системи України у

період 2016-2021 рр. Важливо, що у країна ЄС-27 також спостерігалася тенденція до зменшення кількості кредитних установ. Зокрема, від початку 2009 р. до кінця 2021 р. їх кількість скоротилася до 5263 одиниць, що відображає скорочення на 2899 од. (35%). Лише у 2021 р. у Німеччині було скорочено чисельність фінансових установ на 63 од., в Австрії – на 22 од., а у Фінляндія – на 19 од. [1].

Таблиця 1

**Кореляційна матриця тісноти взаємовпливу обсягів ВВП
та індикаторів розвитку банківської системи**

Показник	Вітчизняні тенденції, обсяг ВВП	Європейські тенденції, обсяг ВВП
Кількість кредитних організацій	-0,9248	0,8646
Позики	0,7310	0,9466
Депозити	0,8827	0,9748

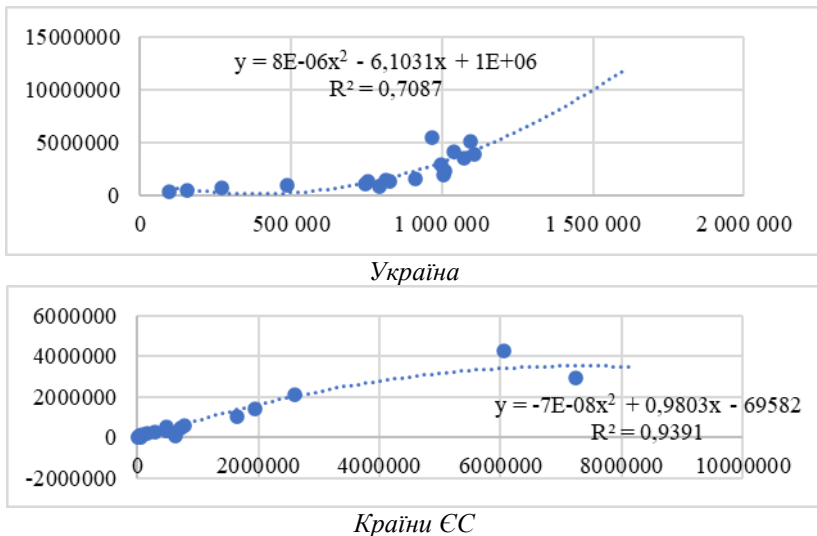
Джерело: розраховано за даними НБУ та Європейської банківської федерації EBF [1–2].

Отже, оскільки усі коефіцієнти кореляції, які наведено в табл. 1 близькі до «1» ($R =$ від 0,7310 до 0,9748), то маємо усі необхідні підстави стверджувати про надзвичайно тісний зв'язок між індикаторами розвитку банківської системи та обсягами ВВП як в Україні, так і країнах ЄС. Вкотре доведено, що банківські ресурси, що спрямовуються в економіку у вигляді коротко- та довгострокових кредитів стають надійною запорукою активного розвитку усіх галузей виробництва і сфер послуг. Водночас, розміщуючи тимчасово вільні ресурси, отримані від нарощення економіки, на банківські депозити, господарюючи суб'єкти підвищують рівень капіталізації банківської системи і забезпечують власний пасивний дохід. Орієнтуючись на доведену тісноту зв'язку між рівнем економічного розвитку в державі і банківській системі зокрема, можна побудувати тренд, за яким надалі ймовірно буде розвиватися банківська система в Україні та країнах Європи (рис. 1).

Згідно отриманих результатів (рис. 1), в Україні при зростанні обсягів банківського кредитування на 500000 грн відбудеться нарощення ВВП на понад 5 млн грн (10-ти кратний ефект). У європейських країнах при нарощенні кредитного портфеля банківських установ на 500 тис. Євро спостерігається нарощення ВВП лише на 354 тис. Євро. Така закономірність у першому випадку встановлена із рівнем апроксимації (достовірності) понад 70,87 %, а в другому – 93,91 %.

Євроінтеграційний вектор розвитку, який обрала наша країна і нині його всіляко поглиблює, дає підстави проектувати перспективи розвитку вітчизняної банківської системи за тенденціями, наближеними європейським. Однак, слід враховувати якісні параметри стандартних індикаторів розвитку як банківської системи, так і економіки загалом. Зокрема, Європейська банківська система характеризується такими особливими проявами як

високий рівень забезпеченості населення банкоматами (754 ос. на 1 банкомат у Португалії), низькими кредитними відсотками (0,3-1,2 % річних), переважно спрямованістю кредитів на рекультивацію будівництва [1].

**Рис. 1. Тренди розвитку економік і банківських систем
України та країн ЄС**

Джерело: власні дослідження.

Варто вказати, що, наразі, не існує стійких умов реалізації котроїсь із сформованих трендових моделей, оскільки українська економіка має високі ризики у політичній, економічній, технологічній, соціальній та інших сферах. Такі проблеми суттєво ускладнюють ситуацію щодо розвитку банківської системи країни, а також можуть дестабілізувати фінансовий ринок загалом. Проте донині зрівноважене та збалансоване регулювання НБУ забезпечувало поступальний розвиток навіть в таких унікально складних умовах, яких сьогодні перебуває Україна. Отже, сукупність зрівноважених, економічно та технологічно обґрунтованих управлінських рішень дозволить розвивати в Україні ефективну та привабливу банківську систему, що сприятиме подальшому розвитку економіки країни.

Список використаних джерел

1. Banking in Europe: EBF Facts & Figures 2022. URL : <https://www.ebf.eu/wp-content/uploads/2022/12/Banking-in-Europe-EBF-Facts-and-Figures-2022.-FINAL.pdf>
2. Наглядова статистика. Національний Банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

*Николюк О. М., д. е. н., професор,
завідувач кафедри комп'ютерних технологій і моделювання систем,
Петров Г. Р., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Інформаційні системи»*

ПРОЄКТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові слова: інформаційні системи, ризики, інтерфейс, оцінка аналіз, підприємство.

Розвиток підприємницького сектору економіки України, поглиблення євроінтеграційних та глобалізаційних процесів зумовлюють актуалізацію питання розробки механізмів врахування підприємницьких ризиків у процесі прийняття бізнес рішень. У цьому контексті важливим вбачається розробка та імплементація спеціалізованих інформаційних систем, які використовуватимуться для аналізу ризиків підприємства. Такі системи забезпечують вищу гучність суб'єктів прийняття рішень, а також зменшення потенційних збитків у разі реалізації окремих видів ризиків. У рамках даного дослідження розроблено прототип інформаційної системи аналізу ризиків підприємства, основні функції якої включають такі: введення та виведення даних про ризики, кількісне оцінювання ризиків.

У результатів проєктування інформаційної системи, запропоновано UML-діаграму послідовності, що відображає алгоритм роботи системи аналізу ризиків (рис. 1). Після авторизації користувач отримує доступ до головного меню та обирає сторінку створення ризику. Далі користувач вводить дані про ризик, які зберігаються системою у внутрішньому сховищі браузера (*local storage*). На наступному кроці система перевіряє збереження та відображення даних на сторінці виведення даних про ризик. Зокрема, формується запит до внутрішнього сховища браузера (*local storage*) для отримання даних про ризики. Після успішної перевірки, користувач повторно відкриває головне меню та переходить на сторінку кількісного оцінювання інтегральних коефіцієнтів ризиків, у межах якої обчислюється середнє арифметичне значення рівнів раніше введених ризиків у розрізі сфер їх виникнення. Аналогічно, частина інтерфейсу користувача здійснює запит до внутрішнього сховища браузера (*local storage*) на отримання даних про ризики.

Крім того, у процесі проєктування інформаційної системи аналізу ризиків побудовано UML-діаграму станів. Діаграма станів – це діаграма, що визначає зміну станів в інформаційній системі, іншими словами кожна взаємодія користувача з програмою призводить зміну стану програми, чи то переключання між сторінками, чи то введення певних даних в програмі [8].

На рис. 2 зображено можливі стани системи аналізу ризиків підприємства. Перший стан – відображення сторінки авторизації, на якій користувач здійснює вхід до системи шляхом заповнення відповідних полів. Наступний стан – відображення головного меню, у якому користувача може обрати чотири сторінки, а саме: сторінка Створення ризику, Виведення даних про ризики, Інтегральні коефіцієнти ризиків, Управління ризиками. Перейшовши на сторінку створення ризику, користувач змінює стан інформаційної системи. Стан відображення сторінки створення ризику включає наступні підстани: обрання типу ризику, обрання сфери виникнення ризику, вибір виду ризику, визначення ступеня ризику, опис інструменту ризик-менеджменту. Кінцевим результатом зазначених підстанів є безпосереднє створення ризику. Наступний стан – відображення сторінки виведення даних про ризик, де користувач може переглянути систематизовану інформацію про всі створені ризики у вигляді таблиці. Кінцевий стан – стан відображення сторінки значень інтегральних коефіцієнтів ризиків, на якій відображаються середні рівні ризиків у розрізі сфери виникнення.

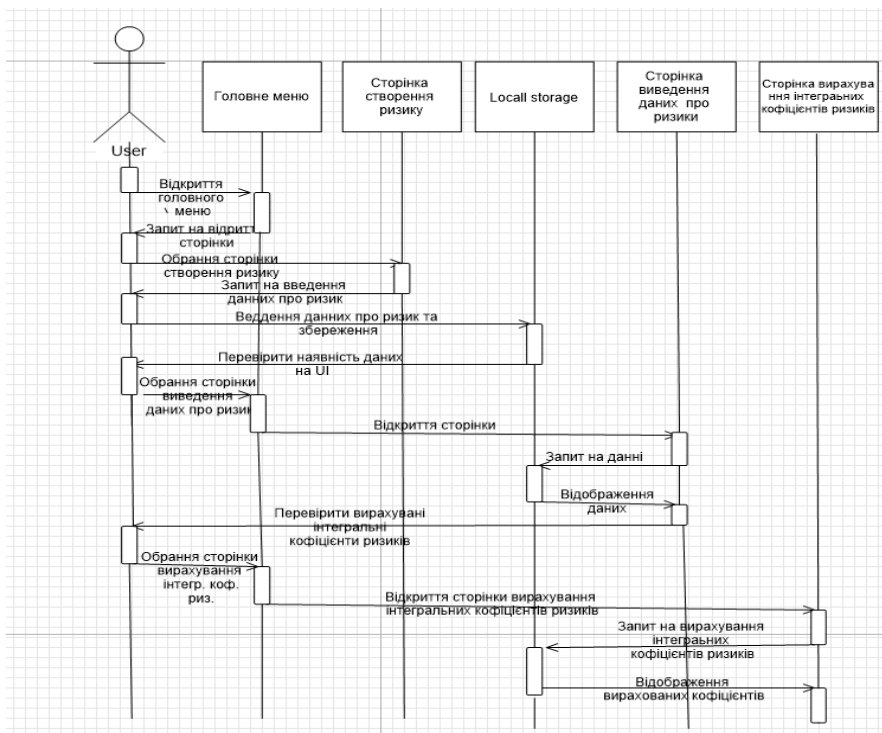

Рис.1. UML-діаграма послідовності інформаційної системи аналізу ризиків

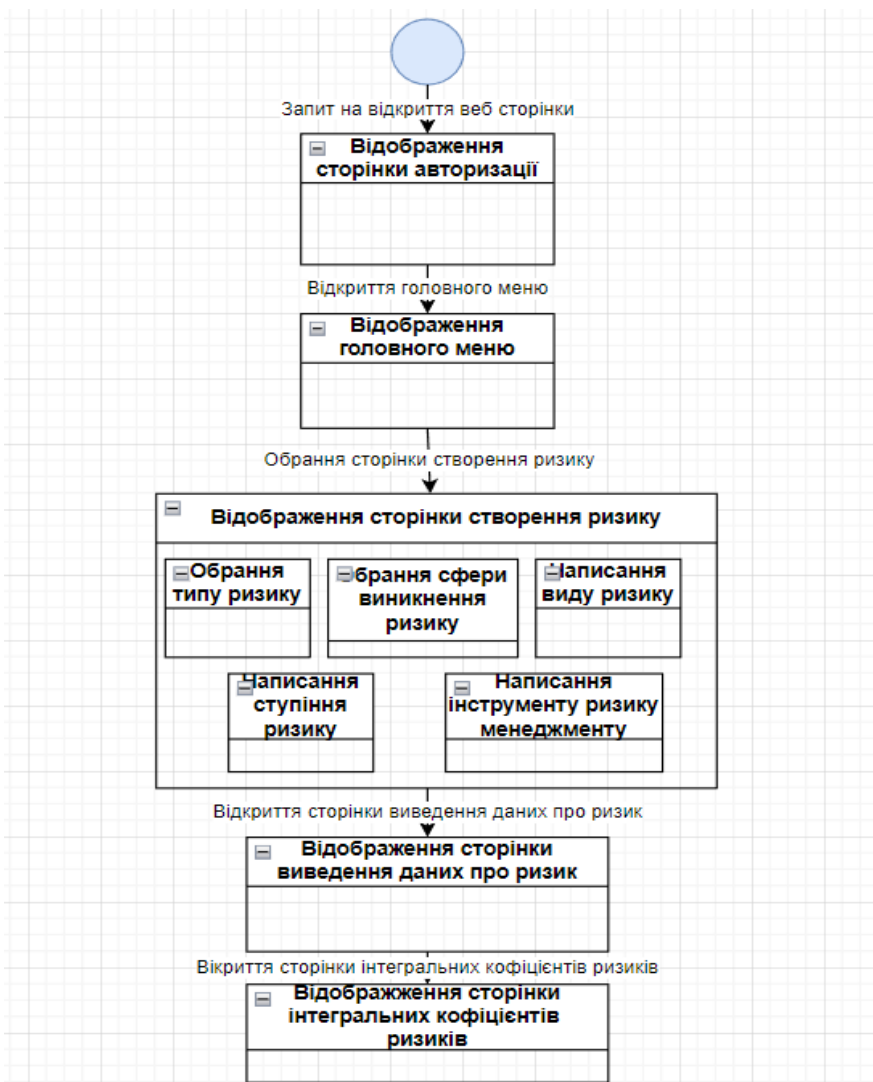

Рис. 2. UML-діаграма станів інформаційної системи аналізу ризиків

Отже, у процесі проєктування інформаційної системи аналізу ризиків підприємства визначено алгоритм користування та зміну станів системи.

Список використаних джерел

1. Кислянок А. А. Теоретичні засади побудови системи управління ризиками для підприємства. Харків: Вид-во Тихоокеанського держ. ун-ту, 2016.

*Паламарчук Т. М., к. е. н., доцент,
кафедра міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції*

УКРАЇНА – ЄС: ЗЕЛЕНЕ ПАРТНЕРСТВО

Ключові слова: національна економіка, зелена економіка, трансформація, європейська інтеграція, міжнародне співробітництво, зелене партнерство.

Сталий економічний розвиток, охорона природного середовища, протидія глобальній зміні клімату займають пріоритетне місце у взаємовідносинах України з країнами світу та міжнародними організаціями.

Активне міжнародне співробітництво України у сфері екології, зокрема, обумовлене рядом обставин, серед яких:

- глобальний характер екологічних проблем;
- прикордонний вплив забруднення навколишнього середовища;
- міжнародні зобов'язання України з питань охорони навколишнього природного середовища;
- необхідність обміну міжнародним досвідом, інноваціями, технологіями, сприяння залучення іноземних інвестицій тощо [5, с. 112].

Війна в Україні призвела до масштабних руйнувань економічної і соціальної інфраструктури та завдала значну шкоду природному середовищу. Так, згідно даних звіту WWF Центральної та Східної Європи, WWF-Україна спільно з Бостонською консалтинговою групою (Boston Consulting Group (BCG) внаслідок військових дій понад 6 млн громадян України не мають або мають обмежений доступ до чистої води; понад 280 тис га лісу було пошкоджено або знищено; житловому фонду та інфраструктурі надано збитків на суму 110 млрд дол [6]. Головною ідеєю трансформації національної економіки у період післявоєнної відбудови має стати «кліматична модернізація» на принципах «зеленої економіки» та реалізація принципів відновлення, а саме: широкий доступ вітчизняних товарів до ринків країн G7 та ЄС; повноцінний вступ України до ЄС у 2024 р.; мінімальне втручання та повна дерегуляція держави в роботу бізнесу; розвинена логістика з ЄС; сприяння експорту переробленої української продукції; формування потужного військово-промислового комплексу; нарощування енергетичних потужностей; досягнення енергетичної не залежності [4].

Вагоме значення стосовно дії міжнародного природоохоронного права, підвищення обізнаності та сприянні екологізації економіки здійснюють міжнародні організації та структури ООН, серед яких: ЮНІДО, ЮНЕП, ПРООН, ЄЕК ООН та ін. Україна є учасником більш ніж 50 глобальних і регіональних природоохоронних конвенцій та угод, є активним партнером у світових комунікаційних процесах.

Ключову роль у форматі міжнародної взаємодії займає співробітництво України з Європейським Союзом. Приєднання України до ЄС – це головна рушійна сила для трансформації національної економіки до моделі «зеленої» економіки, що ґрунтується на ефективному використанні факторів виробництва, впровадженні енерго- та ресурсоефективних технологій, екоінновацій тощо. Після проголошення та початку впровадження Європейського зеленого курсу (ЄЗК), а також ініціативи стосовно досягнення кліматично нейтральної Європи на період до 2050 р., Україна визначила пріоритетні цілі стати частиною ЄЗК та зобов'язалася виконувати завдання відповідно зазначеного курсу [1].

Уряди європейських країн активно впроваджують стратегію зеленого зростання економіки, що містить конкретні цілі, завдання та інструменти імплементації. В країнах ЄС розроблені інноваційні «зелені» заходи в енергетичній сфері, в галузі розвитку громадського транспорту, соціальної інфраструктури, будівництва екоміст. Екологічний сектор економіки країн ЄС становить в межах 300 млрд євро на рік, що складає 2,5 % ВВП. На розвиток «зелених» технологій спрямовується 25 % загального обсягу інвестицій ЄС [3]. ЄС розпочав модернізацію та трансформацію економіки з метою досягнення кліматичної нейтральності. Так, за період з 1990 р. по 2018 р. викиди парникових газів зменшились на 23 %, підвищення економіки відбулося на 61 %. Проте нинішня політика дозволить зменшити викиди ПГ на 60 % лише до 2050 р. [2].

В країнах ЄС розроблено та успішно реалізуються ряд інноваційних програм, що забезпечують розвиток «зеленої економіки», зокрема: Дорожня карта переходу до конкурентної низьковуглецевої економіки до 2050 р., Дорожня карта з енергетики до 2050 р., План дій з екологічних технологій (Environmental Technologies Action Plan), Дорожня карта переходу до ресурсно-ефективної Європи, Рамкові програми з наукових досліджень та технологічного розвитку тощо [5, с. 37]. Екологічне партнерство України з країнами ЄС матиме позитивні результати щодо збереження національних природних ресурсів, покращення системи охорони здоров'я, підвищення економічної та природоохоронної ефективності, сприятиме інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави.

Завдяки «зеленому» співробітництву, яке чітко визначене в «Угоді про Асоціацію Україна-ЄС», Україна має значні можливості щодо виходу на ринки країн ЄС. В свою чергу, країни ЄС також зацікавлені у співпраці з Україною, оскільки наша країна має потужний природний та ресурсний потенціал і вигідне географічне розміщення по відношенню до країн ЄС; це – значний ринок з моделлю споживання, що відповідає моделі споживання європейців; економіка України має потужності для відновлення та подальшого економічного зростання; Україна може бути плацдармом для

міжнародних та європейських компаній для виходу на ринки Півдня та Сходу.

Певні кроки на шляху до розвитку «зеленої економіки» Україною вже зроблені, зокрема з 1997 р. Україна стала Стороною РКЗК, підписано у 1999 р. та було ратифіковано у 2004 р. Кіотський протокол. У 2015 р. Україна підписала та однією з перших країн світу ратифікувала у 2016 р. Паризьку угоду, яка передбачає зобов'язання країн до 2030 р. скоротити викидів парникових газів та реалізовувати систему заходів по адаптації до глобальних кліматичних змін. [5, с. 116]. Виконання міжнародних зобов'язань є важливою складовою серед пріоритетних напрямів сучасної державної політики України.

Екологічне партнерство України та ЄС передбачає впровадження ряду програм спрямованих на підтримку цілей сталого розвитку та досягнення реальних результатів, серед яких: програма інтегрованого прикордонного менеджменту; екологічні програми з розвитку малого та середнього бізнесу; комплексу програм з розвитку регіональних ринків, енергоефективності, застосування джерел з відновлювальної енергетики; попередження та реагування на техногенні аварії та катастрофи; сприяння належному екологічному управлінню тощо.

Таким чином, реалізація стратегії національної екологічної політики, виконання умов міжнародних угод, відбудова країни з подальшим зростанням економіки підтверджують необхідність трансформації економічної моделі розвитку України, що ґрунтується на засадах «зеленого» зростання. Впровадження зеленої моделі розвитку у післявоєнний період повинен стати для України не лише декларуючим документом, на який спрямовуються кошти європейських партнерів, а цивілізаційним стрибком України.

Україна може скористатися можливостями, які виникнуть при післявоєнній відбудові та започаткувати основи майбутнього сталого зростання національної економіки. Зазначена стратегічна мета може бути досягнута у тісній міжнародній співпраці України та при умові, якщо візія повоєнного відновлення буде «зеленою».

Модель зеленого відновлення України потребує не тільки підтримки міжнародних партнерів, особливо Європейського Союзу, але й зміни розуміння ролі та позиції України в майбутній глобальній та європейській економіці, торгівлі, політиці, безпеці. Україна – це частина зеленої (кліматично нейтральної) економіки, економіки майбутнього розвинутих держав.

Список використаних джерел

1. Андрусович Н. Зелене відновлення: на яких принципах буде базуватися відбудова України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/14/7146700/> (дата звернення 05.05.2023).

2. Європейський зелений курс. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640> (дата звернення 07.05.2023).
3. Маковоз О., Передерій Т. Зелена економіка як запорука сталого розвитку. Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток: матеріали X Ювілейної Міжнар. наук.-практ. конф. (18–19 квіт. 2018 р.). Харків: Панов А., 2018. Ч. 2. С. 159–168.
4. Свириденко Ю. Як буде відновлюватися Україна? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/04/21/7341214/> (дата звернення 01.05.2023).
5. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні: навч. посіб. / Т. Галушкіна, Л. Мусіна, В. Потапенко та ін.; за наук. ред. Т. Галушкіної. К.: ІЕУтЗП, 2017. 154 с.
6. Україна: стале економічне відновлення для людей і природи. URL: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/wwf_bcg_____2022.pdf (дата звернення 10.05.2023).

*Николюк О. М., д. е. н., професор,
завідувач кафедри комп'ютерних технологій і моделювання систем,
Мищенко А. А., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Інформаційні системи»*

ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

Ключові слова: інвестиційні проєкти, інформаційна система, фінансові показники.

Вступ. На теперішньому етапі розвитку економічної та фінансової діяльності підприємства одним із перспективних напрямків є інвестиційна діяльність. Інвестиції мають ключове значення для основних аспектів економічної діяльності, які формують загальний процес економічного зростання. В сучасних умовах інвестиції відіграють роль найголовнішого інструменту, який допоможе підприємствам вийти з економічної кризи, провести структурні перетворення в національній економіці, впровадити новітні технологічні розробки та вдосконалити показники якості економічної діяльності на мікро- та макрорівнях. Стимулювання інвестиційних процесів вважається одним з найбільш ефективних механізмів для подальших соціально-економічних змін.

Виклад основного матеріалу. Оцінка інвестиційних проєктів є процесом, який дозволяє визначити економічну доцільність та прийняти обґрунтовані рішення щодо розміщення капіталу підприємства. Для забезпечення об'єктивності та послідовності в оцінці проєктів використовуються встановлені критерії, які допомагають порівняти різні проєкти та здійснити вибір найбільш ефективного з них. Один з найбільш поширених наборів критеріїв для оцінки інвестиційних проєктів включає фінансові та нефінансові аспекти. Фінансові критерії базуються на грошових потоках, враховуючи часову вартість грошей та ризики. Вони дозволяють оцінити дохідність та рентабельність проєкту з фінансової точки зору. Деякі з найпоширеніших фінансових критеріїв включають[1]:

- Чиста поточна вартість (NPV): NPV вимірює різницю між сумою притоків та витрат проєкту, дисконтованих на вимогу до норми доходності. Якщо NPV більше нуля, проєкт вважається економічно доцільним (1):

$$NPV = \sum_{i=1}^n \frac{CF_i - V_i}{(1+r)^i}, \quad (1)$$

- Внутрішня норма доходності (IRR): IRR визначає ставку доходності, при якій NPV дорівнює нулю. Проєкт вважається прийнятним, якщо IRR перевищує вимоги до норми доходності (2):

$$0 = NPV = \sum_{t=1}^T \frac{C_t}{(1 + IRR)^t} - C_0 \quad (3)$$

• Період окупності (Payback Period): Payback Period вимірює час, необхідний для повного повернення початкових інвестицій. Коротший період окупності вказує на більш швидкий повернення інвестицій (3):

$$PV = \frac{CF_t}{(1+r)^t}$$

Нефінансові критерії, у свою чергу, враховують інші аспекти проєкту, які можуть вплинути на його успішність та вартість. Деякі нефінансові критерії включають:

- ризики та безпека;
- соціальна та екологічна відповідальність;
- стратегічна відповідність.

Використання інформаційних систем у процесі оцінки інвестиційних проєктів дозволяє автоматизувати обчислення та аналіз фінансових показників, впроваджувати моделі ризиків, забезпечувати зручний доступ до даних та статистичних звітів. Це сприяє ефективнішому та точнішому процесу оцінки, а також дозволяє швидше зробити рішення щодо вкладення капіталу.

Висновки. Загальною метою оцінки інвестиційних проєктів є забезпечення максимального приросту вартості для підприємства. Використання встановлених критеріїв, як фінансових, так і нефінансових, допомагає зробити об'єктивне порівняння різних проєктів та вибрати найбільш вигідний та відповідний стратегії розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Катренко А. Системний аналіз об'єктів та процесів комп'ютеризації: навч. посіб. Л.: Новий світ, 2003. 424 с.

*Пивовар П. В., к. е. н., доцент,
Прокопчук О. А., к. е. н., доцент,
кафедра міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції*

ВСТУП У НАТО: ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ КРАЇН

Ключові слова: НАТО, Альянс, економічні вигоди, економічні ризики.

Російсько-українська війна локалізується на території однієї країни, однак має глобальні наслідки, катастрофічність яких стимулює до переусвідомлення та перегляду національних та міжнародних безпекових механізмів у сфері продовольства, енергетики та територіального захисту. Після II світової війни основним гарантом глобальної безпеки виступало НАТО (North Atlantic Treaty Organisation – Організація Північно атлантичного договору). Початок російсько-української війни, найбільш масштабного військового конфлікту ХХІ ст., довів необхідність функціонування такої глобальної інституції, яка б виступала гарантом безпеки. Це підтверджується ініціативами нових країн щодо вступу до НАТО (Фінляндія, Швеція, Японія). Однак, долучення до Альянсу чинить вплив не лише на військовий потенціал країн, а й на їх економічний розвиток.

НАТО є військово-політичним альянсом країн, історія якого починається з заключення Вашингтонської угоди між США, Великою Британією та Канадою в 1949 р. У 1952 р. до НАТО приєдналися Греція та Туреччина, 1955 р. – ФРН [2]. У 1999 р. НАТО розширилось за рахунок приєднання Польщі, Чехії та Угорщини (Перший раунд розширення після завершення холодної війни), 2004 р. – Болгарії, Румунії, Словаччини, Литви, Латвії та Естонії (Другий раунд розширення після холодної війни), 2009 р. – Албанії і Хорватії, 2017 р. – Чорногорії, 2020 р. – Північної Македонії. Останнє розширення відбулося у 2023 р. з приєднанням Фінляндії [0]. Станом на травень 2023 р. діючими членами організації є 33 країни Європи та Північної Америки. До основних цілей НАТО можна віднести: забезпечення колективної оборони країн-членів, збереження миру та стабільності, розвиток демократичних цінностей та економічних відносин між країнами-членами. В результаті структурних та функціональних трансформацій Північноатлантичний альянс перетворився з суто військової у вагомую політичну та економічну організацію, діяльність якої чинить вагомий вплив не лише на світову безпекову ситуацію, а й відображається на соціально-економічному стані країн-членів.

Економічні вигоди вступу в НАТО.

1. Підвищення активності інвестиційних процесів. Однією з вагомих переваг для країн, які інтегруються до НАТО, є збільшення потоку іноземних інвестицій в економіку. Після вступу до альянсу країна отримує доступ до

різноманітних програм технічної допомоги, які забезпечують значну фінансову підтримку зі сторони інших країн-членів. Зокрема існує практика реалізації спільної підприємницької діяльності компаній з різних країн-членів НАТО або створення іноземних підприємств на території партнерів [9]. Так, країни-члени НАТО вкладають капітал в технологічні стартапи та високотехнологічні підприємства, що сприяє розвитку інноваційної економіки. Ряд країн реалізують спільні проекти в галузі енергетики, транспорту, телекомунікацій та ін. Участь в альянсі підвищує міжнародну інвестиційну привабливість країн через зростання рівня довіри іноземних інвесторів до економіки країни-члена. Експертні дослідження доводять, що країни НАТО мають більше можливостей залучати іноземні інвестиції та експортувати свої товари і послуги [11].

2. Підвищення рівня економічного розвитку країн. Однією з передумов вступу до НАТО є системне реформування різних сфер, пріоритетно військової та економічної. Ці реформи передбачають удосконалення стандартів безпеки, забезпечення прав людини, розвиток інфраструктури та ін. Їх реалізація, в більшості випадків, приводить до підвищення конкурентоспроможності та рівня розвитку економіки країни [13]. Важливою складовою інтеграції є форування країнами-членами НАТО спільного ринку, що сприяє збільшенню обсягів експорту товарів та послуг. Наприклад, після вступу до НАТО Польща стала одним з провідних інвестиційних ринків в Центральній та Східній Європі, що стимулювало прискорення економічного зростання та збільшення потоків іноземних інвестицій. Країни-партнери мають можливість брати участь у спільних інвестиційних проєктах, що підвищують економічний потенціал таких галузей як енергетика, транспорт, інфраструктура і, в результаті, забезпечують додаткові можливості для економічного зростання та розвитку [10].

3. Створення нових робочих місць. Набуття країною членства в НАТО приводить до збільшення обсягів інвестицій, що сприяє збільшенню кількості робочих місць. Країни-члени НАТО отримують доступ до масштабних програм збройних сил, які забезпечують робочі місця у сфері обслуговування і ремонту військової техніки, розробки та виробництва зброї та інших матеріалів. Для прикладу, після вступу до НАТО у Польщі відбувся приріст інвестицій, особливо в сфері високотехнологічного виробництва та послуг, що забезпечило збільшення кількості робочих місць та підвищення рівня якості життя населення [10].

Економічні ризики вступу в НАТО.

1. Збільшення військових витрат. Після вступу до НАТО країна зобов'язується збільшити свої військові витрати, аби відповідати стандартам Альянсу. Такі зобов'язання вимагають від урядів країн виділяти більше коштів на оборону, що може призвести до скорочення бюджетних асигнувань для інших галузей, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальна допомога.

Крім того, збільшення військових витрат може здатися неефективним з економічної точки зору [7]. Підвищений рівень військових витрат може негативно впливати на рішення інвесторів, що, в кінцевому випадку, може призвести до скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій та зниження рівня економічного зростання країни [8]. При цьому, збільшення військових витрат, при неправильній фінансовій політиці уряду, може призвести до посилення податкового тиску на платників податків. Особливо така проблема активізується в ситуації, коли темпи зростання військових витрат перевищують темпи економічного зростання країни. Такий дисбаланс може спричинити негативний вплив на рівень соціально-економічного розвитку країни.

2. Обмеження суверенітету країни. На думку окремих експертів, одним із негативних економічних наслідків для соціуму та економіки країни від вступу до НАТО є обмеження суверенітету країн [3]. Участь в Альянсі в рамках Спільної стратегії та цілей накладає певні зобов'язаннями на країни, що логічно передбачає обмеження на самостійні політичні рішення. Такі обмеження можуть мати економічні наслідки. Зокрема, рішення щодо обсягу військових витрат затверджуються урядами країн-членів не самостійно, а відповідно до стратегії НАТО. До того ж, відповідно до зобов'язань, країна має погоджувати з Альянсом власну стратегію розвитку міжнародних відносин, що потенційно може негативно впливати на економічний розвиток країни, її здатність до виконання міжнародних угод, інвестиційний потенціал та інші економічні можливості.

3. Залежність від зовнішніх партнерів. Суттєвим недоліком для економіки країни, яка вступає в НАТО, є залежність від партнерів. У випадку набуття членства в Альянсі, країна бере на себе зобов'язання дотримуватися спільної зовнішньої політики та стандартів у сфері національної безпеки [5].

Оцінку економічних наслідків вступу країн до НАТО було здійснено з використанням класичних макроекономічних показників та індикаторів розвитку збройних сил за період із 1988 р. по 2019 р. на прикладі країн Першого та Другого раундів розширення. За результатами аналізу основних економічних показників країн Першого раунду розширення НАТО (1999 р.) можна зробити висновок, що після вступу до Альянсу приріст економіки Чехії становив в середньому 3,5 % за рік, що майже удвічі вище середнього рівня за попередні три роки (1,8 %) . Економіка Угорщини після вступу до Альянсу зростала в середньому на 4,1 % щороку, що вище середнього показника за попередні три роки (1,2 %). Річний приріст ВВП Польщі в середньому складав 4,0 % [14]. Це дає підстави стверджувати, що набуття членства у НАТО дає позитивні економічні ефекти для країн, основними проявами яких є економічне зростання, зниження рівня безробіття, приріст вартості прямих іноземних інвестицій.

Однією з головних переваг вступу до Північноатлантичного альянсу країн Другого раунду розширення НАТО (2004 р.) було збільшення вартості іноземних інвестицій і розширення торговельних можливостей. Зокрема, ВВП на душу населення Естонії у період з 2004 р. по 2008 р. зростав у середньому на 9,6 % щорічно (середній показник з 2000 р. по 2003 р. – 6,1 %).

Водночас зросли військові витрати країни, що привело до підвищення обороноздатності, розвитку суміжних галузей та збільшення кількості робочих місць. Внаслідок набуття членства в НАТО Латвії відбувся приріст ВВП на душу населення (в середньому на 8,2 % щорічно, стабілізація політичної ситуації в країні, що, у свою чергу, сприяло приросту іноземного капіталу. Вступ Болгарії, Словаччина, Литви та Румунії до НАТО також мав позитивні економічні ефекти (збільшення вартості інвестицій в інфраструктуру та розвиток туристичної галузі, розширення торговельних можливостей) [14].

Таким чином результати аналізу дають підстави для висновку, що вступ країн до НАТО з метою отримання безпекових гарантій та захисту має супутні економічні вигоди і ризики. Економічними перевагами інтеграції є приріст іноземних інвестицій, розвиток міжнародної торговельної діяльності, створення додаткових робочих місць. Водночас основними економічними екстерналіями даного процесу є зниження рівня автономії країн у розробці та реалізації зовнішньоекономічної та зовнішньополітичної стратегії та тактики.

Список використаних джерел

1. Організація Північноатлантичного договору. ЩО TAKE НАТО? URL: <https://www.nato.int/>.
2. Північноатлантичний договір (укр/рос): Договір НАТО від 04.04. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text.
3. Albalade D., Bel G., Elias F. Institutional determinants of military spending. *Journal of Comparative Economics*. 2012. Vol. 40, no. 2. P. 279–290. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jce.2011.12.006>.
4. Chekalenko L., Vasylyeva M. Joining NATO is declared a strategic aim of Ukraine. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2017. Vol. 4, no. 3-4. P. 34–41. URL: <https://doi.org/10.15330/jpnu.4.3-4.34-41>.
5. Institute F. P. R. The three per cent solution and the future of NATO. Philadelphia, Pa: The Institute, 1981. 118 p.
6. NATO Economics Colloquium. (26th 1997 Brussels, Belgium). Economic developments and reforms in cooperation partner countries: external economic relations with particular focus on regional cooperation, colloquium 25-27 June, 1997, Brussels. Brussels: NATO, 1998. 250 p.
7. Odehnal J., Neubauer J. Economic, Security, and Political Determinants of Military Spending in NATO Countries. *Defence and Peace Economics*. 2018. Vol. 31, no. 5. P. 517–531. URL: <https://doi.org/10.1080/10242694.2018.1544440>.

8. Odehna J., Sedlacik M. The demand for military spending in NATO member countries. *Proceedings of the international conference on numerical analysis and applied mathematics 2014 (icnaam-2014)*, Rhodes, Greece. 2015. URL: <https://doi.org/10.1063/1.4912949>.
9. Pestana Barros C. Measuring performance in defense-sector companies in a small NATO member country. *Journal of economic studies*. 2004. Vol. 31, no. 2. P. 112–128. URL: <https://doi.org/10.1108/01443580410527105>.
10. Pszczel R. Poland in NATO. *Helsinki Monitor*. 1999. Vol. 10, no. 2. P. 5–7. URL: <https://doi.org/10.1163/157181499x00014>.
11. Tuthill J. W. Economic slowdown and NATO. *Survival*. 1972. Vol. 14, no. 2. P. 58–61. URL: <https://doi.org/10.1080/00396337208441314>.
12. Tuthill J. W. Economic slowdown and NATO. *Survival*. 1972. Vol. 14, no. 2. P. 58–61. URL: <https://doi.org/10.1080/00396337208441314>.
13. Weber S., Wiesmeth H. Economic models of NATO. *Journal of public economics*. 1991. Vol. 46, no. 2. P. 181–197. URL: [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(91\)90003-k](https://doi.org/10.1016/0047-2727(91)90003-k).
14. World Bank. Open data. – 2014.

*Плотнікова М. Ф., к. е. н., доцент,
кафедра економіки, підприємництва та туризму*

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СПЕРЕДОВИЩА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Ключові слова: підприємницькі екосистеми, розвиток, система здоров'я, середовище.

Вступ. Підприємництво є потужною силою економічного розвитку. Підприємництво стимулює регіональний економічний розвиток, залучаючи таланти та сприяючи довгостроковому розвитку. Успіх підприємницького проєкту визначається не лише факторами виробництва та характеристиками підприємства, а й умовами середовища його функціонування та галуззю яку воно представляє (екосистемою). Підприємницька екосистема – це динамічна та інституційно закріплена взаємодія між підприємницькими установками, організаціями та особами, яка сприяє розподілу та міжгалузовому балансу ресурсів шляхом створення та експлуатації підприємств. Наразі підприємницька екосистема стала загальним терміном галузевих досліджень, який використовується з метою пояснення високих темпів зростання підприємництва в регіоні. Підприємницька екосистема є базисом та сприяє інтеграції підприємницьких ресурсів та можливостей, стимулює інновації інших підприємств. Вивчення підприємницької екосистеми виявило пріоритетний характер сталого розвитку, перспективи цифровізації підприємницького середовища. Наявність зацікавлених сторін впливає на впровадження відновлюваної енергетики, впровадження, поглинання та поширення технологій, інновацій, стимулює розвиток підприємницького менеджменту, допомагає спільно створити кластер і стати його частиною.

Результати дослідження. Наразі наше дослідження підприємницької екосистеми зосереджене на характеристиці національних особливостей інноваційної системи, підприємництва та підприємницьких інновацій, фоновому впливові підприємницьких інновацій, зосередившись на взаємозв'язку між фоновим впливом та підприємницькими інноваціями. Враховуючи, що підприємницька екосистема складається з усіх взаємозалежних суб'єктів та факторів, які заохочують та обмежують підприємництво на певній території, вона визначає якість підприємницького середовища, що підтримується новою технологією соціальної парадигмою.

Європейське планування вивчає регіональну політику щодо підприємницької екосистеми. Ми виходимо з того, що середовище є ефективним в разі примноження результатів та потенціалу системи, яку воно представляє, а також можливостей та здатності її учасників, зокрема людини. Головним компонентом людського потенціалу є стан фізичного здоров'я

людини. Наприклад, здоров'язміцнювальні технології в освітній сфері як функціональна система організаційних засобів управління навчальною, пізнавальною і практичною діяльністю учнів і студентів, яка науково і інструментально забезпечує збереження і зміцнення здоров'я, має на меті забезпечення умов фізичного, психічного, соціального і духовного комфорту, що сприяють продуктивній навчально-пізнавальній та практичній діяльності освітнього процесу, заснованій науковій організації та культури здорового способу життя. Особистості. Здоров'язбережувальні технології для учнів і студентів – це відсутність стресу на адекватність вимог, адекватність методик навчання і виховання, достатньо і раціонально організований руховий режим. Зміст здоров'язміцнювальних технологій визначають основні компоненти: 1) змістовий: в програмі навчання вивчення елементів здоров'язбереження; 2) аксіологічний: забезпечення та примноження ціннісних орієнтацій на здоров'я як найвищу життєву цінність; 3) екологічний: усвідомлення єдності людини з природою; 4) емоційно-вольовий: формування стійкої емоційної поведінки таких якостей: організованість, відповідальність, обов'язок, честь і гідність; 5) фізкультурно-оздоровчий (формування фізичних якостей і високих адаптаційних можливостей); 6) діяльнісний: забезпечення режиму харчування, оптимальне чергування праці та відпочинку, попередження шкідливих звичок.

На сучасному етапі розвитку людства здоров'я (і фізичне, і психічне) є не лише категорією медичної галузі, а й визначальною економічною характеристикою (лише індивід з високими показниками здоров'я спроможний підвищувати продуктивність праці, а отже, забезпечувати конкурентоспроможність бізнес-структури). З усіх позицій (політико-економічних, моральних, соціальних тощо) країна зацікавлена мати здорове населення. Як стверджує всесвітня організація охорони здоров'я, надання якісних послуг охорони здоров'я є обов'язковою умовою загального охоплення послугами охорони здоров'я на світовому рівні (Delivering quality health services: a global imperative for universal health coverage [2]). Саме рівень здоров'я населення та якість наданих медичних послуг визначають основні напрями сучасного соціально-економічного розвитку країни, є основою якості життя соціуму, чинником, який визначає цінність людського капіталу та його здатність забезпечувати реалізацію інтелектуального потенціалу, сприяти фізичному прояву якості робочої сили. Екологічні умови, стреси, пандемія, військовий стан спричинили додаткове навантаження на людський організм, тому на перше місце виходить система відновлення здоров'я та заклади, спроможні забезпечити надання якісних послуг охорони здоров'я. На жаль, проблема якості наданих медичних послуг знайома українським пацієнтам. Так, за даними рейтингу процвітання (The Legatum Prosperity Index), складеного аналітичним центром «the Legatum Institute» (Великобританія), за цим показником в 2013 р. Україна була на 86-

му місці, в 2014 р. – на 77-му, в 2015 р. – на 79-му, а в 2016 р. перемістилася на 111-е місце, у 2017 р. – 135, а у 2021 р. – на 156 [2] за показником рівня охорони здоров'я (табл. 1).

Таблиця 1

Заклади охорони здоров'я України

Показник	в середньому за рік				Відхилення (+/-)
	1990- 1999	2000- 2009	2010- 2019	2020- 2021	
Кількість закладів, тисяч	3,71	2,98	2,04	1,53	-2,18
Кількість лікарняних ліжок – разом, тисяч	611,50	450,30	349,72	247,27	-364,2
у тому числі на 10 тис. населення	119,69	95,65	80,59	64,99	-54,70
Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів, тисяч	7,13	7,88	9,67	10,32	3,19
Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів – кількість відвідувань за зміну, тисяч	949,60	986,80	967,52	982,84	33,24
у тому числі на 10 тис. населення	186,24	209,75	221,47	234,81	48,57
Кількість лікарів усіх спеціальностей – разом, тисяч	228,30	224,25	222,71	221,77	-6,53
у тому числі на 10 тис. населення	44,76	47,64	46,46	47,62	2,86
Кількість середнього медичного персоналу – разом	586,90	505,10	402,27	345,18	-241,72
у тому числі на 10 тис. населення	115,04	107,25	92,36	86,04	-29,00
Кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань, млн – разом	32,22	32,75	29,97	29,88	-2,34
у тому числі новоутворення	0,34	0,40	0,38	0,39	0,05
хвороби нервової системи ²	2,78	0,75	1,08	0,57	-2,22
хвороби системи кровообігу	1,46	2,42	1,89	2,07	0,61
хвороби органів дихання	15,25	13,89	13,76	13,57	-1,67
хвороби шкіри та підшкірної клітковини	2,03	1,94	1,74	1,67	-0,36
хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини	1,48	1,58	1,36	1,36	-0,12
хвороби сечостатевої системи	1,57	2,10	1,78	1,86	0,30
уроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення	0,05	0,05	0,05	0,05	0,00
травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин	2,70	2,26	2,11	2,01	-0,69

Джерело: сформовано автором за даними Держкомстату України.

Станом на 31.12.2021 р. 33 млн осіб обрали лікарів первинної ланки (ЛПЛ), включаючи 259 приватних та 1,25 тисяч комунальних закладів, з 577 ФОП (1,15 тисяч сімейних лікарів). Пакет послуг ПМД є чітко визначеними, включаючи формула оплати; уніфіковані ставки/тарифи [4]. Віяння часу є становлення електронної системи охорони здоров'я, як централізованої бази даних, включаючи приватні заклади охорони здоров'я та лікарів. Так, наразі розвиваються приватні медичні ІТ-продукти амбулаторної та шпитальної допомоги, ERP системи, телемедичні сервіси та сервіси медичних зображень, тощо. Розширюється співпраця МОЗ на рівні областей і територіальних громад, з представниками недержавного сектора. В умовах децентралізованої системи Міністерству та іншим національним інституціям у сфері охорони здоров'я надзвичайно важливо налагодити механізми тісної співпраці з

представниками обласних та міських рад і ТГ задля спільного досягнення цілей розвитку системи охорони здоров'я.

У десятку країн з найнижчим рівнем охорони здоров'я входять Демократична Республіка Конго, Ангола, Уганда, Нігерія, Мозамбік, Сьєрра-Леоне, Бенін, Ліберія, Гвінея, Чад і Центральноафриканська Республіка. Лідуючі місця займають: Сінгапур, Люксембург, Швейцарія, Норвегія, Гонконг, Японія, Австрія, Швеція та Нідерланди [3]. Оцінка цього показника враховує такі чинники: рівень фізичного і психічного здоров'я, інфраструктура охорони здоров'я, профілактичний догляд [2]. Рівень охорони здоров'я без посередньо пов'язаний з політичною та економічною ситуацією. Зважимо, якщо загальний показник рівня життя низький і доступ до якісного медичного обслуговування для більшості пацієнтів утруднений. За даними рейтингу процвітання, рівень життя українців стрімко знижується. За останній рік за цим показником Україна посіла 112-е місце зі 149, опинившись у списку після Бангладеш [3]. До 2030 р ВООЗ рекомендує досягти повного охоплення медико-санітарними послугами. Для оптимального медичного обслуговування достатньо забезпечити наявність інфраструктури, лікарських засобів, медичних виробів та медичних працівників. Поліпшення показників здоров'я вимагає акцентувати увагу на якості послуг. Це передбачає забезпечення ефективного лікування, орієнтованого на пацієнта, своєчасного і рівноправного. Якість допомоги з охорони праці – це рівень надання медичних послуг для населення, що підвищує ймовірність бажаних результатів і відповідає сучасним знанням [1]. Дані звіту ВООЗ «Delivering quality health services: a global imperative for universal health coverage» свідчать, що якість обслуговування, особливо в країнах, що розвиваються, до яких входить Україна, знаходиться нижче оптимального рівня [1].

Найближчі цілі ВООЗ спрямовані на те, щоб всі принципи надання медичної допомоги базувалися на основі якості та ефективності. Розробка національної політики у сфері забезпечення якості є пріоритетним завданням, оскільки країни прагнуть планомірно покращувати роботу системи охорони здоров'я. Забезпечення якісного медичного обслуговування є утрудненою, але залишається найважливішим завданням, вирішення якого уможливіє поліпшення здоров'я людей. Приділяючи особливу увагу якості медичних послуг, країни зможуть домогтися значного прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals – SDGs), [20]. Відповідно до Цілей сталого розвитку світова охорона здоров'я спрямована на загальне охоплення медико-санітарними послугами та доступ до основних медичних послуг [3]. Це дозволяє перейти до більш продуктивного і справедливого розвитку суспільства і економіки. Медична допомога повинна бути якісною та ефективною навіть у найбіднішому регіоні. Інакше економіка держави несе колосальні збитки на подолання наслідків неякісного лікування і

витрачає даремно цінні фінансові, технічні та людські ресурси). Це підриває довіру населення до сучасної медицини. У цьому контексті слід звернути увагу на наступні факти: більшість пацієнтів не отримують лікування на основі доказової клінічної практики [1–2]; відзначається підвищення рівня антибіотикорезистентності через нераціональне і надмірне використання протимікробних препаратів в охороні здоров'я [9]; у глобальному масштабі сума, пов'язана з помилками в призначенні лікарських засобів, оцінюється в 42 млрд дол. США щороку [3]. Субстандартна якість медичної допомоги призводить до значних фінансових втрат для систем охорони здоров'я [4]. При цьому великий обсяг ресурсів охорони здоров'я витрачається неефективно.

Дані, отримані в ході 15 оглядів якості національних систем охорони здоров'я, проведених Організацією економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) у період 2012–2020 рр., свідчать про необхідність підвищення прозорості щодо якості та ефективності послуг, що надаються і результатів лікування [8]. При цьому інформація повинна бути доступна всім зацікавленим особам, включаючи пацієнтів, фахівців охорони здоров'я, регуляторні органи. У період 2000–2021 рр. завдяки цілям розвитку, сформульованим в «Декларації тисячоліття» (Millennium Development Goals – MDGs) ООН, вдалося досягти глобального прогресу в галузі охорони здоров'я для країн з низьким і середнім рівнем доходу – дитяча смертність знизилася на 53%, материнська – на 43%, а частота нових випадків ВІЛ – більш ніж на 38% [4]. Однак прогрес вкрай неоднозначний. У бідних, сільських та важкодоступних регіонах смертність, яку можна запобігти, залишається високою [1]. У 2015 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла новий Порядок денний: «Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development» [1–2]. SDGs включають широкий спектр економічних, соціальних та екологічних цілей та нову мету в галузі охорони здоров'я – забезпечити здоровий спосіб життя та підвищити добробуту людей. Медичне страхування вважається основоположним фактором для її досягнення [2–4]. Забезпечення якості медичної допомоги має сприяти поліпшенню показників здоров'я населення, а не просто привести до збільшення витрат на обслуговування. Це стосується як лікувальних, так і профілактичних послуг. Впровадження цього розуміння особливо важливо в країнах, де збільшується кількість неінфекційних захворювань, до них відноситься і Україна. Сучасна медицина неможлива без високих технологій та висококваліфікованих кадрів, які вміють ефективно користуватися досягненнями сучасної медичної науки і результатами технічного прогресу. Саме тому значні кошти, в першу чергу, повинні бути спрямовані на розвиток первинної медико-санітарної допомоги та на забезпечення населення високотехнологічною медичною допомогою. Починаючи з 2005 р., ми проводимо комплексні соціологічні дослідження

щодо вивчення якості життя населення Житомирської області. Результати досліджень дозволяють визначити основні напрямки поліпшення системи регіональної охорони здоров'я. Цільовою аудиторією для виявлення проблем охорони здоров'я стала та частина населення (респондентів) регіону, яка час від часу і часто хворіє. Цього року, як і в попередні роки, приблизно третина населення є практично здоровими і вкрай рідко звертається до медичних закладів (32,4% у 2021 р.). Основна маса – близько половини населення (у 2021 р. – 47,5 %) відвідують медичні установи час від часу, а близько 20% (в 2021 р. – 20,1 %, в 2020 р. – 18,9 %, в 2019 році – 21,7 %, в 2005 році 17,1%) – це часто хворіють громадяни з ослабленим здоров'ям. Однією з найбільш гострих проблем в системі охорони здоров'я залишається проблема якості медичних послуг, яка резонує з результативністю праці медичних працівників. Розглядаючи проблему задоволеності населення якістю медичного обслуговування в динаміці, можна відзначити, що, як і в попередні роки, приблизно близько половини опитаних задоволені якістю наданих медичних послуг (51,7%), а третя частина опитаних (в 2021 р. – 29,7%, у 2020 р. – 33,6%, в 2019 р. – 32,4 %) висловила свою незадоволеність.

Висновки. 1. Реформування системи охорони здоров'я започаткувало інститут лікаря загальної практики та низку заходів щодо підвищення якості наданих послуг, підвищення престижу фаху лікаря, зокрема первинної ланки, а також забезпечення послугами за принципом «єдиного вікна», залучаючи вузькоспеціалізованих фахівців лише у разі особливо складних випадків. Проведене опитування не підтвердило, що вжиті заходи сприяли однозначному підвищенню якості послуг населенню.

2. Наразі проводиться велика робота щодо підвищення якості послуг та забезпечення населення високотехнологічною та своєчасною медичною допомогою. Система забезпечення якості повинна бути вбудована в основу системи охорони здоров'я, незалежно від стану медицини. Система охорони здоров'я повинна забезпечувати обмін інформацією на всіх рівнях ієрархії з метою якісної співпраці та обізнаності. Ця трансформація відносин повинна поєднуватися з новими механізмами, що дозволяють уряду та лідерам системи охорони здоров'я враховувати та зміцнювати довіру громадян до медичних послуг.

Список використаних джерел

1. Panchenko O. Medical insurance in the financial provision of public medical service. *Проблеми і перспективи економіки та упр.* 2018. № 2. С. 15–27.
2. Perkhulyn O. M. Medical aspects of the pregnant women with cervical insufficiency and infertility in anamnesis. *Здоров'я жінки.* 2020. № 3. С. 17–25.
3. Abysova M. Medicalization of public life in a pandemic situation. *Вісн. Нац. авіац. ун-ту.* 2020. № 2. С. 22–29.
4. Hrin O. Medical law basics: book of diagrams. Learning guide for foreign students of med. univ. Uzhgorod: PE Sabov A. M., 2021.

*Присяжнюк О. Ф., к. е. н., доцент,
кафедра менеджменту та маркетингу*

РОЛЬ SOFT SKILLS У ПРОЄКТ-МЕНЕДЖМЕНТІ

Ключові слова: проєкт, менеджмент, навички, комунікація, команда проєкту.

Актуальність. Переваги проєктного управління переважно пов'язані з можливістю концентрації уваги на досягненні мети в обмежений період часу при умові оптимального використання ресурсів. Значна роль при досягненні мети проєкту відводиться злагодженій роботі проєктної команди та добору її учасників, оскільки ці фактори у випадку їх відсутності можуть бути однією з основних причин не досягнення бажаного ефекту проєкту.

Результати дослідження. Як відомо для успішного виконання професійних завдань у кожного спеціаліста мають бути набір професійних навичок (“hard skills”), які є основою якісного виконання поставлених завдань. Ці навички формуються на основі знань технології виконання роботи, особливостей проходження визначених процесів. У проєкт-менеджменті це знання особливостей ведення проєктної документації, формування статуту проєкту, планування за часом виконання, реєстр зацікавлених сторін проєкту, формування матриці відповідальності та ін.

Проте, як свідчить практика управління проєктами, сучасне динамічне середовище, зокрема, умови воєнного стану формують переваги впливу соціально-психологічних чинників та їх врахування у проєкт-менеджменті. Тому зростає роль м'яких навичок “soft skills” у досягненні мети проєкту. Їх визначальна роль проявляється ще на етапі добору персоналу у проєктну команду, особливо в умовах значної конкуренції роботодавець надає перевагу тим претендентам, хто демонструє вміння до комунікацій, вміння поводити себе у нестандартних ситуаціях, соціальні навички [2]. В умовах негативного впливу зовнішніх чинників (зокрема негативні емоції в умовах війни) наявність м'яких навичок дозволяє створити внутрішнє середовище проєкту з належним рівнем соціально-психологічного клімату, високим рівнем організаційної культури, етичних відносин.

Особливо роль “soft skills” проявляється у проєктноорієнтованих сферах, тобто основа діяльності яких – це проєкти. Так, наприклад проєкт-менеджери ІТ сфери виділяють такі види м'яких навичок як емоційний інтелект, комунікативні навички та особисті навички. До першої групи відносять емпатію, здатність емоційного, стресового самоменеджменту, критичність у мисленні. На думку фахівців наявність цієї групи м'яких навичок є запорукою отримання задоволення від праці, подолання невпевненості в собі та конфліктостійкості. До другої групи “soft skills” відносять навички до

комунікацій. Вони проявляються у вмінні чітко та зрозуміло висловити свою думку, ораторське мистецтво, вміння вислухати партнера, використання вербальних та невербальних комунікацій та ін. Такі навички допомагають заявити про свої пропозиції, креативні ідеї, довести їх доцільність, обрати правильну стратегію та тактику приведенні переговорів. Третю групу м'яких навичок складають так звані особисті вміння. До них належать: вміння керувати своїм розвитком, часом, поведінкою, створювати оптимістичний настрій, конструктивно реагувати на критику, демонструвати самостійність у прийнятті рішень та ін. Наявність згаданих вище особистих навичок є передумовою забезпечення професійного та кар'єрного розвитку, підвищення рівня продуктивності та самостійності при виконанні професійних завдань [1]. Вважаємо за необхідне звернути увагу, що наявність у людини в певній мірі наведених м'яких навичок є не лише запорукою посилення професійних навичок, а і формування належного місця та поведінки в соціумі.

В управлінні проектом, де люди об'єднані на певний проміжок часу для виконання поставлених завдань, м'які навички можна тренувати за ініціативи проєкт-менеджера, особливо комунікаційні. З цією метою часто застосовують командні ділові ігри, різні корпоративні заходи, у процесі проведення яких люди можуть поспілкуватися на цікаві теми, обмінятися креативними ідеями, досвідом, переконаннями.

Висновки. Отже, умовою успішності проєкту є врахування у процесі управління професійних та м'яких навичок. Останні є запорукою можливості кожного учасника проєктної команди інтегруватися до неї, почувати себе комфортно та продукувати найвищий рівень професійності та креативності.

Список використаних джерел

1. Hard skills та soft skills: у чому різниця? URL: <http://surl.li/habhc>. Дата звернення: 10 квітня 2023.

2. Як описувати професійні навички в резюме. URL: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/525612-yak-opysuvaty-profesiyni-navychky-v-rezyume>. Дата звернення: 4 квітня 2023.

*Бучинська А. Й., к. ю. н., доцент,
кафедра правознавства*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

*Ключові слова: банкрутство, право, воєнний стан, правовий інститут,
фізичні особи, платоспроможність.*

Однією з основних цілей банкрутства як правового інституту є прагнення до справедливого задоволення вимог всіх кредиторів, за рахунок активів тривалий час неплатоспроможного боржника або, у певних ситуаціях, забезпечення умов, що сприяють «відродженню банкрута». Неплатоспроможність, під якою слід трактувати неспроможність боржника відповідати за зобов'язаннями після встановленого терміну, грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через використання визначених на законодавчому рівні процедур, є вирішальною передумовою порушення процедури банкрутства.

Банкрутство фізичних осіб було запроваджено в Україні Кодексом України з процедур банкрутства від 18.10.2018 року (набрав чинності 21.04.2019 р.). Особливо гостро питання запровадження процедури банкрутства фізичних осіб постало з анексією Криму і окупацією частини території Донецької і Луганської областей, коли неможливим виявилось повернення банками, коштів отриманих в кредит позичальниками. Також різні життєві обставини, можуть doprowadити до ситуації неплатоспроможності фізичної особи, наприклад коли боржник не може розрахуватись по своїх боргах внаслідок повної втрати працездатності, економічної кризи (зміни у монетарній або кредитно-фінансовій політиці держави).

У відповідності до ст. 115 Кодексу з процедур банкрутства боржник-фізична особа у випадку виникнення обставин, що вказують на його неплатоспроможність, самостійно та за власною ініціативою звертається із заявою до господарського суду за місцем свого проживання, про відкриття провадження у справі про свою неплатоспроможність [1]. Кредитор в жодному випадку не уповноважений ініціювати банкрутство свого боржника – фізичної особи. Господарський суд може прийняти заяву від боржника про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність лише в тому випадку, якщо існують обставини, визначені Кодексом, що підтверджують, що боржник не може здійснювати грошові платежі по своїх боргових зобов'язаннях і перебуває у ситуації, яка може призвести до неплатоспроможності [1, ст. 115].

В Україні передбачено процедуру відновлення платоспроможності фізичних осіб-боржників шляхом реструктуризації їх боргів. Реструктуризація може бути запроваджена впродовж терміну 120 днів з дня

відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Під час реструктуризації боржник може домовитися з кредиторами про зміну умов погашення боргу, продажу майна або інші заходи для виконання їх вимог.

Проте варто враховувати, що у випадку реструктуризації боргів фізичної особи існують обмеження. Наприклад, борги, пов'язані з аліментами, страховими внесками на державне пенсійне та соціальне страхування, відшкодуванням шкоди від каліцтва та інші, не підлягають реструктуризації [1, ст. 125]. Також не реструктуризуються борги за кредитами, взятими на відпочинок, розваги, розкішні товари тощо. Крім того, існують обмеження щодо тривалості процедури реструктуризації, оскільки виконання плану реструктуризації боргів не може перевищувати термін 5 років, а для іпотечних кредитів – 10 років. Якщо боржник успішно виконує план реструктуризації боргів, тоді господарський суд закриває провадження у справі, і боржник вважається звільненим від боргів.

У випадку, якщо під час розгляду справи про неплатоспроможність фізичної особи не було застосовано реструктуризацію боргів, тоді суд оголошує боржника банкрутом і запроваджує процедуру погашення боргів. Погашення здійснюється за рахунок коштів, отриманих від реалізації майна боржника, що ввійшло в ліквідаційну масу. Ліквідаційна маса включає всі майнові активи боржника, за винятком житла, в якому проживає сім'я боржника, площа якого містить кількісні обмеження. Крім того, кошти на рахунках боржника в пенсійних фондах та спеціальних фондах соціального страхування також не включаються до ліквідаційної маси. Після завершення процедури погашення боргів і закриття провадження у справі про неплатоспроможність приймається рішення про звільнення фізичної особи-боржника від боргів, за винятком боргів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліментами тощо.

Варто зазначити, що навіть якщо фізична особа була визнана банкрутом і звільнена від більшості боргів, у неї все ж таки залишаються деякі обов'язки. Зокрема, протягом п'яти років з моменту визнання особи банкрутом, вона повинна письмово повідомляти про свою неплатоспроможність інші сторони при укладанні договорів позики, кредиту, застави або поруки. Також, протягом 5 років після визнання фізичної особи банкрутом заборонено відкривати провадження у справі про неплатоспроможність цієї особи за її заявою, за винятком випадків, коли боржник повністю погасив усі свої борги. Крім того, протягом трьох років після визнання банкрутом, така особа втрачає свою бездоганну ділову репутацію [1, ст. 135].

Автором проводилось дослідження банкрутства фізичних осіб в Україні, де визначались підстави порушення провадження щодо визнання фізичної особи – банкрутом [2, с. 30], але зрозуміло, що повномасштабне вторгнення рф на територію нашої держави, негативно позначилось на платоспроможності наших громадян, особливо торкнулось тих, хто позичав

кошти в фінансових установах, зокрема знищення майна агресором, вимушене переселення, втрата роботи, призводить до неплатоспроможності певної частини громадян України. Такий стан справ, вимагає швидкого реагування з боку законодавця, що викликає необхідність внесення змін в діюче законодавство з процедур банкрутства в умовах воєнного стану. Аналіз внесених змін до Кодексу України з процедур банкрутства, свідчить, що на законодавчому рівні не запроваджено механізму автоматичного прощення боргу, коли останнє виступає в якості основного зобов'язання, так і нарахованих на нього відсотків.

На даний час є розроблений законопроект № 7442 «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» [3], яким передбачено зміни та доповнення до Кодексу. Ним закріплено можливість відкриття справи про банкрутство за заявою боржника в разі, коли неплатоспроможність останнього спричинена проведенням бойових дій. Такі дії не передбачають авансування винагороди арбітражному керуючому, але включають укладення відповідної угоди між арбітражним керуючим та боржником. Аналіз діючого законодавства дає підстави стверджувати, що в умовах воєнного стану в законодавстві в Україні вчиняються кроки до врегулювання особливостей вирішення питань банкрутства фізичних осіб та вдосконалення відповідної процедури визнання фізичної особи банкрутом в умовах воєнного стану в Україні.

Список використаних джерел

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 19. ст.74.
2. Бучинська А. Банкрутство фізичних осіб за законодавством України та Польщі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2(31). С. 28–32.
3. Законопроект № 7442 «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану». URL: [https://ips.ligazakon.net/ document/JI07522I?an=1](https://ips.ligazakon.net/document/JI07522I?an=1) (дата звернення: 10.05.2023 р.)

*Кравчук І. І., д. е. н., професор,
кафедра менеджменту та маркетингу,
Бігула О. О., Байда Є. А., магістранти спеціальності «Менеджмент»*

УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Ключові слова: стратегічний розвиток, система управління, адаптація стратегії до криз.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Головним трендом сучасного етапу розвитку національної економічної системи України є активізація систем антикризового управління, у т. ч. й для подолання кризи, спричиненої військовою агресією росії про Україну. Вітчизняні підприємства, як системи локальної економіки, формують власні механізми сприяння економічному розвитку, подолання кризових ситуацій та використовують алгоритми управління, засновані на стратегічних підходах. Це визначає актуальність проблематики управління стратегічним розвитком підприємства.

Проблеми стратегічного розвитку підприємства та формування систем стратегічного управління викладені в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників: Г. Мінцберга, Г. Герасимчука, З. Шершньова, І. Балабанової, О. Вінниченка, С. Попова, Дж. Томпсона, Д. Демченка, І. Журила, О. Віханського, В. Василенка, Б. Беззубка, М. Загородної. Окремих розвідок потребують питання формування систем стратегічного управління підприємств в кризових умовах.

Метою дослідження є обґрунтування процесів формування системи управління стратегічним розвитком підприємством в умовах кризи.

Основний матеріал. Управління стратегічним розвитком соціально-економічних систем передбачає використання механізмів координації, складовими яких є креативні управлінські рішення, сформовані на засадах глибокого аналізу факторів позитивного й негативного впливу внутрішнього та зовнішнього середовища на діяльність організації, в процесі прийняття яких відбувається аналіз потенційних можливостей й загроз та коригується система реалізації стратегічних планів [1; 2]. Особливістю стратегічного управління підприємством є можливість використання альтернативних стратегій за умов настання прогнозованої в альтернативних стратегічних планах бізнес-ситуації з метою швидкої переорієнтації на альтернативні тактичні дії, зокрема, в умовах настання кризи, зміни соціально-економічного простору ведення бізнесу, виникнення нових композицій балансу «можливості-загрози» у системі адаптації SWOT-матриці до стратегічних альтернатив ведення бізнесу.

Сучасні умови та невизначені перспективи спонукають підприємців до переоцінки своїх цінностей, бачення та стратегії. Пандемія та наслідки війни змішують вітчизняні підприємства всіх форм власності переглянути свої бізнес-стратегії. Деякі власники бізнесу для утримання приймають рішення щодо релокації, тому перегляд корпоративної стратегії займає багато часу та зусиль. Основними особливостями стратегічного управління вітчизняними підприємствами в сучасних умовах є: неспроможність підприємців адаптуватися до складної ситуації та сформулювати стратегії та бізнес-плани; низька активність використання моделі стратегічного управління, заснованої на науковій обґрунтованості бізнес-рішень, зосередженості на отриманні максимальних результатів за мінімальних витрат, узгодженості усіх елементів системи [1; 2]. Разом із тим поступово відбувається піднесення використання стратегічного планування, під час якого формуються складні ідеї щодо ключових стратегічних виборів, перспектив розвитку та виживання підприємства [4].

Динамічна змінність зовнішнього середовища вимагає від керівників стратегічного бачення та швидкого реагування на зміни за наявності деталізованого плану для досягнення поставлених цілей. Протягом останніх років перед підприємствами постало чимало викликів, пов'язаних: 1) з пандемією COVID-19, яка призвела до значного зростання матеріальних втрат, а також скорочення виробництва; 2) з повномасштабним вторгненням росії до України та з початком воєнних дій в країні, зокрема – підприємства змушені були докласти багато зусиль для свого виживання, адже війна зруйнувала промислову та критичну інфраструктуру. Як зазначають аналітики, з початком війни українська економіка зазнала великих втрат, зокрема, руйнації підприємств та інфраструктури, обмеження доступу підприємств до ринків та ресурсів, стрімкої інфляції, міграції населення [4].

Натепер вітчизняні підприємства змушені змінити вже розроблені ними стратегії розвитку, враховуючи військові дії в нашій державі. Вплив на вибір та розробку стратегії під час воєнного стану здійснювався за допомогою застосування системного підходу, використання сучасних методів аналізу підприємств. Найважливіший чинник, який визначав діяльність підприємства, зазнав серйозних руйнувань промислової та критичної інфраструктури. Багато промислових підприємств які розташовані в містах, де ведуться бойові дії зазнали великих втрат фінансових, трудових і матеріальних ресурсів. Все це визнає необхідність мати стратегічний документ підприємства де буде зазначатися місія, пріоритети, основні цілі та розподіл ресурсів для їх використання. Найактуальнішим постало питання перенесення підприємств та бізнесу в більш безпечне місце [4].

Останні виклики та загрози, які виникли внаслідок російсько-української війни, підірвали стабільність соціально-економічної системи країни. Соціально-економічне забезпечення, стабілізація західних регіонів України

необхідні не лише для забезпечення належної якості життя мешканців у воєнний час, а й для мінімізації конфліктної ситуації в суспільстві, підвищення рівня задоволеності інтересів громадян та зниження соціальної напруги. Переважним напрямком реалізації економічної політики воєнного часу став підприємницький сектор, оскільки він є інструментом поживлення процесу індустріалізації, економічного та інноваційно-технічного прогресу, підтримки та розвитку підприємницького потенціалу, збільшення промислового капіталу [4].

Світова криза призвела до зниження платоспроможності, скорочення попиту, спрощення структур і посилення конкуренції на ринку. Стратегічне корпоративне управління в його звичному вигляді відходить на другий план, а ті хто ще не встиг з ним розпрощатися, ризикують відстати від часу. Компанії які моніторять зовнішнє середовище та аналізують загрози та перспективи, мають переваги. Це можна описати як орієнтацію на можливості перегляду та використання переваг, зміну конфігурації бізнес-процесів і маркетингу для ефективного використання в механізмах управління стратегічним розвитком підприємств в умовах кризи [3].

Висновки та пропозиції. В умовах війни вітчизняним підприємствам доводиться розробляти нові стратегії для подальшого розвитку, модифікувати існуючі стратегії та покращувати управління стратегіями відповідно до сучасних умов. На національному рівні необхідно модернізувати існуючі державні програми підтримки бізнесу. Важливим елементом формування стратегії розвитку бізнесу є інформаційна база, для подальшого функціонування щодо перспективних напрямків розвитку території та її відновлення.

Список використаних джерел

1. Демченко Д. Управління стратегічним розвитком підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 1. URL: <http://surl.li/gszto>.
2. Журило І. Сутність системи стратегічного управління та методика її впровадження на підприємстві. *Наукові праці Київського національного торгово-економічного університету. Сер. Економічні науки*. 2009. Вип. 15. С. 86–90. URL: <http://surl.li/gszuq>.
3. Крамарчук С. Тренди розвитку стратегічного управління. *Збірник Тернопільський національний економічний університет. THEU*. 2017. С. 49–50. URL: <http://surl.li/gyalv>.
4. Шкільняк М. Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів. *Збірник Західноукраїнський національний університет. Тернопіль. Сер. Економіка*. 2023. С. 304–306. URL: <http://surl.li/%20gyaoi>.

Савченко Н. М., к. е. н., доцент,

Савченко Р. О., к. е. н., доцент,

кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

ВНУТРІШНЯ ЗВІТНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ

Ключові слова: облік, звітність, комерційні банки, інформаційне забезпечення, управління.

Актуальність проблеми. Управлінський облік є одним із ланцюжків, що встановлює взаємозв'язок між обліковою та управлінською системами. Саме тому раціональна організація системи управлінського обліку, не залежно від спеціалізації банківської установи, спектру послуг, що надаються, організаційної структури, сприяє ефективному маневруванню ресурсами комерційного банку.

Метою дослідження є окреслення вимог до формування внутрішніх звітних форм в комерційному банку.

Результати дослідження. Для забезпечення стабільності та ефективності функціонування банківської системи України в цілому та комерційних банків, як її складових, доцільним є накопичення неупередженої та об'єктивної інформації про результати діяльності та фінансовий стан. Для нормального функціонування інформаційної системи важливим є вирішення проблеми цінності та корисності даних, що одержуються, оскільки вони мають різне значення. Особливим ресурсом є інформація, за допомогою якої досягається необхідний ефект у потрібний час. Незалежно від часу реєстрації вона є корисною, однак поступово її цінність втрачається, але корисність зберігається [3]. На відміну від фінансової звітності, до структури та змісту, якої сформовані чіткі нормативні вимоги, інформаційна наповнюваність форм внутрішньої звітності залежить від вимог менеджменту комерційного банку. До переваг форм внутрішньої звітності та їх інформаційної наповнюваності слід віднести: гнучкість; високий ступінь пристосування до інформаційних запитів апарату управління комерційного банку; забезпечення безперебійного інформаційного зв'язку між користувачами її даних.

Потрібно знайти баланс між релевантністю облікових даних для потреб управління та їх достатністю. При підготовці форм внутрішньої звітності потрібно визначити:

- порядок накопичення інформації (класифікація видів діяльності конкретної банківської установи, банківських продуктів, доходів і витрат, методика визначення бюджетних показників, порядок розподілу непрямих витрат, виокремлення рахунків управлінського обліку за 7 класом «Управлінський облік» в межах робочого плану рахунків тощо;

- порядок підготовки облікових даних (бюджетування, трансфертне ціноутворення, CVP-аналіз тощо);

- порядок складання та подання форм внутрішньої звітності (розробка форм звітності, визначення періодичності подання та ін.).

Форми внутрішньої звітності не повинні дублювати дані одна одної. Інформація, що подається від нижчого рівня до вищого має поступово узагальнюватися у звітних формах внутрішньої звітності по мірі її передачі знизу до верху, тобто дані мають бути менш деталізовані. При цьому рівень інформаційного охоплення діяльності банківської установи має розширяться. Частота формування звітних форм в системі управлінського обліку залежить від рівня управління. Чим вищий рівень, тим менша частота подачі звітних форм. Повний пакет форм внутрішньої звітності потрібно подавати до виконавчого органу банківської установи не рідше ніж один раз на місяць. Форми внутрішньої звітності мають бути сформовані оперативно, в межах п'яти робочих днів. Внутрішня звітність банку повинна містити фінансові та нефінансові показники, в натуральній та вартісній формі, в розрізі об'єктів обліку та управління. Внутрішню звітність комерційних банків доцільно поділити на три частини:

- 1) внутрішня звітність, що відображає фінансові результати діяльності банківської установи, вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на їх зміну;

- 2) внутрішня звітність щодо ризиків та результатів управління активами та зобов'язаннями комерційного банку;

- 3) внутрішня звітність, що відображає ступінь досягнення комерційним банком бюджетних (запланованих) показників діяльності;

- 4) внутрішня звітність, що відображає динаміку розвитку центрів відповідальності, містить оцінку показників та результатів продажу банківських продуктів.

Інформаційні технології дозволяють виконувати завдання, що ставляться перед управлінською звітністю, бо представляють показники в динаміці, що необхідно для інформаційного забезпечення оцінки, аналізу та контролю діяльності комерційного банку для ефективного його функціонування в існуючих економічних умовах; інформаційні системи, завдяки безмежним можливостям пам'яті, дають змогу отримувати інформаційну підтримку прийняттю управлінських рішень та передбачати альтернативні варіанти за кожним окремим рішенням [1].

Так як призначення внутрішньої звітності комерційного банку полягає в інформаційній підтримці процесу прийняття управлінських рішень, то процес моделювання звітних форм є складним процесом. Моделювання управлінської звітності дозволить:

- здійснювати аналіз діяльності комерційного банку як складної економічної системи,

- планувати можливі наслідки всіх альтернативних кроків,

– запропонувати проєкт управлінського рішення у кожній конкретній ситуації [1].

Висновки. Внутрішня звітність призначена для інформування визначеного кола користувачів про діяльність комерційного банку. Ефективність використання показників внутрішньої звітності напряму залежить від методологічного інструментарію управлінського обліку, розроблених форм внутрішньої звітності, взаємоузгодженості звітних показників, функціонального підходу до накопичення та обробки інформації, програмного забезпечення, що використовується для обробки даних.

Список використаних джерел

1. Дисциплінарна матриця управлінської звітності: монограф. / В. Сопко, М. Бенько, О. Гончаренко та ін.; за заг. ред. В. Сопко. Київ : КНТУ, 2016. 456 с.
2. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках: постанова НБУ від 06.09.2007 № 324. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v0324500-07>.
3. Хомин П. Формування звітності в підсистемах управлінського, фінансового й податкового обліку: монограф. Тернопіль: Економічна думка, 2004. 350 с.

*Стойко О. Я., к. е. н., доцент,
кафедра фінансів та кредиту*

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ВИДАТКОВОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Ключові слова: видатки, місцеві бюджети, загальний фонд, спеціальний фонд.

Під час воєнних дій на території України пріоритетним завданням органів місцевого самоврядування є забезпечення оперативного та безперервного виконання видаткової частини місцевих бюджетів. У період дії воєнного стану видатки державного і місцевих бюджетів суворо регламентовані постановою КМУ «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» від 09.06.2021 р. № 590. У цій постанові встановлено першочерговість виконання видатків, які можна здійснювати передусім на національну безпеку і оборону, на проведення заходів правового режиму воєнного стану; надалі пріоритетними є захищені статті бюджету і соціальні видатки, після них можна здійснювати інші видатки. Очевидно, що такі обмеження не дають можливості місцевим органам влади профінансувати заплановані видатки, навіть у випадку наявності фінансового ресурсу на такі цілі [2; 4].

В умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування показують здатність гідно протистояти реальним і потенційним викликам і загрозам. Вони не тільки забезпечують належну підтримку силам територіальної оборони і надають матеріально-технічну допомогу військовим частинам ЗСУ, а також на місцевому рівні здійснюють необхідне фінансування усіх сфер життєдіяльності громадян (підтримка релокованого бізнесу, допомога внутрішньо переміщеним особам, організація укриттів, продовження надання послуг на високому рівні) [3]. У 2018–2022 рр. за винятком 2021 р. у видатках зведеного бюджету України спостерігається тенденція до зменшення частки видатків місцевих бюджетів (рис. 1). В результаті негативних наслідків для місцевого самоврядування через воєнні дії у видатках зведеного бюджету за 2022 р. частка видатків місцевих бюджетів досягнула найнижчого значення, а саме: 15,9 %. Це свідчить про скорочення всіх непершочергових видатків місцевих бюджетів, зважаючи на пріоритетність видатків в умовах воєнного стану. В умовах повномасштабної війни за 2022 р. з місцевих бюджетів було профінансовано видатків на суму 484,3 млрд грн, що менше на 85,1 млрд грн або на 14,9 % ніж за минулий рік (табл. 1).

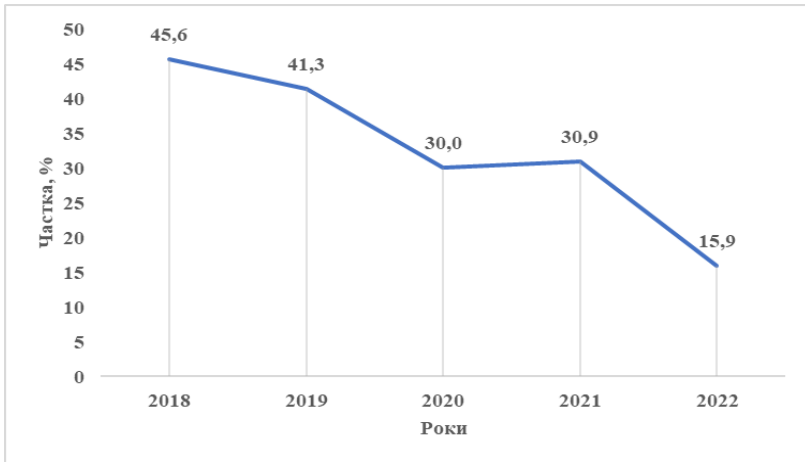

Рис. 1. Частка видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного бюджету України за 2018–2022 рр., %

Джерело: складено за [1].

Таблиця 1

Обсяги видатків загального та спеціального фондів місцевих бюджетів України за січень-грудень 2021–2022 рр.

Вид фонду	2021 р.		2022 р.		Темп росту, %
	млрд грн	%	млрд грн	%	
Загальний фонд	408,8	71,8	421,5	87,0	103,1
Спеціальний фонд	160,6	28,2	62,8	13,0	39,1
Всього	569,4	100,0	484,3	100,0	85,1

Джерело: складено за [1].

Дані табл. 1 свідчать, що у 2022 р. проти 2021 р. дещо зріс обсяг видатків загального фонду місцевих бюджетів (на 3,1 %), а обсяг видатків спеціального фонду істотно знизився (на 60,9 %). Відтак, у 2022 р. частка видатків загального фонду у загальній сумі видатків місцевих бюджетів склала 87,0 %, а частка видатків спеціального фонду – лише 13,0 %. Зменшення обсягу видатків спеціального фонду місцевих бюджетів у 2022 р. пов'язано насамперед із скороченням обсягу капітальних видатків та оптимізацією видаткової частини місцевих бюджетів.

Видатки загального фонду зросли передусім завдяки видаткам на: забезпечення нагальних потреб в умовах воєнного стану (6,1 млрд грн), субвенції з місцевих бюджетів державному бюджету на фінансування потреб безпеки та оборони (3,6 млрд грн), заходам з територіальної оборони (3,4 млрд грн), відшкодуванню різниці в тарифах (3,2 млрд грн), виробництву, транспортуванню та постачанню теплової енергії (2,5 млрд грн) [3]. За

функціональною класифікацією аналіз видатків місцевих бюджетів України у січні-грудні 2021–2022 рр. представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Видатки місцевих бюджетів України за функціональною класифікацією за січень-грудень 2021–2022 рр.

Напрями видатків	2021 р.		2022 р.		Темп росту, %
	млрд грн	%	млрд грн	%	
Загальнодержавні функції	46,0	8,1	46,5	9,6	101,1
Громадський порядок, безпека та судова влада	1,7	0,3	11,1	2,3	652,9
Економічна діяльність	112,4	19,7	61,1	12,6	54,4
Охорона навколишнього природного середовища	2,4	0,4	0,5	0,1	20,8
Житлово-комунальне господарство	56,7	10,0	40,6	8,4	71,6
Охорона здоров'я	33,1	5,8	31,0	6,4	93,7
Духовний та фізичний розвиток	27,4	4,8	22,6	4,6	82,5
Освіта	249,1	43,8	232,2	48,0	93,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	28,0	4,9	29,2	6,0	103,9
Міжбюджетні трансферти	12,6	2,2	9,5	2,0	75,4
Всього	569,4	100,0	484,3	100,0	85,1

Джерело: складено за [1].

В умовах повномасштабної війни найбільшого приросту у 2022 р. проти 2021 р. зазнали видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу (+9,4 млрд грн або +552,9 %). Також збільшились обсяги видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення (+1,2 млрд грн або +3,9 %).

Водночас дещо скоротилися видатки на освіту (-16,9 млрд грн або -6,8 %) та охорону здоров'я (-2,1 млрд грн або -6,3 %), а найбільшого скорочення зазнали видатки на охорону навколишнього природного середовища (-1,9 млрд грн або -79,2 %) та економічну діяльність (-51,3 млрд грн або -45,6 %).

Певний інтерес представляє аналіз видатків місцевих бюджетів України за галузевою ознакою і типами бюджетів за період, що розглядається. У 2022 р. у порівнянні з 2021 р. спостерігається скорочення видатків місцевих бюджетів за всіма типами бюджетів. Найбільших скорочень видатків у абсолютному вимірі зазнали обласні бюджети (-52354,3 млн грн), зокрема на економічну діяльність (-21667,7 млн грн), на загальнодержавні функції (-16402,1 млн грн), на житлово-комунальне господарство (-11614,5 млн грн), а найменших скорочень видатків зазнали районні бюджети (-912,7 млн грн) і селищні та сільські бюджети (-9722,6 млн грн), що зумовлено меншою частиною видатків, які фінансуються за рахунок цих бюджетів [3]. Динаміку і

структуру видатків місцевих бюджетів України за економічною ознакою за січень-грудень 2021-2022 рр. наведено у табл. 3.

Таблиця 3

**Видатки місцевих бюджетів України за економічною
класифікацією за січень-грудень 2021–2022 рр.**

Напрями видатків	2021 р.		2022 р.		Темп росту, %
	млрд грн	%	млрд грн	%	
Поточні видатки					
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	253,3	44,5	245,5	50,7	96,9
Використання товарів і послуг	91,6	16,1	94,4	19,5	103,1
Обслуговування боргових зобов'язань	1,9	0,3	2,4	0,5	126,3
Поточні трансферти	96,9	17,0	81,9	16,9	84,5
Соціальне забезпечення	11,5	2,0	10,9	2,3	94,8
Інші поточні видатки	0,5	0,1	0,3	0,0	60,0
Разом	455,7	80,0	435,4	89,9	95,5
Капітальні видатки					
Придбання основного капіталу	65,7	11,5	20,8	4,3	31,7
Капітальні трансферти	48,0	8,5	28,1	5,8	58,5
Разом	113,7	20,0	48,9	10,1	43,0
Всього	569,4	100,0	484,3	100,0	85,1

Джерело: складено за [1].

Загальний обсяг видатків місцевих бюджетів у 2022 р. проти 2021 р. зменшився на 85,1 млрд грн, або на 14,9 %. Водночас за вказаний період відбулося незначне скорочення обсягів поточних видатків (на 4,5 %) і суттєве скорочення капітальних видатків (на 57 %). Серед поточних видатків приріст спостерігався лише за такими напрямками, як використання товарів і послуг (на 3,1 %) і обслуговування боргових зобов'язань (на 26,3 %).

Найбільша частка у структурі видатків місцевих бюджетів у 2022 р. припадає на поточні доходи (89,9 %), а частка капітальних видатків становить лише 10,1 %. Попри скорочення у 2022 р. проти 2021 р. видатків на оплату праці і нарахувань на неї на 7,8 млрд грн, відбулося збільшення частки цих видатків у 2022 р. до 50,7 %, що на 6,2 пункти більше ніж у 2021 р. Це пояснюється тим, що у 2022 р. більше ніж у двічі скоротилися обсяги капітальних видатків і відповідно зменшилася їх частка з 20,0 % у 2021 р. до 10,1 % у 2022 р. Також варто відмітити зростання суми грошового забезпечення військовослужбовців у 2022 р. проти 2021 р. на 28,0 млн грн, або на 35,9 % [1].

Таким чином, в умовах воєнного стану видаткова частина місцевих бюджетів України у 2022 р. у порівнянні з 2021 р. дещо зменшилася, що

зумовлено, передусім, скороченням усіх непершочергових видатків. Водночас органи місцевого самоврядування в Україні не тільки продовжують надавати послуги громадянам на належному рівні, але й фінансово підтримують сили територіальної оборони і військові частини ЗСУ, створюють необхідні умови для внутрішньо переміщених осіб, здійснюють підтримку мікро-, малого та середнього релокованого бізнесу та ін.

Список використаних джерел

1. Виконання бюджету. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 07.04.2023 р.).
2. Маркуц Ю., Задорожня Л. Місцеві бюджети – що з виконанням за перші три місяці повномасштабної війни? *Вокс Україна*. URL: <https://voxukraine.org/mistsevi-byudzhety-shho-z-vykonanniam-za-pershi-try-misyatsi-povnomasshtabnoyi-vijny/> (дата звернення: 07.04.2023 р.).
3. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 р. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105> (дата звернення: 07. 04. 2023 р.).
4. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану : постанова КМУ від 09.06.2021 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.04.2023 р.).

Суліменко Л. А., к. е. н., професор,
кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ

Ключові слова: бюджет, програма, управлінський облік, інформаційне забезпечення.

Актуальність проблеми. Посилення негативного впливу воєнного стану на економіку України потребує від суб'єктів господарювання більш детального аналізу своєї фінансово-господарської діяльності, що сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень. Вирішення цих проблем вимагає удосконалення системи інформаційного забезпечення та аналізу фінансово-економічної діяльності. В таких надзвичайних умовах важливим є забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та належного виконання місцевих бюджетів.

З цією метою урядом, Верховною Радою України та центральними органами виконавчої влади були прийняті відповідні оперативні рішення та внесені ключові зміни у бюджетне законодавство, що створюють умови для своєчасного реагування на потреби фінансового забезпечення заходів територіальної оборони та функціонування бюджетної сфери у період воєнного стану [3].

Державний бюджет забезпечує витрати на управління державою, розвиток її економіки та культури, освіти, науки, вирішення проблем соціального захисту населення, побутових умов тощо. Однією з основних статей витрат коштів держбюджету є витрати на утримання бюджетних установ. У зв'язку з цим важливою умовою є належний облік та контроль коштів державного бюджету. Тому організація обліку та контролю витрат в бюджетних установах на сьогодні набуває особливо важливого значення.

Основними завданнями обліку є не тільки дотримання вимог нормативних документів, а й організація обліку в розрізі кодів бюджетної класифікації, організація систематичного контролю за виконанням кошторису видатків; ведення окремо за кожним видом надходжень загального та спеціального фондів, касових і фактичних видатків з метою контролю за дотриманням фінансової дисципліни, ефективним використанням бюджетних коштів. Для прийняття управлінських рішень внутрішньосистемного характеру, необхідно мати інформаційні дані, що формуються відповідно до діючого Плану рахунків. Для управління бюджетними коштами на рівні державного та місцевих бюджетів та досягнення конкретних результатів від ефективного використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу важливе значення

має застосування програмно-цільового методу. Важливими складовими даного методу у бюджетному процесі є бюджетні програми, паспорти бюджетних програм, відповідальні виконавці бюджетних програм, результативні показники бюджетних програм.

Витрати є ключовим показником фінансової діяльності державних установ, тому їх аналіз та дослідження дуже важливі для виявлення можливих резервів зниження витрат. Тому одну з головних ролей в контролі за витрачанням бюджетних коштів відіграє облік витрат в бюджетних установах та організаціях, органах місцевого самоврядування.

Для відображення конкретних напрямів використання коштів в бюджеті, використовуються коди програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів, які конкретизують функції, з виконанням яких пов'язані видатки бюджету. Забезпечення правильного обліку витрат є важливим елементом державного контролю.

Мета дослідження. У проведеному дослідженні приділено увагу особливостям формування інформаційних даних для прийняття управлінських рішень на різних етапах прийняття та виконання бюджетних програм, розглянуто доцільність використання сучасних інформаційних систем та аналітичних процедур при організації їх обліку, контролю і аналізу.

Результати дослідження. Ефективне використання бюджетних коштів для України є одним із важливих завдань. Особливо це питання є актуальним в умовах обмежених ресурсів державного бюджету. Серед основних цілей бюджетної політики визначається і така, як забезпечення суспільного контролю за ефективним використанням бюджетних коштів. Розробка та практична реалізація бюджетних програм включає чотири етапи: планування програм; погодження програм; виконання програм; аналіз виконання програм. З метою оцінки ефективності бюджетної програми за напрямками використання бюджетних коштів, ефективності надання публічних послуг використовуються результативні показники. Відповідно до положень Бюджетного кодексу України, розроблено Загальні вимоги до визначення результативних показників бюджетних програм, яких дотримуються головні розпорядники бюджетних коштів при плануванні, визначенні рівня виконання та при звітуванні про виконання бюджетних програм.

При цьому перед головними розпорядниками коштів ставляться завдання забезпечити достовірність та точність їх розрахунку. Тому важливе значення в розробленні методики розрахунку для результативних показників має її інформаційне забезпечення. Важливо, щоб весь комплекс інформаційного забезпечення був зібраний та оброблений у єдиній системі, яка забезпечує доступ до необхідної інформації вчасно та ефективно. Тільки таким чином можна забезпечити ефективне виконання бюджетних програм

та досягнення поставлених цілей. Основні параметри бюджетної програми: мета, завдання, результативні показники затверджуються у встановленому порядку паспортом бюджетної програми [2].

Паспорт бюджетної програми має містити такі результативні показники, що дозволяють оцінити відповідність витрачених бюджетних коштів і досягнутих результатів (завдань бюджетної програми). Наказом Мінфіну України визначено такі групи результативних показників :

- показники затрат (визначають структуру та обсяги ресурсів, які забезпечують виконання бюджетної програми);
- показники продукту (використовують для оцінки рівня досягнення поставлених цілей – результату виконання бюджетної програми);
- показники ефективності (виробництво на одиницю витрачених ресурсів, витрати ресурсів на одиницю продукції, ступінь досягнення запланованого результату тощо);
- показники якості (сукупність властивостей, що характеризують досягнуті якості вироблених в результаті реалізації програми товарів та послуг та результати якості створеного продукту [3].

Показники бюджетної програми, зазначені у паспорті бюджетної програми, порівнюються з запланованими, проводять аналіз і робляться висновки щодо успішності виконання відповідної програми.

Ефективність та якість державного управління фінансовими ресурсами неможливі без використання достовірної, неупередженої інформації про їх стан за потоками різного просторового та часового вимірів. Така інформація може бути отримана лише після аудиторської перевірки, за якою досягаються не лише гарантії достовірності, а і формується доказова база прийняття ефективних управлінських рішень.

Інформаційне забезпечення фінансового аудиту слід розглядати як єдність систем планування, нормування обліку, аналізу та нормативно-правового регулювання, поєднаних та взаємодіючих через інформаційні потоки в процесі передачі та формування якісної і оперативної інформації для забезпечення ефективності й обґрунтованості прийняття управлінських рішень у системі управління фінансовими ресурсами. Основу інформаційної системи підприємств, установ, організацій складають потоки облікової (бухгалтерської та управлінської) інформації. Для оцінки виконання бюджетних програм зовнішніми органами контролю, розпорядниками коштів та іншими зацікавленими сторонами використовуються форми фінансової звітності виконавців бюджетних програм. Фінансовий аналіз для інвесторів, розпорядників коштів вищого рівня та керівників юридичних осіб, що отримують кошти, потребує деталізованої інформації про зовнішню та внутрішню звітність, фінансування та виконання відповідних договорів тощо.

На інформаційному етапі визначаються система даних та способи їх опрацювання для максимально ефективного використання бюджетних

коштів для виконання бюджетних програм. Результативність та корисність отриманої інформації залежить від рівня інформаційного забезпечення. Під час визначення переліку інформаційних джерел необхідно брати до уваги достовірність показників, достатність їх обсягу, своєчасність передачі та представлення для узагальнення та прийняття управлінських рішень.

Формування інформаційних потоків на основі оперативності та достовірності даних здійснюється за допомогою сучасних програмних продуктів. Для ефективного управління бюджетними коштами необхідно не лише автоматизувати облік та підготовку звітних форм, але й контрольно-аналітичні процедури, результативність та достовірність яких досягається в автоматизованому режимі.

Сьогодні зростає вимога до якості інформації та оперативності її отримання, тому система менеджменту стає все більше залежна від швидкої та точної обробки даних. Застосування сучасних програмних продуктів та відповідальний підхід до інформаційного забезпечення сприяють ефективній управлінській діяльності та забезпечують максимальний результат при формуванні та використанні бюджетних коштів.

Результати впровадження автоматизованих систем обліку та обробки інформації залежать від поставлених завдань, зокрема автоматизації управлінської інформації в обліку, контролі та аналізі.

Ефективність використання програмних продуктів, як показує практика, забезпечується за таких технічних параметрів:

- можливість користувачами удосконалювати програмні продукти при необхідності зміни методики обліку та аналізу, нормативної бази;

- наявність функціонального комплексу для вирішення поставлених задач за видами аналізу та можливість роботи в ритмі конфігуратора;

- єдиний взаємопов'язаний технологічний процес обробки зведеної та первинної документації, в тому числі формування внутрішньої та зовнішньої звітності, контрольно-аналітичних процедур;

- підключення зовнішніх звітів, можливість завантаження даних з інших програм, збереження звітної інформації у вигляді Excel-файлів тощо.

Висновки. Інформаційне забезпечення виконання бюджетних програм є важливим елементом ефективного управління бюджетним сектором економіки, що передбачає одержання достовірної, об'єктивної та своєчасної інформації про виконання бюджетних програм, джерела їх фінансування, витрати та досягнуті результати, їх вплив на реалізацію ресурсного потенціалу громади. Ефективність виконання бюджетних програм і, відповідно, використання бюджетних коштів залежить від належного інформаційного забезпечення на всіх етапах бюджетного процесу.

Для інформаційного забезпечення виконання бюджетних програм можуть використовуватися різні інструменти та методи. Одним із таких є система моніторингу та контролю за виконанням бюджетних програм, яка

забезпечує постійний контроль за фінансуванням та реалізацією бюджетних програм з метою своєчасного виявлення невиконаних завдань чи допущених помилок. Це дозволяє вчасно коригувати витрати та забезпечувати ефективне використання бюджетних коштів. Важливим інструментом інформаційного забезпечення є система обліку та звітності бюджетних організацій та установ, що дозволяє забезпечувати інформацією про їх фінансовий стан та результати фінансової діяльності. Ефективне формування інформаційних потоків на основі оперативних та достовірних даних здійснюється за допомогою сучасних програмних продуктів, що дозволяють проаналізувати джерела наповнення бюджетів громад, визначити їх склад і структуру, цільове використання коштів, проводити аналітичні дослідження рівня фінансової спроможності територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654>.
2. Про паспорти бюджетних програм. Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2002 р. №1098. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va065282-06#Text>.
3. Про результативні показники бюджетної програм. Наказ Міністерства фінансів України від 10.12.2010 №1536. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1353-10#n15>.

*Сус Л. В., к. е. н., доцент,
Сус Ю. Ю., к. е. н., доцент,
кафедра фінансів та кредиту*

АКТУАЛЬНІ ТРЕНДИ ФІНАНСОВО ПОСЕРЕДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Ключові слова: фінанси, посередництво, регулювання, нагляд НБУ.

Постановка проблеми. Вивчаючи форми та види діяльності фінансових посередників на фінансовому ринку потрібно зазначити, що в умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України всі фінансові компанії у своїй діяльності зіштовхуються з нетиповими правилами функціонування. Вагомим фундаментом для проведення аналізу ринку фінансових послуг є теоретичні засади розвитку фінансових посередників та статистика показників їх діяльності. Аналіз трендів розвитку фінансового посередництва потрібно здійснювати у поєднанні інновацій на ринку фінансових послуг та взаємодії учасників ринку один з одним.

Маємо зазначити, що глибоке вивчення факторів впливу в умовах відкритої військової агресії на діяльність фінансових посередників в Україні практично не проводилось. Проте окремі питання удосконалення діяльності фінансових посередників у різних контекстах розглядалися у працях: Н. Кравчук Н. та О. Луцишин [1], В. Баранова, О. Гончаренко [2], В. Божкова, В. Самодай, Ю. Машина [4] та інших.

Виклад основного матеріалу. В Україні фінансовими посередниками можуть бути представлені банки та небанківські фінансово-кредитні установи, а саме: страхові, лізингові та факторингові компанії, ломбарди, кредитні спілки, пенсійні фонди, різного роду інститути спільного інвестування та інші фінансові компанії по наданню коштів у позику на умовах фінансового кредиту або гарантії. На даний момент банки характеризуються найсильнішою і більш розвиненою діяльністю серед інших фінансових посередників, через слабкий розвиток фондового ринку [4]. Національний банк України в щомісячному огляді небанківського фінансового сектору окреслив основні тенденції розвитку фінансових посередників:

- кількість надавачів небанківських фінансових послуг помітно скоротилася. Загалом за 2022 рік завершили свою діяльність на такому ринку понад 420 установ, а в основному це фінансові компанії та кредитні спілки;
- за підсумками 2022 р. розміри активів у переважної більшості суб'єктів ринку зменшилися. Проте, у сегменті «фінансові компанії» було забезпечено зростання розмірів активів, незважаючи на суттєве скорочення

кількості установ. За рік від шоків війни найбільше постраждав сегмент кредитних спілок, що втратив близько 45% обсягу активів;

- зниження ефективності роботи фінансових установ внаслідок зростання витрат на резерви [3].

Цілком доцільно проаналізувати основні показники діяльності фінансового посередництва в період covid 2019 та війни 2022 (табл. 1).

Таблиця 1

**Основні показники діяльності фінансових посередників,
регулювання та нагляд за якими здійснює НБУ.**

Показник		Роки			Зміна	
		2020	2021	2022	+/-	%
Банки	кількість, од	73	71	67	-6	91,8
	активи, млрд грн	1822,8	2053,2	2353,6	530,8	129,1
Страховики	кількість, од	210	155	128	-82	61,0
	активи, млрд грн	64,9	64,2	70,3	5,4	108,4
Фінансові компанії	кількість, од	960	922	760	-200	79,2
	активи, млрд грн	187,6	216,4	244,0	56,4	130,1
Кредитні спілки	кількість, од	322	278	162	-160	50,3
	активи, млрд грн	2,3	2,3	1,3	-1,0	55,6
Ломбарди	кількість, од	302	261	183	-119	60,6
	активи, млрд грн	3,9	4,3	4,1	0,2	106,2

Джерело: за даними НБУ [3].

Отже, розвиток небанківських фінансових установ в період covid 2019 та повномасштабного вторгнення 2022 р. є не однорідним. Відбулося суттєве скорочення кількості фінансових посередників. Так, страховиків та ломбардів зменшилось близько на 40 %, фінансових компаній – на 20 %, а кредитних спілок – на 50 %. Проте, це не мало відображення на скороченні їх загальних активів. Так активи страховиків зросли на 8,4 %, ломбардів – на 6,2 %, а фінансових компаній – на 30,1 %.

Висновки. У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що певною мірою економічний сектор країни та розвиток фінансового ринку напряму залежить від рівня розвитку та масштабів функціонування фінансових посередників. При цьому НБУ, як один із регулюючих органів, реалізує політику постійної модифікації діяльності фінансових посередників з метою покращення відношення споживачів відповідних послуг. Формування інформаційної відкритості всіх видів ринкових посередників підвищує рівень конкуренції та стимулює подальше вдосконалення діяльності. Нацбанк виокремлює у якості основних напрямів функціонування фінансового посередництва на період до 2025 р. кілька основних, одним із яких вказується забезпечення належного розвитку фінансових ринків та суб'єктів, які на таких ринках функціонують. Окрім того, розвиток та вдосконалення фінансових посередників, зокрема шляхом мінімізації ризиків або ж їхнього

перерозподілу є актуальним для нашої держави в умовах військової агресії. Саме ця проблема стане питанням нашого подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Кравчук Н., Луцишин О. Актуальні тренди розвитку фінансового посередництва в контексті мілітарних викликів: український кейс. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 1. С. 121-140. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.121>.
2. Розвиток фінансового ринку України в умовах європейської інтеграції: проблеми та перспективи [кол. монограф.] / за заг. ред. В. Барановой, О. Гончаренко. Харків: «Діса плюс», 2019. 370 с.
3. Огляд небанківського фінансового сектору, березень 2023 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2023-roku>.
4. Божкова В., Самодай В., Машина Ю. Аналітика діяльності основних фінансових посередників на міжнародному ринку. *Економіка та суспільство*. 2023. №47. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-1>.

*Кравчук І. І., д. е. н., професор,
Тарасович Л. В., к. е. н., доцент,
кафедра менеджменту та маркетингу*

ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РЕЗИЛЕНТНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ КРИЗ

Ключові слова: потенціал резилентності, менеджмент організації, криза, точка зростання, методи активізації професійних координацій.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Новітні моделі резилентності вітчизняного бізнесу почали формуватися у період ковідних трансформаций й продовжують удосконалюватися в умовах війни росії проти України. Механізми адаптації бізнесу до кризових умов, які впроваджуються в організаціях різних галузей, засвідчують здатність менеджменту цих організацій формувати інноваційні системи резилентності, активізувати новаторські координації та забезпечувати популяризацію корпоративної резилентної цінності, як ресурсу конкурентоспроможності в кризових умовах. Проблеми резилентності соціально-економічних систем досліджуються П. Граціано, Дж. Дораном, У. Іванюк, О. Левицькою, Р. Лупаком, Дж. Сімміє, М. Скоттом, П. Різзі, О. Ульською, якими структуровано та класифіковано ознаки резилентності організацій й визначено методологічний апарат її дослідження в нерівноважних соціо-економіко-еколого-територіальних системах. Потребують подальших розвідок проблеми формування й ефективного використання потенціалу резилентності в управлінні організаціями.

Мета дослідження – обґрунтування системи формування потенціалу резилентності менеджменту організації в умовах кризи та розробка методів активізації професійних координацій.

Основний матеріал. Основною передумовою активізації досліджень проблем резилентності соціально-економічних систем є потреба формування методологічного базису сучасного інноваційного менеджменту в частині обґрунтування механізмів та інструментарію її забезпечення з використанням креативних технологій прийняття та реалізації управлінських рішень, що забезпечують підтримання резилентності та формують її ціннісний корпоративний потенціал. Останнім часом термін «резилентність» використовується для характеристики конкурентоспроможності організації, її ризикостійкості та інноваційно орієнтованої адаптивності до змінних зовнішніх умов.

Дослідження стійкості організації, як чинника резилентності зосереджені на поведінці, яка є оборонною, або прогресивною та формує потенціал організаційних здатностей передбачати, готуватися до поступових змін і

раптових збоїв, щоб вижити та процвітати [1]. СENSE такого підходу до обґрунтування резилентності організації засвідчує існування механізмів, що її формують, можливості фіксації проявів та результатів застосування цих механізмів з метою їх аналізу, удосконалення й використання у наступних циклах організаційного розвитку. Оскільки всі організаційні перетворення є об'єктами менеджменту, як системи спрямованих координацій на організаційні зміни – слід вважати швидко адаптацію та здатність вести бізнес в ризикових умовах ознаками резилентності менеджменту. В результаті дослідження проявів резилентного менеджменту бізнесу в Україні в умовах військової агресії з боку росії встановлено та систематизовано операції тактичних координацій, що сприяли відновленню й модернізації бізнес-ланцюгів та забезпечували виконання основного завдання – отримання прибутку для подальшого відтворення життєвого циклу бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1

Чинники резилентності менеджменту організацій в умовах війни

Резилентні управлінські рішення	Координація дій (делегування)	Результат
<i>Фешн-індустрія (промоція України у світі), легка промисловість, інтернет-торгівля</i>		Прогресування посилення норм соціальної відповідальності бізнесу; посилення цінностей ідентичності українського бренду у світі; підтримка життєдіяльності організації; формування он-лайн стандартів ділових комунікацій; удосконалення мережі інтернет-торгівлі
Релокація, відкриття філій (у т.ч. закордонних) за участю персоналу фірми; корпоративне волонтерство; створення власних фондів підтримки персоналу та ЗСУ; реалізація програм зупинення втрат бізнесу; переорієнтація на потреби споживачів під час війни	Трансформація комунікаційної платформи Instagram; ведення інформаційної війни з агресором; пауза комерційного контенту; організація інтерв'ю у відомих світових виданнях керівників компаній, зірок шоу-бізнесу, блогерів із орієнтацією на проведення інформаційних кампаній з підтримки України; освоєння технологій виробництва продукції для потреб армії	
<i>Переробка зерна, виробництво хлібобулочних і кондитерських виробів</i>		
Запровадження високого ступеню децентралізації, ситуацій; визначення «меж функціонування» та «точок росту»; переважання логістичного менеджменту	Формування плоскої структури управління з підтриманням функціональних зон; пріоритет розвитку логістики та інновацій у логістичній системі; скорочення ланцюгів прийняття рішень	
<i>Будівельний бізнес</i>		
Створення програм безпечного будівництва; розвиток комунікаційних каналів; участь у тендерах державних програмах відновлення та адаптації	Участь у волонтерських організаціях та проєктах, зокрема, проєктах локального відновлення; розробка проєктів відновлення життєвих зон комфорту в післявоєнний період	

Джерело: сформовано за [1–2].

До основних операцій тактичних координацій відносяться резилентні управлінські рішення та делегування, які у локальному забезпеченні

функціонування різних організацій в умовах війни мають подібні цикли реалізації, в результаті чого активізується прогресування посилення норм соціальної відповідальності бізнесу, піднесення цінностей ідентичності українського бренду в світі, підтримка життєдіяльності організацій, формування он-лайн стандартів ділових комунікацій, удосконалення мережі інтернет-торгівлі. Отже, слід вважати, що резилентність менеджменту організацій в кризових умовах має прояв, насамперед, в системі формування «точок зростання» та реалізації резилентно орієнтованих стратегій.

Відомий постулат філософії бізнесу «криза є точкою зростання» підтверджується резилентними практиками вітчизняних підприємств в умовах війни росії проти України, зокрема, на кінець року (за даними порталу Дія. Бізнес) налічувалося близько 30% підприємств, які повністю або майже повністю припинили свою роботу, починаючи із 24 лютого. Але ті, хто залишився, продемонстрували надзвичайну витривалість, гнучкість, готовність змінювати бізнес-моделі та реагувати на виклики. Для цих компаній війна разом із кризою принесла нові можливості. І тепер вони можуть примножувати та конвертувати отриманий досвід. [3].

Фіксація, аналіз, систематизація відомостей про практики резилентності бізнесу організації засвідчують можливість формування потенціалу резилентності менеджменту, як одного з ключових потенціалів організації та визначають його як ресурсний базис ефективних управлінських рішень й здатність менеджерів до їх креативної практичної реалізації [4; 5]. Слід вважати, що передумовою формування потенціалу резилентності менеджменту в умовах криз вбачається використання механізму креативних координацій, підвищення ступеню інтелектуалізації управління, прогресивні зміни дизайну організаційного середовища (як формату процесів делегування повноважень).

Формування потенціалу резилентності менеджменту організації в умовах кризи доцільно здійснювати з використанням методів активізації професійних координацій, що сформовані на засадах принципів екосистеми знань, передбачають орієнтацію фокусу професійного потенціалу знань на креативне делегування повноважень, формування специфічного контенту резилентності, групову динаміку у прийнятті управлінських рішень. з метою наповнення середовища координації та використання. Терміни формування потенціалу резилентності залежать, насамперед, від ступеню креативності культури організації, підтримки її цінностей та організаційного порядку керуючою системою, що засвідчує доцільність використання системи активізації професійних координацій.

Пропонуються методи активізацій професійних координацій – постійний моніторинг середовища існуючої резилентності, розвиток внутрішньо організаційних мережових комунікацій, удосконалення професійного контенту комунікацій, у формуванні й ефективному використанні яких

головна роль відводиться наявності стійкої системи корпоративної культури, цінностей організації, що забезпечується постійною підтримкою керованої системи організації.

Висновки. Формування потенціалу резилентності менеджменту організації в умовах криз формується з використанням технологій фіксації, накопичення та аналізу інформації про резилентні практики керівництва, що привели до адаптації розвитку цієї організації до кризового середовища та до створення ціннісних орієнтирів у збереженні і накопиченні ресурсів активізації точок зростання та розробки й впровадження методів активізації професійних координацій.

Список використаних джерел

1. Трансформація бізнесу в умовах війни; історія п'яти відомих українських модних брендів. URL: <http://surl.li/grgan>.
2. На які кроки зважилися, щоб трансформувати бізнес під час війни? URL: <http://surl.li/grzgk>.
3. Denyer, D. Organizational Resilience: A Summary of Academic Evidence, Business Insights and New Thinking. The Same Staff Can Be Enough". Employers' Resilience Strategies in Recruitment Decisions. *American Journal of Industrial and Business Management*. 2018. Vol.8 No.3. URL: <https://www.scirp.org/journal/ajibm/>.
4. 2023-й: чи має бізнес приводи для оптимізму? URL: <https://thepage.ua/ua/experts/yaki-privodi-dlya-optimizmu-maye-ukrayinskij-biznes-v-2023-roci>.
5. Grumadaitė K., Jucevičius G., S. Staniulien. Smart Development Principles of Knowledge Ecosystem in an Industrial Cluster. Proceedings of the 23rd European Conference on Knowledge Management. Vol. 23 No. 1 2022. URL : <http://surl.li/grzgt>.

*Ткачук В. І., д. е. н., професор,
кафедра економіки, підприємництва та туризму,
Гудухін А. М., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Економіка»*

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР: ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Ключові слова: економіка, ефективність, зерновиробництво, оцінка.

Виробництво зерна наразі є однією із найбільш вагомих галузей сільськогосподарського виробництва, яка має важливе соціальне та економічне значення. В залежності від того, наскільки оптимально налагоджений даний процес залежить ефективність функціонування всього агропромислового комплексу країни.

Рівень розвитку зернового виробництва визначається не тільки ступенем споживання продуктів переробки зерна в харчовому раціоні населення, а й тим, що зерно є одним із провідних компонентів раціону тварин. Таким чином, зерно набуває значення стратегічно важливого продукту, адже від стану зернового господарства, залежить продовольча безпека країни, і в першу чергу, забезпеченість населення хлібом.

Варто відмітити те, що серед харчових продуктів зернові культури за біологічною цінністю стоять на першому місці. Це зумовлено вмістом в них білку та вуглеводів, а також вітамінів групи В та мінеральних солей. Так, вміст білка в зернових культурах становить в середньому: у житі – 9,9%, у вівсі – 10,1%, у пшениці – 12,7 %. Основні види зернових культур містять близько 2% жиру та 65–67% вуглеводів [1].

Хліб та хлібні вироби є важливими продуктами харчування більшості населення країни, а за калорійністю вони займають майже половину всього харчового балансу в раціоні людини. За рахунок продуктів переробки зерна (борошно, хліб, крупа) забезпечується 60% потреби у вуглеводах, 50% потреби у білках, близько 40% загальної калорійності харчування [2]. Але потрібно враховувати ще й фуражне зерно, яке використовується у тваринництві, за рахунок якого підвищується якість продукції тваринництва. З огляду на вищенаведену інформацію, особливої актуальності набувають питання підвищення економічної ефективності виробництва зернових культур.

Економічна категорія «ефективність» має безліч підходів до розуміння її сутнісного наповнення, що дає нам можливість сформувати власне бачення, в якому під економічною ефективністю ми розуміємо можливість отримання оптимального ефекту, внаслідок поєднання обмежених ресурсів за мінімальних витрат. Під оптимальним ефектом ми розуміємо таку кількість виробленої продукції, яка за даних конкретних умов буде найкращим

обсягом виробництва. Тут варто відмітити той факт, що у виробництві зерна максимальна кількість не завжди буде вважатися оптимальним обсягом, адже його потрібно десь зберігати, і не продавати дешево при високій насиченості ринкового попиту.

Зростання ефективності вбачається у збільшенні коефіцієнта корисної дії, при використанні споживаних і застосовуваних ресурсів виробництва. Зазначимо, що за умов обмеженості ресурсів дане зростання не може продовжуватися нескінченно, звідси бачимо, що і сама економічна ефективність має чіткі межі і не може бути більшою, ніж дозволяють наявні ресурси. Виходячи із сказаного відмітимо, що ми погоджуємося із постулатами концепції взаємозамінності ресурсів, яка говорить про те, що дані межі можна змінювати, тим самим визначаючи розмір ефективності, який не завжди відповідає максимуму виробленої продукції.

Розглянемо критерії економічної ефективності вирощування зернових культур при оптимальному обсязі їх виробництва, та групи показників, якими їх можна оцінити:

- оптимальне поєднання взаємозамінних ресурсів: продуктивність праці (грн./люд.-год., ц/люд.-год.); трудомісткість (люд.-год./грн., люд.-год./ц.; площа ріллі на 1 трактор (га); площа посівів на 1 комбайн (га); навантаження техніки на 1 тракториста-машиніста (шт.); кількість транспортних засобів на 1 комбайн (шт.); ресурсовіддача, ресурсомісткість (грн.);
- оптимальна кількість продукту: виробництво зерна на 1 люд.-год., на 1 га, на 1 грн. витрат;
- мінімальна кількість витрат: собівартість 1 ц зерна (грн.); витрати на 1 га, 1 ц (люд.-год.);
- можливість самофінансування: рівень товарності (%), рентабельність виробництва та продажів (%); чистий дохід та валовий дохід на 1 га, 1 люд.-год., 1 ц (грн.); виручка та прибуток на 1 га, 1 люд.-год., 1 ц (грн.); окупність витрат (грн.);
- максимальне задоволення потреб: кількість продовольчого зерна та борошна на 1 жителя (ц); кількість фуражного зерна на 1 умовну голову худоби [1–2].

Розглянутий підхід до визначення економічної ефективності дозволяє вирішити низку завдань:

- виявити можливості розширеного відтворення виробництва зернових культур підприємством за сучасних умов господарювання;
- встановити найкращий варіант використання наявних обмежених ресурсів у контексті їх взаємозамінності;
- порівняти витрати при альтернативних способах виробництва зерна і тим самим обрати найкращий;

– визначити, яку кількість продукту необхідно виростити, порівнюючи ринковий попит з виробничими можливостями.

Підсумовуючи проведене дослідження відмітимо те, що функціонування зернової галузі країни за умов глобалізації зумовлює необхідність виявлення резервів підвищення ефективності виробництва зерна, а також факторів та пріоритетів, що їх визначають. Найважливішим індикатором економічної ефективності є собівартість продукції, основними джерелами зниження якою були і залишаються – зростання врожайності, зниження виробничих витрат. Основними резервами росту ефективності виробництва зерна є підвищення рівня продуктивності праці, раціонального використання матеріальних ресурсів, скорочення втрат тощо.

Список використаних джерел

1. Вміст білка у пшениці за класами. URL.: <https://zapisi.biz.ua/vmist-bilka-u-pshenici-za-klasami/>
2. Харчова цінність (корисність) хлібних виробів. URL.: <https://foodtechnology.pro/tehnologiya-hliba-makaronnih-kondite/tehnologiya-virobnitstva-hliba/harchova-tsinnist-korisnist-hlibnih-virobiv>

*Ходаківський В. М., к. е. н., доцент,
кафедра економіки, підприємництва та туризму,
Вітвицька Ю. І., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Туризм»*

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ДИНАМІКИ ПЕРСОНАЛУ ГОТЕЛІВ І ПОДІБНИХ ЗАСОБІВ ТИМЧАСОВОГО РОЗМІЩЕННЯ

Ключові слова: готель, персонал, показники динаміки.

Однією з головних умов зростання конкуренції в готельному бізнесі є постійне підвищення вимог до всіх категорій персоналу готелів. Ефективність роботи готелів визначається як високою кваліфікацією персоналу, так й успішною кадровою політикою.

Питання формування кадрового потенціалу підприємств досліджували відомі вітчизняні та зарубіжні вчені-науковці, такі як Беляєва С. С., Васильців Т. Г., Гакова М. В., Городня Т. А., Гусєва О. Ю., Давидова О. А., Килин О. В., Кукліна Т. С., Музичка Є. О., Оболенцева Л. В., Орленко О. В., Охота В. І., Пасєка С. Р., Пислару І. О., Полтавська О. В., Рябенка М. О., Снігур Х. А., Стадницький Ю. І., Томаля Т. С., Шаповаленко Д. О., Шимановська-Діанич Л. М. та ін.

Персонал як найважливіший ресурс готельного бізнесу потребує стратегічного підходу до його адміністрування [1, с. 556]. Персонал є основною ланкою будь-якого готелю і від її ефективної роботи залежить ефективність готельного бізнесу в цілому [2, с. 98]. Щоб докладно проаналізувати характер динамічної зміни персоналу готелів і подібних засобів тимчасового розміщування в Україні, використаємо показники динаміки: абсолютна зміна, темпи зростання і приросту (табл.1).

Таблиця 1

Показники динаміки персоналу готелів і подібних засобів тимчасового розміщування в Україні (юридичні особи та ФОПи)

Рік	Зайнятий персонал, осіб	Абсолютний приріст (зниження), персонал, осіб		Темп зростання		Темп приросту, %	
		базисн.	ланцюг.	базисн.	ланцюг.	базисн.	ланцюг.
2017	32139	-	-	-	-	-	-
2018	36334	4195	4195	1,1305	1,1305	13,1	13,1
2019	36833	4694	499	1,1461	1,0137	14,6	1,4
2020	29465	-2674	-7368	0,9168	0,8000	-8,3	-20,0
2021	28674	-3465	-791	0,8922	0,9732	-10,8	-2,7

Джерело: розраховано за даними [3].

Персонал готелів і подібних засобів тимчасового розміщування в Україні в 2021 році складався з 28674 осіб, що порівняно 2017 року менше на 3465 осіб чи на 10,8%, а порівняно з 2020 роком менше на 791 особу чи на 2,7 %. Найбільше порівняно попереднього року персонал скоротився в 2020 році, а саме на 7368 осіб чи 20,0%. Показники динаміки персоналу готелів і подібних засобів тимчасового розміщування, які є юридичними особами відображено у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка персоналу готелів і подібних засобів тимчасового розміщування в Україні (юридичні особи)

Рік	Зайнятий персонал, осіб	Абсолютний приріст (зниження), персоналу, осіб		Темп зростання		Темп приросту, %	
		базисн.	ланцюг.	базисн.	ланцюг.	базисн.	ланцюг.
2017	22242	-	-	-	-	-	-
2018	23341	1099	1099	1,0494	1,0494	4,9	4,9
2019	23779	1537	438	1,0691	1,0188	6,9	1,9
2020	19648	-2594	-4131	0,8834	0,8263	-11,7	-17,4
2021	18418	-3824	-1230	0,8281	0,9374	-17,2	-6,3

Джерело: розраховано за даними [3]

Персонал юридичних осіб, які працюють у сфері готелів і подібних засобів тимчасового розміщування в 2021 році складався з 18418 осіб (64,2% від всього персоналу), що порівняно 2017 року менше на 3824 осіб чи на 17,2%, а порівняно з 2020 роком менше на 1231 особу чи на 6,3 %. Найбільше порівняно попереднього року персонал юридичних осіб скоротився в 2020 році, а саме на 4131 осіб чи 17,4%. Показники динаміки персоналу готелів і подібних засобів тимчасового розміщування, які зареєстровані фізичними особами-підприємцями показано в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники динаміки персоналу готелів і подібних засобів тимчасового розміщування в Україні (ФОП)

Роки	Зайнятий персонал, осіб	Абсолютний приріст (зниження), персоналу, осіб		Темп зростання		Темп приросту, %	
		базисн.	ланцюг.	базисн.	ланцюг.	базисн.	ланцюг.
2017	9897	-	-	-	-	-	-
2018	12993	3096	3096	1,3128	1,3128	31,3	31,3
2019	13054	3157	61	1,3190	1,0047	31,9	0,5
2020	9817	-80	-3237	0,9919	0,7520	-0,8	-24,8
2021	10256	359	439	1,0363	1,0447	3,6	4,5

Джерело: розраховано за даними [3].

Персонал ФОПів, які працюють у сфері готелів і подібних засобів тимчасового розміщування в 2021 році складався з 10256 осіб (35,8% від всього персоналу), що порівняно 2017 року більше на 359 осіб чи на 3,6%, а порівняно з 2020 роком більше на 439 осіб чи на 4,5 %. Найбільше порівняно попереднього року персонал ФОПів скоротився в 2020 році, а саме на 3237 осіб чи 24,8%. Розраховані показники динаміки за 2017–2021 роки по Україні показали тенденцію до зменшення працівників зайнятих в готелях і подібних засобах тимчасового розміщування, також відмітимо зростання питомої ваги ФОПів на 5,0% у структурі персоналу. Найбільше зменшення персоналу відбулося в перший рік пандемії Ковід-19, але вже 2021 рік дає частку оптимізму щодо відновлення зайнятості у досліджуваній галузі.

Список використаних джерел

1. Беляєва С. Актуальні питання організації комплексних тренінгових програм навчання персоналу готелів. *Молодий вчений*. 2017. № 12. С. 564–571.
2. Давидова О. Проблеми формування кадрового потенціалу готельного господарства України. *Вісник ХмНУ. Серія. Економічні науки*. 2019. № 5. С. 98–101.
3. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2017–2021 рр. Державний комітет статистики. Офіційний сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativoperativ2012/fin/osp/kzp/kzp_u/arch_kzp_u.htm.

*Цаль-Цалко Ю. С., д. е. н., професор,
кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту,
Літвінчук В., аспірант спеціальності «Облік і оподаткування»*

ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЛЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

Ключові слова: банківські установи, управлінський облік, центри відповідальності, структурні підрозділи, доходи, витрати

Практично перед кожним банком у сучасних умовах постає проблема створення ефективної інформаційної бази для потреб управління. Насамперед, це передбачає збільшення обсягу змістовної аналітичної інформації на всіх рівнях управління, від окремими господарськими операціями до узагальнення їх за центрами відповідальності і банком в цілому, як відповідальною структурою за господарську діяльність. При цьому особливої актуальності в банках набувають питання створення системи управлінського обліку.

Ефективна організація управлінського обліку можлива лише за умови обґрунтованого оптимального поділу банківської установи на центри відповідальності, як управлінських так і виконавчих структур, що буде приносити максимальний результат при мінімізації ризиків.

Певні доробки з питань формування центрів відповідальності в банківських установах були одержані вітчизняними науковцями за напрямками:

ідентифікація, оцінка, планування та зниження фінансових ризиків діяльності за центрами відповідальності банку [1];

функціонування центрів відповідальності та види фінансових ризиків в комерційному банку [3];

організація управлінського обліку за центрами відповідальності банку – як бізнес-напрямами діяльності та оцінювання ефективності банківських послуг [2].

Метою дослідження є вивчення організаційної структури банків як сукупності центрів відповідальності на прикладі АТ «Державний ощадний банк України».

Банківські установи представлені в Україні системою державних, приватних, іноземних і з іноземними інвестиціями банків та їх структурними підрозділами. Динаміка кількості банків в Україні, їх структурних підрозділів, наявності активів і одержаних доходів наведено в табл. 1 і рис. 1.

Таблиця 1

Динаміка кількості банків та їх структурних підрозділів в Україні

Роки	Кількість банків			Структурні підрозділи банків, од.
	всього од.	з них,		
		іноземних	з іноземними інвестиціями	
2016	96	17	21	10316
2017	82	18	20	9489
2018	77	23	14	8509
2019	75	23	12	8002
2020	73	23	10	7134
2021	71	23	10	6685
2022	67	22	8	5336

Джерело: узагальнено авторами за <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>

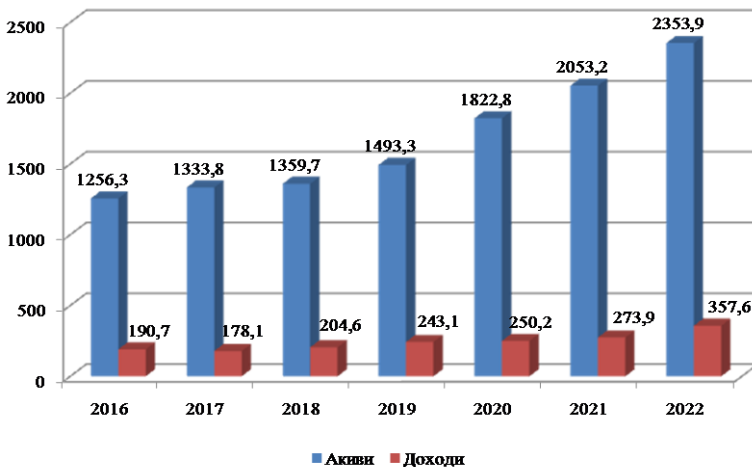

Рис. 1. Динаміка активів і доходів банків України (млрд грн)

Джерело: узагальнено авторами за <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>

В основі формування центрів відповідальності банку виділяються його організаційні структури. Структурні підрозділи банку як центри його відповідальності досліджені на прикладі АТ «Державний ощадний банк України» (рис. 2–3).

Рис. 2. Вищі структурні органи управління АТ «Ощадбанк» як стратегічні центри відповідальності за господарську діяльність

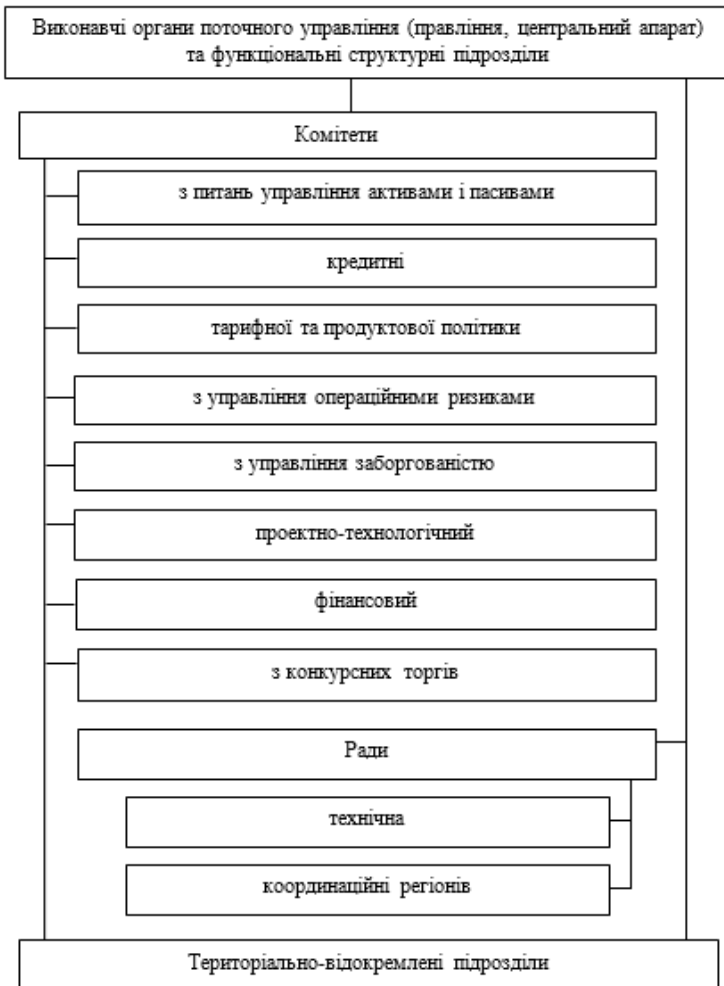
Джерело: узагальнено авторами за Консолідованим звітом про управління АТ «Державний ощадний банк України», <https://www.oschadbank.ua/>

Загальногосподарськими органами управління АТ «Державний ощадний банк України» є:

- 1) Кабінет Міністрів України – виконує функції вищого органу управління в сфері корпоративних прав держави;
- 2) Наглядова рада – колегіальний орган управління щодо виконання стратегії розвитку банку;
- 3) Правління – виконавчий орган, що здійснює поточне управління.

До управлінських об'єктів цих органів належать активи, пасиви, витрати, доходи, прибутки та інвестиційна діяльність банку в розрізі його послуг.

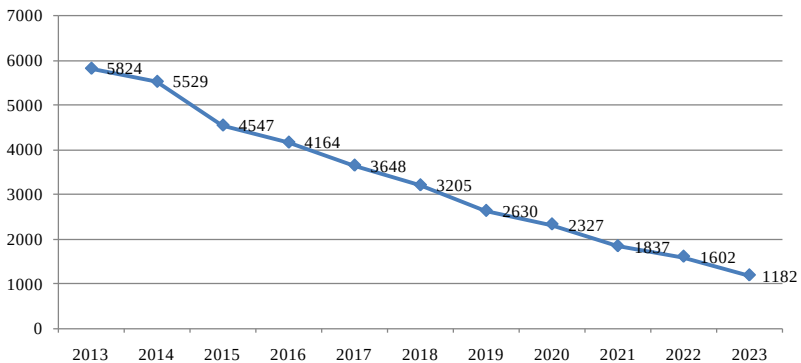
Для забезпечення системи управління банком Наглядова рада і Правління створюють в рамках механізмів підзвітності виконавчі підрозділи центрального апарату і територіального характеру, виходячи з масштабів і структури діяльності, дотримання принципу розумної та ефективної централізації функцій.

**Рис. 3. Центри відповідальності АТ «Ощадбанк»
в системі поточного управління і виконавчих функцій**

Джерело: узагальнено авторами за Консолідованим звітом про управління
АТ «Державний ощадний банк України», <https://www.oschadbank.ua/>

Тенденції реформування територіальних структурних підрозділів банків в Україні в динаміці проілюструємо на даних АТ «Державний ощадний банк України» (рис. 4).

**Рис. 4. Динаміка розвитку структурних підрозділів
АТ «Ощадбанк» станом на 1 січня поточного року, од.**

Джерело: узагальнено авторами за <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>

Отже, аналітичними центрами відповідальності в банку можуть бути структурні підрозділи, які генерують за об'єктами діяльності один з показників: витрати, доходи, створені фінансові результати.

Список використаних джерел

1. Бобиль В. Ідентифікація, оцінка, планування та зниження фінансових ризиків за центрами відповідальності банку. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/itstream/123456789/9560/1/Bobyl.pdf>.
2. Бобиль В. Організація управлінського обліку за центрами відповідальності банку. Теоретичні та прикладні аспекти обліку, оподаткування та аудиту в сучасних умовах господарювання: колективна монографія [Текст] / під заг. ред В. Бобиля. Дніпр. НУ залізн. трансп. ім. В. Лазаряна, Дніпро, 2019. С. 38–47.
3. Гридчук Д. Основні центри відповідальності та види фінансових ризиків в комерційному банку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 11. С. 31–36.

*Швець Т. В., к. е. н., доцент,
кафедра економіки, підприємництва та туризму,
Дубовик І. В., здобувач ОС «бакалавр» спеціальність «Економіка»*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, оцінка ефективності інноваційної діяльності, методи та інструменти.

Постановка проблеми. Одним з головних чинників розвитку вітчизняних підприємств у довгостроковому періоді, забезпечення їх конкурентних переваг є інноваційна діяльність. Завдяки освоєнню та впровадженню інновацій в господарську діяльність суб'єктів господарювання з'являється можливість здійснити комерціалізацію наукових розробок, забезпечити подальший розвиток підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, які займалися питаннями інноваційного розвитку підприємств, формування інноваційного потенціалу та управління інноваційною діяльністю. Серед таких учених варто виокремити: Ю. Н. Бажала, Є. І. Бойка, С. В. Глухову, А. В. Гриньову, І. Ю. Єпіфанову, Н. В. Краснокутську, Т. В. Майорову, Т. О. Скрипко, М. В. Чорну, Н. І. Чухрай та ін. Водночас потребують подальших досліджень теоретико-методичні аспекти забезпечення інноваційної діяльності підприємств сфери агробізнесу.

Основний матеріал. Існують відмінні позиції щодо визначення поняття “інновація”. В економічному словнику зазначається, що термін “інновація” (innovation – англ.) утворено зі слів латинського походження: “новація” (означає новий) та англійського префікса “in” (означає “в”, “введення”). Дослівно з англійської інновація означає “новизна, нововведення” [3]. Вперше термін “інновація” ввів у 1939 р. австрійський економіст, засновник класичної теорії інновацій, Й. А. Шумпетер у своїй праці “Економічні цикли”. За його визначенням “інновація” “втілює наукове відкриття, технологічний винахід в новій технології або новому виді виробу” [8].

На думку іншого науковця Б. Санто, “інновація” являє собою такий суспільно-техніко-економічний процес через практичне використання якого ідеї та винаходи сприяють створенню кращих за своїми якостями виробів, технологій, дають прибуток, їх поява на ринку може принести додатковий дохід [4]. Тобто науковець закладає в сутність процесу імплементації інновацій економічний ефект від їх впровадження та прогресивну роль в цілому.

Вітчизняні економісти В. О. Василенко та В. Г. Шматько зазначають, що “інновація являє собою нововведення, в основі якого науково-технічний прогрес, ключова роль в якому належить покращенням основним фондам та технологіям, а також, удосконалювання управління економічною діяльністю підприємства” [2]. В. Апопій, Ю. Хом’як стверджують, що інновація є процесом, спрямованим на розвиток, створення, виробництво, якісне удосконалення технологій, нових видів виробів, організаційних форм та їх впровадження у практичне застосування, метою якого є отримання економічного ефекту та забезпечення ринкового успіху організації чи підприємства [1].

Отже, дослідники вважають, що ключову роль в процесі впровадження інновацій належить першій в виробництві інноваційних товарів та послуг, що сприяють отриманню конкурентних переваг компаній, які функціонують на інноваційних засадах. Науковці трактують поняття “інновації” як систему, зміну, процес чи результат впровадження. З огляду на вище зазначене доцільно під “інновацією” розуміти: результат винахідницької діяльності; процес якісних змін; інструмент створення нових можливостей.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури з інноваційної діяльності, дозволяє зробити наступні узагальнення:

- інноваційна діяльність є взаємопов’язаною сукупністю складних явищ і процесів;
- інноваційна діяльність як багаторівнева категорія охоплює всі рівні економічної системи;
- відповідно до принципу двополярності категорія “інноваційна діяльність” суперечлива: є процесом або сукупністю процесів, або діяльністю [5].

Дослідження різних підходів до сутності інноваційної діяльності дозволили констатувати, що інноваційна діяльність може включати як всі етапи інноваційного процесу, так і бути його частиною або можлива певна комбінація етапів [7]. З урахуванням розглянутого вище пропонується наступне визначення такої діяльності: інноваційна діяльність підприємства – це діяльність на засадах системності, зорієнтована на розробку та впровадження в господарську діяльність суб’єктів господарювання інновацій з метою комерціалізації наукових розробок та забезпечення актуальності та подальшого розвитку підприємств.

Метою інноваційної діяльності підприємства є випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг орієнтованих на задоволення потреб суспільства. Саме відповідність створених підприємством інноваційних товарів запитам споживачів буде сприяти їх ефективній реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках. Процес досягнення мети інноваційної діяльності на підприємстві потребує вирішення відповідних завдань. Через відсутність в літературі конкретизації завдань інноваційної діяльності, варто

спробувати виділити їх за окремими складовими мети інноваційної діяльності (табл.).

Таблиця

Мета і завдання інноваційної діяльності підприємства

Мета	Завдання
Підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства і зміцнення його ринкових позицій	– аналіз потреб ринку в нових товарах (роботах, послугах) і генерування ідей таких товарів (робіт, послуг); – розробка або залучення інновацій, здатних задовольнити потреби ринку; – випуск дослідного зразка та оцінка його відповідності вимогам ринку та можливостям підприємства; – доробка дослідного зразка і запуск виробу у виробництво; – моніторинг зміни вимог ринку до товару, що випускається.
Забезпечення розвитку підприємства	– прийняття рішень щодо перерозподілу зусиль між функціонуванням і розвитком; – формування портфеля інновацій, вибір динаміки їх реалізації і використання наявного арсеналу способів і методів активізації потоку інновацій; – визначення технології реалізації інновацій та створення ефективних інноваційних проєктів і програм.
Отримання економічного та/або іншого ефекту	– своєчасний вихід на ринок з інноваційним продуктом; – розширення ринків збуту підприємства завдяки інноваційній продукції (роботам, послугам); – урахування екологічних, соціальних та інших вимог суспільства до інноваційної продукції (робіт, послуг).

Джерело: власні дослідження.

Цілі інноваційної діяльності підприємства, варто розглядати у трьох контекстах:

- ринкового виміру – створення пропозиції інновацій, пов'язаних з наявними та потенційними потребами і розв'язанням проблем клієнтів;
- вимірювання самого підприємства – забезпечення відповідного рівня прибутковості у довгостроковій перспективі;
- соціально-етичного виміру – гармонізація, узгодження діяльності підприємства у мінливому середовищі з урахуванням потреб суспільства [6].

Оцінка ефективності інноваційної діяльності як складова процесу прийняття управлінських рішень є важливою з позиції впровадження інновацій на підприємстві. Результативні показники здійснення інноваційної діяльності дозволяють обґрунтувати перспективні напрями розвитку підприємства, зорієнтовані на забезпечення його конкурентних переваг [3]. Дієвість такої оцінки, її різносторонність визначає правильність вибору стратегії та здійснення тактики управління інноваційною діяльністю.

Аналіз наукових джерел дозволив виділити декілька підходів до оцінки ефективності інноваційної діяльності. Найбільш поширеним полягає в ототожненні ефективності інноваційної діяльності підприємства з ефективністю його інноваційних проєктів. Другий підхід передбачає визначення ефективності інноваційної діяльності через ефективність (або результативність) інвестицій в інновації. Більш комплексним, порівняно з наведеними підходами, є підхід авторів, які зазначають необхідність оцінки та аналізу ефективності інноваційної діяльності підприємства за такими напрямками: науково-інформаційного рівня підприємства, його технічного рівня та техніко-економічної ефективності інноваційних проєктів [5]. Такий підхід дозволяє враховувати при оцінці ефективності інноваційної діяльності підприємства поряд з економічною складовою також науково-технологічну, що підвищує цінність отриманої оцінки.

Оцінка ефективності інноваційної діяльності є найважливішою спеціальною функцією управління інноваційною діяльністю підприємства. Варто скомпонувати найбільш ємні показники за складовими, та сформулювати систему показників для оцінки маркетингової, соціальної, ресурсної й екологічної складових ефективності інноваційної діяльності підприємства. Це дозволить надалі розробити методику оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства з урахуванням всіх її основні складових.

Висновки та пропозиції. Інновації є невід’ємною та важливою складовою ведення бізнесу, що забезпечують комерціалізацію наукових розробок, підвищують конкурентоспроможність як продукції підприємства, так і його діяльності в цілому, зокрема, сприяють покращенню фінансово-економічних результатів діяльності підприємства. Інноваційна діяльність – це діяльність на засадах системності, зорієнтована на розробку та впровадження в господарську діяльність суб’єктів господарювання інновацій з метою комерціалізації наукових розробок та забезпечення актуальності та подальшого розвитку підприємств.

Оцінка ефективності інноваційної діяльності є однією з найважливіших функцій управління інноваційною діяльністю підприємства. Результативні показники здійснення інноваційної діяльності дозволяють обґрунтувати перспективні напрями розвитку підприємства, зорієнтовані на забезпечення його конкурентних переваг. Дієвість такої оцінки, її різновекторність визначає правильність вибору стратегії та здійснення тактики управління інноваційною діяльністю.

Список використаних джерел

1. Апопій В. Система регулювання внутрішньої торгівлі України: монограф., за ред. В. Апопія та ін., Академвидав, Київ 2012. 420 с.
2. Василенко В., Шматько В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб., вид., вип. та доп., Центр навчальної літератури, Київ. 2005. 440 с.

3. Завадський Й., Осовська Т., Юшкевич О. Економічний словник, Кондор, Київ. 2006. 356 с.
4. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: пер. с венг., Киев: Прогресс, 1990. 295 с.
5. Харів П., Собко О. Активізація інноваційної діяльності промислових підприємств регіону, ТАНГ, Тернопіль. 2003. 180 с.
6. Чухрай Н. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві, КОНДОР, Київ. 2006. 398 с.
7. Шацкова Л., Котова М. Особливості організації та здійснення інноваційної діяльності підприємства: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., «Економіка: реалії часу і перспективи», ОНПУ, Одеса. 2015. Т.1. С. 249–253.
8. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры): пер. с нем., Прогресс, 1982. 863 с.

*Якобчук В. П., к. е. н., професор,
завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної
власності та публічного управління,
Загиривий А. Л., Лавренчук Р. В., магістранти спеціальності «Публічне
управління та адміністрування»*

УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАЛУЧЕННЯ В УКРАЇНІ

*Ключові слова: державне управління, управління відходами, оцінка
зарубіжна практика, передовий досвід.*

Світовий досвід в утилізації сміття розглянемо докладніше досвід роботи з комунальними відходами в семи зарубіжних країнах, порівняємо ставлення до сміттевої проблеми держави і жителів. Закордонний досвід роботи з відходами Утилізація сміття у Німеччині в країні створена одна з найефективніших систем боротьби з комунальним сміттям. Вона почала складатися ще з 80-х років, зараз у всіх німецьких містах діє система глибокого сортування сміття за встановленими Правилами. На кожному прибудинковому майданчику для відходів встановлюється мінімум три контейнери: окремо збираються харчові органічні відходи; спеціальний контейнер встановлений для пластику, різних упаковок і пакетів з плівки; контейнер для паперових і картонних відходів [1].

Спеціальні громадські баки на кожній вулиці встановлені для прийому скляних банок та іншої тари. Старий одяг можна віддати в благодійну організацію, для прийому батарейок передбачені коробки в магазинах. Особливе ставлення до пластикових пляшок та іншої тарі від напоїв. Їх вартість спочатку включена в ціну напою, і, щоб повернути цю переплату, покупець повинен здати ємність в спеціальний фандомат в магазині. Недотримання цього правила просто призведе до втрати грошей. Великогабаритне сміття має відразу вивозитися на звалище. Якщо який-небудь мешканець просто залишить старий диван або іншу велику річ біля сміттевого контейнера, його зобов'язують оплатити перевезення і сплатити штраф у розмірі до 2500 євро, а якщо порушника не знайдуть, то ця плата за вивезення буде розподілена між усіма мешканцями [2]. Також передбачені великі штрафи за порушення правил поводження зі сміттям: викинуті в недозволеному місці відходи можуть коштувати порушнику до 75 євро.

Утилізація відходів не тільки сприятливо впливає на екологічну ситуацію, а й сприяє поліпшенню економіки країни: щорічний оборот в цьому бізнесі досягає 70 мільярдів євро, а на сміттепереробних підприємствах працюють понад 250 тис. осіб. Прибутковість таких підприємств продовжує зростати, і вони ніколи не залишаються без роботи. На

державному рівні створена масштабна система переробки: з метою отримання вторинної сировини або вироблення електроенергії переробляється до 60–80% сміття. Більше 15% всієї сировини [4], що використовується в країні, є вторинним, що дозволяє істотно знизити навантаження на навколишнє середовище. Однак навіть при такій успішній працюючій системі сміттева проблема залишається не вирішеною до кінця. Проблема полягає в зростаючому споживанні ресурсів і використанні величезної кількості одноразових предметів із пластику. Наприклад, тільки за останні 25 років кількість викидаються пластикових стаканчиків збільшилася в 6 разів, те ж саме відбувається з іншим необов'язковим сміттям. Також в країні викидається величезна кількість їжі, яка могла б використовуватися. Щоб вирішити цю проблему, уряд запускає соціальні рекламні проекти: реклама закликає дбайливіше витратити ресурси і здавати непотрібну їжу в благодійні організації. Система відповідального споживання дозволить скоротити кількість утворюється в країні сміття і сконцентрувати зусилля на його переробці. Зараз підвищується свідомість населення: екологічне виховання формує дбайливе ставлення до природних ресурсів [3].

Утилізація сміття у Франції у Франції діє концепція відповідального ставлення до природних ресурсів і сміття, так як проблема прийняла одночасно економічний і політичний характер. Для боротьби із забрудненням навколишнього середовища передбачені наступні заходи: 1) роздільний збір сміття з глибоким сортуванням. Для збору різних типів відходів передбачені спеціальні баки з кришками різного кольору та маркування допомагає не помилитися у виборі контейнера. Для допомоги громадянам використовуються електронні помічники, що підказують, куди викинути упаковку певного типу; 2) великогабаритні предмети вивозяться на спеціальні пункти-всього в країні їх більше 4,5 тисяч. Порушення це правила призведе до нарахування великого штрафу; 3) заміна небезпечного для природи пластику на альтернативні безпечні матеріали. В цілому в країні переробляється до 25% виробленого пластику, що в 2 рази менше, ніж в сусідній Голландії. У супермаркетах заборонено використовувати одноразові пакети з поліетилену; 4) створення спеціальних центрів для ремонту і подальшого перепродажу різних товарів, від побутової техніки до іграшок. Це робиться в рамках реалізації соціально-відповідального ставлення до природи і дозволяє скоротити кількість відходів, що утворюються. Такі центри дозволяють бідним верствам населення купувати товари масового споживання з великими знижками [2].

Франція також активно використовує різні технології переробки сміття. Всього в країні працює більше 300 заводів, що займаються виготовленням вторинної сировини [4]. Переробляється до 42% всього сміття, виробленого в країні, це дозволило значно скоротити кількість відходів, що надходять на звалища. За останні 50 років кількість сміттєвих полігонів в країні

скоротилася з 6000 до 250. Також зменшилася кількість сміттєспалювальних заводів: нові технології дозволяють не просто спалювати відходи, а переробляти їх в корисну сировину, яка може використовуватися повторно [2]. Деякі сміттєпереробні підприємства розташовані під землею: це дозволило вирішити проблему шкідливих викидів і неприємного запаху. Спеціальні технології дозволяють скорочувати кількість відходів і зменшувати кількість використовуваного нового сировини, щоб мінімізувати навантаження на природу. Однією із специфічних проблем Франції став так званий «сміттевий туризм» зі Швейцарії: через значно вищі податки громадяни сусідньої країни їздять викидати совою сміття на французькій території. Поки це питання не вдається вирішити на законодавчому рівні, але влада продовжує боротися зі сформованою ситуацією. Хоча Франція поступається сусіднім країнам в обсягах переробки сміття, вона активно використовує нові маловідходні технології, що дозволяють зменшити забруднення планети [1].

Італія: система збору та утилізації відходів у цій країні утворилася неоднозначна ситуація зі збиранням, вивезенням та переробкою відходів. Як і в інших європейських країнах, активно йде боротьба з використанням одноразових предметів із пластику, але досягти стійких позитивних результатів поки не вдається. Наприклад, великі супермаркети почали використовувати пакети виключно з Біорозкладаних матеріалів, проте в тих же містах на місцевих ринках активно використовуються мішки з пластику. Система збору відходів значно відрізняється в регіонах країни: 1) Практично у всіх районах встановлені спеціальні ємності для збору різних видів комунальних відходів. В окремі баки збирається картон і папір, скло, пластик, органіка. Для вивезення певного виду сміття комунальні служби встановлюють спеціальні дні; 2) у Римі, Неаполі та інших великих містах ситуація зі сміттям залишається досить складною. Часто сміття не вивозять вчасно, контейнери можуть залишатися переповненими по кілька днів. Ситуація ускладнюється постійним припливом туристів, які не дотримуються правила і кидають у вуличні сміттєві бачки все підряд. Сильно забрудненими залишаються пляжі, на які постійно хвилі виносять величезну кількість пластикового сміття; 3) найбільш сприятлива ситуація склалася на острові Сардинія. Тут працює відразу кілька сміттєпереробних підприємств, дотримується система роздільного збору та вивезення.

Всього в країні було запущено 39 сміттєспалювальних підприємств, в Італії переробляється до 18% виробленого сміття. Ще 27% сміття використовуються для переробки у вторинну сировину, органіка компостується для виробництва добрив. Також широко поширене підземне поховання відходів. На державному рівні встановлені тарифи на вивезення сміття в розмірі від 150 до 600 євро, причому він залежить від кількості проживаючих в квартирі. Через недбайливого мешканця, що порушує

правила сортування сміття, контейнер буде залишатися повним, комунальні служби просто не стануть вивозити відходи. В цьому випадку на мешканця може впливати загально збори будинку, щоб змусити його дотримуватися правил [1–4]. Уряд прагне культивувати відповідальне ставлення до навколишнього середовища, щоб зменшити кількість відходів, що утворюються, і знайти рішення для смітцевої проблеми. Однак, незважаючи на великі штрафи за викинуте в недозволеному місці сміття, на території Італії досі зустрічаються стихійні звалища, особливо часто їх можна побачити вздовж доріг. Держава відносно недавно почала звертати увагу на смітцеву проблему, і ситуація поступово починає поліпшуватися, хоча до корінного перелому ще далеко.

Вирішення проблем з вивезенням і переробкою відходів в США у Сполучених Штатах Америки ситуація з утилізацією відходів також залишається непростою. Щорічно на території країни утворюється до 250 млн тонн відходів, і ця кількість постійно продовжує зростати. Наприклад, кожен житель Нью-Йорка за тиждень викидає до 11,33 кг відходів, в тому числі до 7,2 кг з власного житла [5]. Для вирішення проблеми в кожному населеному пункті встановлюються свої вимоги до роботи з відходами різних типів. Практично у всіх штатах для вирішення проблеми вживаються наступні заходи: 1) роздільний збір відходів за допомогою спеціальних ємностей для скляної тари, паперового сміття, пластикових і харчових відходів. Для порушників передбачена система великих штрафів, вона допомагає підтримувати відповідальне ставлення до збору та утилізації. Для допомоги мешканцям сміттеприймачі забезпечуються докладними інструкціями, що допомагають вибрати потрібний контейнер; 2) збір використаної тари. Щоб стимулювати громадян здавати банки і пляшки, у вартість напоїв відразу включається утилізаційний збір у розмірі 10 центів. Щоб повернути гроші, необхідно віднести тару в пункт прийому; 3) для прибирання великогабаритних предметів і різного утилю громадянам необхідно звертатися в спеціалізовані компанії, вони можуть бути як державними, так і приватними. Коштує ця послуга досить дорого. Але штраф за викид великогабаритних предметів на звичайні контейнерні майданчики у багато разів вище; 4) активно ведеться боротьба з одноразовою продукцією з пластику. Великі супермаркети відмовляються від продажу одноразових поліетиленових пакетів або встановлюють спецконтейнери для їх прийому і подальшої відправки в переробку. З 2019 року в ресторанах фастфуду заборонено продаж їжі в контейнерах з пінопласту [1–6].

Уряд на національному рівні прагне запровадити систему усвідомленого споживання для зменшення кількості відходів, а також підвищує частку сміття, що відправляється на переробку. Всього в країні працює 550 сміттепереробних підприємств, також ще до 1000 заводів займаються виробництвом біопалива з відходів органічного походження. Ринок переробки сміття приносить чималий

дохід: річний оборот в галузі перевищує 250 мільярдів доларів. Протягом останніх трьох десятиліть в країні багаторазово зріс рівень переробки відходів, зараз частка переробленого сміття досягає 34% [1–3]. У країні активно розвивається виготовлення скрапленого газу з утилізованих біологічних відходів, а також інші сучасні технології з використання побутового сміття. Однак до кінця проблему вирішити не вдалося, тому в США триває розробка системи податкових пільг і постійно проводяться різні кампанії для підвищення відповідальності населення. Пільги спрямовані на підтримку підприємств, які впроваджують маловідходні технології і використовують для виробництва вторинну сировину [1].

Сміттева проблема набула глобальних масштабів, вона загрожує майбутньому людства. На планеті щороку утворюється понад 2,1 млрд тонн Твердих побутових відходів. Ця цифра продовжує швидко зростати. Особливу небезпеку для природи становлять відходи пластику: вони вкрай повільно розкладаються природним шляхом, забруднюють планету і отруюють все живе. У різних країнах по-різному ставляться до утилізації відходів. Україна на разі на початку шляху з оновлення законодавства зі сміттєвих питань, а в Японії вже давно діє глибоке сортування, і кожен вид сміття намагаються переробляти. Тому метою нашого дослідження було вивчення та оцінка зарубіжного досвіду, виявлення перспектив його впровадження з позиції державної служби в Україні у вітчизняній практиці управління відходами.

Список використаних джерел

1. Міщенко В. Відходи як індикатори природоохоронної діяльності. – 2005. Екологія та промисловість.
2. Сторожук В. Відходи підприємств. Поводження та документ. супровід: навч. посіб. Львів: Укр. акад. друкарства, 2012
3. Шершова С. Відходи вирощування представників роду ехінацея (*Echi pasea Moench*) як перспективне джерело біологічно активних речовин. *Вісн. Полтав. держ. аграр. акад.* 2013. № 2.
4. Скрильник Є. Відходи органічного походження: проблеми та перспективи їх застосування. *Вісн. аграр. науки.* 2006. Спец. вип. (квіт.).
5. Бінковська Г. Відходи рослинництва у сільському господарстві Одеської області: перспективи для виробництва біогазу. *Укр. гідрометеорол. журн.* 2015. № 16.
6. Арістова І. Нормативно-правове забезпечення державної служби в Україні. *Юридична наука і практика.* 2011. № 1. С. 3–44
7. Барішніков В. Інститут державної служби. Проходження державної служби: навч.-метод. посіб. Київ : ПК ДСЗУ. 2010. 140с.]
8. Державна служба в Україні: актуальні проблеми та шляхи модернізації: наук. розробка / авт. кол. : Р. Науменко, Л. Гогіна, В. Бакуменко та ін. Київ: НАДУ, 2010. 44 с

СТОРІНКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

*Алексеев М. С., студент спеціальності «Менеджмент»**

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС

Ключові слова: управління, ефективність, господарська діяльність

Категорія ефективності завжди виступала наріжним каменем в економічній науці. Однак її якісне наповнення тісно взаємопов'язане з поняттям управління, як категорії, що визначає економічний результат. В ринкових умовах господарювання питання управління ефективністю господарської діяльності не втрачає своєї актуальності, навпаки, набуває нового змісту. Показники ефективності не тільки ілюструють економічну дійсність підприємства, але й створюють підґрунтя для прийняття управлінських рішень з підвищення його прибутковості та визначення перспектив розвитку. В свою чергу, чим ефективніше працює окреме підприємство, тим вища ефективність суспільного виробництва. Це важливо враховувати як з точки зору розвитку економіки України так і покращення добробуту населення.

Аналіз наукової літератури щодо дефініції управління як економічної категорії засвідчив, що одностайна думка відносно визначення даного терміну відсутня і різні автори трактують його по-різному. Разом з тим, як зазначає Яркіна Н.М. (2014), можна виділити ряд універсальних критеріїв щодо тлумачення даного терміну. Так, визначено, що управління є багатогранним терміном і за суттєвими ознаками його можна розглядати як науку, мистецтво, процес, функцію, дію, систему [7].

В загальному сенсі управління можна охарактеризувати як функцію систем різної природи, яка сприяє збереженню структури, забезпечує підтримку діяльності, реалізацію мети, програм, цілей [6]. Розглянемо визначення терміну «управління» співвідносно управління підприємством. За визначенням, що наводиться у Тлумачному словнику економіста (2009), управління підприємством – це сукупність прийомів і методів керівництва персоналом, підрядними ланками підприємства для координації й організації їх діяльності в процесі виробництва [3].

В роботі Бабчинської О.І., Соколовської В.В. (2017) зазначається, що управління підприємством є економічною категорією, яка представляє собою особливий вид економічних відносин, що забезпечують стійкість системи або

*Науковий керівник – Кравчук І. І., д. е. н., професор.

сприяють переведенню її в інший стан відповідно до поставлених цілей [0]. Мета діяльності підприємства полягає у отриманні прибутку, що нерозривно пов'язано з поняттям ефективності. Ефективність є загальнонауковим поняттям, що носить оціночний характер. У економічній науці ефективність розглядають як складну і багатоаспектну категорію.

Ефективність господарської діяльності підприємства – це економічна категорія, яка віддзеркалює співвідношення між результатами, одержаними від господарської діяльності та витратами ресурсів, понесеними на досягнення цих результатів [2]. Критерій економічної ефективності можна відобразити наступною формулою [4]:

$$e = \frac{E \rightarrow \max}{B \rightarrow \min}$$

де e – показник економічної ефективності; E – економічний ефект; B – витрати на досягнення економічного результату.

З наведеної формули стає зрозуміло, що резерв підвищення ефективності виробництва може бути пов'язаний з економією поточних витрат, кращим використанням діючого капіталу, а також з новими вкладеннями в капітал [4]. Як зазначає Štěpánek J. (2014), поняття ефективності являється функціональною ознакою підприємства, яка показує загальну раціональність його діяльності як системи. Здатність управляти економічною ефективністю є високоцінною конкурентною перевагою і відіграє важливу роль у формуванні успіху компанії на ринку. Тому досягнення економічного ефекту становить головне завдання фінансово-господарської діяльності підприємства [8]. Формулювання терміну «господарська діяльність» регламентоване нормативними документами, зокрема Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Господарським та Податковим Кодексами. Поглиблений розбір поняття «господарська діяльність» наводиться в роботі Серікова А.В., Криворучко Г.В. (2017). Автори зазначають, що даний термін має чітко визначену ринкову спрямованість, тому при його вживанні доречно було б говорити про економічну (господарсько-економічну) діяльність, яка завжди направлена на досягнення найліпшого результату при мінімумі ресурсних витрат. В зазначеній роботі господарська діяльність розглядається як холістична модель (тріада), в якій виділено наступні складові: діяльність – ресурси – результат (рисунок) [5].

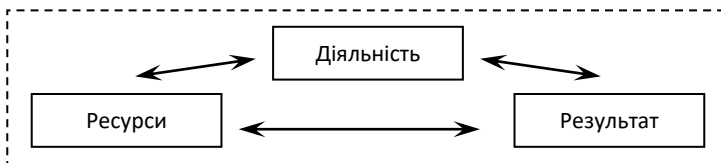

Рис. Холістична модель господарської діяльності [5]

Таким чином, можна підсумувати, що під управлінням ефективністю господарської діяльності підприємства варто розуміти сукупність методів і прийомів впливу на результат діяльності суб'єкту господарювання, що спрямована на виготовлення й реалізацію продукції, виконання робіт, надання послуг з метою максимізації прибутку підприємства при мінімально можливих за даної економічної ситуації витратах.

Список використаних джерел

1. Бабчинська О., Соколовська В. Основні інструменти управління підприємством в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2017. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5809> (дата звернення 08.05.2023).
2. Батракова Т. Управління ефективністю діяльності підприємства – запорука його успішного функціонування. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2015. Том 19. № 2. С. 13–19.
3. Гончаров С., Кушнір Н. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С. Гончарова. Київ: ЦУЛ, 2009. 264 с.
4. Левченко Ю., Шекмар Н. Методичні підходи до визначення ефективності господарської діяльності підприємства. *Науковий вісник УжВ*. 2011. Вип. 32. С. 130–137.
5. Серіков А. В., Криворучко Г. В. Управління ефективністю господарської діяльності на основі бюджетування, орієнтованого на результат. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. №2 (48). С. 150–156. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/123525/18-Serikov.pdf?sequence=1> (дата звернення 18.04.2023).
6. Туленков М. Концептуалізація понять «менеджмент» і «управління» в сучасному науковому дискурсі. *Політичний менеджмент*. 2009. №3. С. 101–111. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59809/09-Tulenkov.pdf?sequence=1> (дата звернення 08.04.2023).
7. Яркіна Н. М. Управління підприємством як економічна категорія (теоретичні аспекти). *Держава та регіони*. Сер.: Економіка та підприємництво. 2014. № 1. С. 130–136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_1_26 (дата звернення 02.05.2023).
8. Štěpánek J. Management of Economic Efficiency in Small and Medium-sized Enterprises. *Journal of interdisciplinary research*. 2014. №11. P. 109–113. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/0301/papers/A_stepanek.pdf (дата звернення 08.05.2023).

*Астахов І., студент спеціальності «Екологія»**

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ГРОМАД ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ключові слова: глобалізація, екологічний стан, земельні ресурси, сільськогосподарські підприємства, територіальні громади.

Постановка проблеми. Землеробство є однією з основних галузей господарської діяльності в багатьох регіонах світу, включаючи Житомирську область в Україні. Сільськогосподарські землі відіграють важливу роль у забезпеченні продовольства для населення та забезпеченні економічного розвитку регіону. Однак, у сучасних умовах зростаючого населення, зміни клімату та інших екологічних проблем, виникає потреба в систематичному дослідженні екологічного стану сільськогосподарських земель громад Житомирської області. Це важливе завдання для забезпечення сталого розвитку сільського господарства та збереження природних ресурсів.

Мета даного дослідження полягає в оцінці екологічного стану сільськогосподарських земель громад Житомирської області, враховуючи сучасні умови та фактори, що впливають на них. Дослідження спрямоване на виявлення потенційних проблем, пов'язаних з забрудненням, землеробськими практиками та іншими аспектами, що можуть негативно впливати на екосистему та якість ґрунтів. Для досягнення цієї мети, були проведені детальні дослідження та збір даних щодо різних аспектів екологічного стану сільськогосподарських земель, таких як якість ґрунту, наявність забруднень, використання пестицидів, системи поливу та інші екологічні показники.

Отримані результати дослідження надають важливу інформацію для прийняття рішень щодо покращення екологічного стану сільськогосподарських земель громад Житомирської області. Це може включати розробку ефективних агротехнологій, впровадження екологічно чистих практик землеробства та удосконалення системи контролю за дотриманням екологічних стандартів [5–6]. Окрім того, дослідження сприяє підвищенню усвідомленості суспільства про важливість екологічного стану сільськогосподарських земель та необхідність збереження їх природного потенціалу. Це сприяє сталому розвитку регіону та забезпеченню збалансованого використання природних ресурсів [2–4].

У цьому дослідженні будуть представлені результати детального аналізу екологічного стану сільськогосподарських земель громад Житомирської

*Науковий керівник – Корж З. В., к. с.-г. н., доцент.

області, а також розглянуті проблеми та можливі шляхи вирішення знайдених відхилень. Важливою метою є підвищення усвідомленості та сприяння практичному застосуванню отриманих результатів для забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських земель громад Житомирської області та збереження екологічного балансу.

Виклад основного матеріалу. Дослідження екологічного стану сільськогосподарських земель громад Житомирської області в сучасних умовах має свою специфіку, яка враховує особливості даної території та поточні екологічні виклики. Основні особливості цього дослідження включають:

Географічне розташування: Житомирська область знаходиться в середині України і має різноманітну природну мозаїку, яка включає ліси, річки, озера і сільськогосподарські землі. Географічне розташування впливає на кліматичні умови та розподіл природних ресурсів, що має значення для оцінки екологічного стану сільськогосподарських земель.

Землеробський сектор: Сільське господарство є основною галуззю економіки Житомирської області, з великою кількістю сільськогосподарських підприємств та господарств. Тому дослідження екологічного стану сільськогосподарських земель є важливим для забезпечення сталого розвитку галузі та збереження родючості ґрунтів.

Екологічні виклики: У сучасних умовах існує ряд екологічних проблем, які можуть впливати на стан сільськогосподарських земель. Це включає забруднення ґрунтів і водних ресурсів, зміни клімату, втрату біорізноманіття та використання агрохімікатів. Дослідження спрямоване на виявлення цих проблем та оцінку їх впливу на екосистему сільськогосподарських земель [1–2].

Методологія дослідження: Для оцінки екологічного стану сільськогосподарських земель застосовуються різні методи, включаючи збір проб ґрунту та води для аналізу, моніторинг використання агрохімікатів, аналіз впливу землеробських практик на біорізноманіття та дослідження ефективності екологічних заходів.

Застосування результатів: Одним із головних завдань дослідження є використання отриманих результатів для прийняття рішень щодо покращення екологічного стану сільськогосподарських земель. Це може включати розробку інноваційних агротехнологій, рекомендації щодо оптимального використання природних ресурсів, підвищення свідомості та освіти сільськогосподарських працівників та громадськості.

Висновки та пропозиції. Враховуючи ці специфічні особливості, дослідження екологічного стану сільськогосподарських земель громад Житомирської області в сучасних умовах спрямоване на забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського сектору, збереження природних ресурсів та підвищення якості навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Дорогунцов С. Державне регулювання. Техногенно-екологічні безпеки в регіонах України. *Економіка України*. 2002. № 4. С. 70–71.
2. Завгородня Т. Удосконалення інструментів економічного механізму охорони навколишнього природного середовища. *Економіка України*. 2000. № 2. С. 67–70.
3. Беспалько Р. І. Проблемні питання оптимізації використання землекористувачів *Геодезія, картографія і аерофотознімання*. 2018. Вип. 78. С. 226–229.
4. Боклаг В. А. Зарубіжний досвід у сфері державного управління земельними ресурсами Актуальні проблеми державного управління URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-2/doc/6/02.pdf>
5. Гунько Л. А. Еколого-ландшафтний землеустрій – основа сталого землекористування сільськогосподарських підприємств *Сталий розвиток економіки* : Всеукр. наук.-виробн. журнал 2018. № 7 [17]. С. 194–196.
6. Данілова О. М. Лісові ландшафти як чинник оптимізації екологічної стабільності території (на прикладі адміністративних районів Прут-Дністерського межиріччя) *Наук. вісник Чернівецького ун-ту*: Зб. наук. праць. 2019. Вип. 483: Географія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., С. 42–45.
7. Добряк Д. О. Класифікація та екологічне використання сільськогосподарських земель К, 2001. 309 с.

Борисенко Я. В., аспірант, асистент кафедри комп'ютерних
технологій та моделювання систем*

МІСЦЕ УКРАЇНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ РИНКАХ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

*Ключові слова: органічна продукція, експорт, динаміка, Європейський
Ринок.*

З огляду на світову тенденцію, споживання органічної продукції зростає кожного року. Це дає підстави стверджувати, що органічне виробництво має переваги не лише для здоров'я людини, а і також соціальні та екологічні переваги. В Україні органічне виробництво бере свій початок лише у 1990-х роках. Проте, з роками Україна все частіше заявляє про себе на міжнародному ринку органічної продукції, збільшуючи асортимент пропонованої продукції.

Українська органічна продукція, в основному експортоорієнтована на ринки країн Європи, зокрема у 2018 році було спрямовано 266,7 тис. тонн, у 2019 – 337,8 тис. тонн, у 2020 – 217,2 тис. тонн, у 2021 – 189,2 тис. тонн, у 2022 – 207,9 тис. тонн. Динаміку експорту органічної продукції до ЄС за 2018-2022 рр. зображено на рис. 1.

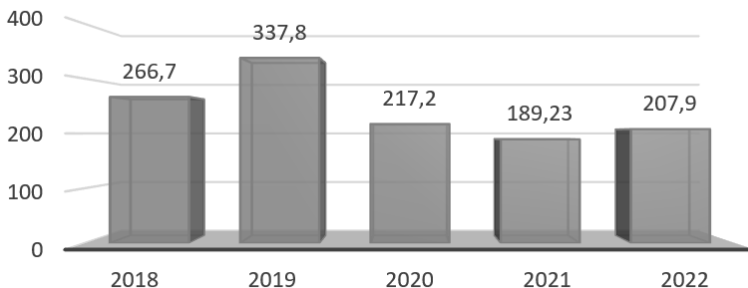

Рис. 1. Динаміка експорту органічної продукції до ЄС, тис. тонн

Джерело: побудовано автором на основі [1,2].

Дані динаміки експорту свідчать про те, що у 2022 році Україна експортувала органічної продукції до ЄС більше на 18,7 тис. тонн (9,8%), ніж у 2021 році, проте, на 9,3 тис. тонн менше (4,5%) ніж у 2020 році.

*Науковий керівник – Николук О. М., д. е. н., професор.

Відповідно до звіту Європейської Комісії у 2019 р. Україна посіла 1 місце за обсягами експортованої органічної продукції до ЄС, що дозволило їй піднятися на дві сходинки порівняно з попередніми роками, проте, у 2021 р. Україна здобула 5-те місце зі 126 країн за обсягами експортованої органічної продукції до ЄС [2]. У січні та лютому 2022 р. було зафіксовано рекордні показники експорту: експортовано 75,7 тисяч тонн, що складає третину всього обсягу експорту за 2022 р. Попри повномасштабну війну, у 2022 р. Україна експортувала до ЄС на 9,8% більше органічної продукції, ніж у 2021 році. На рис. 2 зображено динаміку обсягів експортованої органічної продукції до ЄС у відношенні до частки продукції України.

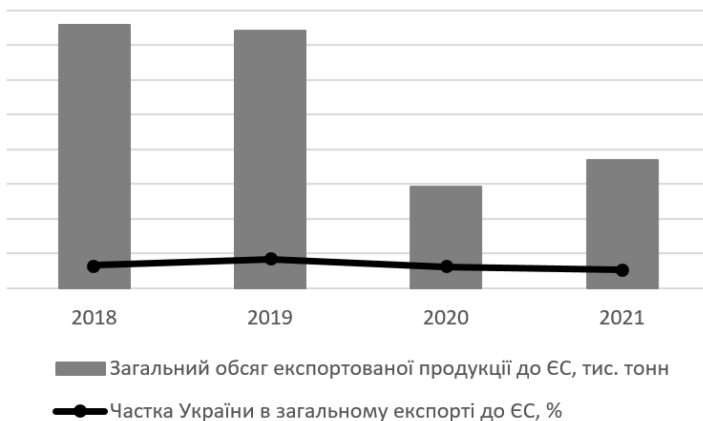

Рис. 2. Динаміка обсягів експортованої органічної продукції до ЄС, тис тонн у відношенні до частки продукції України, %

Джерело: побудовано автором на основі [1].

Протягом 2018 р. до ЄС ввезено 3258,0 тис. тонн органічної агропродовольчої продукції, з них 8,2% з України. У 2019 р. спостерігалось значне підвищення частки України в загальному імпорті ЄС та складало 10,4%. У 2020 та 2021 роках спостерігалось значне зменшення частки до 7,8% і 6,6% відповідно. Загалом протягом 2021 р. до ЄС ввезено 2,88 млн. тонн органічної агропродовольства, з них – 189,2 тис. тонн з України. Проте, органічний потенціал України є досить великим та в десятки разів перевищує свої поточні потужності.

ЄС є одним із найкращих напрямків експорту для органічної продукції, а саме: зернових культур (пшениці, кукурудзи), олійних культур (соевих бобів, ріпаку, насіння соняшнику), оброблених, сухих та заморожених фруктів, ягід та горіхів, а також органічних трав та меду. На рис. 3 зображено динаміку основної експортоорієнтованої органічної продукції за категоріями.

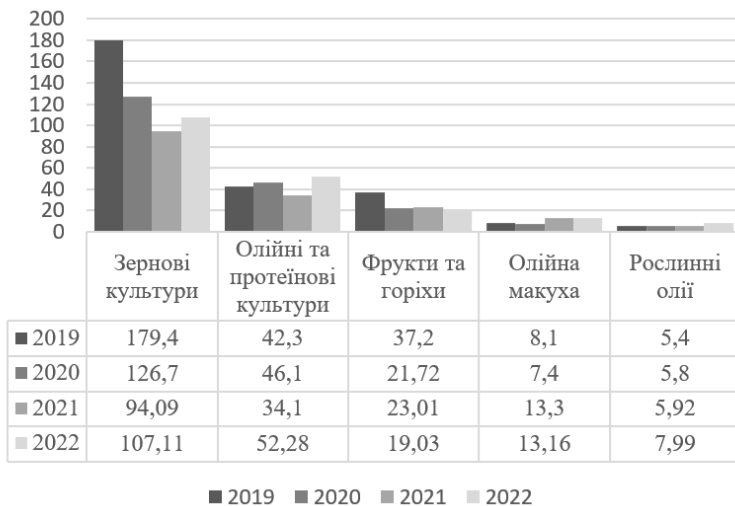

Рис. 3. Динаміка основної експортоорієнтованої органічної продукції за категоріями, тис. тонн

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Дані динаміки основної експортованої органічної продукції свідчать про те, що основною українською експортною культурою на органічний ринок є органічні зернові, експорт яких у 2022 році зріс на 13,02 тис. тонн порівняно із 2021 роком. Незважаючи на падіння обсягу експорту порівняно з 2019 та 2020 роками, Україна залишається основним постачальником до Європейського Союзу. Експорт олійних та протеїнових культур у 2022 році зріс на 18,18 тис. тонн, рослинної олії – на 2,07 тис. тонн, порівняно із 2021 роком. Проте, експорт олійної макухи й органічних фруктів та горіхів знизився. До десятки найбільших позицій експорту органічних продуктів з України входять пшениця, ячмінь, кукурудза, соняшник, соя, ріпа, соняшникова олія та макуха, заморожені плоди чорниці та шипшини [1].

Отже, Україна має великий потенціал стати важливим гравцем на європейських ринках органічної продукції. Проте, щоб зберігати та покращувати свої позиції на європейських ринках органічної продукції, Україні необхідно продовжувати вдосконалювати свої технології та займатися активною маркетинговою діяльністю. Це дасть можливість підвищити якість та конкурентоспроможність органічної продукції України на європейських ринках.

Список використаних джерел

1. Експорт української органічної продукції/Інформаційний портал OrganicInfo. URL: <https://organicinfo.ua/>.

2. EU imports of organic agri-food products // Agricultural Markets Briefs.
URL: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-09/agri-market-brief-19-organic-imports_en.pdf.

3. Дашборд Експорт української органічної продукції, розроблений Офісом з розвитку підприємництва та експорту у партнерстві з ТОВ «Органік стандарт» та за підтримки Швейцарії у рамках швейцарсько-української програми «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України». URL: https://export.gov.ua/740-eksport_ukrainskoi_organichnoi_produktsii.

*Босюк М. Д., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»**

МЕТОДИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ

*Ключові слова: оцінка, бізнес, об'єкти нерухомості, законодавство,
порядок оцінки.*

Оцінка бізнесу є одним із найбільш спірних питань, з якими стикаються підприємці та інвестори. Існує багато методів оцінки, і є три класичних: витратний метод, доходний метод, метод порівняння.

Вартість підприємства, розрахована методом собівартості, оцінюється методом чистих активів. Іншими словами вартість підприємства визначається як різниця між вартістю активів мінус сума зобов'язань. Перевагою методу є його простота та відсутність потреби детального аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства і є досить простим. Головним недоліком є те, що він не відображає справжню прибутковість бізнесу. Наприклад, успішний бізнес, заснований на передплаті, може мати низьку або навіть від'ємну чисту вартість, оскільки підписки відображаються окремо в балансі як кредиторська заборгованість або зобов'язання. Визначення вартості бізнесу за допомогою підходу доходів передбачає оцінку майбутніх вигод, які власник отримує від володіння бізнесом. Оцінка майбутнього доходу здійснюється з урахуванням грошової оцінки. Враховуючи темпи інфляції кожна сума сьогодні має більшу вартість, ніж її аналог в майбутньому, і з часом цей еквівалент своє все меншим. За дохідним підходом вартість підприємства розраховується як сума потоків доходу за певний період часу, помножена на ставку дисконту.

Сутність порівняльного методу відображено у його назві. Він передбачає співставлення вартості оцінюваного та подібного бізнесу, який був нещодавно проданий. Складність його застосування полягає в тому, що інформація про ціну продажу бізнесу часто є закритою і не завжди можна оцінити реальні фінансово-економічні показники бізнесу при продажу третім особам, особливо враховуючи наявність касових операцій в ринку. Варто додати, що в бізнес-реальності суб'єктивні оцінки менеджменту займають особливе місце. Зважаючи на те, що прогнозування та інтерпретацію ринкових тенденцій можна оцінити так само, як і бізнес, іноді підприємці приділяють більше уваги потенціалу зростання, ніж фактичним фінансовим показникам. Важливо те, що поки є покупці, які готові заплатити відповідну суму, вони мають на це право. Щоб вибрати

*Науковий керівник – Плотнікова М. Ф., к. е. н., доцент.

найбільш прийнятний варіант, головне питання, на яке необхідно відповісти, – за що ми оцінюємо бізнес.

Ключовим показником оцінки бізнесу, який ми визначили, є чистий прибуток. Як ви вже здогадалися, ми використовуємо метод доходу. Чи важлива для нас вартість активів компанії? Ні. Якщо майно вартістю 10 мільйонів доларів США приносить чистий прибуток у 10 000 доларів США на рік, то компанію вартістю 10 мільйонів доларів, швидше за все, оцінять конкуруючі виробники, яким потрібне обладнання, простір тощо, а не сам бізнес. Подібним чином, якби талановитий підприємець із активами в 10 000 доларів США отримував 10 мільйонів доларів прибутку на рік, основою оцінки була б сума прибутку, а низька вартість активів жодним чином не зменшувала б оціночну вартість бізнесу. Важливе питання: дохід якого періоду включається в розрахунок оцінки? Скільки тут іксів, якщо цей напрямок має хороші перспективи і великий ринок, то після додаткового фінансування чи може наше виробництво збільшитися в 5–10 разів? Перспектива збільшення частки ринку розширення виробництва – це те, з чим взаємодіють підприємці та інвестори. Однак слід бути обережним, будуючи розрахунки на максимально позитивному розвитку подій. Звичайно, з кожного правила є винятки, але практика показує, що за сприятливих умов темпи зростання успішного виробництва рідко перевищують 50% на рік. Оцінки, які ми використовуємо, базуються на цьому. У середньому вартість бізнесу оцінюється на основі середньозваженого чистого прибутку за попередні 3 роки, помноженого на 3-5 років, зростаючи зі швидкістю 20-50% на рік. У свою чергу темпи зростання також залежать від динаміки попередніх років та ступеня ризиків і загроз, що виникають на ринку. Однак для інвесторів і компаній існують різні історії. Як я вже писав, існує багато методів оцінки, і всі вони дійсні, і, незважаючи на умовну об'єктивність, вартість бізнесу – поняття досить абстрактне, особливо в нестабільних українських реаліях. Зрештою, будь-що варте тієї ціни, яку ви готові за це заплатити.

Список використаних джерел

1. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2658-14. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 47. Ст. 251.
2. Методика оцінки вартості майна під час приватизації від 22. 07. 1998 р. № 1114. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 46. Ст. 231.
3. Методика оцінки майна від 10/12/003 р. № 1891/ *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. С. 151.
4. Момот Т. Оцінка вартості бізнесу: сучасні технології. Харків: Фактор, 2007. 224 с.

*Букиша І. М., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»**

ОЦІНКА НЕРУХОМОГО МАЙНА

Ключові слова: оцінка, об'єкти нерухомості, законодавство, порядок оцінки.

Оцінка нерухомого майна – це процес визначення вартості нерухомого майна або його частин, якщо об'єкт перебуває у власності кількох власників. Оцінка є невіддільною частиною багатьох угод і проводиться спеціально навченим персоналом або оцінювачами. За результатами оцінки видається письмовий висновок або звіт із зазначенням вартості об'єкта, який засвідчується печаткою та підписом суб'єкта оцінювальної діяльності. Відповідно до законодавства України функція або мета пояснення причини оцінки об'єкта зазначається в документі про оцінку нерухомості. У зв'язку з цим, використовувати висновки не за призначенням неможливо – оцінка, проведена при продажу квартири, не може бути використана при розгляді позову. Оцінити можна будь-який об'єкт нерухомості: житлова нерухомість (квартири, приватні будинки, дачі, дачі та ін.); комерційна нерухомість (складські, виробничі та торгові приміщення, офіси, гаражі); незавершені будівлі (об'єкти, які частково побудовані, але не введено в експлуатацію).

Коли потрібна оцінка майна? У багатьох випадках необхідно провести оцінку нерухомості. До них належать: приватизація нерухомого майна; лізинг, якщо об'єкт перебуває у державній або громадській власності; купівля-продаж, позабіржовий договір або угода міні – розрахунок податків і зборів за заявою нотаріуса; будь-які інші оподатковувані операції з нерухомим майном (передача та інші). Коли оцінка нерухомості є необов'язковою Відповідно до законодавства України, відмова від оцінки нерухомості за певних обставин не вважається кримінальним злочином. Такі ситуації включають:

- Передача предмета в заставу – подається на вимогу банківської структури;
- справи про поділ майна після розірвання шлюбу;
- розрахунок відшкодування збитків від пожежі тощо – подається на вимогу суду;
- передача нерухомого майна та спадкування за договором дарування (звільнення від податку на доходи від спорідненості першого та другого ступеня);
- оренди приватного майна;

*Науковий керівник – Плотнікова М. Ф., к. е. н., доцент.

– укладення договорів страхування нерухомості (визначення розміру страхових внесків);

Однак у цих випадках власник нерухомості має право вимагати проведення додаткової оцінки нерухомості. Не кожен має право оцінювати нерухомість. Оцінки та письмові висновки мають право давати: суб'єкти ринкової діяльності (бюро, експертні ради, організації оцінювачів тощо); залежні експерти, оцінювачі Фонду державного майна України, Судові висновки можуть видавати працівники з досвідом роботи у сфері оцінки нерухомості не менше 2 років.

Зараз в Україні є багато компаній, що рекламують власні послуги як «оцінка нерухомості». рекомендується заздалегідь поцікавитися в оцінювачів наявністю обов'язкових дозвільних документів, наприклад:

- свідоцтва суб'єкта оцінювальної діяльності УФУ;
- свідоцтва про присвоєння кваліфікації оцінювача;
- свідоцтва про підвищення кваліфікації;
- свідоцтва про реєстрацію державного оцінювача.

Право оцінювання конкретного працівника може бути визначено на підставі даних, опублікованих на офіційному веб-сайті Національного реєстру оцінювачів. Крім того, вільний доступ до реєстру дає право кожному за контактною інформацією зв'язатися з оцінювачем особисто. В Україні немає норм особистого огляду речей оцінювачами, тому експертів можна найняти з будь-якої точки країни.

Для проведення оцінки нерухомості необхідні копії та оригінали наступних офіційних документів: паспорт та ідентифікаційний код власника та всіх співвласників; правовстановлюючі документи (свідоцтва на власність, судові рішення, договори купівлі-продажу, договори дарування тощо), технічні паспорти, паспорти спадкоємців та свідоцтво про смерть власника (у разі оцінки майна спадщини) документи, що підтверджують права на землю (у разі оцінки приватних будинків, дач тощо). Для проведення оцінки об'єктів комерційної нерухомості необхідний пакет документації може змінюватися в залежності від обставин (форми власності, мети оцінки тощо). Оцінка майна: скільки коштує? Фіксованої ставки вартості послуг з оцінки майна не існує. Вона визначається шляхом переговорів між клієнтом та оцінювачем і вказується в договорі на проведення оцінки. Залежно від регіону та типу майна, ціни на послуги коливаються від 300 до 2000 гривень.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.
2. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2658-14. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 47. Ст. 251.

3. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14 травня 1992р. № 2343-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 31. Ст. 440.
4. Методика оцінки вартості майна під час приватизації від 22. 07. 1998 р. № 1114. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 46. Ст. 231.
5. Методика оцінки майна від 10 грудня 2003 р. № 1891 *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 151.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1440 «Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». Київ : 2003.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня.10.2004 р. № 1442 «Про затвердження Національного стандарту № 2 «Оцінка нерухомого майна». Київ : 2004.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2006 р. № 1655 «Про затвердження Національного стандарту № 3 «Оцінка цілісних майнових комплексів». Київ : 2006.
9. Порядок проведення експертної грошової оцінки земельних ділянок, затверджений наказом Держкомзему України №2 від 09 січня 2003.
10. Момот Т. Оцінка вартості бізнесу: сучасні технології. Харків : Фактор, 2007. 224 с.

*Вітвицька Ю. І., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Туризм»**

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПРАТ «ГОТЕЛЬНИЙ КОМПЛЕКС «БРАТИСЛАВА»

Ключові слова: готель, фінансовий стан, доходи, витрати.

Актуальність. Готель – це комерційний заклад, який функціонує як тимчасове місце перебування мандрівників. Готелі дозволяють людям задовольнити свої основні людські потреби під час подорожі, а також відпочити, розважитися, вести бізнес і покращити своє фізичне та психічне здоров'я. Сьогодні багато українських готелів прагнуть надати винятковий сервіс і створити унікальний досвід для своїх гостей. Цієї мети можна досягти завдяки приємній обстановці, різноманітності послуг, адаптованих до потреб обраного сегмента ринку, а також за допомогою відданих своїй справі співробітників. Проте спочатку пандемія нового коронавірусу, а далі воєнні дії призвели до значних збоїв і проблем у роботі готелів. Це суттєво вплинуло на попит на готельні послуги та поведінку гостей, а також на фінансову стабільність готельних підприємств. Мета даного дослідження проаналізувати огляд впливу сучасних реалій існування готелів на їх фінансовий стан.

Результати дослідження. Діяльність готельних компаній відіграє значну роль в економіці більшості країн світу, активізує інноваційну та інвестиційну діяльність в туристичній і пов'язаних галузях, має значний фінансовий потенціал. Готельна галузь має також свої особливості бізнес-середовища функціонування та розвитку, що проявляються: у чутливості до змін зовнішнього середовища [1].

Об'єктом для аналізу фінансових результатів готельного підприємства обрано ПрАТ «ГК «Братислава» м. Київ. Основною діяльністю готелю є надання готельних та ресторанних послуг, здача в оренду та експлуатацію орендованого чи власного нерухомого майна. Основними споживачами послуг готелю є населення і гості м. Києва, організації та іноземні туристи. Найбільш впливовим конкурентами в галузі є готелі з більш вдалим місцем розташування. Проаналізуємо динаміку і склад доходів ПрАТ «ГК «Братислава» в таблиці 1. Відмічаємо, що доходи ПрАТ «ГК «Братислава» зросли на 3287,8 тис. грн чи на 16,7 % і в 2022 році становили 23024,7 тис. грн. В структурі доходів в 2022 р. питома вага доходів від надання готельних послуг рівна 45 %, що менше 2020 року на 40,6 %.

*Науковий керівник – Ходаківський В. М., к. е. н., доцент.

Таблиця 1

Динаміка і склад доходів ПрАТ «ГК «Братислава»

Показник	Рік						2022 р. до 2020 р.	
	2020		2021		2022			
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	+, -	в %
Чистий дохід від надання готельних послуг	16900,2	85,6	20378,4	76,1	10364,3	45,0	-6535,9	61,3
Інші операційні доходи	1043,2	5,3	4656,3	17,4	10960,3	47,6	9917,1	> в 10,5 р.
Інші доходи	1793,5	9,1	1726,2	6,5	1700,1	7,4	-93,4	94,8
Всього доходів	19736,9	100,0	26760,9	100,0	23024,7	100,0	3287,8	116,7

Джерело: дані ПрАТ «ГК «Братислава» [2].

Проаналізуємо динаміку і склад витрат ПрАТ «ГК «Братислава» в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка і склад витрат ПрАТ «ГК «Братислава»

Показник	Рік						2022 р. до 2020 р.	
	2020		2021		2022			
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	+, -	в %
Собівартість надання готельних послуг	15536,4	73,2	21177,3	74,9	17875,4	71,5	2339	115,1
Інші операційні витрати	5697,1	26,8	7090,5	25,1	7123,1	28,5	1426	125,0
Всього витрат	21233,5	100,0	28267,8	100,0	24998,5	100,0	3765	117,7

Джерело: дані ПрАТ «ГК «Братислава» [2].

Відмічаємо, що витрати готелю збільшилися на 3765 тис. грн чи на 17,7 % і в 2022 році становили 24998,5 тис. грн. Найбільш відчутно на зростання витрат ПрАТ «ГК «Братислава» вплинув ріст собівартості надання готельних послуг: відповідно збільшення витрат в 2022 році порівняно 2020 року на 2339 тис. грн чи на 15,1 %. В структурі витрат в 2022 році питома вага собівартості надання готельних послуг становила 71,5%, що менше відповідного показника 2020 р. на 1,7 %. Чистий фінансовий результат ПрАТ «ГК «Братислава» в 2022 році становив 1973,8 тис. грн збитку, що менше 2020 року на 477,2 тис. грн чи на 31,9 %, оскільки в 2020 році було отримано 1496,6 тис. грн збитку.

На нашу думку, ПрАТ «ГК «Братислава» саме сьогодні доцільно зосередитися на запуску проєктів з невеликим бюджетом. Це підтверджує досвід інших готелів. Щоб рентабельність була успішною, необхідно навчитися економити на ланцюжку формування ціни готельної послуги,

здійснити заміну послуг, які, як не мають достатнього попиту з боку клієнтів. У подальших планах ПрАТ «ГК «Братислава» – розширення бізнесу через підвищення якості, збільшення частки компанії на ринку, розширення асортименту послуг, які надаються.

Список використаних джерел

1. Чебан Т. М., Зайцева О. І. Методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємств готельної індустрії. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 2. С. 190-194.
2. Фінансова звітність ПрАТ «ГК «Братислава». URL: <https://bratislava.ua/for-sharedholders>.

*Волкова О., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності
«Публічне управління та адміністрування»**

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Ключові слова: менеджмент, кадрове забезпечення, управління, децентралізація, публічне управління, влада, адміністративно-територіальна реформа.

Постановка проблеми. Ефективне кадрове забезпечення є ключовим фактором для успішного функціонування органів публічної влади. В сучасному світі, де стикаємося зі складними суспільними викликами та змінами, актуальність адаптивних та інноваційних підходів до формування та управління кадрами в органах публічної влади стає необхідністю.

Сучасні підходи до кадрового забезпечення органів публічної влади орієнтовані на забезпечення високої кваліфікації, професіоналізму та ефективності працівників у сфері публічного управління. Вони враховують потреби сучасного суспільства, складність викликів, що перед стоять органами влади, а також швидкий технологічний прогрес та зміни у соціально-економічному середовищі [4–5]. Актуальні підходи до кадрового забезпечення органів публічної влади включають такі аспекти, як розробка стратегій привабливості та залучення талановитих фахівців у сферу публічного управління, розвиток програм професійного розвитку та навчання для працівників органів влади, а також впровадження інноваційних методів підбору, оцінки та управління персоналом [2–3].

Забезпечення різноманітності та гендерної рівності також визнається як важливий аспект сучасного кадрового забезпечення органів публічної влади. Різноманітність персоналу забезпечує широке представництво різних груп населення, що сприяє більшій розумінню та врахуванню потреб різних соціальних груп. Крім того, відкритість, прозорість та взаємодія з громадськістю стають важливими аспектами в сфері кадрового забезпечення. Публічна консультація, залучення громадськості та розробка механізмів зворотного зв'язку допомагають створити легітимну та довірливу владу, а також забезпечити високу якість та ефективність управління [5].

У даному дослідженні ми розглянемо актуальні підходи до кадрового забезпечення органів публічної влади, їх переваги та виклики, а також вплив на розвиток суспільства та підвищення якості публічного управління. Вивчення цих підходів допоможе нам зрозуміти, як ефективно формувати та

*Науковий керівник – Данкевич Є. М., д. е. н., професор.

управляти кадрами у сфері публічного управління для досягнення кращих результатів і задоволення потреб сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. На протязі останніх років спостерігається значна еволюція в підходах до кадрового забезпечення органів публічної влади. Це пов'язано з необхідністю пристосування до змін в суспільстві та сприянням більш ефективному управлінню. Загалом, можна зробити наступні висновки:

Привабливість та залучення талановитих фахівців: Сучасні органи публічної влади розуміють важливість привабливості та залучення найкращих талантів. Це означає створення конкурентних умов праці, розвиток кар'єрних можливостей, залучення молодих професіоналів та надання їм можливості приносити нові ідеї та інновації.

Розвиток програм професійного розвитку та навчання: Органи публічної влади визнають необхідність створення систематичних програм професійного розвитку та навчання для свого персоналу. Це допомагає підвищити кваліфікацію працівників, розвивати необхідні навички та забезпечити їх адаптацію до змін в суспільстві та управлінському середовищі.

Інноваційні методи підбору, оцінки та управління персоналом: Органи публічної влади використовують інноваційні підходи до підбору, оцінки та управління своїм персоналом. Це можуть бути аналітичні методи оцінки, використання технологій для покращення комунікації та співпраці, а також впровадження систем ефективного управління талантами.

Забезпечення різноманітності та гендерної рівності: Органи публічної влади активно працюють над забезпеченням різноманітності та гендерної рівності в своєму персоналі. Це допомагає створити більш репрезентативне управління, враховуючи потреби різних соціальних груп та забезпечуючи рівні можливості для всіх працівників.

Відкритість та взаємодія з громадськістю: Сучасні органи публічної влади розуміють важливість взаємодії з громадськістю. Це включає відкритість, прозорість та публічну консультацію. Взаємодія з громадськістю допомагає зберегти легітимність та довіру влади, а також сприяє більш якісному та ефективному управлінню.

Використання технологій та інновацій: Сучасні органи публічної влади використовують технології та інновації для покращення кадрового забезпечення. Це можуть бути системи електронного управління персоналом, використання штучного інтелекту в процесах підбору та оцінки, а також впровадження електронних систем навчання та розвитку.

Висновки та пропозиції. Усі ці підходи спрямовані на досягнення більшої ефективності, прозорості та відповідальності в діяльності органів публічної влади. Це допомагає створити довіру громадськості, покращити якість управління та забезпечити відповідність вимогам сучасного

суспільства. Постійне вдосконалення підходів до кадрового забезпечення є необхідним для досягнення успіху в управлінні та викликах, що стоять перед сучасними органами публічної влади.

Список використаних джерел

1. Грицяк І. Децентралізований та регіональний унітаризм як нові форми державного устрою.[Текст] *Віче*. 2015 №14. с. 5 -11
2. Гурне Б. Державне управління / Пер. В. Шовкуна. Київ: Основи, 2015. 165 с.
3. Конституційне право України: Підручник / За ред. В. Погорілка. Київ: Наукова думка, 2010. 735 с.
4. Гонтюк В. Компетентнісний підхід в системі управління кадровим потенціалом підприємства. Дис....канд. екон. наук: 08.00.04. Вінниця, 2019. 212 с.
5. Дашко І. Кадровий потенціал: сутність та фактори розвитку: *Економіка та держава*. 2017. № 1. С. 65–68. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2017/16.pdf.
6. Ковальова О. Сутність кадрового потенціалу та напрями підвищення ефективності. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 5 (10). С. 218–222. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2018/5_10_uk/39.pdf.
7. Селіванов С. Механізм розвитку кадрового потенціалу державної служби в Україні. Дис. ...канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2019. 302 с.

*Губар І. Є., аспірант спеціальності «Економіка»**

ТЕХНОЛОГІЯ МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА УМОВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Ключові слова: бізнес-процес, модель, моделювання, цифровізація, технологія моделювання, BPMN, UML.

Економічна діяльність організації це система певних дій та процесів, які дозволяють власнику забезпечити мету створення підприємства. Слід зазначити, що в сучасних економічних умовах важливу роль в цій системі для реалізації функцій підприємства та досягненні позитивних результатів підприємницької діяльності важливу роль відіграють бізнес-процеси. Саме вони сьогодні стали одними з ключових факторів, завдяки яким можливе суттєве підвищення ефективності діяльності компаній, підвищення рівня їх конкурентоспроможності як всередині країни, так і за кордоном [1].

В сучасних організаціях спектр зазначених бізнес-процесів дуже широкий. Процедури ідентифікації, аналізу, моделювання бізнес-процесів, з урахуванням їх складності та розгалуженості, досить трудомісткі. Але, враховуючи фактори незмінюваності та повторюваності певних процесів, є можливість їх алгоритмізації – тобто створення певної моделі, яку можна візуалізувати із застосуванням сучасних цифрових інструментів.

Слід зауважити, моделювання дозволяє формувати уявлення не лише про чинні явища, предмети та процеси, але будувати абстрактні ментальні конструкції, які наразі відсутні у реальному світі; об'єкти, які лише планується створити; явища, які можуть не відбутися. Метою моделювання є пізнання властивостей об'єкта. Саме тому термін моделювання застосовується у значенні дослідження об'єктів за допомогою вивчення їх властивостей на основі побудови їх моделей (спрощеного відображення через систему елементів, зв'язків чи якостей). Зокрема, процес моделювання бізнес-процесів полягає у створенні певної моделі, яка його описує, та допомагає систематизувати відомості про нього, визначати шляхи для цілісного сприйняття, встановлювати зв'язки між компонентами.

В сучасних умовах глобальної цифровізації, процес моделювання бізнес-процесів (BPM – business process modeling) відбувається за певною технологією, яка покладається на методологію SADT (Structural Analysis and Design Technique) – структурного аналізу та проєктування, із використанням програмних засобів автоматизованої підтримки, т.зв. CASE-систем (Computer-Aided Software Engineering).

*Науковий керівник – Валінкевич Н. В., д. е. н., професор.

Процес моделювання складається з кількох етапів. На першому етапі формулюється проблема: визначаються цілі дослідження, а також задачі моделювання, тобто питання, відповіді на які необхідно отримані за його результатами. Означаються критерії оцінювання роботи, терміни її виконання, необхідні ресурси та засоби. На другому етапі розробляється концептуальна модель системи (процесу, явища). Яка за своєю природою є абстрактною і дозволяє виявити властивості, причинно-наслідкові зв'язки досліджуваного процесу в окреслених межах. Вона включає в явному вигляді логіку, алгоритми, припущення й обмеження. Тобто здійснюється формальний опис об'єкта моделювання з урахуванням набору змінних моделі, структури системи та сформульованих мети та задачі дослідження. Концептуальна модель системи залежно від обраних інструментальних засобів для її створення у своїй основі передбачає вибір теоретичної бази, що дозволяє її обґрунтувати. Після цього здійснюється опис системи. Він розглядається, враховуючи обрані елементи формального опису, для яких визначаються необхідні параметри. Формалізація представлення системи часто набуває вигляду схеми із зазначенням зв'язків елементів між собою та зовнішнім середовищем. У формальній моделі зазвичай міститься інформація про вихідні параметри, можливу динаміку, змінні величини та ймовірні результати моделювання.

Створення моделі відбувається на наступному етапі. Найчастіше зустрічаються економіко-математичне, імітаційне чи комп'ютерне моделювання за допомогою обраного програмного забезпечення. Наступним кроком реалізується верифікація моделі (перевірка алгоритму на відповідність задуму, наприклад, змінюючи вхідні параметри спостерігають за реакцією моделі). Наявність та відповідність реакції моделі логіці її функціонування дозволяє стверджувати про наявність вірно виявлених зв'язків між змінними. Перевірка адекватності моделі є завершальною стадією процесу моделювання, що передбачає зіставлення одержаними даних моделі з фактичними. Таку перевірку можна здійснити лише за наявності вхідних і вихідних змінних досліджуваного об'єкта.

Четвертий етап – дослідження моделі полягає в організації проведення експериментів із визначенням точності результатів моделювання. Зазначені результати стають корисними, якщо проведено змістовне дослідження моделі на відповідність цілям моделювання. Експерименти заздалегідь плануються, потім – проводяться і наприкінці – здійснюється їх статистична обробка.

На п'ятому етапі відбувається аналіз результатів моделювання, який складається з оцінки їх точності, стійкості та чутливості. Форми подання результатів експериментів можуть бути різні: таблиці, графіки, їх якісні та кількісні оцінки, інші способи візуалізації. Остаточним етапом моделювання є формування висновків та пропозицій. На цьому етапі підводяться підсумки

та висловлюються ідеї щодо напрямків подальшого вивчення об'єкта моделювання.

Дослідник у ході моделювання має можливість повертатися до кожного з етапів і уточнювати постановку засідання, його формальний опис, алгоритм реалізації або план проведення експериментів, що дозволяє поступового наблизитися до мети дослідження [3].

Моделювання бізнес-процесів є одним з інструментів удосконалення діяльності підприємства. Цифровізація передбачає впровадження в бізнес-процеси, в тому числі й в процедуру моделювання, сучасних інформаційних технологій (IT). Це сприяє виходу підприємства на вищий рівень розвитку. Наразі найвідомішими мовами ([нотаціями](#)) графічного моделювання бізнес-процесів є UML, [ARIS](#), [IDEF](#), [BPMN](#) [5].

Універсальною мовою моделювання вважається мова позначень або побудови діаграм (Unified Modelling Language або UML). Вона призначена для візуалізації, визначення та документування моделей, а також їх представлення їх як об'єктів (систем) за допомогою прикладного програмного забезпечення. Мова UML є загальноприйнятим стандартом графічного опису програмного забезпечення [4].

Інший програмний продукт Architecture of Integrated Information Systems (ARIS) є розробленим німецькою фірмою IDS Scheer. Моделі ARIS дозволяють створювати та вивчати системи на основі діаграм, елементами яких є різні об'єкти – «функції», «події», «структурні підрозділи», «документи» і т.д. Між об'єкти (також можуть встановлюватися різні види зв'язків («приймає рішення», «виконує», «повинен бути проінформований про результати» тощо). Кожному об'єкту відповідає конкретний набір атрибутів, що дозволяють ввести додаткову інформацію про визначений об'єкт [5].

Організація розвитку стандартів – The Object Management Group (OMG) – розробила стандартну Модель Бізнес-Процесів та Нотацію (Business Process Model and Notation (BPMN)) – систему умовних позначень для моделювання бізнес-процесів. Основною метою BPMN є надання позначень, які легко зрозумілі всім бізнес-користувачам, від бізнес-аналітиків, які розробляють початкові проекти процесів, до технічних розробників, відповідальних за впровадження технології, яка буде виконувати ці процеси, та насамкінець підприємствам, які будуть керувати та контролювати ці процеси. Таким чином, BPMN створює «стандартизований міст» над «прірвою» між процесом проектування бізнес-процесу та його впровадженням. BPMN призначена для охоплення багатьох видів моделювання і дозволяє створювати наскрізні (end-to-end) бізнес-процеси. Структурні елементи BPMN дозволяють користувачеві легко розрізняти ділянки діаграми BPMN. На даний час використовується специфікація BPMN 2.0, яка являє собою об'єднання кращих практик у сфері бізнес-моделювання та використовується для

визначення умовних позначень та семантики діаграм співпраці, діаграм процесу та хореографічних діаграм [6].

Використання описаної технології та застосування розроблених цифрових інструментів може значно спростити вирішення складних завдань розробки, проєктування, удосконалення бізнес-процесів організації, їх аналіз та контроль. Це, і собі, забезпечуватиме швидший вибір та прийняття оптимального рішення, що впливатиме на підвищення ефективності організації загалом. Дані фактори сприятимуть конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах загострення глобальних викликів та таких, які обмовлені тривалістю російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Губар І.Є. Світовий досвід впровадження інформаційних технологій в економічну діяльність підприємства. Менеджмент, маркетинг, логістика: тренди та подолання викликів: зб. матеріалів Між нар. наук.-практ. конф. молодих вчених, аспірантів, студентів, присвяченої 100-річчю Поліського національного університету (Житомир, 06 грудня 2022 року). Житомир: вид-во «Поліський національний університет», 2022. 259 с. С.77-80.
2. Семчук А., Юрченко І. Економічна інформатика. Навч. посіб. Чернівці: МВІЦ "Місто", 2008. 426 с.
3. Стеценко, І. Моделювання систем: навч. посіб. / І.В. Стеценко ; М-во освіти і науки України, Черкас. ДТУ. Черкаси : ЧДТУ, 2010. 399 с.
4. Umbrello UML Modeller. URL: <https://docs.kde.org/stable5/uk/umbrello/umbrello/uml-elements.html>.
5. Клепікова О. Сучасні технології моделювання бізнес-процесів підприємства. *Науч. праці ДонНТУ. Сер. Економічна*. 2014. №4.
6. Business Process Model and Notation. URL: <https://www.omg.org/spec/BPMN/2.0/PDF>.

*Демідов І. А., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Публічне управління та адміністрування»**

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИНКІВ: ДОСВІД ЄС

Ключові слова: конфігурація, оптимізація, програмне забезпечення, використання, комплектуючі.

Актуальність. Одним із завдань сільськогосподарської будь-якої країни є забезпечення належного рівня доходів від сільського господарства, оскільки в аграрному секторі спостерігаються сильні коливання цін, що негативно впливає на стабільність доходів виробників сільськогосподарської продукції [1]. В межах ЄС використовуються різні інструменти регулювання сільськогосподарських ринків [2].

Результати дослідження. До основних інструментів регулювання сільськогосподарських ринків, що використовуються для інтервенції в межах ЄС, належать: єдині ціни на сільськогосподарську продукцію, система інтервенційних закупівель сільськогосподарської продукції, платежі за зберігання сільськогосподарської продукції, різноманітні інструменти обмеження сільськогосподарського виробництва, платежі за споживання сільськогосподарської продукції, підтримка діяльності організацій та асоціацій виробників.

Інструменти регулювання торгівлі з третіми країнами включають: експортне відшкодування, митні збори, кількісні квоти, систему ліцензування експорту та імпорту сільськогосподарської продукції¹. Їхнє завдання – захистити сільгоспвиробників від конкуренції з третіх країн. Спеціальним інструментом, прийнятим у рамках реформи спільної аграрної політики, є прямі виплати, застосування яких не перешкоджає функціонуванню аграрних ринків. Наслідки застосування інструментів регулювання аграрного ринку відчуються фермерами в дуже короткий час, на відміну від інструментів структурної політики, які мають більш довгостроковий характер і в контексті довгострокової перспективи мають впливати на формування сільськогосподарських структур.

Основною категорією цін на сільськогосподарську продукцію, що застосовується відповідно до законодавства Співтовариства, є інтервенційна ціна, яка має запобігти надмірному падінню цін у період збільшення пропозиції сільськогосподарської продукції. Інтервенційна ціна означає закупівельну ціну продуктів, що підпадають під державну інтервенцію, коли закупівля здійснюється за фіксованими цінами. Наразі під державну

*Науковий керівник – Дачій Н. В., д. держ. упр., професор.

інтервенцію підпадають такі продукти: м'яка пшениця, тверда пшениця, ячмінь, кукурудза, рис, яловичина і телятина, вершкове масло і сухе знежирене молоко. Державне втручання щодо цін для пшениці, масла та сухого знежиреного молока доступне протягом суворо визначеного періоду часу, тоді як для інших продуктів воно може бути відкрито ЄС через імплементаційні акти, якщо того вимагає ринкова ситуація. Продукція, придбана в рамках державної інтервенції, повинна бути продана, щоб запобігти будь-яким порушенням ринку.

Важливим інструментом інтервенційного впливу на внутрішній ринок ЄС є допомога приватним підприємцям для зберігання сільськогосподарської продукції. Це інструмент, який використовується замість інтервенційної закупівлі – замість витрат, пов'язаних із закупівлею надлишків виробництва та витратами на їх зберігання, приватним підприємцям вигідніше надавати субсидії на зберігання цієї продукції протягом певного часу. Таким чином скорочуються бюджетні витрати і в той же час досягається мета вилучення надлишкової пропозиції з ринку. Допомога на приватне зберігання може надаватися для білого цукру, оливкової олії, лляного волокна, великої рогатої худоби, вершкового масла, сиру, сухого знежиреного молока, свинини, овечого і козячого м'яса. Комісія може розпочати таку процедуру у відповідь на особливо складну ринкову ситуацію, реагуючи на зміни в економічній ситуації, які мають значний негативний вплив на маржу в секторі.

Система сільськогосподарського права Співтовариства містить численні інструменти, що обмежують сільськогосподарське виробництво, які адаптовані до різних економічних умов функціонування окремих сільськогосподарських ринків. Суть системи квотування виробництва полягає у визначенні в адміністративному порядку для окремих сільськогосподарських товаровиробників граничного обсягу продукції, призначеної для реалізації в даному маркетинговому році. Граничний обсяг заморожує сільгоспвиробництво на певному рівні, перевищення цього ліміту пов'язане з накладанням на сільгоспвиробників жорстких фінансових зборів. Спеціальні рішення щодо обмеження сільськогосподарського виробництва існують у секторі свіжих овочів та фруктів, де можливе вилучення надлишку продукції з ринку в обмін на фінансову компенсацію. У виноробному секторі можуть бути застосовані механізми контролю надвиробництва, засновані на забороні створення нових виноградних насаджень та видачі дозволів. Також у рамках політики розвитку сільських територій можуть застосовуватися заходи з обмеження сільськогосподарського виробництва, включаючи заліснення сільськогосподарських угідь та пільги для фермерів, які здійснюють чітко визначені агроекологічні проекти.

Окрему категорію інструментів становлять фінансові субсидії на споживання та переробку сільськогосподарської продукції. Субсидування споживання спрямоване на підтримку стимулювання споживання окремих

продуктів і часткове використання надлишків виробництва. У рамках програми покращення доступу до їжі, допомога на роздачу фруктів та овочів та молоко серед дітей у школі. Механізми субсидій на переробку використовуються для збільшення ринку збуту та управління надлишками виробництва і включають: субсидії на крохмаль для нехарчових цілей, субсидії на цукор, який використовується в хімічній промисловості, субсидії на соломку льону та коноплі, вирощувану на волокна. Дуже важливу роль у регулюванні ринків сільськогосподарської продукції можуть відігравати організації та асоціації виробників. Вони повинні забезпечити планування та адаптацію виробництва до попиту щодо належної якості та кількості, концентрації поставок, оптимізації витрат виробництва, а також прибутку від інвестицій, спрямованих на підтримку стандартів захисту навколишнього середовища та добробуту тварин.

Підтримка діяльності груп та організацій виробників є найбільш ефективним і найменш витратним інструментом втручання з точки зору функціонування всієї економіки. Це може найбільшою мірою сприяти реалізації цілей САР (кредитування сільськогосподарських виробників), таких як: забезпечення оптимального використання факторів виробництва, стабілізація ринків сільськогосподарської продукції, гарантування відповідного рівня сільськогосподарського доходу, забезпечення споживачів продовольством у потрібний час, кількості та якості.

Висновки. Отже, інструменти регулювання сільськогосподарських ринків ЄС були поступово запроваджені для реагування на глобальні економічні та екологічні виклики та сприяння покращенню позицій окремих виробників у ланцюзі постачання харчових продуктів і, таким чином, підвищенню їхньої конкурентоспроможності, а також гарантувати, що споживач буде забезпечений продуктами харчування високої якості та за прийнятною ціною. Водночас сільгоспвиробнику надаються інструменти, що гарантують стабілізацію доходу та обмежують ризик виробничої діяльності у вигляді прямих виплат, не пов'язаних з обсягом виробництва, які значно меншою мірою порушують механізм функціонування ринку порівняно з адміністративно визначеними цінами або виробничими квотами.

Список використаних джерел

3. Кравченко М. Державна політика забезпечення економічної безпеки розвитку агросектору. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 12. С. 131–137.

4. Коритний О. Особливості аграрної політики ЄС: можливості для України. *Науковий вісник Полісся*. 2020. № 2. С. 52–56.

*Денисовець Ю. М., аспірант спеціальності «Облік і оподаткування»**

БЮДЖЕТНІ ПРОГРАМИ ЯК ОБ'ЄКТ ФІНАНСОВОГО І УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Ключові слова: бюджетні програми, фінансовий облік, управлінський облік, центри відповідальності, витрати.

Усунення неефективного й незаконного використання бюджетних коштів держави та територіальних громад потребує прозорих та дієвих інструментів для управління видатками бюджетів. Одним з інструментів створення умов для ефективного використання коштів бюджетів є програмно-цільовий метод формування бюджетних програм на основі інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку, який дозволяє оцінювати різні варіанти управлінських рішень для досягнення очікуваних результатів.

Програмно-цільовий метод передбачає здійснення управління бюджетними коштами із застосуванням оцінки ефективності їх використання через формування бюджетних програм. Бюджетна програма в Бюджетному кодексі України тлумачиться як сукупність заходів, які спрямовуються на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату [1; 2]. Проте, якщо програмно-цільовий метод контролювання видатків бюджетів у США і країнах ЄС є обов'язковим реальним інструментом щодо кожної бюджетної програми, то в Україні, всупереч наявним нормативним положенням, його використання залишається формальним підходом.

Головним чином це пов'язано з відсутністю управлінської інформаційної бази в системі бухгалтерського обліку та обґрунтованих результативних показників, що характеризують результати використання бюджетної програми та дозволяють здійснити оцінку використання бюджетних коштів. Тому результативність бюджетних програм держави та територіальних громад за окремими видами діяльності залишається досить низькою, а іноді їх реалізація призводить до негативних наслідків та розкрадання коштів платників податків.

Наскільки бюджетні програми є ефективні, раціональні та економічно обґрунтовані можливо оцінювати за системою інформаційних ресурсів фінансового й управлінського обліку бюджетних установ. Водночас ці питання вітчизняними науковцями майже не досліджувалися. Відтак, метою дослідження є розробка рекомендацій щодо формування інформаційних ресурсів в обліковій системі бюджетної установи про витрати на виконання бюджетних програм та їх результати з метою використання в процесі

*Науковий керівник – Мороз Ю. Ю., д. е. н., професор.

прийняття управлінських рішень. Динаміка використання бюджетних коштів за бюджетними програмами в Україні наведена в табл. 1.

Таблиця 1

**Динаміка використання бюджетних коштів
за бюджетними програмами в Україні**

Роки	Видатки бюджетних програм за видами бюджетів, млрд грн							
	всього	в тому числі						
		державний	місцевий	із них				
				обласні	районні	міські	селищні	сільські
2015	679,9	402,9	277,0	75,6	86,1	99,2	3,7	12,3
2016	835,8	489,5	346,3	80,9	109,0	131,7	4,6	20,2
2017	1057,0	566,9	490,1	126,1	144,9	177,9	5,4	35,9
2018	1250,2	686,9	563,3	153,7	150,3	197,9	5,2	56,5
2019	1372,4	814,8	557,6	159,8	125,1	196,4	5,2	71,2
2020	1595,4	1127,9	467,5	147,3	71,1	139,4	5,3	104,4
2021	1845,4	1288,5	556,9	111,1	1,3	335,9	59,3	49,4

Примітка: До 2021 року показники видатків місцевих бюджетів формувалися з врахуванням процесів реформування територіальних громад

Джерело: узагальнено авторами за Статистичним збірником «Бюджет України»,
<https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>

Для ведення обліку витрат бюджетних програм в Плані рахунків бухгалтерського обліку у державному секторі (Наказ Міністерства України від 31.12.2013 р. № 1203) передбачено бухгалтерський рахунок 80 «Витрати на виконання бюджетних програм», а також субрахунок 801 «Витрати розпорядників бюджетних коштів на виконання бюджетних програм». Він за структурою не формує інформацію щодо окремих програм використання бюджетних коштів. Субрахунок бухгалтерського рахунку за кодом 801 «Витрати розпорядників бюджетних коштів на виконання бюджетних програм» дозволяє тільки узагальнити господарські операції про використання бюджетних коштів в цілому щодо бюджетних програм бюджетної установи в розрізі окремих елементів витрат: 8011 «Витрати на оплату праці»; 8012 «Відрахування на соціальні заходи», а також 8013 «Матеріальні витрати» і 8014 «Амортизація».

Субрахунки та аналітичні рахунки за бюджетними програмами повинні формуватися за програмною класифікацією видатків державного і місцевих бюджетів. Система субрахунків для обліку бюджетних програм за програмною класифікацією видатків місцевого бюджету наведена на рис. 1; 2; 3. Формування інформаційних ресурсів про витрати в розрізі бюджетних програм повинно передбачати використання окремого бухгалтерського рахунку, за прикладом рахунку 16 «Виробництво». Тому для узагальнення інформації щодо виконання бюджетних програм доцільно ввести в План рахунків бухгалтерського обліку державного сектору (Наказ Міністерства України від 31.12.2013 р. № 1203) окремий рахунок, наприклад за вільним кодом 19 «Витрати на виконання бюджетних програм».

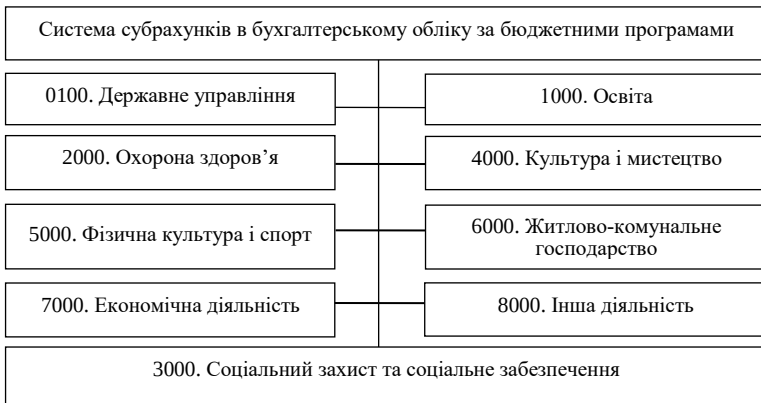

Рис. 1. Система субрахунків обліку бюджетних програм за програмною класифікацією видатків місцевого бюджету (субрахунки другого порядку в розрізі центрів відповідальності)

Джерело: узагальнено автором за Типовою програмною класифікацією видатків та кредитування місцевого бюджету (Наказ Мініфіну України від 20.08. 2017 р. № 793)

Рис. 2. Система субрахунків третього порядку обліку бюджетних програм за програмною класифікацією субрахунку другого порядку 7000 «Економічна діяльність»

Джерело: узагальнено автором за Типовою програмною класифікацією видатків та кредитування місцевого бюджету (Наказ Мініфіну України від 20.08. 2017 р. № 793)

У фінансовому обліку на рахунку 19 «Витрати на виконання бюджетних програм» будуть формуватися витрати в розрізі центрів відповідальності за бюджетними програмами з узагальненням інформації щодо окремих субрахунків відповідно кодів програмної класифікації та рахунків аналітичного характеру за кожною бюджетною програмою. Наприклад, субрахунок першого порядку – це центр відповідальності бюджетної установи за бюджетну програму, субрахунок другого порядку – сукупність бюджетних програм центру відповідальності за кодом субрахунку 7000. «Економічна діяльність», субрахунок третього порядку щодо бюджетних програм за кодом 7100. «Сільське, лісове, рибне господарство та мисливство», субрахунок четвертого порядку за бюджетними програмами коду 7110. «Реалізація програм в галузі сільського господарства».

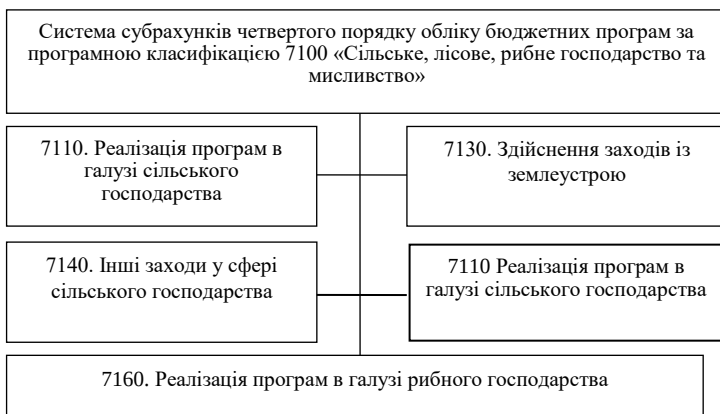

Рис. 3. Система субрахунків четвертого порядку обліку бюджетних програм за програмною класифікацією субрахунку третього порядку 7100 «Сільське, лісове, рибне господарство та мисливство»

Джерело: узагальнено автором за Типовою програмною класифікацією видатків та кредитування місцевого бюджету (Наказ Міністерства фінансів України від 20 вересня 2017 року № 793)

Субрахунок четвертого порядку буде представлений аналітичними рахунками конкретних бюджетних програм, які відображають напрями використання бюджетних коштів, як приклад «Забезпечення придбання та передачі нетелей багатодітним сім'ям, де виховується 5 і більше дітей до 18 років».

Отже, формування інформаційних ресурсів про витрати на виконання бюджетних програм та їх результати необхідно розглядати як процес узагальнення господарських операцій в аналітичному розрізі щодо окремих програм використання бюджетних коштів.

Список використаних джерел.

1. Концепція застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі: Розпорядженням КМУ від 14 верес. 2002 року №538-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-%D1%80#Text>.
2. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua>.

*Дорошенко Д., студент спеціальності «Комп'ютерні науки»**

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ КОНФІГУРУВАННЯ КОМП'ЮТЕРА НА САЙТІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКСИМАЛЬНОЇ ЛЕГКОСТІ ВИКОРИСТАННЯ

Ключові слова: конфігурація, оптимізація, програмне забезпечення, використання, комплектуючі.

Оптимізація процесу конфігурування комп'ютера на вашому веб-сайті є важливим кроком у створенні позитивного досвіду взаємодії клієнтів із вашим веб-сайтом. Якщо процес конфігурування складний або заплутаний, клієнти можуть втратити інтерес і перейти на сайт конкурента.

Одним із найважливіших аспектів оптимізації процесу конфігурування є максимальна зручність використання. Це досягається не лише використанням інтуїтивно зрозумілого інтерфейсу, але й доступом до необхідної інформації у легкодоступному форматі. Щоб забезпечити максимальну зручність використання, комп'ютерний конфігуратор повинен мати чітку структуру та інтуїтивно зрозумілі елементи керування. Крім того, він повинен надавати клієнту можливість перегляду доступних комплектуючих та їх характеристик, а також розміщувати всю необхідну інформацію про кожен елемент на одному екрані. Окрім цього, щоб забезпечити максимальну легкість використання, конфігуратор повинен бути адаптивним до різних пристроїв та екранних розмірів, щоб клієнти могли легко користуватися ним на будь-якому пристрої. Важливим аспектом оптимізації процесу конфігурування є також швидкість роботи конфігуратора. Довге завантаження або повільна робота конфігуратора можуть знизити задоволення користувачів від взаємодії з сайтом.

Отже, оптимізація процесу конфігурування комп'ютера на сайті для забезпечення максимальної легкості використання є важливою задачею для підвищення ефективності конфігуратора та задоволеності користувачів. Для цього можуть використовуватися різноманітні методи, такі як попереднє завантаження елементів конфігуратора, мінімізація кількості кліків, необхідних для здійснення конфігурації, та використання автоматичних алгоритмів для відбору сумісних комплектуючих. Крім того, для підвищення ефективності конфігуратора можна використовувати дані про користувачів, такі як, їх історія покупок або попередні вибори комплектуючих, для пропозиції рекомендацій або швидшого вибору оптимальних варіантів.

Застосування конфігуратора комп'ютерних комплектуючих на сайті потенційно є засобом залучення нових клієнтів й збільшення продажів, але

*Науковий керівник – Масевський О. В., к. т. н., доцент.

його ефективність залежить від того, наскільки легко користувачі можуть здійснити конфігурацію та знайти необхідну інформацію. Тому, оптимізація процесу конфігурування комп'ютера на сайті є ключовим елементом для забезпечення успішного досвіду користувача та підвищення ефективності продажів. Окрім забезпечення легкості використання конфігуратора, важливо також забезпечувати високу якість відображення інформації про комплектуючі, щоб користувачі могли зробити обґрунтований вибір. Для цього можна використовувати фотографії та відео, що демонструють зовнішній вигляд комплектуючих та їхні функціональні особливості. Крім того, можна надавати користувачам додаткові інформаційні ресурси, такі як поради щодо вибору оптимальних комплектуючих або докладні описи їхніх характеристик та можливостей. Це допоможе користувачам зробити правильний вибір та забезпечить більш високу якість обслуговування.

Нарешті, для покращення ефективності конфігуратора комп'ютерних комплектуючих можна розробляти та впроваджувати нові функції та можливості, такі як можливість збереження конфігурації для майбутнього використання, можливість використовувати зворотний зв'язок з користувачами для вдосконалення конфігуратора, або можливість вибору готових комплектів за оптимальною ціною. Ці можливості допоможуть забезпечити більш високу ефективність конфігуратора та забезпечать задоволення клієнтів. Останній абзац описує, як ви можете додати функції до процесу конфігурації комп'ютера вашого сайту, щоб максимізувати зручність і ефективність користувача.

Спершу подумайте про збереження конфігурації. Користувачі можуть зберігати конфігурації та звертатися до них пізніше, заощаджуючи час і знижуючи ризик помилок під час наступного замовлення компонентів. Друга ідея полягає в можливості використання відгуків користувачів для покращення процесу конфігурування. Компанії можуть збирати відгуки клієнтів, щоб дізнатися, що їм подобається, а що ні, і як покращити процес конфігурування. Третя ідея – можливість підібрати готовий комплект за найкращою ціною. Це дозволяє користувачам швидко та легко знайти найкращий варіант комп'ютера, не витрачаючи час на вибір окремих компонентів. Однак, незалежно від особливостей і функцій, які використовуються в процесі конфігурації, важливо забезпечити максимально простий і зрозумілий інтерфейс, щоб користувач міг легко і швидко робити вибір. Це забезпечить більш високу якість обслуговування та задоволення користувачів.

Висновки. Важливими елементами процесу конфігурування комп'ютера на сайті є використання інтуїтивно зрозумілих елементів дизайну та інтерфейсу, а також інтеграція з іншими сервісами для забезпечення повноцінного досвіду користувача. Така оптимізація може покращити

конверсію сайту та забезпечити задоволення користувачів від процесу конфігурування комп'ютера.

Список використаних джерел

1. Антоненко О., Бардус І. Архітектура комп'ютера та конфігурування комп'ютерних систем (на основі фундаменталізованого підходу) : навч. посіб. для студентів спец.: 014 Середня освіта (Інформатика), 015.10 Професійна освіта (Комп'ютерні технології), 121 Інженерія програмного забезпечення, 122 Комп'ютерні науки та інформаційні технології, 123 Комп'ютерна інженерія; Бердян. держ. пед. ун-т. Харків: Пром Арт, 2018. 268 с.

2. Система підтримки прийняття рішень по підборку комп'ютерів на підприємстві URL: https://dut.edu.ua/ /repozitorii/system_analiz/2021/

3. Конфігуратор комп'ютера URL: https://telemart.ua/ua/assembly-start.html?change_language=1;

4. Зібрати комп'ютер самостійно: онлайн-конфігуратор з перевіркою сумісності URL: <http://chvv.com.ua/zibrati-kompyuter-samostijno-onlajn-konfigura-tor-z-perevirkoyu-sumisnosti/>

*Капушинський В., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Менеджмент»**

СТАН УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ

Ключові слова: інновації, менеджмент, управління, діяльність, бізнес.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність є важливим елементом розвитку аграрного бізнесу, оскільки вона сприяє впровадженню нових ідей, технологій та підходів, що поліпшують ефективність виробництва, підвищують конкурентоспроможність та сприяють сталому розвитку галузі. Ефективне управління інноваційною діяльністю в аграрному бізнесі вимагає специфічних стратегій, підходів та ресурсів.

Метою даного дослідження є оцінка стану управління інноваційною діяльністю в аграрному бізнесі з урахуванням сучасних умов і викликів. Дослідження спрямоване на визначення основних факторів, що впливають на управління інноваціями в аграрному секторі, виявлення недоліків та проблем, а також визначення можливостей для подальшого розвитку і покращення інноваційної діяльності. Для досягнення цієї мети, використовуються різноманітні методи дослідження, включаючи аналіз стратегій управління інноваціями, вивчення організаційних структур та процесів, аналіз факторів, що впливають на прийняття рішень щодо інновацій, а також опитування та інтерв'ю з представниками аграрного бізнесу. Отримані результати дозволять зрозуміти сучасний стан управління інноваційною діяльністю в аграрному бізнесі, виявити проблемні аспекти та недоліки, а також запропонувати рекомендації та стратегії для подальшого розвитку і вдосконалення управління інноваційною діяльністю в аграрному секторі.

Результати дослідження. Стан управління інноваційною діяльністю в аграрному бізнесі є важливим аспектом розвитку сільського господарства і визначає конкурентоспроможність та стійкість галузі. Інновації в аграрному секторі включають в себе впровадження нових технологій, продуктів і методів, що сприяють покращенню якості виробництва, ефективності використання ресурсів, збільшенню врожайності та зниженню впливу на навколишнє середовище. Однак, стан управління інноваційною діяльністю в аграрному бізнесі може мати свої особливості і виклики. Деякі з них включають:

Недостатня усвідомленість важливості інновацій: У аграрному секторі інновації часто сприймаються як необхідність, а не як стратегічний підхід до розвитку. Неусвідомленість важливості інновацій може призвести до відстаючості галузі в контексті новітніх технологій та методів виробництва.

*Науковий керівник – Бездітко О. Є., к. е. н., доцент.

Фінансові обмеження: Впровадження інноваційних рішень може вимагати значних фінансових витрат, які не завжди доступні для аграрних підприємств, особливо для малих та середніх фермерських господарств. Відсутність фінансування може становити перешкоду для ефективного впровадження інновацій.

Недостатня інфраструктура та доступ до новітніх технологій: Для успішного управління інноваційною діяльністю необхідна належна інфраструктура, включаючи доступ до передових технологій, дослідницьких установ та консалтингових послуг. Відсутність такої інфраструктури може гальмувати впровадження інновацій у сільському господарстві [2–3].

Відсутність інноваційної культури та навичок: Впровадження інновацій вимагає зміни у менталітеті та культурі організації. Відсутність належної інноваційної культури та навичок серед керівників та працівників може ускладнити впровадження інноваційних рішень. У зв'язку з цим, важливо розвивати ефективну систему управління інноваціями в аграрному бізнесі, що включатиме наступні елементи:

Створення інноваційної стратегії: Аграрні підприємства повинні розробляти стратегію, яка визначає напрями інноваційної діяльності, цілі та методи впровадження новацій. Це допоможе забезпечити систематичний підхід до інновацій та їх інтеграцію в бізнес-процеси.

Розвиток інноваційної культури: Важливо створити сприятливе середовище для інновацій, де співробітники стимулюються до пошуку нових ідей, співпраці та впровадження інноваційних рішень. Залучення до процесу прийняття рішень та сприяння творчості та інноваційному мисленню є корисним.

Розвиток партнерських відносин та мережових зв'язків: Співпраця з науковими установами, дослідницькими центрами, бізнес-інкубаторами та іншими зацікавленими сторонами може сприяти обміну знаннями, доступу до новітніх технологій та підтримці впровадження інновацій.

Фінансування інновацій: Важливо забезпечити доступ до фінансування для реалізації інноваційних проєктів. Державна підтримка, кредитні програми та приватні інвестиції можуть бути використані для залучення необхідних ресурсів.

Навчання та підтримка персоналу: Розвиток навичок управління інноваціями серед керівників та працівників є важливим фактором успіху. Тренінги, семінари та консультації можуть сприяти підвищенню компетентностей і знань у сфері інноваційного управління [1].

Узагальнюючи, розвиток інноваційної діяльності в аграрному бізнесі вимагає належного управління, сприятливого середовища та відповідних ресурсів. Посилення інноваційної культури, створення стратегії та розвиток партнерських зв'язків можуть сприяти сталому розвитку та підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору.

Висновки. Загальний стан управління інноваційною діяльністю в аграрному бізнесі відображається в низці факторів і вимагає уваги та покращень. Проведене дослідження дозволяє зробити висновки про наступне. Усвідомлення важливості інновацій: Управління інноваційною діяльністю в аграрному бізнесі потребує більшого усвідомлення його важливості для розвитку та конкурентоспроможності. Керівництво та працівники аграрних підприємств повинні бути налаштовані на активне пошуково-експериментальне сприйняття нових ідей та технологій.

Фінансування інновацій: Недостатня доступність фінансування може бути перешкодою для впровадження інноваційних проєктів у сільському господарстві. Необхідно залучати додаткові ресурси, такі як державні програми підтримки, інвестиції та кредитні програми, для стимулювання інноваційного розвитку.

Навчання та підтримка персоналу: Розвиток інноваційної культури та підвищення кваліфікації персоналу важливі для успішного управління інноваційною діяльністю. Регулярне проведення навчань, тренінгів та інших форм підтримки може покращити здатність персоналу до інноваційного мислення та використання нових ідей.

Список використаних джерел

1. Антипов І.В. Особливості Інноваційного розвитку. *Зб. наук. пр. ДДУУ*. 2020. Вип. 148. С. 1–8.
2. В Україні стрімко зростає кількість агрохолдингів. URL: <https://delo.ua/business/v-ukraine-stremitelno-rastet-kolichestvo-agroholdingov-343700/>.
3. Гордієнко В. Інноваційний розвиток регіонів на основі технопаркової концепції. *Економічний простір*. 2011. № 46. С. 37–44.
4. Дорошко О. Технопарки та управління інноваційними процесами на сільськогосподарських підприємствах URL: <http://www.economy.nauka>.

*Кислюк Д., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності
«Публічне управління та адміністрування»**

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Ключові слова: реформи, децентралізація, публічне управління, влада, адміністративно-територіальна реформа.

Постановка проблеми. В сучасному світі зростає усвідомлення важливості активної участі громадськості у процесах управління. Влада та публічні організації все більше розуміють, що ефективне прийняття рішень та вирішення суспільних проблем потребує широкої взаємодії з громадськістю. У цьому контексті розвиваються нові напрями взаємодії влади та громадськості в системі публічного управління. Сучасні напрями взаємодії влади та громадськості в системі публічного управління спрямовані на забезпечення більшої прозорості, участі та впливу громадськості на процеси управління. Вони враховують технологічні розробки, зміни у способах спілкування та зростання ролі громадськості як важливого суб'єкта управління.

Серед сучасних напрямів взаємодії влади та громадськості можна виділити електронне управління (e-governance), що передбачає використання інформаційних технологій для поліпшення доступу громадськості до інформації та можливостей участі в процесах прийняття рішень. Відкриті дані (open data) є ще одним важливим напрямом, який сприяє публічній публікації великого обсягу даних про діяльність владних структур з метою забезпечення прозорості та співпраці з громадськістю. Також, громадські консультації та залучення до процесів прийняття рішень набувають все більшого значення. Це включає проведення громадських слухань, форумів та робочих груп, де громадськість має можливість висловити свої думки та пропозиції щодо управлінських питань.

Соціальні медіа та мережевий активізм забезпечують широку платформу для обміну інформацією, мобілізації громадськості та координації спільних дій для досягнення конкретних цілей у сфері публічного управління.

Партнерство між владою та громадськістю стає все більш важливим аспектом сучасного публічного управління. Воно передбачає спільну роботу і співпрацю між органами влади та громадськими організаціями з метою досягнення спільних цілей та вирішення проблем суспільства.

Громадський моніторинг та аудит є інструментами, що забезпечують контроль громадськості над діяльністю владних структур та вплив на

*Науковий керівник – Данкевич Є. М., д. е. н., професор.

процеси управління. Це сприяє впровадженню відповідальності та ефективності управління, а також забезпечує громадський контроль над виконанням програм та проєктів. Загалом, сучасні напрями взаємодії влади та громадськості в системі публічного управління створюють нові можливості для покращення якості управління та забезпечення більшого захисту інтересів громадськості. Вони сприяють розвитку демократичного суспільства, відкритості та прозорості в процесах управління та забезпечують більш активну участь громадськості у вирішенні суспільних проблем.

Виклад основного матеріалу. Сучасні напрями взаємодії влади та громадськості в системі публічного управління включають ряд нових підходів і інструментів, що спрямовані на забезпечення більшої відкритості, участі та впливу громадськості на процеси управління. Деякі з цих напрямків включають:

Електронне управління (e-governance): Використання інформаційних технологій для поліпшення доступу громадськості до інформації про управління, забезпечення можливостей онлайн-участі у процесах прийняття рішень та електронного звернення до органів влади. Відкриті дані (open data): Публічна публікація великого обсягу даних про діяльність владних структур з метою забезпечення прозорості та стимулювання співпраці між владою та громадськістю для спільного вирішення проблем.

Громадські консультації та залучення до процесів прийняття рішень: Проведення публічних консультацій, обговорень та діалогу з громадськістю щодо важливих питань управління, включаючи формати, такі як громадські слухання, форуми, робочі групи тощо.

Соціальні медіа та мережевий активізм: Використання соціальних мереж і онлайн-платформ для обміну інформацією, мобілізації громадськості та координації спільних дій для досягнення конкретних цілей у сфері публічного управління [4].

Партнерство між владою та громадськістю: Розвиток відносин партнерства між громадськими організаціями та органами влади для спільного вирішення проблем та реалізації проєктів у сфері публічного управління.

Громадський моніторинг та аудит: Включення громадськості в процес моніторингу діяльності владних структур, контролю за виконанням програм та проєктів, оцінку результатів та вплив на політики. Ці напрями сприяють підвищенню демократії, прозорості та ефективності управління, створюють умови для активної участі громадськості у процесах прийняття рішень та спільного вирішення суспільних проблем.

Сучасні напрями взаємодії влади та громадськості в системі публічного управління відображають важливі зміни в способах, якими влада і громадськість спілкуються та співпрацюють один з одним. Ці напрями, такі як електронне управління, відкриті дані, громадські консультації та

залучення до процесів прийняття рішень, соціальні медіа, партнерство між владою та громадськістю, а також громадський моніторинг та аудит, створюють нові можливості для більш демократичного та відкритого управління.

Однією з ключових переваг цих напрямів є підвищення прозорості у процесах управління. Завдяки електронному управлінню та відкритим даним, влада стає більш доступною для громадськості, а інформація про діяльність органів влади стає широко доступною. Це сприяє забезпеченню відкритого та публічного обговорення питань управління, а також збільшує віру влади серед громадськості.

Громадські консультації та залучення до процесів прийняття рішень є ще одним важливим напрямом, що дозволяє владі отримувати прямий зворотний зв'язок від громадськості. Це включає проведення громадських слухань, форумів та робочих груп, де громадськість може висловити свої думки та пропозиції щодо прийняття рішень. Цей підхід сприяє залученню різноманітних груп громадян до процесів управління та підвищенню їх впливу на прийняття рішень, що відповідають їх потребам та інтересам [1–3].

Соціальні медіа та мережевий активізм також відіграють важливу роль у спілкуванні між владою та громадськістю. Ці інструменти забезпечують швидкий та масовий обмін інформацією, мобілізують громадськість та сприяють формуванню громадської думки щодо питань управління. Вони створюють платформу для організації спільних акцій та співпраці між громадськістю та владою для досягнення конкретних цілей.

Висновки та пропозиції. Партнерство між владою та громадськістю стає все більш важливим в контексті сучасного публічного управління. Спільна робота і співпраця дозволяють вирішувати складні проблеми та досягати більш збалансованих та ефективних рішень. Громадські організації вносять свій досвід, експертизу та перспективу у процеси управління, а влада надає можливості для громадської участі та реалізації проєктів, спрямованих на досягнення спільних цілей. Громадський моніторинг та аудит є інструментом, який дозволяє громадськості контролювати діяльність влади та впливати на процеси управління. Це забезпечує підвищення відповідальності та узгодженості владних структур, а також сприяє забезпеченню більшої ефективності та якості рішень.

Висновуючи, сучасні напрями взаємодії влади та громадськості в системі публічного управління спрямовані на створення більш демократичного, прозорого та ефективного управління. Ці напрями дозволяють залучати громадськість до прийняття рішень, сприяють обміну інформацією та співпраці, формують партнерські відносини та підвищують вплив громадськості на процеси управління. Завдяки цим напрямам взаємодії влади та громадськості можливо забезпечити більш справедливе, зрівняне та

ефективне публічне управління, яке відповідає потребам і інтересам суспільства.

Список використаних джерел

1. Бориславська О., Заверуха І., Школик А., Захарченко Е., Курінний О., Топпервін Н. Децентралізація публічної влади: досвід Європейських країн та перспективи України ЦППР. К., 2012. 127 с.
2. Грицяк І., Говоруха В., Стрельцов В. Правова та інституційна основи Європейського Союзу: підруч. Х., 2009. 619 с.
3. Концепція розвитку електронного урядування в Україні. Схвалено розпорядженням КМУ від 20.09.2017 р. № 649-р URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250287124>.
4. Лашкіна М. Нові підходи до комунікації в публічному просторі державного управління. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. № 1 (13) 12013. URL: <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/1/02.pdf3> / 2013
5. Малиновський В. Державне управління: навч. посіб Луцьк: ВДУ ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

*Котвіцька Н. О., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Менеджмент»**

УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОВ «ДЖІФЛАЙТ»

Ключові слова: реклама, управління, підприємство, маркетингові комунікації.

Актуальність. Наразі світі реклама відіграє стратегічно важливу роль. Ринкові умови спонукають підприємства шукати шляхи підвищення конкурентоспроможності. Дослідження сучасних науковців вказують на те, що реклама відіграє значну роль серед чинників формування конкурентоспроможності підприємства, хоча не всі оцінюють її однаково. Більшість підприємств вважають рекламу найефективнішим інструментом просування з точки зору формування конкурентоспроможності, але немає сумнівів щодо впливу реклами на здатність конкурувати на ринку.

Результати дослідження. У сучасному світі реклама є досить поширеним засобом маркетингових комунікацій і, напевно, кожен з нас відчув її вплив на собі [1]. Реклама – це сукупність інформації, спрямованої на інформування одержувачів цієї інформації про товари, послуги, ідеї та спонукання їх використовувати або купувати ці послуги і товари [2].

ТОВ «Джіфлайт» є малим підприємством, яке успішно розвивається. За два роки існування чисельність працівників зросла до з двох до п'яти, осіб, а виручка зросла більше чим в десять разів. ТОВ «Джіфлайт» надає послуги агродронів – це головна послуга даного підприємства. З метою просування послуг на ринку, підприємство використовує різні види реклами: реклама на флаерах, на фірмовому автомобілі, в різних групах та соціальних месенджерах. У рекламній кампанії ТОВ «Джіфлайт» основний вид реклами – це реклама діяльності на фірмовому автомобілі (рис.1). Реклама на фірмовому автомобілі ТОВ «Джіфлайт», як вважає керівник підприємства, виконає такі основні функції:

- інформування: ТОВ «Джіфлайт» надає інформацію про нові послуги потенційним споживачам (здебільшого – це агропідприємства). Інформація базується на повідомленні, що на ринку з'явився новий гравець, який надає послуги агродронів;
- спонукання використовувати: ТОВ «Джіфлайт» пропонує придбати та використати наявні послуги: внесення засобів захисту рослин; десикація, внесення мікродобрив;
- нагадування: постійне інформування про існуючі послуги.

*Науковий керівник – Присяжнюк О. Ф., к. е. н., доцент.

**Рис. 1. Рекламне оголошення ТОВ «Джіфлайт»
на фірмовому автомобілі (вигляд збоку)**

Розглянуте рекламне оголошення ТОВ «Джіфлайт» на фірмовому автомобілі було розроблено особисто керівником підприємства (керівник підприємства сам планує і формує рекламу, а втілення власних задумів доручає своїм співробітникам, як у випадку з рекламою на фірмовому автомобілі). Наступним кроком рекламної кампанії стане розробка та замовлення друку рекламних оголошень у вигляді листівок.

Отже, реклама ТОВ «Джіфлайт» на авто, є першим кроком у довгостроковій рекламній кампанії. Оскільки підприємство мале за розмірами, то управління рекламою здійснюється на вищому рівні, тобто керівник формує стратегію рекламної діяльності, визначає цілі та конкретні кроки щодо їх досягнення. Основою рекламної кампанії є надання інформації про переваги використання сільськогосподарських дронів та забезпечення впізнаваності послуги. Реклама нагадує, що послуги агродронами існують на ринку, акцентує увагу на підприємстві, що надає цю послугу, показує його якомога частіше, щоб одержувачі могли запам'ятати назву ТОВ «Джіфлайт».

Викладені міркування щодо управління рекламою в умовах ТОВ «Джіфлайт» є основою для подальших удосконалень у цій сфері. Вони є лише фрагментом, який може стати внеском у подальші дослідження та аналіз, особливо в контексті детальнішого підходу до перебігу процесів рекламної діяльності ТОВ «Джіфлайт», а також визначення їх впливу на ефективність діяльності підприємства. Проведені дослідження вказують на важливу закономірність: помітно зростає усвідомлення керівником ТОВ «Джіфлайт» важливості реклами в процесі формування

конкурентоспроможності підприємства. Реклама розглядається як важливий інструмент підвищення конкурентоспроможності та створення ринкової переваги.

Список використаних джерел

1. Дибчук Л., Головчук Ю., Пчелянська Г. Класифікація реклами та її практичне значення у підвищенні ефективності управління поведінкою споживачів. *Вісник ХмНУ. Економічні науки*. 2021. № 6(2). С. 204 – 210.

2. Крючко Л., Кравченко Ю., Локотькова А. Управління рекламною діяльністю та напрямки її вдосконалення. *Економіка та держава*. 2019. № 11. С. 92 – 95.

*Кравець А. В., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Публічне управління та адміністрування»**

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ВЛАДИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Ключові слова: державне управління, публічне адміністрування, місцевий розвиток, влада, суспільство.

Конституція України [2] проголосила нашу країну демократичною державою та визначила як «соціальну державу». З моменту її ухвалення минуло понад 25 років, але питання побудови соціальної держави досі залишається відкритим. Дослідивши численні праці науковців та практиків вітчизняних та закордонних, можна зробити висновок про те, що фундаментальною основою соціальної держави є постійний діалог між суспільством та державною владою.

У сфері взаємодії влади на місцевому рівні та суспільства конституційні положення цілком чітко визначили найважливіші демократичні засади. Конституція України дає таку основу для взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства: народ в Україні здійснює владу безпосередньо та через органи державної влади та систему місцевого самоврядування (ст. 5); визнається та гарантується місцеве самоврядування (ст. 7). Гармонійне співробітництво між цими інститутами можна забезпечити лише за постійної консолідації та вдосконалення взаємодії суспільства та органів влади на місцевому рівні.

У сучасних умовах муніципальні органи починають усвідомлювати, що ефективність їхньої діяльності прямо пропорційна очікуванням, потребам та думкам суспільства. Залежно від моделі впливу, обраної місцевою владою, взаємовплив органів влади та суспільства відбувається на різних рівнях, у різний спосіб та з різними результатами. На практиці існує три моделі взаємодії органів влади та суспільства. Перша модель характеризується односторонньою поінформованістю населення про роботу муніципальних органів. Вона передбачає створення в цих органах пресслужба, відділів зв'язків із громадськістю та поширення перевіреної інформації про їхню діяльність у засобах масової інформації. Інакше її можна назвати «асиметричною» у зв'язку з тим, що вона спрямована лише на задоволення потреб місцевих органів влади та формування позитивного іміджу будь-якими шляхами. Її метою не вважається задоволення потреб громадянського суспільства [1, с. 106].

*Науковий керівник – Дачій Н. В., д. держ. упр., професор.

Друга модель передбачає у рівній мірі поширене використання пропагандистських прийомів і методів поширення інформації, зокрема про технології PR, діяльність муніципальних органів. Вони націлені на переконання значних верств населення у необхідності становлення дієвої позиції та прийнятих рішень. Це – «двосторонньою асиметрична» модель. Органи влади зацікавлені відстежувати реакцію громадськості й враховувати у своїй діяльності.

Третя модель є синтезом способів успішної взаємодії влади на місцевому рівні та громадянського суспільства. Вона найбільшою мірою відповідає інтересам демократичної держави, оскільки передбачає непряму участь громадян в управлінському процесі. Ця модель називається «двосторонньо симетричною», яка полягає у постійній координації діяльності органів місцевої влади, відштовхуючись від зацікавленості громадськості, вивчення їхніх потреб та очікувань. Вона включає процедури систематичного інформування з боку органів управління про виконану роботу, що покращує взаєморозуміння серед громадян та запобігає можливим конфліктним ситуаціям [4, с. 17]. Однак слід зауважити, що вищевказана модель в українських реаліях реалізується не в абсолютній межі, і завданнями, поставленими нею, практично часто нехтують.

На мою думку, можливості ефективної взаємодії та конструктивного діалогу громадянського суспільства та влади на місцевому рівні тепер визначаються такими основними факторами: рівнем громадянської свідомості лідерів громадських об'єднань та ініціативних громадян; прагненням панівної місцевої еліти до співпраці з інститутами громадянського суспільства; соціально-економічною, правовою та політичною ситуацією в країні; інтегрованістю у діяльність організацій міжнародного громадянського суспільства; рівнем інформаційної прозорості та відкритості управлінських рішень для громадян.

Без ефективного використання місцевого самоврядування неможливо розвинути громадянське суспільство. Цей інститут грає величезну роль в системі муніципальної влади та сприяє реалізації прав громадян. Центральне місце в процесі формування та розвитку громадянського суспільства слід відводити заходам щодо активізації діяльності громадських об'єднань та організацій, орієнтації їх на розв'язання найгостріших проблем у всіх сферах життєдіяльності, на запобігання можливим загрозам, забезпечення адекватної відповіді на будь-які виклики, з якими стикається суспільство [3, с. 77].

Головним завданням місцевої громадськості також є пошук форм, які б дозволили зробити місцеву нормотворчість справою населення з урахуванням місцевих особливостей, дали б доступ до нього народній ініціативі. На сьогодні громадянське суспільство має можливість піднятися на рівень, який допускає діалог із місцевою владою для спільного пошуку шляхів розв'язання соціальних проблем.

Громадянське суспільство, розвиваючись, все більше звільняє не лише органи місцевого самоврядування, а й державу від проблем, у вирішенні яких вона, в принципі, не може бути ефективною. Це і визначає основний зміст їхньої взаємодії. Громадянському суспільству та органам муніципальної влади для того, щоб можливе стало дійсним, належить зробити соціально відповідальні кроки назустріч один одному вибудовувати дійсно партнерську взаємодію [5, с. 61]. Крім того, необхідно виховувати соціально активних громадян, починаючи з себе, щоб кожен член суспільства вносив свій внесок у розвиток та вдосконалення соціальної демократичної держави

Список використаних джерел

1. Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства: навч. посіб. / за наук. ред. Ю. Сурміна, А. Михненка; авт. кол.: Ю. Сурмін, А. Михненко, Т. Крушельницька та ін. Київ: НАДУ, 2011. 388 с.
2. Конституція України: прийнята на V сесії ВРУ 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Михненко А., Кравченко С., Пантелейчук І. та ін. Суспільство та влада: механізми взаємодії. Київ: НАДУ, 2013. 80 с.
4. Славна О. Громадянське суспільство як основа розвитку правової держа ви в контексті конституційної реформи. *Інтернаука. Серія: Юридичні науки*. 2017. № 1. С. 16–19.
5. Шайгородський Ю., Андрійчук Т., Дідух А. та ін. Влада і суспільство: діа лог через громадські ради : монограф. Київ: Знання, 2011. 148 с.

*Лазарева Я. М., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Менеджмент»**

ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ

Ключові слова: система менеджменту, функції менеджменту, методи менеджменту, менеджмент.

Актуальність. Одним з основних компонентів, що складають зміст системи менеджменту будь якого підприємства є функціональна складова. Для виконання тих чи інших завдань необхідно завчасно спланувати, що хочемо отримати, як чітко організувати процес, а також мотивувати і контролювати його виконання. Це і є функціональний підхід в системі менеджменту підприємства. Функції менеджменту являє собою спектр дії визначеного процесу управління, тоді як сама система управління з визначеним видом діяльності – це сукупність функцій, що пов'язані єдиним управлінським циклом підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання функціональної складової системи менеджменту підприємств займалася значна частина науковців-класиків, зокрема А. Афоніна, Р. Оуена, А. Врума, Ф. Герцберга, Ф. Гілбрета, В. Немцов, Д. МакГрегора, Л. Довгань, А. Маслоу, А. Сміта та ін.

Метою дослідження є теоретичний аналіз функціонального підходу в системі менеджменту підприємствами.

Виклад основного матеріалу. Функції менеджменту являють собою чітко визначений зміст управлінської діяльності. Задля досягнення поставленої цілі потрібно не просто використовувати основні функції менеджменту, а й синхронізувати їх та пріоритетність у цих функціях.

З позиції тлумачення сутності функцій менеджменту вони являють собою відносно відокремлені напрямки управлінської діяльності, що дозволяють здійснювати конкретний вплив на об'єкт управління з метою досягнення поставленого завдання [2]. Ці функції супроводжують будь-який процес управління незалежно від характеристики та особливостей організації. На початку ХХ століття один з фундаторів науки «Менеджмент» Анрі Файоль виділив 4 функції процесу управління: планування, організація, мотивація, контроль [3]. Функція планування в менеджменті є основоположною і являє собою розробку змісту та послідовності дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей управління. Функція планування часто буває складена з ряду підфункцій, а саме:

- Мета, цілі та прогнозування;
- повноваження та їх делегування;

*Науковий керівник – Лавриненко С. О., к. е. н., доцент.

- ресурсна оцінка;
- планування та бюджетування;
- контролювання діяльності.

Функція планування має ряд методів щодо інтегрування в систему діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Основні методи функцій планування

№	Методичні складові функції планування
I	Метод послідовного опису складових операційної системи
II	Метод формування графіків виконання та виконавців
III	Метод графічного планування послідовності робіт
IV	Метод календарного планування та строки

Функція організації має на меті формування керованої і керуючої систем і створює передумови для розв'язання завдань, поставлених на стадії планування [4]. Дана функція визначає питання структури, упорядкування та регламентації дій виконавців. Дуже тісно організація пов'язана з такими функціями, як керівництво та організація контролю.

Серед принципів, які потрібно враховувати при реалізації функції організації, виділяють наступні: цільова нерозривність; єдність цілей щодо виконання завдань; делегування повноважень працівникам та формування робочих груп та підрозділів; координування за видами діяльності.

Однією з вагомих функцій менеджменту науковці вважають мотивацію. Мотивація – це процес спонукання до певної діяльності та виконання завдань, метою та наслідком якого є досягнення цілей організації та особи. Дана функція формує зручні та вигідні умови для виконання робіт, як для працівників так і для організації. З метою матеріального та нематеріального стимулювання працівників створюються умови для прояву творчого потенціалу та саморозвитку особистості. Основним завданням функції контролю є кількісна та якісна оцінка, а також облік та аналіз результатів роботи і на основі отриманих показників проводиться коригування. Процес контролю ведеться шляхом спостереження, обліку та аналізу всіх сторін діяльності організації. Система менеджменту організації виокремлює контроль за видами:

- 1) попередній (здійснюється до початку діяльності організації з метою контролю підготовки до майбутніх процесів);
- 2) поточний (контроль операційної діяльності);
- 3) кінцевий (оцінка виконання організацією всіх етапів планування).

Висновок. Функції менеджменту відіграють визначальну роль при раціональній побудові системи управління. Розподіл процесів управління за функціями та їхня класифікація відіграють є ключовими, оскільки саме вони визначають цілі, задачі й напрямки діяльності системи менеджменту організації.

Список використаних джерел

1. Маскон І. Управління компанією. К., 2000. 570 с.
2. Мельник П. Менеджмент: навч. посіб. Ірпінь: Академія ДПСУ, 2001. 154 с. URL: http://www.vuzlib.su/m-t_M/4.htm (дата звернення 06.02.2023).
3. Короткий курс лекцій з дисципліни «Менеджмент». Основні функції менеджменту. URL: https://studme.com.ua/1316022412637/menedzhment/osnovnye_funktsii_menedzhmenta.htm (дата звернення: 09.02.2023)
4. Гомба Л. Трансформація функцій менеджменту в системі антикризового управління торговельним підприємством. URL: http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2013/v1/NV-2013-V1_30.pdf (дата звернення: 08.02.2023)

*Мойсеева Т. С., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Менеджмент»**

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЯКІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

Ключові слова: якість, управління, вплив, забезпечення, параметри, споживачі, вимоги, стандарти.

Актуальність. Якість продукції вважається одним із найважливіших показників у діяльності підприємств, оскільки є надійним способом забезпечення переваг та досягнення бажаного рівня прибутковості. Зважаючи на це, дослідження факторів впливу на якість є передумовою ефективного управління.

Результати дослідження. Значна міра впливу на забезпечення високої якості продукції припадає на етапі проектування продукції, потім у процесі контролю і регулювання технологічних процесів і у процесі контролю якості готової продукції. Ринкові відносини стимулюють керівників підприємств забезпечувати оптимальне поєднання всіх ресурсів для забезпечення належного рівня якості продукції та виступати гарантами цього показника. Окрім цього важливо зосереджувати увагу не лише на ресурси, а і на якість та системність процесу управління якістю продукції [1, с. 7]. На якість продукції впливає певна кількість факторів. Кожен з них окремо та у взаємодії з іншими можуть впливати на цей показник впродовж життєвого циклу продукту. Загальновідомим є розподіл таких факторів на чотири групи: технічні, організаційні, економічні і суб'єктивні.

Вплив технічних факторів насамперед пов'язаний з рівнем забезпечення технікою, рівнем її зношеності та експлуатації, використанням сучасних технологій виробництва продукції та ін. Склад таких факторів буде різним, залежно від галузевої приналежності підприємств. Зокрема, для лісового господарства технікою яка забезпечує якість виробництва є культиватор лісовий дисковий, плуг лісовий, техніка для посадки, рубач коридорів та ін. Забезпеченість цією та іншою технікою та застосування сучасних технологій забезпечує якість продукції.

До організаційних факторів можна віднести розподіл праці та спеціалізацію, ритмічність виробництва, форми виробничих процесів, методи контролю, зберігання, експлуатації (споживання) технічного обслуговування, ремонту та інші. Вплив цієї групи факторів однаковою мірою проявляється в умовах діяльності підприємств різних галузей, оскільки ефективність всіх процесів залежить від координації людей, що залучені до виконання завдань у їх рамках. Вплив економічних факторів відбувається через формування ціни, собівартості продукції, форми і рівня заробітної плати, ступеня

*Науковий керівник – Присяжнюк О. Ф., к. е. н., доцент.

підвищення продуктивності праці, рівня витрат на технічне обслуговування і ремонт та інше. Вважаємо, що вплив цієї групи факторів не має особливих проявів, залежно від галузевої приналежності.

Фактори, які мають вплив на якість продукції поділяються на: зовнішні – це основа для формування якості в умовах ринкових відносин (вони в свою чергу поділяються на економічні, політичні, ринкові, технологічні, конкурентні, соціальні та міжнародні) та внутрішні (технічні, експлуатаційні, виробничі, організаційні, інформаційні, соціальні). Так як управлінські рішення керівників підприємств не можуть вплинути на фактори зовнішнього середовища, доцільно здійснювати своєчасне врахування певних дій з метою прогнозування ймовірності можливих коливань для забезпечення більш швидкої адаптації до змін в конкурентному середовищі.

Значну роль у забезпеченні якості відіграє людина, яка має професійну підготовку, фізіологічні та емоціональні особливості. Тому якість продукції безпосередньо залежить від людських ресурсів, що залучені до виконання завдань. Визначення поняття «якість» дозволяє дійти висновку про його багатогранність. Воно включає якість організації, економічних обрахунків, технологічного устаткування і технології виконання операцій, екологічних параметрів, правових і політичних відносин етичних норм, соціально-психологічних відносин і мотиваційного клімату. Всі перелічені фактори разом, або кожен окремо, або у певних комбінаціях можуть розглядатися як фактори впливу на якість продукції та якість управління.

Доцільність акценту уваги на управління якістю продукції можна обґрунтувати з позицій євроінтеграції. Як відомо, якість на світовому ринку вважають одним із ключових факторів забезпечення конкурентоспроможності продукції. Якість продукції визначається ефективною роботою в системі управління якістю на підприємстві та належною організацією виробничого процесу. Основою досягнення високого рівня якості продукції є дотримання стандартів якості у всіх сферах. Вимоги до якості продукції зафіксовані у державних стандартах, які стосуються загальних вимог до однорідної продукції та вимог до конкретних видів продукції [1, с. 18].

Формування системи управління якістю має базуватися на принципах загального управління якістю та враховувати вимоги споживачів. У нашій країні стандарти ISO серії 9000 були впроваджені та є орієнтиром забезпечення високого рівня якості продукції [2, с. 4]. Таким чином, врахування принципів та міжнародних стандартів управління якістю також можна назвати серед факторів впливу на якість продукції.

Висновки. Якість є багатогранним показником. Це твердження можна обґрунтувати з позицій її прояву у різних сферах діяльності підприємств. Визначення факторів впливу на якість продукції дозволяє оптимізувати процеси управління за допомогою адаптації діяльності до впливу зовнішніх

факторів або прийняття управлінських рішень щодо усунення чи зменшення негативного впливу внутрішніх факторів.

Список використаних джерел

1. Вакуленко А., Гарафонова О., Гарбуз Н. Управління якістю: навч. посіб. Київ: Вид-во КНЕУ, 2010. с. 552.
2. Білецький Е., Янушкевич Д. Шайхлісламов З. Управління якістю продукції та послуг: навч. посіб. Харків, 2015, с. 222.

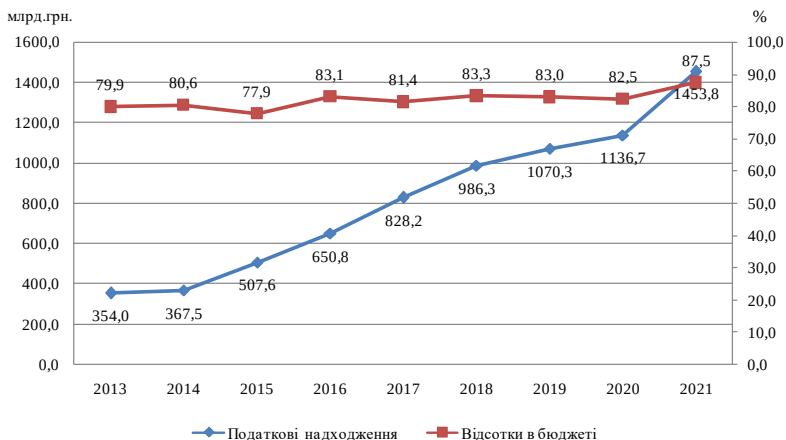
Нагірняк М. Ф., аспірант спеціальності «Облік і оподаткування»*

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ: ВИЗНАННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДХОДЖЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПЛАТЕЖІВ ДО БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Ключові слова: податковий контроль, бюджет, податковий аудит, податкові платежі, тіньова економіка

У стабільності будь-якої сучасної держави важливу роль відіграє рівень її економічної самодостатності. Під ним розуміють такий стан економіки, діяльність інститутів влади, що забезпечує захист національних інтересів в цілому та соціальний напрямок розвитку країни навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Однією з найважливіших складових економічної системи є податки.

Однією з визначальних складових забезпечення економічного зростання національної економіки є система оподаткування. Від механізмів контролювання справляння податків залежать забезпеченість бюджетів фінансовими ресурсами та розвиток бізнесу (рис. 1).

**Рис. 1. Динаміка податкових платежів України
та їх місце у формуванні зведеного бюджету**

Джерело: узагальнено авторами за Статистичним збірником «Бюджет України»,
<https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>

*Науковий керівник – Малюга Н. М., д. с. н., професор.

Водночас, неефективність податкової політики дестабілізує розвиток держави, а також створює умови для тіньових процесів в економіці (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень тіньової економіки та сприйняття корупції в Україні

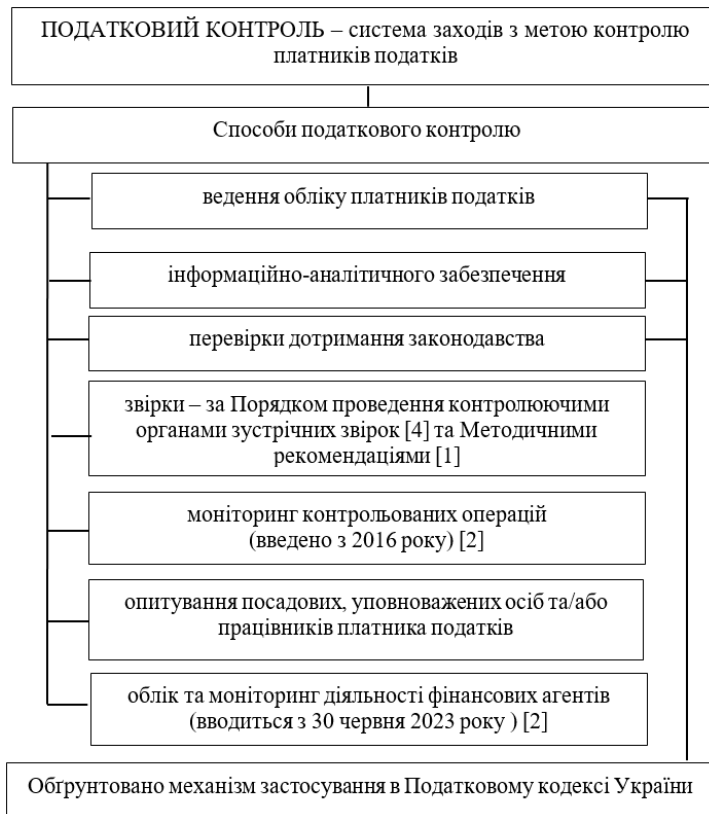
Роки	Сприйняття корупції, балів	Тіньова економіка		Втрати податків від тіньової економіки, млрд грн
		у % до ВВП	млрд грн	
2013	25	30	439,6	106,2
2014	26	36	571,3	132,3
2015	27	35	696,0	177,7
2016	29	33	787,2	214,8
2017	30	32	954,0	265,0
2018	32	29	1032,5	286,0
2019	30	28	1113,6	299,7
2020	33	30	1266,6	341,0
2021	32	32	1744,3	465,2

Джерело: розраховано автором на основі даних <https://ti-ukraine.org/research/indexes-sprinyattya-koruptsiyi-2022/> та офіційних аналітичних показників Міністерства економіки України <https://www.me.gov.ua>

Ухилення від оподаткування значно скорочує дохідну частину бюджетів країни, не дозволяючи державі і місцевим органам влади у повному обсязі фінансувати правоохоронні програми, соціальні, інвестиційні, оборонні й зрештою формує загрозу соціальній стабільності в суспільстві. Податки як ресурсний фактор держави є засобом забезпечення самодостатності і причиною посилення загроз і ризиків через тіньову економіку і корупційні діяння.

В Україні бізнес продовжує використовувати витончені схеми ухилення від оподаткування, активно проводить сумнівні фінансові операції для відмивання доходів. Податкові органи сьогодні мають потужний важіль у формі податкового контролю, який можна і необхідно використовувати задля зниження рівня несплати податків, тіньової економіки та корупційних діянь в державі. У законодавчому полі України поняття податкового контролю з'явилося у 2011 р. після прийняття Податкового кодексу України [2], і використовується в податковій практиці вже 12 років. До цього в незалежній Україні 20 років (1991–2011 роки) в сфері оподаткування податковий контроль здійснювався без будь-якого законодавчого і наукового обґрунтування.

У нормативному визначені податковий контроль – це система заходів, яка забезпечує, по-перше, законність та правильність формування платниками податків податкової бази, по-друге, нарахування та повне і своєчасне перерахування податків до бюджетної системи країни на рівні держави і територіальних громад [2] (рис. 2).

**Рис. 2. Система способів податкового контролю
за Податковим кодексом України**

Джерело: узагальнено автором за [2]

Крім нормативного визначення поняття податкового контролю в Податковому кодексі України наведено перелік способів, які мають забезпечувати його проведення.

Оцінюючи визначені способи контролю необхідно звернути увагу на проблемні питання їх обґрунтування при використанні в процесі податкового контролю. По-перше, не всі визначені способи податкового контролю відповідають вимогам їх призначення. Інформаційно-аналітичне забезпечення – це не спосіб податкового контролю, а джерело його проведення необхідними інформаційними ресурсами, тобто це база для проведення процедур і застосування різних методів і прийомів в процесі контролю у формі податкових перевірок.

По-друге, окремі способи податкового контролю мають декларативний характер і не одержали необхідного обґрунтування в нормативних документах щодо можливості їх використання. Зокрема, це моніторинг контрольованих операцій, застосовується з 2016 р. та опитування уповноважених, посадових осіб та / або працівників платника податків.

По-третє, звірка – як спосіб податкового контролю, попри наявність відповідного методичного забезпечення [1; 4] розглядається без врахування принципів інвентаризації, результати якої повинні оформлятися відповідним актом звірки розрахунків за господарськими операціями, які мають вплив на податкові платежі.

По-четверте, дієвим способом податкового контролю має стати податковий аудит щодо якого відсутнє будь-яке нормативне визнання у процедурах, які забезпечують контроль діяльності платників податків.

В своїх дослідженнях ми звернули увагу, що ефективність податкового контролю можливо посилити шляхом вирішення використання процедур податкового аудиту. У чинних нормативних документах з оподаткування та аудиту, а також в Положенні про Державну податкову службу України [3] відсутнє поняття і навіть термін податковий аудит як спосіб державного податкового контролю. Попри це державна податкова служба в Україні у своїй структурі має Департамент податкового аудиту і затвердила для виконання своїми підрозділами Хартію податкового аудиту [5].

В багатьох країнах світу податковий аудит використовується як важливий інструмент податкового контролю та доводить свою ефективність. Для його проведення світовою Організацією економічного співробітництва (ОЕСД) розроблений спеціальний Стандартний аудиторський файл SAF-T електронного податкового аудиту (е-аудит).

Впровадження е-аудиту в Україні як способу податкового контролю буде створювати умови:

- ✓ забезпечення впровадження якісних ризикоорієнтованих механізмів на доперевірочному та перевірочному етапах;
- ✓ підвищення показників швидкості, точності та ефективності результатів податкових перевірок;
- ✓ створення можливостей платникам податків застосовувати самоперевірки податкової звітності;
- ✓ упорядкування інформаційного навантаження на платників податків в процесі проведення перевірок;
- ✓ зменшення податкових правопорушень та спорів;
- ✓ зниження впливу людського фактора у процесі податкового контролю.

Наступні наукові розвідки щодо цього питання повинні бути направлені на обґрунтування формування змісту системи показників для е-аудиту експортованих з вихідних даних бухгалтерського обліку та їх ідентифікації

відносно оцінювання достовірності розрахунків податкових платежів платниками податків.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо організації та проведення контролюючими органами зустрічних звірок, обміну податковою інформацією при здійсненні податкового контролю: Наказ Держподаткової служби України від 29.01. 2020 р. № 47. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0047912-20#n10>.

2. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/>.

3. Положення про Держподаткову службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>.

4. Порядок проведення контролюючими органами зустрічних звірок: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2010 р. №1232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1232-2010-%D0%BF#Text>.

5. Хартія податкового аудиту Держподаткової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/podatkoviy-audit/nakazi/76074.html>.

*Оленюк Д. О., аспірант спеціальності «Менеджмент»**

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ ЗА УМОВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Ключові слова: інституціональне забезпечення, продовольча безпека, продовольча незалежність, діджиталізація, харчові продукти.

Інституціональне забезпечення управління продовольчою безпекою є важливою складовою на шляху до продовольчої незалежності, та включає систему організацій, правил, процедур і механізмів, які спрямовані на забезпечення безпеки, якості й доступності харчових продуктів для населення. Діджиталізація здійснює революційні трансформації у багатьох сферах людської діяльності. Тому, для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки інституції повинні швидко адаптуватися до використання новітніх цифрових технологій.

Однією з ключових переваг діджиталізації у системі управління продовольчою безпекою є можливість оперативного збору та аналізу великих масивів даних. Інституції забезпечують використання цифрових платформ для збору даних на різних етапах ланцюга продовольчого забезпечення населення, включаючи виробництво, переробку та розподіл. Доступ до таких даних у режимі реального часу уможливорює ефективно проводити контрольню-моніторингові заходи за показниками продовольчої безпеки, такими як економічна та фізична доступність, безпечність і якість харчових продуктів, визначаючи потенційні ризики й оперативно реагувати, щоб запобігати продовольчим кризам.

Інституціональне забезпечення продовольчої безпеки має багаторівневу структуру та включає в себе: на глобальному рівні – міжнародні організації, які займаються координацією та визначенням пріоритетних завдань для забезпечення продовольчої незалежності країн, їх сталого розвитку; на державному рівні – Кабінет Міністрів України, Верховна рада України, , Держслужба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів Міністерство агрополітики та продовольства – займаються розробкою і впровадженням політики продовольчої безпеки; на регіональному рівні – департаменти агропромислового розвитку при обласних державних адміністраціях, управління держпродспоживслужби в областях, наукові установи та заклади вищої освіти – відповідають за реалізацію загальнодержавної стратегії продовольчої безпеки в межах областей; на рівні домогосподарств та об'єднаних територіальних громад – відділи/комісії з питань агросектору і продовольства, виробники харчових

*Науковий керівник – Николук О. М., д. е. н., професор.

продуктів – займаються безпосередньою реалізацією політики продовольчої безпеки; на заключному рівні продовольчого забезпечення знаходяться фізичні особи – безпосередні споживачі харчових продуктів. Інституційний базис управління продовольчою безпекою наведено на рис. 1.

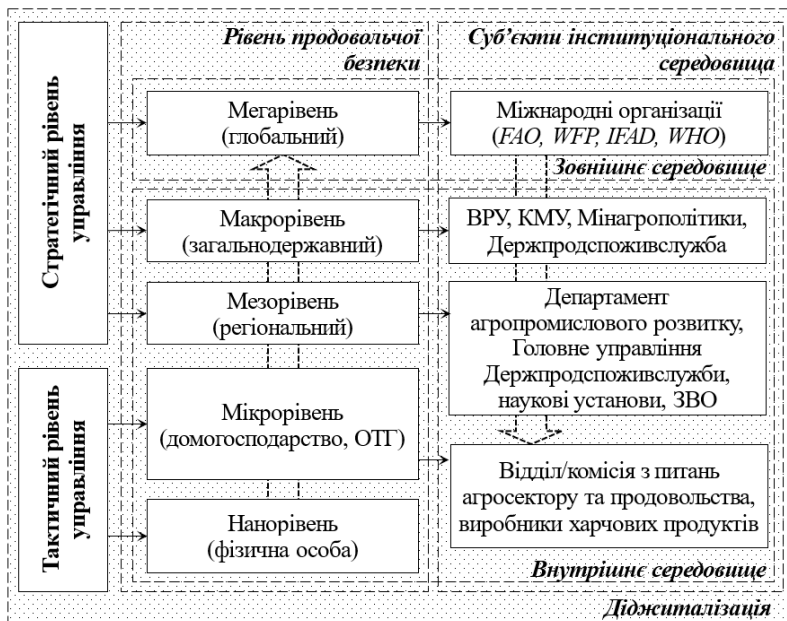

Рис. 1. Інституційний базис управління продовольчою безпекою за умов діджиталізації

Примітка: FAO – Продовольча та сільськогосподарська організація ООН;
WFP – Всесвітня продовольча програма ООН;
IFAD – Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку;
WHO – Всесвітня організація охорони здоров'я;

Джерело: власні дослідження.

Цифрові технології також активно сприяють ефективній комунікації між стейкхолдерами, залученими до процесу забезпечення продовольчої безпеки. Інституціональне забезпечення продовольчої безпеки на базі цифрових кластерів оптимізує комунікацію між суб'єктами системи управління продовольчою безпекою, зокрема державою, виробниками і постачальниками харчових товарів та їх споживачами. Такий обмін інформацією зумовлює позитивні зміни у системі взаємодії «людина-держава», базуючись на принципах прозорості, антибюрократизму та дозволить мінімізувати

ризиків від потенційних загроз продовольчої незалежності не тільки окремої країни, а й всього світу.

Незважаючи на численні переваги, які несе за собою впровадження цифрових технологій у систему управління продовольчою безпекою, діджиталізація має й певні недоліки. По-перше, забезпечення безпеки та цілісності зібраних даних, які не повинні потрапити у руки сторонніх осіб або зазнати викривлення, а мають відображати реальний стан рівня продовольчого забезпечення на кожному з його етапів. По-друге, не всі суб'єкти мають ресурсну базу для інтеграції у цифрове середовище, тому необхідно подолати цифровий розрив і забезпечити рівний доступ до технологій. По-третє, впровадження цифрових технологій може викликати проблему ексклюзії – виключення індивіда або соціальної групи із відносин, пов'язаних із розподілом і перерозподілом наявних у державі ресурсів та можливості впливати на прийняття управлінських рішень через нестачу базових компетенцій, дискримінації та недостатнього матеріального становища. По-четверте, імплементація діджитал-технологій підвищує витрати на придбання й обслуговування обладнання, розробку та налагодження апаратно-програмного забезпечення, захист інформації і підготовку персоналу.

Наразі, прикладом створення цифрового кластеру спільними зусиллями Держпродспоживслужби за підтримки Офісу Президента України, Міністерства цифрової трансформації, Міністерства економіки, Міністерства інфраструктури і Міністерства аграрної політики та продовольства України є Національна платформа продовольчої безпеки. Мета створення платформи – об'єднання зусиль на усіх рівнях продовольчого забезпечення для стимулювання розбудови економіки та покритті потреб населення у харчових продуктах й товарах першої необхідності [1].

Отже, інституціональне забезпечення відіграє ключову роль у системі управління продовольчою безпекою будь-якої країни. Використовуючи цифрові технології, суб'єкти інституціонального середовища забезпечення продовольчої безпеки можуть покращити технологічні етапи, пов'язані зі збором та обробкою інформації, її аналізом та прийняттям управлінських рішень на кожному з рівнів продовольчої безпеки. Покращення контрольних-моніторингових процедур підвищить прозорість та зменшить бюрократизацію, що надасть можливість легко інтегруватись у європейський політичний простір. Крім того, варто зауважити, що існує нагальна потреба у поглибленні взаємодії між органами агропромислового сектору та IT-сферою, щодо впровадження цифрових технологій у систему управління продовольчою безпекою України.

Список використаних джерел

1. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення: 01.05.2023).

*Панічук О. В., аспірант спеціальності «Облік і оподаткування»**

КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ І ПОЗИКОСПРОМОЖНІСТЬ: МЕХАНІЗМ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Ключові слова: платіжні активи, платіжні зобов'язання, кредитоспроможність, платоспроможність позико спроможність, ліквідність

Лейтмотивом функціонування бізнесу в ринкових умовах є максимальне забезпечення його економічної самостійності. Ділова активність бізнесу в сфері розрахункових відносин характеризується даними про наявність платіжних активів і платіжних зобов'язань. Відсутність необхідного обсягу платіжних активів для оплати платіжних зобов'язань, як правило викликає фінансові труднощі у суб'єктів господарювання та створює різні загострення у веденні бізнесу.

Особлива роль в цьому процесі належить дебіторській заборгованості, як негативному фактору, що впливає на борги підприємства і виплату зобов'язань. Дебіторська заборгованість, яка обліковується в складі активів підприємства як кредит покупця не може прийняти участь у сплаті боргів до часу, поки дебітор її поверне.

У 2021 році стан розрахункових відносин бізнесу в Україні з його покупцями і постачальниками характеризувався наступними показниками:

- дебіторська заборгованість – 5097 млрд грн або 36,2 % від наявних активів;
- кредиторська заборгованість – 4145,2 млрд грн., або 29,5 % наявних джерел формування активів;
- рівень навантаження дебіторської заборгованості для забезпечення надходження 1 грн чистого доходу 39,8 коп;
- на інвестування різниці між дебіторською і кредиторською заборгованістю використовувалося 23,2 % власного капіталу.

Основне завдання бізнесу щодо управління дебіторською заборгованістю, це її визнання і контролювання можливості бути сплаченою. Відносно кредиторської заборгованості аналогічні завдання виконують кредитори, які її визнають як зобов'язання бізнесу та здійснюють контролювання за поверненням. Для оцінки рівня ефективності управління розрахунковими відносинами підприємства в контексті можливості зведення до мінімальних сум зобов'язань та оптимізації дебіторської заборгованості в нормативних актах і економічній літературі обґрунтовується система показників щодо

*Науковий керівник – Мороз Ю. Ю., д. е. н., професор.

характеристики ліквідності, платоспроможності, кредитоспроможності та позикоспроможності бізнесу. Виходячи з різноманітності цих понять існує низка теоретичних і практичних проблем визначення економічно обґрунтованого терміну, що має характеризувати рівень спроможності бізнесу розраховуватися за наявними зобов'язаннями [1; 2].

Метою дослідження є здійснення обґрунтування терміну для характеристики стану ефективності управління розрахунковою дисципліною на підприємстві. Результати аналізу факторів, що впливають на рівень спроможності бізнесу в Україні розраховуватися за наявними зобов'язаннями наведені на рис. 1-4.

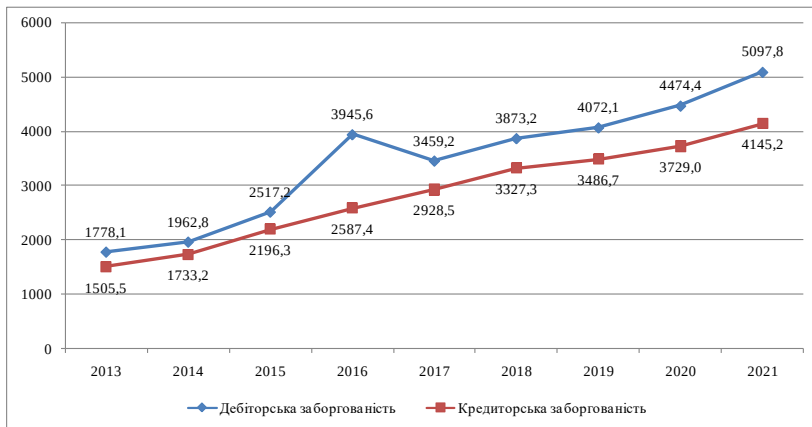

Рис. 1. Динаміка дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств України, млрд грн

Джерело: узагальнено автором за <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Питанням визнання сутності спроможності бізнесу здійснювати розрахунки за борговими зобов'язаннями та її аналізу присвячено багато праць, які були нами досліджені у публікації «Формування платіжних активів при оцінюванні кредитоспроможності підприємства: визнання та обліково-аналітичний аспект» (Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 7. С. 23-31) та встановлено існування різноманітних підходів як до змісту понять так і до методики їх оцінювання. За сучасною економічною літературою можна узагальнити змістовний характер окремих категорій, які використовуються вітчизняними авторами для оцінювання спроможності підприємств здійснювати розрахунки за борговими зобов'язаннями, зокрема:

- ліквідність – як здатність та швидкість активів перетворюватися на платіжні засоби, які можливо використовувати для погашення зобов'язань;
- платоспроможність – як рівень наявності платіжних засобів для здійснення розрахунків за борговими зобов'язаннями;

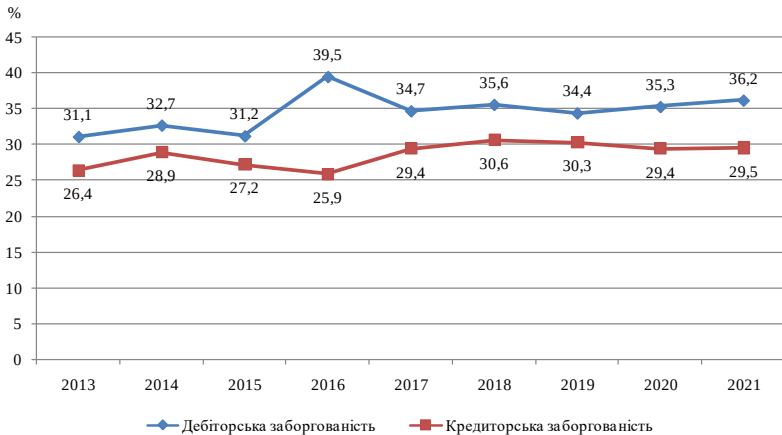

Рис. 2. Рівень дебіторської і кредиторської заборгованості в балансі підприємств України

Джерело: розраховано автором за <https://www.ukrstat.gov.ua/>

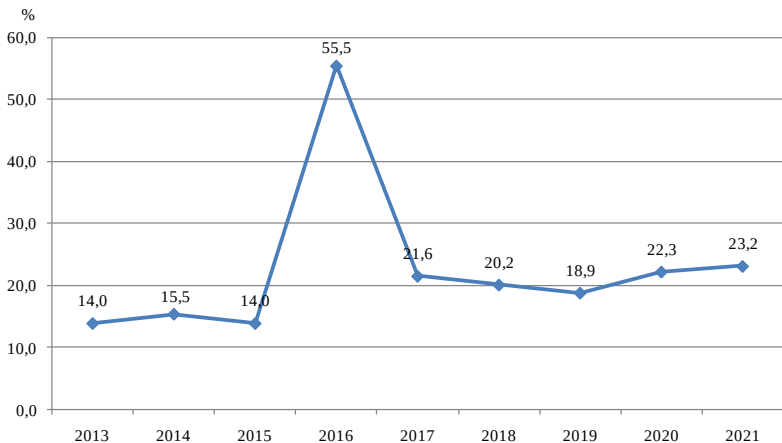
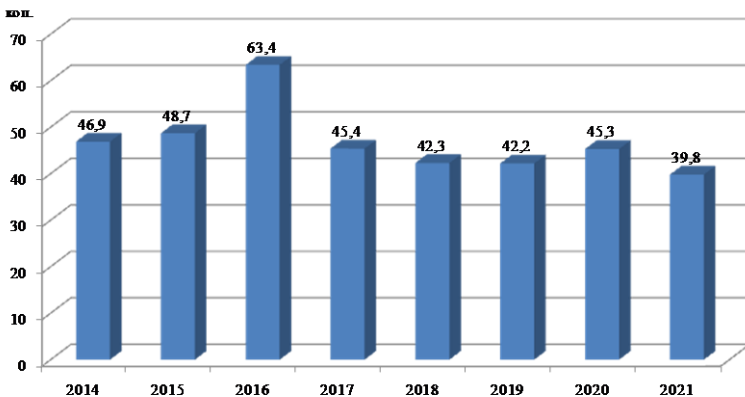

Рис. 3. Рівень інвестування дебіторської заборгованості за рахунок власного капіталу

Джерело: розраховано автором за <https://www.ukrstat.gov.ua/>

- кредитоспроможність – як можливість повністю і своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями, як правило щодо сплати одержаних кредитів;

- позикоспроможність – здатність провадити ефективну політику щодо залучення і використання позик.

**Рис. 4. Рівень дебіторської заборгованості
для забезпечення надходження 1 грн. чистого доходу**

Джерело: розраховано автором за <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Спільною ознакою цих категорій за допомогою яких оцінюється можливість підприємства виконувати свої боргові зобов'язання є загальнонаукове поняття «спроможність», яке виокремлює явище, ознаки, відносини та процеси, пов'язані з можливостями використання активів в розрахункових операціях щодо окремих платежів, позик та в цілому кредиторської заборгованості.

Відповідно до рахунків бухгалтерського обліку борги підприємства як зобов'язання відображаються на пасивних рахунках що призначені для розрахунків по кредиторській заборгованості. По кредиту цих рахунків відображається виникнення (збільшення) кредиторської заборгованості, а по дебету – її погашення (зменшення). Кредитові залишки рахунків свідчать про сукупність (загальну суму) кредиторської заборгованості яка як боргові зобов'язання в розрізі окремих статей відображається в пасиві балансу.

Зобов'язання – це не що інше, як кредиторська заборгованість (борг кредиторам), що виникає в результаті залучення активів від моменту їх одержання до погашення за них заборгованості. Заборгованість підприємства в результаті залучення активів в господарську діяльність називається кредиторською, а самі постачальники будь-яких ресурсів – кредиторами. Зобов'язання – це вимога кредиторів стосовно активів підприємства, погашення якої призводить до вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди.

Виходячи з цього найбільш доцільно стан підприємства щодо його спроможності збільшувати і зменшувати загальну сукупність своїх боргових зобов'язань, незалежно від джерел, характеризувати терміном кредитоспроможність. Інформація пасивних рахунків боргових зобов'язань підприємства і статей пасиву балансу дає змогу визначати стан управління кредиторською заборгованістю та рівень кредитоспроможності бізнесу.

Можливості підприємства сплачувати борг окремому кредитору (продавцю ресурсів) найбільш доцільно характеризувати – платоспроможністю, а щодо позик банку – позикоспроможністю.

Отже, категорія кредитоспроможність забезпечує конкретизацію можливості підприємства сплачувати свої боргові зобов'язання кредиторам, які в цілому характеризуються кредитовими залишками на пасивних бухгалтерських рахунках зобов'язань та відповідно зобов'язаннями, що відображаються в пасиві балансу.

Список використаних джерел

1. Власова Н. О., Пічугіна Т. С., Смірнова П. В. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібної торгівлі : монографія. Харків : Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2010. 222 с.
2. Олесенко І. С. Управління платоспроможністю підприємства торгівлі : дис. ... д-ра філософії : 051. Київ, 2020. С. 256.

*Пантюк К. О., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Менеджмент»**

ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, підприємство, конкурентоспроможність, ефективність.

Результативність діяльності підприємства безпосередньо залежить від того, наскільки воно пристосовано до зовнішнього середовища, якою мірою гнучка і мобільна його структура і як вона реагує на нововведення. Дослідники даної проблеми вважають, що інноваційна діяльність необхідна, а її здатність до змін виступає як вимога часу. Дослідження зазначають, що в сучасному світі, як правило, триває боротьба за здатність до реалізації нововведень, а не за володіння ресурсами та матеріальними цінностями.

Під інноваційною діяльністю розуміється поєднання наукових, організаційних комерційних заходів, технологічних, фінансових і що спрямовані на комерціалізацію накопичених знань, устаткування та технологій [2]. Мета реалізації інноваційної діяльності будь якого підприємства полягає в старінні існуючої системи виробництва, що в результаті призводить до зниження конкурентоспроможності, відповідно виникає необхідність впроваджувати зміни. Для цього на підприємствах періодично проводиться оцінка продукції, технологій і працівників, перевіряється ринок і канали розподілу, тобто проводиться діагностика виробничо-господарської діяльності підприємства та його продукції.

Конкурентоспроможність є характеристикою підприємства, яка відображає його відмінність від іншого підприємства-конкурента. Споживчі властивості та ціна та якість продукції – головні складові конкурентоспроможності товару та підприємства. Однак слід зазначити, що ринкове зростання товарів пов'язане не тільки з витратами виробництва і якістю. Так, основними причинами успіху або невдачі товару виступають й інші чинники, такі як, реклама, пропонований рівень обслуговування, репутація тощо. З метою більшої результативності від інноваційної діяльності формується її класифікація за тими чи іншими ознаками на відповідні групи. Це пояснюється вибором об'єкта інновації та їх впливом на подальшу інноваційну діяльність, внаслідок чого результати покращаться, матиме місце зростання обсягів, виробництва, підвищенням його ефективності, розширенням номенклатури наукомісткої продукції.

Інновації поділяються за типами нововведень (матеріально-технічні та соціальні нововведення), особливостями інноваційного процесу та

*Науковий керівник – Лавриненко С. О., к. е. н., доцент.

механізмами здійснення. Також науковці розрізняють такі нововведення, як внутрішньо-організаційні, замінні, одиничні, дифузні тощо. Однак необхідно розрізняти дефініції "інновація" та "нововведення". Нововведення – це предмет інновації, оскільки мають різні життєві цикли, а також – це розробка, проектування, виготовлення, використання. Інновація ж – це зародження, дифузія, зростання та старіння. А наукових літературних джерелах розрізняють чотири групи інновацій(рис 1):

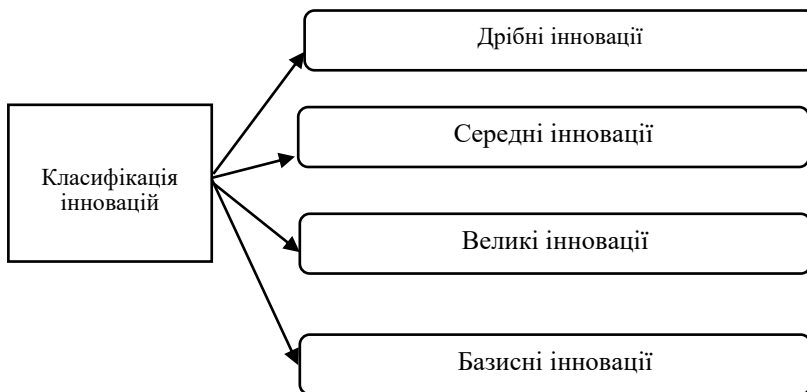

Рис. 1. Класифікація інновацій

1) дрібні інновації – покращують окремі невеликі параметри продукції, що випускається, за допомогою застосування дрібних винаходів. Це сприяє або підвищенню ефективності їх використання, або більш ефективному її виробництву;

2) середні інновації – є основою для створення нових моделей і змін певної продукції що реалізується. Вони замінюють застарілі продукти більш ефективнішими або розширюють сферу використання;

3) великі інновації – у межах цього напрямку розвиваються нові продукти на основі існуючих технологій та устаткувань;

4) найбільші (базисні) інновації – стають основою великих переворотів у розробках, технологіях та сприяють розвитку інновацій.

До того ж вони розвивають нові напрямки та нові галузі. Отже, для їх освоєння необхідна велика кількість фінансових вкладень і часу [1, 3].

Дана класифікація не є повною та універсальною, але слід зауважити, що види інновацій тісно пов'язані між собою. Класифікація дає базу для виявлення найбільшої кількості напрямків реалізації інновацій, а це необхідно для розробки альтернатив вибору рішень. Вибір способу та напрямку інноваційної діяльності підприємства залежить науково технічного від та ресурсного потенціалу підприємства, стадій життєвого циклу

технології та устаткування, вимог ринку, особливостей галузевої приналежності. Першочерговим завданням є розрахунок витрат на проєктування, розробку та впровадження інновацій, можливі джерела фінансування, оцінка ефективності від впровадження інновацій, порівняння ефективності різних інновацій шляхом порівняння доходів і витрат.

Отже, можна зробити висновок, що інновація виступає як чинник зростання конкурентоспроможності продукції, підприємства та його ефективності. Інноваційна діяльність відіграє важливу роль, оскільки в даний час успішна діяльність підприємств неможлива без поліпшень у технології виробництва, маркетинговій політиці підприємства та структурі управління – в усіх напрямках, які сприяють підвищенню ефективності та конкурентоспроможності діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Zobov A., Degtereva E., Chernova V., Starostin V. Innovative strategies of transnational companies and synergy effect of technologisation *Indian Journal of Science and Technology*. 2016. Т. 9. № 39. С. 96521.

2. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р.: розпорядження КМУ від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 08.04. 2023).

3. Смерічевський С., Шаболтун Д. Економічні аспекти стратегічного розвитку потенціалу підприємства. *Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення*. Зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21.10.2021 р.). Том 2. Київ: НАУ, 2021. С. 109–110.

*Петров Г. Р., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Інформаційні системи»**

ІНТЕРФЕЙС ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові слова: інформаційні системи, ризики, інтерфейс, оцінка аналіз, підприємство.

В умовах сучасної нестабільності політичної, соціальної, економічної та інших сфер підприємствам стає дедалі складніше аналізувати та систематизувати ризики з метою подальшого управління ними. Як результат, постає завдання розробити уніфіковану систему, яка б покращувала та прискорювала аналітичні процеси у сфері ідентифікації, моніторингу, аналізу та оцінювання ризиків у межах конкретних суб'єктів бізнесу. У зв'язку із зазначеним, актуальності набуває створення інформаційних систем аналізу ризиків підприємства, які здатні врахувати всі фактори, систематизувати дані та виводити стандартизований результат щодо ступеня ризику та інструментів управління ними. У рамках даного дослідження розроблено інформаційну систему аналізу ризиків підприємства, основними функціями якої є акумуляція даних про ризики, їх оцінювання та надання доступу до узагальненої інформації про ризики користувачам.

Важливо, щоб система аналізу ризиків мала дружній та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Графічний інтерфейс – це форма інтерфейсу, яка дозволяє користувачеві взаємодіяти з електронним пристроєм за допомогою графічних елементів і звукових індикаторів [5]. Графічний інтерфейс є відповіддю на стрімкий розвиток інтерфейсу командного рядка, який вимагав введення команд з клавіатури комп'ютера.

Інформаційну систему аналізу ризиків підприємства реалізовано за допомогою мови програмування JavaScript та бібліотеки React. У проєкті також використовується допоміжна бібліотека Antd, яка надає можливість використовувати вже створені інтерфейс користувача компоненти (поля, випадаючі списки, меню і т.д.). Доступ і передача інформації до інтерфейсу користувача компонент надає бібліотека Redux. Замість збереження даних в базах back end частини, в інформаційній системі використано внутрішньому сховищі браузера (*local storage*).

Розроблена інформаційна система складається з модулів, які реалізовано у вигляді веб-сторінок сайту, а саме: Створення ризику, Виведення даних про ризики, Інтегральні коефіцієнти ризиків, Управління ризиками. Сторінка Створення ризику дає можливість введення даних про окремі ризики

*Науковий керівник – Николук О. М., д. е. н., професор.

підприємства у систему. Інформаційною системою передбачено вибір типів ризиків (внутрішні та зовнішні), сферу виникнення ризиків (для внутрішніх ризиків: сфери постачання, виробництва, збуту; для зовнішніх: економічна, політична, демографічна, соціальна, географічна сфери; також є можливість обрати опцію “інша” у випадуючому списку, якщо жоден варіант з випадуючого списку не відповідає вимогам користувача), вид ризику (вводиться вручну). В полі ступінь ризику користувач оцінює ризик за шкалою від 0 до 10 балів. Останнє поле сторінки Створення ризику передбачає введенні оптимальних інструментів ризик-менеджменту. Всі поля обов’язкові для заповнення та валідуються (рис. 1).

Створення ризику

* Тип ризику
внутрішній

* Сфера виникнення ризику
виробництво

* Вид ризику
Some risk1

* Ступінь ризику (Шкала ризику від 0-10)
4

* Інструмент ризик менеджменту

Поле обов'язкове

Submit

Рис. 1. Сторінка Створення ризику

На наступній сторінці Виведення даних про ризики відображається таблиця, що містить усі попередньо створені підприємницькі ризики, а також функціонал для переключання між сторінками таблиць. На цій сторінці також можна видалити всі раніше створені ризики (рис. 2).

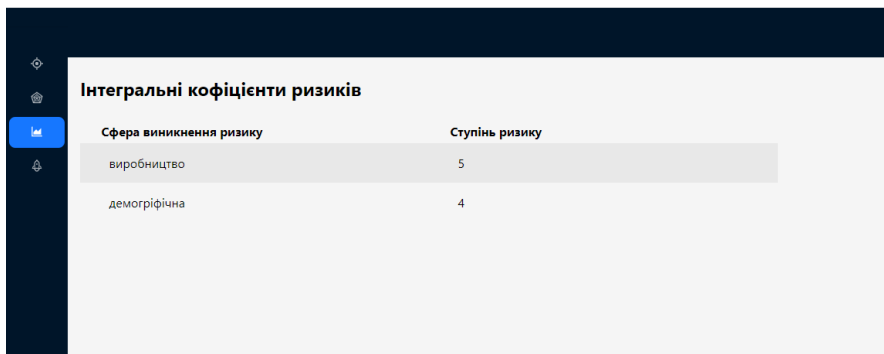
Виведення даних про ризики Видалити всі ризики

Тип ризику	Сфера виникнення ризику	Вид ризику	Ступінь ризику (Шкала ризику від 0-10)	Інструмент ризик менеджменту
внутрішній	виробництво	Some risk1	4	some text
внутрішній	виробництво	Some risk2	3	some text
зовнішній	демографічна	Some risk3	5	some text
внутрішній	виробництво	Some risk4	6	some text

< 1 >

Рис. 2. Сторінка виведення даних про ризики

Третя сторінка відображає значення інтегральних коефіцієнтів ризиків, обчислених на базі початкових бальних оцінок частинних ризиків, які вносяться під час їх створення. Після заповнення всіх даних здійснюється аналіз ризиків, які можуть виникнути на підприємстві. Інтегральні коефіцієнти обчислюються як середнє арифметичне у розрізі сфер виникнення ризиків (рис. 3).

Сфера виникнення ризику	Ступінь ризику
виробництво	5
демографічна	4

Рис. 3. Сторінка значень інтегральних коефіцієнтів ризиків

Виходячи з вищевикладеного, розроблений прототип інформаційної системи передбачає аналіз ризиків підприємства з метою підтримки механізму прийняття управлінських рішень в разі наявності невизначеності та / або ризику. Зокрема, застосування даної системи дасть можливість приймати оптимальні рішення та мінімізувати збитки компанії.

Список використаних джерел

1. Марцинковський Д. Огляд основних аспектів ризик-менеджменту.
URL: [http:// www.cfin.ru/f_inanalysis/risk/main_meths.shtml](http://www.cfin.ru/f_inanalysis/risk/main_meths.shtml) (дата звернення: 11.12.2022).

Петрова С. І., викладач кафедри іноземних мов

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЛІСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Ключові слова: змішане навчання, аудиторне навчання, дистанційне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, навчальний процес, навчання онлайн.

Швидкий розвиток науки, активізація та індивідуалізація навчання, використання нових креативних технологій кардинально змінили роль і місце викладача у навчальному процесі. Розвиток комп'ютерних мережевих технологій став однією із високopersпективних платформ розвитку електронного навчання, системи дистанційної освіти, мобільного навчання, які надзвичайно ефективно використовуються в освіті. Тому, через стрімкий розвиток e-learning, визначився новий напрямок навчання – blended learning (змішане навчання) [4]. Широке застосування Інтернет технологій, мережевого навчання дає можливість розробляти та використовувати новітні навчальні середовища. Як стверджують науковці, висока доступність Інтернету надзвичайно розширила освітні можливості, які наразі використовуються викладачами та студентами [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує актуальність та доцільність впровадження технологій змішаного навчання у процесі підготовки фахівців в закладах вищої освіти. Питання теорії та практики змішаного навчання в закладах вищої освіти розглядали низка вітчизняних науковців, серед яких Л. Калініна, К. Бугайчук, В. Кухаренко, О. Спірін, М. Олійник, Є. Смирнова-Трибульська, Г. Ткачук, М. Умрик. Змішане навчання надзвичайно активно впроваджується в закладах освіти Америки та Європи. Його сутність, переваги та недоліки перспективи подальшого розвитку розглядали такі провідні науковці, як І. Ален, К. Генрі, К. Бонк, Л. Галверсон, Р. Ларсен, Г. Маєр, К. Крістенсен, Х. Стакер, Б. Хан, М. Губер.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що вчені зробили вагомий внесок у дослідження різних аспектів проблеми змішаного навчання, проте, на нашу думку, наразі немає прикладного дослідження, яке б висвітлювало ставлення студентів закладів вищої освіти до введення технологій змішаного навчання в курс вивчення англійської мови і зробило можливим удосконалення шляхів впровадження змішаного навчання у вищі навчальні заклади та створити інтегровані навчальні програми.

У період інтеграції та глобалізації процесів сучасне суспільство потребує конкурентоспроможних фахівців, здатних професійно спілкуватися іноземною мовою. Наразі знання іноземної мови забезпечує підвищення

рівня професійної компетентності фахівців, тому інноваційні аспекти викладання іноземної мови є дуже актуальними. Зміст навчання іноземної мови, зокрема компетентностей спілкування, особливостей предметної сфери функціонування мови, урахування професійної специфіки, спеціальності є одним з чинників, що сприяють ефективній організації освітнього процесу [4]. Сьогодні вчені схиляються до того, що аудиторне навчання, так само, як і дистанційне навчання, має свої переваги та недоліки. У спробі підвищити переваги та мінімізувати недоліки обох видів навчання, науковці почали поєднувати елементи цих двох освітніх середовищ. Саме таку форму проведення навчальних занять називають «змішаним навчанням»; воно може охоплювати велику кількість різних способів поєднання педагогічних підходів для отримання оптимальних результатів навчання [1].

Термін «змішане навчання» вперше почали використовувати ще у 1999 році і він індивідуалізував навчання, став своєрідним мостом у просторі та часі, а також надаючи здобувачам освіти можливість контролювати свій темп та прогрес у освітньому процесі [4]. Як зазначає М. Фрайзен, спочатку змішане навчання означало будь-яке поєднання технологій і педагогіки [2]. Проте, згодом науковці стали схильними до твердження, що ефективне поєднання різних стилів і моделей викладання із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій – це змішане навчання [3].

Зараз змішане навчання вважають одним з найбільш практичних підходів у закладах вищої освіти, оскільки дана технологія надає можливість студентам користуватися перевагами як аудиторного, так і дистанційного навчання. Використання онлайн ресурсів робить вивчення дисципліни «Ділова іноземна мова (англійська)» привабливим для студентів завдяки можливості застосування інтерактивних та мультимедійних аспектів. Це дозволяє студентам вивчати матеріал в особистому темпі, незалежно від решти членів групи. В той же час, аудиторне навчання сприяє консолідації та солідарності групи, формуванню почуття приналежності до групи, команди, сприяє живому спілкуванню викладача та студентів, дає змогу отримати уточнення та пояснення безпосередньо у момент виникнення труднощів [3].

Використання технологій змішаного навчання у процесі вивчення дисципліни «Ділова іноземна мова (англійська)» дає можливість студентам виконувати практичні та творчі завдання, використовувати додаткові матеріали з мережі Інтернет, виконувати проміжні контрольні тести. Базовий курс опрацьовується на аудиторних заняттях, а поглиблений пропонується до опрацювання в процесі дистанційного навчання. Ми вважаємо, що дослідження сприйняття здобувачами освіти змішаного навчання на заняттях з англійської мови є важливим елементом роботи з удосконалення системи підготовки майбутніх спеціалістів, є поштовхом до модифікації існуючої програми навчання.

Для проведення дослідження використовувався метод опитування для збору та аналізу персональних даних про респондентів. Зібрана інформація під час опитування виражала думку студентів університету щодо вивчення англійської мови з використанням технологій змішаного навчання. В опитуванні брали участь студенти 2 курсу технологічного факультету Поліського національного університету, загалом – 50 студентів. Дослідження було проведено протягом першого семестру навчального року.

Дані були зібрані за допомогою анкетування, підготовленого на основі аналізу галузевої та спеціалізованої літератури, пов'язаної з цією галуззю. Анкета розроблена таким чином, щоб визначити позицію здобувачів освіти щодо використання технологій змішаного навчання під час вивчення дисципліни «Ділова іноземна мова (англійська)». Анкетування мало на меті виявити наступні фактори:

- позитивне ставлення студентів до використання технологій змішаного навчання під час вивчення англійської мови;
- негативний досвід студентів під час використання технологій змішаного навчання при вивченні англійської мови;
- сприйняття студентами технологій змішаного навчання.

Відповідаючи на запитання, «Чи полегшує використання технологій змішаного навчання засвоєння матеріалу з курсу «Ділова іноземна мова (англійська)»?» 80% опитаних відповіли «так», 18% опитаних було важко визначитися і 2% опитаних відповіли «ні».

У процесі проведення дослідження важливим було визначити, чи потребує вдосконалення курс дисципліни «Ділова іноземна мова (англійська)» з точки зору саме студента. Тому, ряд запитань мав на меті визначити перспективні напрями модифікації курсу. Отже, 75% опитаних зазначили, що в курсі їх все влаштовує і 25% зазначили, що вбачають покращення змішаного навчання у використанні різноманітних додатків, месенджерів, соціальних мереж, які сприятимуть вивченню англійської мови. На запитання «Яким чином вплинуло використання технологій змішаного навчання на опанування студентами курсу «Ділова іноземна мова (англійська)»?» 87% опитаних відповіли, що помітили покращення загальних навичок роботи з інформацією і 13% респондентів не помітили змін. Опитані студенти також відзначали, що використання електронних ресурсів допомагає їм набагато краще вивчати іноземну мову, оскільки вони мають змогу прослуховувати записи носіїв мови, переглядати відео з носіями мови, використовувати різноманітні мобільні додатки та соціальні мережі.

Отже, використання технологій змішаного навчання при вивченні курсу «Ділова іноземна мова (англійська)» сприяє досягненню високого рівня роботи студентів при недостатній кількості очних занять, і дозволяє підвищити продуктивність вивчення англійської мови.

Іноземна мова має важливе прикладне значення для майбутніх спеціалістів. Проведене дослідження показало, що використання технологій змішаного навчання під час вивчення курсу «Ділова іноземна мова (англійська)» у закладах вищої освіти стало важливим напрямом у підготовці майбутніх фахівців. Дослідження підтвердило, що студенти вбачають для себе ряд переваг та недоліків у використанні змішаного навчання при вивченні англійської мови. Негативне ставлення студентів до змішаного навчання, в більшості, обумовлене більшими витратами часу через необхідність використання електронної пошти, дошки оголошень, можливі труднощі роботи Інтернету. Перевагами змішаного навчання для студентів стали можливість удосконалення мовленнєвих навичок під час вивчення курсу «Ділова іноземна мова (англійська)» шляхом перегляду онлайн відео за участі носіїв мови, можливість працювати в індивідуальному темпі незалежно від групи, можливість освоїти поглиблений курс та отримати результати тестування онлайн.

Список використаних джерел

1. Boyle T., Bradley C., Chalk P., Jones R., Pickard P. Using blended learning to improve student success rates in learning to program. *Journal of Educational Media*. 2003. Vol. 28, P. 135–154.
2. Curtis J. Bonk, Charles R. Graham, Jay Cross, Michael G. Moore The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs San Francisco: Pfeiffer, 2006. 624 p. URL: <http://eu.wiley.com/WileyCDA/WileyTitle/productCd-0787977586.html>
3. Graham C. R. Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In Bonk C. J., Graham C. R. (Eds.), *Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. San Francisco: CA: Pfeiffer, 2006. P. 3–21.
4. Guo Ph. Optimal Video Length for Student Engagement. URL: <https://www.edx.org/blog/optimal-video-length-student-engagement>

*Сімонова Є., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Менеджмент»**

ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, організаційно-економічний механізм, підприємство

Для розвитку всієї системи функціонуючої компанії необхідно сформувати механізм регулювання та стимулювання інноваційної трансформації. Результатом інноваційних трансформацій має стати застосування механізму досягнення такого інноваційного розвитку, що дозволить компаніям ефективно конкурувати в умовах сучасних викликів.

Під механізмом інноваційного розвитку підприємства А. Мельник та О. Гук розуміють сукупність взаємопов'язаних елементів, призначених для сприяння та регулювання, чіткого узгодження та послідовного оновлення, постійного моніторингу та вдосконалення різних сфер діяльності підприємства за допомогою цілеспрямованих заходів інноваційного характеру [2, с. 228]. Під механізмом інноваційного розвитку підприємства А. Мельник та О.Гук розуміють складну систему пов'язаних між собою елементів, яка дозволяє регулювати та сприяти проведенню послідовностей оновлень та вдосконалень у різних сферах діяльності підприємства за допомогою інноваційних заходів [2, с. 228].

Існують різні види механізмів інноваційного розвитку підприємства: організаційно-економічний, фінансово-правовий та інші. Основною метою організаційно-економічного механізму розвитку інноваційного підприємництва є формування виробничого середовища, яке призначене стимулювати розвиток інноваційного підприємництва. Організаційно-економічний механізм інноваційного процесу, як зауважує С. Тульчинська, є взаємопов'язаною сукупністю економічних відносин, принципів, методів і форм організації створення, впровадження та комерціалізації нововведень [5, с. 91]. О. Савчук під організаційно-економічним механізмом інноваційного розвитку розглядає концентрацію взаємопов'язаних економічних, організаційних та менеджерських інновацій, що забезпечують реалізацію стратегічних цілей розвитку компанії [4, с. 23].

Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємств, з точки зору І. Кіпіоро, являє собою диференційовану за ієрархією сукупність способів, методів, засобів, важелів та інструментів управлінського впливу, до ключових компетенцій якого віднесено визначення і контроль за дотриманням організаційних та економічних принципів, забезпечення позитивної динаміки інноваційних процесів, а також

*Науковий керівник – Лавриненко С. О., к. е. н., доцент.

моніторинг та порядок коригування заданих параметрів розвитку [1, с. 119].

Узагальнюючи наявні підходи, можна констатувати, що під організаційно-економічним механізмом розуміють сукупність системних елементів, при ефективній взаємодії яких досягаються поставлені цілі.

Організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності підприємства виконує певні функції:

- реалізує потенціал, закладений у кожній формі власності та господарювання;
- забезпечує співпрацю та конкуренцію між ними у питаннях використання інноваційного потенціалу при виході з економічної кризи на шлях економічного зростання;
- забезпечує збалансованість та внутрішньовиробничу пропорційність між структурними елементами виробництва на інноваційній основі;
- дотримується стійких стимулів для підприємців, менеджерів, працівників та колективів, підприємство сприяє створенню нових форм організації виробництва, технологій, маркетингового обслуговування, підвищенню кваліфікації та розвитку творчого потенціалу всіх суб'єктів відтворення;
- створює рівні економічні умови для реалізації соціально-економічного потенціалу кожного підприємства з позиції організації ефективного інноваційного процесу.

Рис. 1. Принципи механізму інноваційного розвитку компанії

Охарактеризуємо розглянуті на рис. 1 принципи. Так, принципом безперервності передбачено максимальне скорочення (усунення) часових проміжків між його етапами, а також постійне відтворення етапів: пошук інноваційних ідей, їх відбір, дослідження і розробка, виготовлення зразків, комерціалізація. Принцип збалансованості полягає в тому, що вся діяльність з інноваційного розвитку підприємств має бути забезпечена різноманітними необхідними ресурсами.

Принцип комплексності передбачає формування та оцінку окремих завдань інноваційної діяльності, що сприяють досягненню підцілей, які і собі повинні досягатись відповідно до загальних цілей інноваційного розвитку підприємств. Принцип прискорення означає швидке прогресування інноваційних змін у результаті їх впровадження у діяльність суб'єктів підприємництва. О. Мірошніченко та В. Карюк виділили етапи формування організаційно-економічного механізму становлення інноваційної діяльності підприємств:

- перший етап – визначення цілей інноваційної діяльності; другий етап – оцінка інноваційного потенціалу;
- третій етап – загрози та можливості зовнішнього середовища; формування заходів, інструментарію та джерел формування;
- четвертий етап – Реалізація обраної інноваційної стратегії та контроль за виконанням;
- п'ятий етап – Оцінка результатів інноваційної діяльності, визначення ефективності.

Отже, для формування організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності необхідно пройти сім основних етапів. Для мінімізації ризиків та забезпечення економічних вигід необхідно здійснювати управління механізмом інноваційного розвитку підприємств. В процесі управління інноваційним розвитком вважають, що необхідно звернути увагу на такі умови: своєчасність впровадження інновацій; належний рівень інвестиційного забезпечення; інновації мають високий рівень ризику.

Список використаних джерел

1. Кіпіоро І. Організаційно-економічний механізм розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств: дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Умань. 2015. 235 с.
2. Мельник А. Механізм забезпечення інноваційного розвитку на промисловому підприємстві. II Між нар. наук.-практ. конф.
3. Руденко Д. Управління інноваційним розвитком підприємства через призму конкурентоспроможності. Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості : матеріали II Всеукр конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, (Київ, 18 листопада 2021 р.). Т. 2. Київ : КНУТД, 2021. С. 203–207.
4. Савчук О. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку великої компанії : автореф. дис. ... докт. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». Донецьк: НАН України, Ін-т екон. промисловості, 2003. 32 с.
5. Тульчинська С. Функціонування організаційно-економічного механізму інноваційного процесу. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 1 (6). С. 89–95.

*Терещук Л. О., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Менеджмент»**

УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ТОВ «СІГНЕТ – ЦЕНТР»

Ключові слова: персонал, менеджмент, мотивація, організація, оплата праці.

Актуальність. Вирішальним фактором ефективної та продуктивної роботи працівників є їх мотивація. Мотивація праці є одним з пріоритетів при побудові ефективної системи управління персоналом сучасних підприємств. При її формуванні мотивація є сполучною ланкою для всіх внутрішніх факторів підприємства, оскільки ініціює та організує його діяльність, спрямовує поведінку персоналу, визначає напрями його розвитку.

Результати дослідження. Постійні та стрімкі зміни у світі, пов'язані з пандемією COVID-19 та воєнним станом в Україні, підвищують важливість мотивації праці в кожній організації. Вона слугує базою оперативної взаємодії підсистем що управляє та якою управляють з метою зменшення наслідків поточних подій та успіху бізнесу в адаптації до нових реалій світу через ефективне управління персоналом. Питання захисту людей та застосування належних форм мотивації при забезпеченні стійкості бізнесу є одним із пріоритетних завдань кожної організації [1, с. 47].

М. Ісаєва вважає, що жодна система управління персоналом не буде ефективно працювати, якщо не буде розроблена ефективна модель мотивації персоналу, оскільки мотивація спонукає конкретну особистість і колектив у цілому до досягнення особистих і колективних цілей. Саме тому, якщо організація та її керівництво прагнуть до зростання та розвитку, підвищення якості роботи, то немає іншого шляху, окрім створення системи стимулів, які мотивують працівників до досягнення поставлених цілей [2, с. 60].

Об'єктом дослідження є управління мотивацією праці ТОВ «СІГНЕТ-ЦЕНТР», підприємства, яке займається вирощуванням сільськогосподарських культур (пшениці озимої, кукурудзи різних сортів, сої (бобів) та буряку цукрового). На території розташовані два сучасні зернові елеватори, де сушать і зберігають продукцію. Головним видом продукції є цукор, а також підприємство виготовляє і побічну продукцію: мелясу, жом, дефекат та вапно на внутрішньому ринку згідно потреб покупців, переробляє як власну сировину, так і закупає у місцевих фермерів.

ТОВ «СІГНЕТ-ЦЕНТР» реалізує свою продукцію як на території України так і за кордон, а саме в Індію, Ізраїль, Японію, Молдову, Нідерланди, Нігерію, Португалію, Швейцарію, Туніс, Туреччину, Єгипет. Підприємство

*Науковий керівник – Присяжнюк О. Ф., к. е. н., доцент.

імпортує товари для своїх потреб з Німеччини та Італії. Основними конкурентами є ТОВ «РАЙЗ-ПОЛІССЯ», СПП «ТОТЕМ», ПП «ЗАРІЧНЕ», ПП «УКРАГРОЛАД», ПП «Райгородцьке».

В умовах економічної кризи і нестабільності особливо важливого значення набуває матеріальна мотивація працівників. В ТОВ «СІГНЕТ-ЦЕНТР» вона представлена розробленою системою оплати праці та преміювання працівників. Проаналізувавши обсяг і структуру фонду ТОВ «СІГНЕТ-ЦЕНТР» можемо зазначити, що у 2021 році фонд оплати праці працівників становив – 39385,7 тис. грн., який в порівнянні з 2019 роком зріс на 17%, в структурі фонду оплати праці переважає основна оплата праці. Проте, аналізуючи досліджуваний період, зауважимо, що у 2021 році фонд додаткової заробітної плати зріс вдвічі і становив – 12296,1 тис. грн. До додаткової заробітної плати у 2021 році на підприємстві ТОВ «СІГНЕТ-ЦЕНТР» увійшли: надбавки та доплати до тарифних ставок та посадових окладів – 4085,0 тис. грн., премії та винагороди, що носять систематичний характер (щомісячні, щоквартальні) – 6305,8 тис. грн. Таким чином, працівникам встановлюються такі премії, надбавки та доплати: премія за результатами щоквартального та щорічного оцінювання діяльності; місячна премія відповідно до особистого внеску в загальний результат роботи; надбавки та доплати до тарифних ставок та посадових окладів.

За результатами аналізу мотивації праці персоналу ТОВ «СІГНЕТ-ЦЕНТР» було виявлено слабкі сторони: відсутній зв'язок матеріального заохочення працівника з його внеском у кінцевий результат; використання однакових інструментів мотивації для представників різних категорій персоналу. На підставі вищезазначеного, ми можемо запропонувати наступні напрямки удосконалення управління мотивацією праці персоналу ТОВ «СІГНЕТ – ЦЕНТР»:

1. Введення додаткової посади, прийняти на роботу працівника, що займатиметься виключно виконанням поставлених завдань і функцій з організації оплати праці та мотивації праці на підприємстві.

2. Введення грейдингової системи оплати праці. Система оплати праці на основі грейдів дозволить підвищити інтерес працівників до своїх обов'язків, так як в такому випадку їх заробіток почне залежати від виконуваної ними роботи.

3. Умови праці. Будь-який працівник, навіть якщо в нього великий розмір заробітної плати, спробує змінити роботу, якщо умови його праці завдають йому дискомфорт. Тому дуже важливо прислухатися до побажань працівників і намагатися максимально якісно розпланувати час роботи, перерв на відпочинок і обід. Також важливо дотримання ергономічних норм. Благоустрій робочого місця впливає на терміни і якість виконуваної працівником роботи.

4. Підвищення кваліфікації працівників. Такий захід дозволяє працівнику бути впевненим в собі та користуватися попитом на ринку праці. Також у працівника з'являється можливість просування вгору по кар'єрних сходах і підвищення заробітної плати.

5. Залучення підлеглих до управлінської роботи. Оскільки підлеглий знає про тонкощі самої роботи, то він може запропонувати дієві способи вирішення тих чи інших завдань. Плюс працівник відчує свою необхідність і значимість, що неодмінно позначиться на його мотивації.

6. Соціальна мотивація. З метою соціального захисту працівників можемо передбачити наступні види матеріальної допомоги: матеріальна допомога у зв'язку із сімейними обставинами: на поховання близьких родичів (батьків, дітей, чоловіка, дружини); з нагоди вступу до шлюбу тощо.

В ТОВ «СІГНЕТ – ЦЕНТР» є необхідність застосування нематеріальної мотивації, на нашу думку особливу роль відіграють заохочення до праці, залучення персоналу до участі в управлінні підприємством, через особистий приклад керівника, формальне та неформальне спілкування, професійне і кар'єрне зростання, справедливості оцінки керівником результатів праці підлеглого, соціальний розвиток колективу та формування корпоративної культури, а також покращення естетичних умов праці і формування творчої атмосфери в колективі.

Висновки. Отже, передумовою успішного розвитку і функціонування ТОВ «СІГНЕТ-ЦЕНТР» є оптимізація управління процесами планування, прогнозування, добору, оцінки, винагороди, навчання, адаптації та мотивації персоналу, тобто створення, удосконалення методів, процедур та програм організації цих процесів. В сукупності, ці методи, процедури та програми дозволять сформувати ефективну систему мотивації праці персоналу.

Список використаних джерел

1. Жосан Г., Кириченко Н. Менеджмент персоналу в умовах постпандемії та воєнного стану в Україні. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (12), 2022. С. 46–51.

2. Ісаєва М., Бойко О. В. Роль мотивації праці в сучасному менеджменті підприємства. *VIII Всеукраїнська студентська науково-технічна конференція «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання»*. 2021. С. 59–60.

*Фелонюк Н., здобувач ОС «бакалавр» спеціальності «Менеджмент»**

ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ПОТЯСІНЬ

Ключові слова: енергетична безпека, державне управління, публічне адміністрування, зовнішні загрози.

Енергетика є потужним чинником суспільного розвитку, а енергетична безпека – однією з важливих умов інноваційного розвитку держави, а часто мало не єдиним фактором геополітичної взаємодії з іншими країнами [4].

Будь-який вид економічної діяльності у процесі функціонування піддається загрозам безпеці. У зв'язку з цим проблема безпеки знаходить своє існування з появою загроз. Загрозами енергетичної безпеки є події довготривалого чи короткочасного чи характеру. Вони можуть дестабілізувати роботу енергокомплексу, порушити або обмежити енергопостачання, спровокувати аварії та інші негативні наслідки для енергетики, економіки та суспільства. Багато загроз взаємопов'язані і можуть призвести до однакових наслідків, але з різним ступенем матеріальних збитків від низького рівня енергетичної безпеки [1, с. 68].

Війна посилила фінансову кризу в енергетиці України. Брак коштів став актуальною проблемою для всіх секторів енергосистеми України. Під час повномасштабної агресії Росії проти України Росія використала енергетичну інфраструктуру для вторгнення, прикриття своїх військових об'єктів та військ, а також викликала гуманітарну катастрофу, знищивши генеруючі об'єкти та мережі. Жовтень 2022 року став періодом неймовірно масованих російських атак на енергетичний сектор України, котрі знову охарактеризували загарбників як терористичну державу та як злочинців. Інтенсивні бойові дії у Київській, Чернігівській, Сумській, Харківській, Луганській, Донецькій, Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях у перші місяці війни призвели до значного пошкодження газових та електричних мереж районних розподільчих компаній.

Водночас Росія зробила масовані атаки на енергетичну інфраструктуру без військових об'єктів, які насамперед забезпечують основні комунальні послуги цивільному населенню. Внаслідок цих обстрілів було серйозно пошкоджено декілька теплових електростанцій поблизу лінії фронту в Луганській та Донецькій областях, а саме Луганська ТЕЦ та Вуглегірська ТЕЦ, а також декілька великих сонячних та вітряних електростанцій у Запорізькій та Херсонській областях. Росія використовувала Чорнобильську та Запорізьку АЕС для завдання ударів по українських силах та захисту від

*Науковий керівник – Войтенко А. Б., к. держ. упр., професор.

українського вогню у відповідь і наступу. Російські найманці мають неконтрольований доступ до сховища відпрацьованого ядерного палива, що збільшує ризики розповсюдження ядерних матеріалів, можливих аварій та забруднення [2]. Вимушені відступити від значної частини тимчасово окупованих територій, росіяни тепер загрожують завданням ядерних ударів або застосуванням «брудних бомб».

Власники та оператори енергетичної інфраструктури України докладають усіх можливих зусиль для ремонту та обслуговування своєї інфраструктури в зонах активних бойових дій та після російських ракетних ударів. Це обслуговування потребує значних фінансових ресурсів та спеціального технічного обладнання. З моменту початку повномасштабного вторгнення більшу частину цих витрат несли українські енергетичні підприємства. Існує інструмент підтримки поточних невідкладних потреб Фонд підтримки енергетики України, створений Секретаріатом Енергетичного співтовариства на запит Європейської комісії та за погодженням з Міністерством енергетики України. Українські енергетичні підприємства налагодили партнерські відносини з багатьма європейськими партнерами для прямої гуманітарної допомоги у вигляді матеріалів, запасних частин та технічних засобів, що використовуються для ремонту мереж та відновлення енергопостачання. Реконструкція потребує значних фінансових ресурсів, але водночас створює міцну основу для майбутньої довгострокової співпраці з ЄС у галузі енергетики [3, с. 6]. До цілей співробітництва відносяться:

1. Підтримка енергетичних підприємств України шляхом прямих поставок обладнання та запасних частин, а також через Фонд підтримки енергетики України для закупівлі необхідних матеріалів;

2. Координація роботи на рівні операторів системи передачі для забезпечення аварійної підтримки та відновлення подачі у разі серйозних пошкоджень та відключень електроенергії;

3. Стимулювання законодавчих змін, які забезпечують ефективну судову службу, захист інвестицій, рівні права та прозорі умови для приватних підприємств в Україні, що уможливує прямі іноземні інвестиції та використання внутрішніх ресурсів, землі та трудового потенціалу;

4. Створення в Україні кластерів з виробництва екологічно чистої енергії, розкриття потенціалу біометану, зеленої та низьковуглецевої електроенергії, сталого виробництва твердого та рідкого палива, а також передумови для зеленого гідролізу водню;

5. Розробка довгострокової стратегії співробітництва в енергетичному секторі, що забезпечує розумні обсяги експорту, що сприяє енергетичній безпеці Європи та доступності ресурсів, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу України.

Отже, враховуючи свій статус кандидата в ЄС, Україна вже може розпочати зміну нормативно-правової бази відповідно до базових умов

Європейської зеленої угоди, якщо отримає гарантії всебічної підтримки з боку ЄС та інших партнерів та надійні терміни переходу від доступних до більш стійких енергоресурсів. Водночас Україна має розпочати свою роботу в межах країни, зокрема усунення адміністративних та регуляторних бар'єрів для стійких проєктів та припливу прямих іноземних інвестицій. Це важливо для подолання негативних наслідків нещодавньої енергетичної політики щодо відновлюваних джерел енергії та обмежень, спричинених воєнними діями.

Список використаних джерел

1. Кулик, М. Перспективи безпечного функціонування об'єднаної енергетичної системи України. *Регіональна економіка*. 2021. № 2, С 67-73
2. Сенейко Ю. Сучасні підходи до трактування категорії «фізик». *Регіональна економіка*. 2006. № 1. С . 207
3. Харазішвілі Ю. М. (2019). Ідентифікація рівня енергетичної безпеки України з позицій сталого розвитку. *Економіка промисловості*. 2022. №4 (88). С. 5–27.
4. Худолій Л. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Ефективна економіка*. № 1. 2011. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_1_26 (дата звернення: 11.02.2023).

*Хомич Д., студент спеціальності «Екологія»**

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗОРАНOSTІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ У ГРОМАДАХ ЖИТОМИРЩИНИ

Ключові слова: аграрні підприємства, екологічний стан, земельні ресурси, розораність, територіальні громади, ефективність.

Постановка проблеми. Розораність сільськогосподарських угідь є одним із важливих аспектів екологічного стану громад Житомирської області, яка відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку сільськогосподарського сектору та збереженні природних ресурсів. Оцінка сучасного стану розораності сільськогосподарських угідь у громадах Житомирщини є актуальним завданням для визначення ступеня використання земельної поверхні та його впливу на екологічну стійкість та продуктивність господарств.

Метою цього дослідження є оцінка сучасного стану розораності сільськогосподарських угідь у громадах Житомирщини з урахуванням сучасних умов та факторів, що впливають на них. Дослідження спрямоване на виявлення розміру та розподілу розораної площі, класифікацію та аналіз видів земельного використання, а також встановлення зв'язку між розораністю та іншими аспектами екологічного стану сільськогосподарських угідь, такими як біорізноманіття, стан ґрунтів та якість навколишнього середовища [2–3]. Для досягнення цієї мети, використовуються різноманітні методи дослідження, включаючи аналіз геопросторових даних, картографію землекористування, польові обстеження та збір статистичних даних про використання землі в громадах Житомирщини. Отримані результати дозволять зробити об'єктивну оцінку стану розораності сільськогосподарських угідь та визначити пріоритети та напрями дій для збалансованого використання земельних ресурсів, забезпечення екологічно стійкого сільськогосподарського розвитку та збереження природних екосистем.

Виклад основного матеріалу. Оцінка сучасного стану розораності сільськогосподарських угідь у громадах Житомирської області є важливим аспектом дослідження екологічного стану цього регіону. Розораність сільськогосподарських угідь відображає ступінь зайнятості земельної поверхні під обробкою та може мати значний вплив на екосистему, ґрунтові ресурси, біорізноманіття та рівень продуктивності господарств. Для оцінки

*Науковий керівник – Корж З. В., к. с.-г. н., доцент.

розораності сільськогосподарських угідь у громадах Житомирської області можуть бути використані наступні підходи:

Землекористування і картографія: Вивчення сучасних карт землекористування може дати загальне уявлення про розораність угідь. Це може бути зроблено на основі аналізу супутникових зображень, геопросторових даних та інших джерел інформації, які дозволяють ідентифікувати та класифікувати різні типи земельного використання.

Територіальні вибірки та дослідження на місцевому рівні: Для отримання більш детальної інформації можна провести територіальні вибірки, дослідження та обстеження сільськогосподарських угідь в різних громадах Житомирської області. Це включатиме пряме визначення ступеня розораності, вимірювання площі та інших відповідних параметрів [1–2].

Аналіз даних про використання землі: Збір та аналіз статистичних даних щодо використання землі, таких як площа, призначення та типи культур, може дати уявлення про відсоток земель, які зайняті сільськогосподарськими угіддями та розораність в окремих громадах [4]. Ці підходи дозволяють здобути об'єктивну інформацію про стан розораності сільськогосподарських угідь у громадах Житомирської області. Отримані результати можуть бути використані для розробки стратегій та заходів щодо збалансованого використання земельних ресурсів, збереження ґрунтів, збільшення продуктивності та сталого розвитку сільськогосподарського сектору.

Висновки та пропозиції. На підставі проведеного дослідження сучасного стану розораності сільськогосподарських угідь у громадах Житомирщини, можна зробити наступні висновки:

Розораність сільськогосподарських угідь є значним проблемним аспектом у громадах Житомирщини. Виявлено високу ступінь зайнятості земельної поверхні під обробкою, що свідчить про інтенсивність сільськогосподарської діяльності в регіоні.

Розораність сільськогосподарських угідь має вплив на різні аспекти екологічного стану. Зокрема, спостерігається зниження біорізноманіття, втрата ґрунтових ресурсів, забруднення водних джерел та зміни в екосистемі.

Виявлено нерівномірний розподіл розораності між громадами Житомирщини. Деякі громади відзначаються високим рівнем розораності, що може бути пов'язано з інтенсивною сільськогосподарською діяльністю та збільшеним використанням земельних ресурсів.

Для забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського сектору та збереження екологічної стійкості, необхідно приділяти увагу раціональному використанню земельних ресурсів та впровадженню екологічно чистих методів обробки землі. Застосування сучасних агротехнологій, ротаційних систем вирощування та контролю за забрудненням може допомогти знизити розораність та зберегти природні ресурси.

Важливим кроком є підвищення усвідомленості сільськогосподарських громад та працівників галузі щодо проблеми розораності та необхідності сталого використання земельних ресурсів. Освіта, навчання та підтримка сільськогосподарських виробників можуть сприяти реалізації екологічно чистих практик та зменшенню розораності.

Загальною метою оцінки сучасного стану розораності сільськогосподарських угідь у громадах Житомирщини є досягнення балансу між сільськогосподарською діяльністю та збереженням природних ресурсів, що сприятиме сталому розвитку регіону та підвищенню екологічної стійкості сільськогосподарського сектору.

Список використаних джерел

1. Шубравська О. Сталій економічний розвиток: поняття і напрями досліджень. *Економіка України*. 2015. № 1. С. 36–42.
2. Мельник Л. Г. Екологічна економіка та управління природокористуванням. Суми: Терра, 2006. 234 с.
3. Балюк С. А. Екологічний стан ґрунтів України Український географічний журнал. 2018. № 2. С. 38-42.
4. Бамбіндра Д. І. Методичні підходи до економічної оцінки збитків від деградації земель. *Землевпорядний вісник* № 1, 2004 р.
5. Внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай 2009 року в сільськогосподарських підприємствах Вінницької області [Текст] : стат. зб.
6. Погорельська О. С. Темна С. М. Маленко. Вінниця : Голов. упр. статистики у Вінниц. обл., 2012. 48 с.

Наукове видання

Наукові читання – 2023
Науково-інноваційний інститут
менеджменту, бізнесу і права

Збірник наукових праць за результатами
науково-практичної конференції науково-педагогічних
працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених
НІІ менеджменту, бізнесу і права

Художньо-технічний редактор О. Г. Булуй
Коректор М. Ф. Плотнікова
Комп'ютерна верстка О. Ф. Присяжнюк

Матеріали у збірнику представлені в авторській редакції без літературного редагування. Відповідальність за точність викладення матеріалів несуть автори. Думка редакційної колегії може не збігатися з думкою авторів, представленою в тезах доповідей.

Підписано до друку 31.05.2023. Формат 60х84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 10,9. Ум. фарб.-вібд. 10,8
Обл.-вид. арк. 10,5. Вид. № 341.

